This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 467164

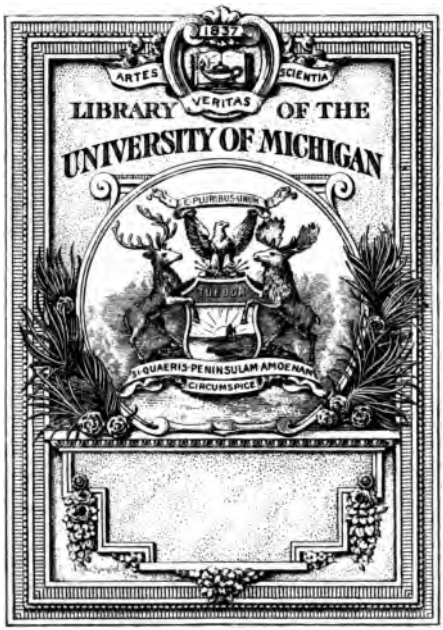
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

LATIN SELECTIONS

BEING

SPECIMENS OF THE LATIN LANGUAGE AND LITERATURE

FROM THE EARLIEST TIMES TO THE END OF THE CLASSICAL PERIOD

EDITED BY

EDMUND H. SMITH

PROFESSOR IN HOBART COLLEGE

SECOND EDITION.

Boston

JOHN ALLYN, PUBLISHER

1888

Copyright, 1882,
BY JOHN ALLYN.

731

UNIVERSITY PRESS:
JOHN WILSON AND SON, CAMBRIDGE.

PREFACE.

THE following compilation consists of specimens of Early Latin, and of selections from the writings of Latin authors from Livius Andronicus to Apuleius (250 B. C.–160 A. D.), arranged in chronological order. The attempt has been made not only to furnish materials for tracing the history of the Latin language through the periods of its growth, maturity, and decay, but also to exhibit the individual characteristics of the several writers, so far as this can be accomplished by detached passages, necessarily limited in number and length.

It is believed that the book will prove useful in connection with instruction in the history of Latin literature, either by lectures or text-book; for it is doubtful whether this study can be made interesting or really profitable, unless students are brought to have some acquaintance with the writings of authors discussed, in the original. As a rule, few college students know anything at first hand of any Latin writers beyond those whose works are read at length in the usual preparatory and college courses. It is also believed that the work will be found of practical use as a manual of exercises for sight-translation.

The Editor has not intended, by the position given to certain selections, — as, for example, the inscription on

the Columna Rostrata, — to pass upon the mooted questions in reference to the actual date to which the form in which they are now known is to be assigned. The ancient formulas from Livy have been placed where the intrinsic evidence of their language would seem to require, namely, about the time of Ennius and Cato. The formula of decreeing a *Ver Sacrum* is probably in the form observed in 217 B. C.

The labor of preparing this compilation has been greatly lessened by a free use of the materials furnished by such works as Ribbeck's *Scenicae Romanorum Poesis Fragmenta*, Peter's *Historicorum Romanorum Relliquiae*, Wordsworth's *Fragments and Specimens of Early Latin*, and, especially, Cruttwell's *Specimens of Roman Literature*. Indeed, the present work may be said to be based in great part upon that last mentioned, a large proportion of the passages, with their explanatory headings, having been taken from it. This has been accompanied, however, with a careful revision of the text, and with an entire change in the system of arrangement; the chronological arrangement by authors adopted in the present work having been subordinated by Cruttwell to an arrangement according to subjects.

Words and letters introduced to supply lacunæ in the inscriptions and other specimens of Early Latin are indicated by italics. Brackets as a rule denote conjectural readings. In a few instances they surround questionable words which there is reason to believe have found their way into the text without warrant, or through mistake. Of bracketed words requiring special explanation, *Brutus*, p. 55, is substituted for *Tullius*, the word found in the passage as given by Cicero, on Cicero's own authority that *Tullius* was used instead of the original *Brutus* out of compliment to himself; and *bonos*, p. 94, is substituted for *tales*, to restore the connection

broken by the omission, for the sake of condensation, of an immaterial preceding sentence. Parentheses have been employed in selection 108, to distinguish the words of Gellius from the words, or at least the ideas, of Varro, in the attempt to present the latter in as nearly their original form as possible.

The Table of Contents furnishes a chronological list of the classic Latin writers. This, together with the Index at the end of the volume, will, it is hoped, prove all that is necessary to render the contents of the book easily available, not only for general use, but for the special purposes above suggested. To facilitate reference, the selections are numbered consecutively.

GENEVA, NEW YORK,
April, 1882.

CONTENTS.

	Page
Early Latin:—	
Song of the Arval Brothers	1
Laws of the Kings	1
Laws of the Twelve Tables	2
Epitaph of Scipio Barbatus	4
Columna Rostrata	4
Epitaph of L. Cornelius Scipio	4
Livius Andronicus	5
Naevius	5
Plautus	8
Senatus Consultum de Bacchanalibus	22
Epitaph of P. Cornelius Scipio	23
Ennius	24
Ancient Formulas:—	
Formula Foederis Feriendi	30
Formulae Rerum Repetundarum et Belli Indicendi	30
Formula Veris Sacri Vovendi	31
Cato	32
Statius Caecilius	37
Pacuvius	38
Trabea	40
Aquilius	40
Terentius	41
Aemilius Paullus Macedonicus	49
Ser. Fabius Pictor	49
Scipio Africanus Minor	50
Metellus Macedonicus	51
Laelius	52
C. Gracchus	52
Accius	54

Lucilius 55
Afranius 57
Metellus Numidicus 58
Asellio 59
Aemilius Scaurus 59
Quadrigarius 60
Valerius Antias 61
Lutatius Catulus 62
Porcius Licinus 63
Valerius Aedituus 63
Licinius Crassus 64
Auctor ad Herennium (Cornificius) 64
Varro 70
Cicero:—
Religion 79
Philosophy and Morals 87
Political Philosophy 96
Physical Science 100
Theory of Oratory 103
Descriptive Passages 105
Rhetorical Passages 111
Q. Cicero 117
Lucretius 118
Catullus 132
Laberius 139
Publilius Syrus 140
Catilina 141
Caesar 142
Cato Uticensis 149
Caelius Rufus 150
Pompeius 151
M. Antonius 152
Curio 153
D. Brutus 154
Hirtius 155
Sallustius 156
Varro Atacinus 160
Cornelius Nepos 161
Varius 162
Vergilius 163
Horatius 181

TIBULLUS 203
DOMITIUS MARSUS 206
PROPERTIUS 207
ASINIUS POLLIO 214
LIVIUS 214
VITRUVIUS 226
OVIDIUS 233
SALEIUS BASSUS 244
PEDO ALBINOVANUS 245
CORNELIUS SEVERUS 246
GRATIUS 247
MANILIUS 248
PAPIRIUS FABIANUS 252
ARELLIUS FUSCUS 252
HATERIUS 253
SENECA RHETOR 254
AUGUSTUS 258
VELLEIUS PATERCULUS 259
VALERIUS MAXIMUS 260
PHAEDRUS 261
CELSUS 264
PERSIUS 267
SENECA 269
LUCANUS 283
MELA 290
QUINTUS CURTIUS 292
COLUMELLA 294
CALPURNIUS 295
PETRONIUS 296
AUCTOR AETNAE (LUCILIUS JUNIOR) 298
PLINIUS MAJOR 299
VALERIUS FLACCUS 306
SILIUS 310
STATIUS 312
QUINTILIANUS 318
FRONTINUS 327
MARTIALIS 329
SULPICIA 336
JUVENALIS 337
TACITUS 348
PLINIUS MINOR 360

TRAJANUS 367
FLORUS 367
SUETONIUS 369
FRONTO 377
MARCUS AURELIUS 382
AUCTOR PERVIGILII VENERIS 384
AULUS GELLIUS 385
APULEIUS 394

INDEX 403

LATIN SELECTIONS.

LATIN SELECTIONS.

EARLY LATIN.

1. Song of the Arval Brothers.

Enos, Lases, iuvate.
Neve lue, rue, Marmar, sins (*v.* sers) incurrere in pleores.
Satur fu, fere Mars. Limen sali. Sta. Berber.
Semunis alternei advocapit conctos.
Enos, Marmor, iuvato.
Triumpe. *Inscr.*

As Interpreted by Mommsen.

Nos, Lares, iuvate.
Ne luem, ruem (= ruinam), Mamers, sinas incurrere in plures.
Satur esto, fere Mars.
In limen insili. Sta, Verbera (limen?).
Semones alterni advocate cunctos.
Nos, Mamers, iuvato.
Tripudia.

2. Fragments of the Laws of the Kings.

(*Romuli.*) Si nurus . . . *plorassit* . . . sacra divis parentum estod.

(*Numae.*) Vino rogum ne respargito.

Pellex aram Iunonis ne tangito; si tanget, Iunoni crinibus dimissis agnum feminam caedito.

Si hominem fulmen Iovis occisit ne supra genua tollito. Homo si fulmine occisus est ei iusta nulla fieri oportet.

Cui suo auspicio classe procincta opima spolia capiuntur darier *aeris CCC* oporteat et bovem caedito Iovi Feretrio. *Cuius auspicio classe procincta* secunda spolia *capta*, in Martis aram in campo solitaurilia, utra voluerit, caedito; qui cepit aeris CC *dato*. *Cuius auspicio classe procincta* tertia spolia *capta* Ianui Quirino agnum marem caedito, C qui ceperit ex aere dato. Dis piaculum dato.

Si qui hominem liberum dolo sciens morti duit paricidas esto.

Si quisquam aliuta faxit ipsos Iovi sacer esto.

(*Servi Tulli.*) Si parentem puer verberit ast ole plorassit puer divis parentum sacer esto.

Ap. Fest., s. v. *plorare; Plin., H. N.*, xiv, 14 (12); *et al.*

3. Fragments of the Laws of the Twelve Tables.

I. Si in ius vocat, ito. Ni it, antestamino: igitur em capito. Si calvitur pedemve struit, manum endo iacito. Si morbus aevitasve vitium escit, [qui in ius vocabit] iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito.

Adsiduo vindex adsiduus esto, proletario iam civi quis volet vindex esto.

Rem ubi pacunt orato. Ni pacunt, in comitio aut in foro ante meridiem caussam coiciunto. Cum peroranto ambo praesentes. Post meridiem praesenti litem addicito.

Si ambo praesentes, sol occasus suprema tempestas esto.

II. Morbus sonticus . . . aut status dies cum hoste: — quid horum fuit vitium iudici arbitrove reove, eo dies diffensus esto.

Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito.

III. Aeris confessi rebusque iure iudicatis XXX dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto. In ius ducito. Ni iudicatum facit, aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito. Vincito aut nervo aut compedibus. XV pondo ne minore, aut si volet maiore vincito. Si volet suo vivito. Ni suo vivit, [qui eum vinctum habebit] libras farris endo dies dato: si volet, plus dato.

Tertiis nundinis partis secanto. Si plus minusve secuerunt se fraude esto.

Adversus hostem aeterna auctoritas *esto*.

IV. Si pater filium ter venundavit, filius a patre liber esto.

V. Uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto.

Si intestato moritur, cui suus heres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto. Si adgnatus nec escit, gentiles familiam habento.

(Si furiosus escit, adgnatum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto.)

VI. Cum nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto.

Tignum iunctum aedibus vineaeve e concapi ne solvito . . . quandoque sarpta doneo dempta erunt.

VII. Vias muniunto. Ni sam delapidassint, qua volet iumenta agito.

VIII. Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto. Manu fustive si os fregit libero CCC, *si* servo, CL poenam subito. Si iniuriam [alteri] faxsit, viginti quinque poenae sunto.

Si nox furtum faxsit, si im occisit, iure caesus esto.

Si adorat furto quod nec manifestum erit, *duplione damnum decidito*.

Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto.

Qui se sierit testarier libripensve fuerit, ni testimonium fatiatur, inprobus intestabilisque esto.

X. Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito.

Hoc plus ne facito; rogum ascea ne polito. Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento. Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat. Qui coronam parit ipse pecuniave eius *honoris* virtutisve ergo, *si* arduitur ei *parentique eius, se fraude esto*. Neve aurum addito: cui auro dentes iuncti escunt, ast im cum illo sepeliet uretve, se fraude esto.

XII. Si vindiciam falsam tulit, sive litis . . . *praetor* arbitros tris dato, eorum arbitrio . . . fructus duplione damnum decidito.

Ap. Porphyr. ad Hor. Sat. I, ix, 76; *Gell.*, XX, i; *Fest.*, s. v. *struere, portum, vindiciae, etc.*; *Cic., De Leg.*, II, iv, xxiii, xxiv; *et al.*

4. Epitaph of L. Cornelius Scipio Barbatus, cos. 298 B. C.

Cornéliús Lucíus Scípió Barbátus,
Gnaivód patré prognátus fórtis vír sapiénsque,
Quoiús formá vírtuteí parísuma fúit,
Consól censór aidílis queí fuít apúd vos,
Taurásiá Cisaúna Sámnió cépit,
Subigít omné Loucánam ópsidésque abdoúcit.

Inscr.

5. Columna Rostrata of C. Duilius, cos. 260 B. C.

. . . *Secest*ano*sque* . . . *opsidione*d exemet, lecione*sque Cartaciniensis omnis ma*ximosque macistratos l*uci palam post dies n*ovem castreis exfociont, Macel*amque opidom vi p*ucnandod cepet. Enque eodem mac*istratud bene r*em navebos marid consol primos c*eset, copiasque c*lasesque navales primos ornavet pa*ravetque.* Cumque eis navebous claseis Poenicas omn*is, item max*umas copias Cartaciniensis, praesente*d Hanibaled* dictatored ol*or*om, in altod marid pucn*andod vicet. V*ique nave*is cepe*t cum socieis septer*esmom unam, quinqueresm*osque triresmosque naveis XXX *merset XIII. Aur*om captom numei MMMDCC . .

Inscr.

6. Epitaph of L. Cornelius Scipio, cos. 259 B. C.

Honc oíno ploírumé coséntiónt R*omái*
Duonóro óptumó fuíse viró *viróro*
Lucíom Scípióne. Fíliós Barbáti
Consól censór aidílis híc fuét a*púd vos,*
Hec cépit Córsica Áleriáque urbé *pugnándod,*
Dedét Témpestátebus aíde méretod *vótam.*

Inscr.

LIVIUS ANDRONICUS, 284–204 B. C.

7. Fragments from Translation of the Odyssey.

Virúm mihí, Camena, ínsecé versútum.

Hom. Od., I, 1; *ap. Gell.*, XVIII, ix, 3.

Ibí manéns sedéto, dónicúm vidébis
Me cárpentó vehéntem dómum venísse pátris.

Id., VI, 295, 296; *ap. Charis.*, II, p. 197, K.

Namque neíllum
Peius mácerát hemónem, quámde máre saévom,
Virés cuí sunt mágnae; tópper cónfríngent
Eás inpórtunae úndae.

Id., VIII, 138, 139; *ap. Fest.*, s. v. *topper.*

Quandó diés advéniet, quem profáta Mórta est.

Id., X, 175; *ap. Gell.*, III, xvi, 5.

Toppér citi ad aédis vénimús Circái.
Simúl duoná eórum pórtant ád náves:
Milía aliá in ísdem íntersérinúntur.

Id., XII, 9, 17–19; *ap. Fest., ubi sup.*

CN. NAEVIUS, 269–204 B. C.

8. Fragments from Tragedies.

Laétus sum laudári me abs te, páter, a laudató viro.

Hector Proficiscens; ap. Cic., Tus. Disp., IV, xxxi, 67.

Vos quí regalis córporis custódias
Agitátis, ite actútum in frundiferós locos,
Ingénio arbusta ubi náta sunt, non óbsita.

Lycurgus; ap. Non., 323, 1.

Quod tú, mi gnate, quaéso ut in pectús tuum
Demíttas, tamquam in físcinam vindémitor.

Andromacha; ap. Serv. in Verg. G. I, 266.

9. Fragments from Comedies.

Ego sémper pluris féci
Potióremque habui líbertatem múlto quam pecúniam.
Agitatoria; ap. Charis., II, p. 188, P.

Cedo quí vestram rempúblicam tantam ámisistis tám cito?
Provéniebant orátores noví, stulti adulescéntuli.
Ludus; ap. Cic., Cat. Mai., vi, 20.

Quae ego ín theatro hic meís probavi plaúsibus,
Ea núnc audere quémquam regem rúmpere?
Quantó libertatem hánc hic superat sérvitus!
Tarentilla; ap. Charis., II, p. 192, P.

Si únquam quicquam fílium rescívero
Argéntum amoris caúsa sumse mútuum,
Extémplo illo te dúcam, ubi non déspuas.
Triphallus; ap. Gell., II, xix, 2.

Theodótum compellas, qui áras compitálibus
Sedéns in cella círcumtectus tégetibus
Larés ludentes péni pinxit bubulo.
Tunicularia; ap. Fest., s. v. *penem.*

Description of a Coquette.

Quáse pila
In choro ludéns datatim dát se ac communém facit,
Alii adnutat, álii adnictat, álium amat, aliúm tenet.
Alibi manus est óccupata, álii percellít pedem,
Anulum alii dát spectandum, á labris alium ínvocat,
Cum álio cantat, áttamen alii suó dat digito lítteras.
Tarentilla; ap. Isidor., Orig., I, 25.

10. Fragments from the "Punic War."

Postquám avés aspéxit ín templó Anchíses,
Sacra ín mensá Penátium órdiné ponúntur:
Aurátamque ímmolábat víctimám púlcram.
Lib. I., *ap. Prob. in Verg. Ecl.* vi, 31.

Ámborúm uxóres
Noctú Troiád exíbant cápitibús opértis,
Flentés ambaé, abeúntes lácrimís cum múltis.
Id., ap. Serv. in Verg. Aen. iii. 10.

Senéx fretús pietáte [deum] ádlocútus súmmi
Deúm regís fratrém Neptúnum régnatórem
Marúm.
Id., ap. Prisc., vii, p. 352 H. (p. 770 P.).

Blande ét docté percóntat, Aéneás quo púcto
Troiam úrbem líquerít.
Id., ap. Non., 474, 7.

Ineránt signá expréssa quó modó Titáni,
Bicórporés Gigántes mágniqué Atlántes,
Runcús atqué Purpúreus fílií térras . . .
Id., ap. Prisc., vi, p. 198 H. (p. 679 P.).

Manúsque súsum ad caélum sústulít suás rex
Amulius grátulátur dívis . . .
Lib. II., *ap. Non.*, p. 116.

Deín polléns sagíttis, ínclutús arquítenens,
Sanctús Delphís prognátus Pýthiús Apóllo.
Id., ap. Macrob., Sat. vi, 5, 8.

Seséque eí períre mávolúnt ibídem
Quam cúm stupró redíre ád suós populáres.
Lib. III., *ap. Fest.*, s. v. *stuprum.*

Sin íllos déseránt fortíssimós virórum
Magnúm stuprúm pópulo fíerí per géntis.
Id., ap. Fest., ibid.

Transít Melitám Románus exércitus, ínsulam íntegram
Urít, populátur, vástat, rem hóstiúm concínnat.
Lib. IV., *ap. Non.*, p. 90.

. . . conférre queánt ratem aératám, qui
Per líquidum máre sudántes átque eúnt sedéntes.
Lib. Incert., ap. Varr., L. L., vii, 23.

11. His Own Epitaph.

Inmórtalés mortáles sí forét fas flére,
Flerént divaé Caménae Naévium poétam:
Itáque postquam est Órci tráditús thesaúro,
Oblíti súnt Romaé loquiér linguá Latína.

Ap. Gell., I, xxiv, 1.

T. MACCIUS PLAUTUS, 254–184 B. C.

✓12. A Battle Scene.

Póstquam utrimque éxitum est máxuma cópia,
Díspertití viri, díspertiti órdines:
Nós nostras móre nostro ét modo instrúximus
Légiones; hóstes contrá suas ínstruunt;
Deínde uterque imperatór in medium éxeunt
Extra turbam órdinum, cónlocuntúr simul.
Cónvenit, vícti utri sínt eo proélio,
Urbem, agrum, arás, fócos séque uti déderent.
Póstquam id actúm est, tubae utrímque contrá canunt.
Cónsonat térra; clamórem utrimque éfferunt;
Imperatór uterque hínc et illínc Iovi
Vóta suscípere, hortári exércitum;
Pró se quisque íd, quod quisque ét potest ét valet,
Edit, ferró ferit. Téla frangúnt; boat
Coélum fremitú virum. Ex spíritu et anhélitu
Nébula cónstat; cadúnt
Vólneris vi ét viriúm.
Dénique, ut vóluimus, nóstra superát manus;
Vícimus ví ferocís.
Hóstes crebrí cadunt; nóstri contra íngruunt:
Séd fugam in sé tamen némo convórtitur;
Néc recedit loco, quín statim rém gerat.

Animam amittúnt prius, quám loco démigrent.
Quísque, ut steterát, iacet óbtinetque órdinem.
Hóc ubi Amphítruo herus cónspicatú'st meus,
Illico equités iubet déxtera inrúere.
Equites parént citi: ab déxtera máxumo
Cúm clamore ínvolant ímpetu álacri,
Foédant et próterunt hóstium cópias
Iúre iniustás.

Amph., I, i, 65–94.

13. An Honest Old Servant is convinced that he is not Himself.

(Sosia, *Servos;* Mercurius.)

So. Sí tu Sosia és, legiones quóm pugnabant máxume,
Quíd in tabernacló fecisti? Víctus sum, si díxeris.
Me. Cádus erat vini; índe implevi hírneam —— *So.* Ingressúst viam?
Me. Eam ego, ut matre fúerat natum, víni eduxí meri.
So. Míra sunt, nisi látuit intus íllic in illac hírnea!
Fáctum est illud, ut égo illic vini hírneam ebiberím meri.
Me. Quíd nunc? vincon' árgumentis, té non esse Sósiam?
So. Tú negas mé ésse? *Me.* Quid ego ní negem, qui egomét siem?
So. Quís ego sum saltém, si non sum Sósia? Te interrogo.
Me. Ubi ego Sosia ésse nolim, tu ésto sane Sósia.
Núnc, quando ego sum, vápulabis, ni hínc abis ignóbilis.
So. Cérte edepol, quom illúnc contemplo et fórmam cognoscó meam,
Quémadmodum ego sum (saépe in speculum inspéxi), nimis similíst mei;
Itidem habet petasum ác vestitum; tám consimilist átque ego:
Súra, pes, statúra, tonsus, óculi, nasum, [déns,] labra,
Málae, méntum, bárba, collus: tótus — quid verbís opust?
Sí tergum cicátricosum, níhil hoc simili est similius.
Séd quom cogito, équidem certo idém sum, qui sempér fui:
Nóvi herum, novi aédis nostras: sáne sapio et séntio.
Nón ego illi obtémpero, quod lóquitur: pultabó foris.

Me. Quó agis te? *So.* Domúm. *Me.* Quadrigas sí nunc inscendás Iovis,
Atque hinc fugias, íta vix poteris éffugere infortúnium.
So. Nónne herae meae núntiare, quód herus meus iussít, licet?
Me. Túae si quid vis núntiare; hanc nóstram adire nón sinam.
Nám si me irritássis, hodie lúmbifragium hinc aúferes.
So. Abeo potius. Di ímmortales, óbsecro vostrám fidem,
Ubi ego perii? ubi ímmutatus sum? úbi ego formam pérdidi?
An egomet me illíc reliqui, sí forte oblitús fui?
Nam híc quidem omnem imáginem meam, quae ánte hac fuerat, póssidet.
Vívo fit quod núnquam quisquam mórtuo faciét mihi.

Amph., I, i, 274–306.

14. A Clever Slave debates how to get Money for his Master.

Hércle vero, Líbane, nunc te méliust expergíscier!
Atque argento cómparando fíngere falláciam.
Iám diu factum est, quóm discesti áb hero atque abiisti ád forum:
Igitur inveniúndo argento ut fíngeres falláciam,
Ibi tu ad hoc diéi tempus dórmitasti in ótio.
Quín tu abs te socórdiam omnem réicis, segnitiem ámoves,
Atque ad ingeniúm vetus vorsútum te recipís tuom?
Sérva herum: cave tú idem faxis, álii quod serví solent,
Quí ad heri fraudátionem cállidum ingeniúm gerunt.
Unde sumam? quem íntervortam? quo hánc celocem cónferam?
Impetritum, inaúguratum est; quóvis admittúnt aves;
Pícus, cornix ést ab laeva, córvus, parra ab déxtera.
Cónsuadent. Certum hércle est, vostram cónsequi sententiam.
Séd quid hoc, quod pícus ulmum túndit? Haud temerárium est.
Cérte hercle, ego quantum éx augurio aúspicii intéllego,
Aút mihi in mundó sunt virgae, aut átriensi Saúreae.
Séd quid illuc, quod éxanimatus cúrrit huc Leónida?
Métuo, quod illic óbscaevavit méae falsae falláciae.

Asin., II, i.

15. The Disadvantages of marrying for Money.

(Megadorus, *Senex;* Euclio, *Senex.*)

Me. Nulla érgo dicat: Equidem dotem ad te áttuli
Maiórem multo, quám tibi erat pecúnia:
Enim míhi quidem aequom est púrpuram atque aurúm dari,
Ancíllas, mulos, múliones, pédisequos,
Salútigerulos púeros, vehicla, quí vehar.
Eu. Ut mátronarum hic fácta pernovít probe!
Moríbus praefectum múlierum hunc factúm velim.
Me. Nunc quóquo venias, plús plaustrorum in aédibus
Videás, quam ruri, quándo ad villam véneris.
Sed hoc étiam pulcrum est, praé quam ubi sumtús petunt;
Stat fúllo, phrygio, aúrifex, lanárius,
Ciniflónes, patagiárii, indusiárii,
Flammeárii, violárii, cerinárii,
Aut mánulearii, aút murobrechárii;
Propólae linteónes, calceolárii,
Sedentárii sutóres, diabathrárii,
Soleárii astant, ástant molochinárii;
Petúnt fullones, sárcinatorés petunt;
Strophiárii astant, ástant semizonárii.
Iam hosce ábsolutos cénseas: cedúnt, petunt
Trecénti; circumstánt phylacistae in átriis,
Textóres, limbulárii, arculárii.
Ducúntur; datur aes. Iam hósce absolutos cénseas;
Quom incédunt infectóres crocotulárii,
Aut áliqua mala crux sémper est, quae aliquíd petat.
Eu. Compéllarem ego illum, ní metuam, ne désinat
Memoráre mores múlierum; nunc sic sinam.
Me. Ubi núgivendis rés soluta est ómnibus
Pro illís crocotis, stróphiis, sumto uxório:
Ibi ád postremum cédit miles, aés petit.
Itúr, putatur rátio cum argentário;
Impránsus miles ádstat, aes censét dari.
Ubi dísputata est rátio cum argentário,
Etiám plus ipsus débet argentário.

Spes prórogatur míliti in aliúm diem.
Hae súnt atque aliae múltae in magnis dótibus
Incómmoditates súmtusque intolerabiles.
Nam quae índotata est, éa in potestate ést viri;
Dotátae mactant ét malo et damnó viros.

Aul., III, v, 24–62.

16. A Parasite's Complaint.

Ilicet parasíticae arti in máxumam malám crucem:
Ita iuventus iám ridículos ínopesque ab se ségregat.
Níl morantur iám Laconas, ími subsellí viros,
Plágipatidas, quíbus sunt verba síne penu et pecúnia;
Eós requirunt, quí, lubenter quom éderint, reddánt domi.
Ipsi obsonant, quaé parasitorum ánte erat província;
Ipsi de foró tam aperto cápite ad lenonés eunt,
In tribu quam apérto capite sóntis condemnánt reos;
Néque ridículos iám terunci fáciunt; sese omnés amant.
Nam út dudum hinc abívi, accessi ad ádulescentes ín foro;
Sálvete, inquam: quo ímus una ad prándium? — Atque illí tacent.
Quís ait "Huc," aut quís profitetur? ínquam. — Quasi mutí silent,
Néque me rident. Úbi cenamus? ínquam. Atque illi ábnuunt.
Díco unum ridículum dictum dé dictis melióribus,
Quíbus solebam ménstruales épulas ante adipíscier.
Némo ridet. Scívi extemplo, rém de compactó geri.
Né canem quidem írritatam vóluit quisquam imitárier,
Sáltem, si non árriderent, déntis ut restríngerent.
Abeo ab illis, póstquam video mé sic ludificárier;
Pérgo ad alios; vénio ad alios, déinde ad alios: úna res;
Ómnes compactó rem agunt, quasi ín Velabro oleárii.

Capt., III, i, 9–29.

17. Casting Lots for a Wife.

(Chalinus *and* Olympio, *rival suitors;* Stalino *and his wife* Cleostrata *act as Umpires.*)

St. Eúge! Cave! Conícite sortis núnc iam ambo huc. Eccere. Uxor, aequa. *Ol.* Nóli uxori crédere. *St.* Habe animúm bonum.

Ol. Crédo hercle, hodie dévotabit sórtis, si attigerít. *St.* Tace.

Ol. Táceo. Deos quaeso —— *Ch.* Ut quidem tu hodié canem et furcám feras.

Ol. Mihi út sortitio evéniat. *Ch.* Ut quidem, hércle, pedibus péndeas.

Ol. At, tu ut oculos émungare ex cápite per nasúm tuos.

Ch. Quid times? parátum oportet ésse iam laqueúm tibi.

Ol. Périisti! *St.* Ánimum advórtite ambo. *Ol.* Táceo. *St.* Nunc tu, Cleóstrata,

Ne á me memores málitiose de hác re factum, aut súspices:

Tibi permitto; túte sorti. *Ol.* Pérdis me! *Ch.* Lucrúm facit.

St. Hoc age, sis, Olýmpio! *Ol.* Si hic lítteratus mé sinat.

St. Quód bonum atque fórtunatum míhi sit —— *Ol.* Ita vero; ét mihi.

Ch. Nón! *Ol.* Imo hercle! *Ch.* Imó mihi hercle! *St.* Hic víncet; tu vivés miser.

Praécide os tuílli hodie! Age! écquid fit? *Cl.* Ne obiexís manum!

Ol. Cómpressan' palma, án porrecta, fério? *St.* Age, ut vis. *Ol.* Hém tibi!

Cl. Quíd tibi istunc táctio est? *Ol.* Quia Iúppiter iussít meus.

Cl. Féri malam tu illi rúrsum. *Ol.* Perii, púgnis caedor, Iúppiter!

St. Quíd tibi tactio húnc fuvit? *Ch.* Quia iússit haec Iunó mea.

St. Pátiundum est, siquidém me vivo mea úxor imperium éxhibet.

Cl. Tam húic loqui licére oportet, quam ísti. *Ol.* Cur omén mihi

Vítuperat? *St.* Maló, Chaline, tíbi cavendum cénseo.

Ch. Témperi, postquam óppugnatum est ós! *St.* Age, uxor, núnc ïam
Sórti. Vos advórtite animum. Praébe tu. *Ol.* Ubi sim, néscio.
Périi, cor tineósum, opinor, hábeo: iamdudúm salit;
Dé labore péctus tundit. *Cl.* Téneo sortem. *St.* Effér foras!
Ch. Iámne mortuú's? *Ol.* Ostende! Mea ést. *Ch.* Mala crux ea ést quidem.
Cl. Víctus es, Chalíne! *St.* Tum nos démum vivere, Olýmpio,
Gaúdeo. *Ol.* Pietáte factum est mea átque maiorúm meum.
St. Intro abi, uxor, átque adorna núptias.

Cas. II, vi, 34–43, 49–67.

18. A Gentleman of the Old School complains that the Old-fashioned Strictness of Educational Discipline is unduly relaxed.

(Lydus, *Paedagogus;* Philoxenus, *Senex.*)

Phi. Héia, Lyde, léniter qui saéviunt, sapiúnt magis.
Minus mirandum est, íllaec aetas sí quid illorúm facit,
Quam si non faciát. Feci ego istaec ítidem in adulescéntia.
Ly. Heí mihi, hei mihi, ístaec illum pérdidit adsentátio?
Nam ábsque te esset, égo illum haberem réctum ad ingeniúm bonum;
Núnc propter te túamque pravos fáctus est fidúciam.
. . . . . .
Phi. Paúlisper, Lyde, ést lubido hómini suo animo óbsequi;
Iam áderit tempus, quóm sese etiam ipse óderit. Morém geras.
Dúm caveatur, praéter aequom né quid delinquát: sine.
Ly. Nón sino, neque équidem illunc me vívo corrumpí sinam.
Séd tu, qui tam pró corrupto dícis causam fílio,
Eademne erat haec dísciplina tíbi, quom tu adulescéns eras?
Négo, tibi hoc annís viginti fuísse primis cópiae,
Dígitum longe a paédagogo pédem ut efferres aédibus.
Íd quoi obtigerat, hóc etiam ad malum árcessebatúr malum:
Ét discipulus ét magister pérhibebantur ímprobi.
Ánte solem éxorientem ni ín palaestram véneras,
Gýmnasii praefécto haud mediócres poenas pénderes.

Ibi cursu, luctándo, hasta, dísco, pugilatú, pila,
Sáliendo, sese éxercebant mágis, quam scortò aut sáviis;
Ibi suam aetatem éxtendebant, nón in latebrosís locis.
Inde de hippodromo ét palaestra úbi revenissés domum:
Cíncticulo praecínctus in sella ápud magistrum absíderes;
Túm librum legerés. Si unam péccavisses sýllabam,
Fíeret corium tám maculosum, quam ést nutricis pállium.

. . . . . .

Phi. Álii, Lyde, núnc sunt mores. *Ly.* Íd equidem certó scio:
Nam ólim populi príus honorem cápiebat suffrágio,
Quám magistri désinebat ésse dicto obédiens;
Át nunc priusquam séptuennis ést, si attingas éum manu:
Éxtemplo puer paédagogo tábula dirumpít caput.
Quóm patrem adeas póstulatum, púero sic dicít pater:
" Nóster esto, dúm te poteris défensare iniúria."
Próvocatur paédagogus: " Eho, senex minimí preti,
Ne áttigas puerum ístac causa, quándo fecit strénue."
Ít magister, quási lucerna, úncto expletus línteo;
Ítur illinc iúre dicto. Hóccine hic pactó potest
Ínhibere imperiúm magister, si ípsus primus vápulet?

Bacch., III, iii, 4–9, 12-30, 33–44.

19. Menaechmus mistaken for his Brother.

(Menaechmus Sosicles; Peniculus, *Parasitus.*)

Me. Aduléscens, quaeso, quíd tibi mecum ést rei,
Qui míhi male dicas, hómini ignoto, insciens?
An tíbi malam rem vís pro maledictís dari
Postea? *Pe.* Eam quidem edepol té dedisse intéllego.
Me. Respónde, adulescens, quaéso, quid nomén tibi est?
Pe. Etiám derides, quási non nomen nóveris?
Me. Non édepol ego te, quód sciam, unquam ante húnc diem
Vidí neque novi; vérum certo, quísquis es,
Aequóm si facias, míhi odiosus nó sies.
Pe. Non mé novisti? *Me.* Nón negem, si nóverim.
Pe. Menaéchme, vigila! *Me.* Vígilo hercle equidem, quód sciam.

Pe. Tuúm parasitum nón novisti? *Me.* Nón tibi
Sanum est, adulescens, sínciput, ut intéllego.
Pe. Respónde: subripuístin' uxorí tuae
Pallam ístanc hodie, eámque dedisti Erótio?
Me. Neque hércle ego uxorem hábeo, neque ego Erótio
Dedí, nec pallam súrpui. *Pe.* Satin' sánus es?
Occísa est haec res! Nón ego te indutúm foras
Exíre vidi pálla? *Me.* Vae capití tuo!
Tun' méd indutum fuísse pallam praédicas?
Pe. Ego hércle vero. *Me.* Nón tu abis, quo dígnus es,
Aut té piari iúbes, homo insaníssume!
Pe. Numquam édepol me quisquam éxorabit, quín tuae
Uxóri rem omnem iám, uti sit gesta, éloquar.
Omnés in te istaec récident contuméliae.
Faxo haud inultum prándium coméderis.

Men., III, ii, 29–55.

20. A Braggart Captain and his Parasite.

(Artotrogus, *Parasitus;* Pyrgopolinices, *Miles.*)

Ar. Quid in Cáppadocia, úbi tu quingentós simul,
Ni hebés máchaera fóret, uno ictu occíderes?
Py. At péditatus relíquiae erant, si víverent.
Ar. Quid tíbi ego dicam, quód omnes mortalés sciunt,
Pyrgópolinicem te únum in terra vivere
Virtúte et forma et fáctis invictíssumis?
Amánt te omnes mulíeres, neque hercle iniúria,
Qui sís tam pulcer; út vel illae, quae here pállio
Me réprehenderunt. *Py.* Quíd here dixerúnt tibi?
Ar. Rogitábant: Hiccine Achilles est, inquít, tibi?
Imo éius frater, ínquam. Innuit áltera:
Ergó mecastor púlcer est, inquít mihi,
Et líberalis. Víde, caesaries quám decet.
Ne illaé sunt fortunátae, quae cum istó cubant!
Py. Itane aíbat tandem? *Ar.* Quaé me ambae obsecráverint,
Ut te hódie quasi pompam íllac praeterdúcerem.
Py. Nimia ést miseria, púlcrum esse hominém nimis.

Ar. Moléstae sunt mihi: órant, ambiunt, óbsecrant,
Vidére ut liceat; ád sese arcessí iubent:
Ut tuó non liceat óperam dare negótio.
Mil. Gl., I, i, 52–71.

21. A Lady's Toilet.

Negóti sibí qui volet vim paráre:
Navem ét mulierém, haec duó comparáto:
Nam núllae magís res duaé plus negóti
Habént, forte si ócceperís exornáre;
Neque únquam satís hae duaé res ornántur,
Neque eís ulla ornándi satís satietás est.
Atque haéc ut loquór, nunc domó docta díco:
Nam nós usque ab aúrora ad hóc quod diéi est
Ex índustria ámbae concéssamus núnquam
Lavári, aut fricári, aut tergéri, aut ornári,
Políri, expolíri, pingí, fingi; et úna
Binaé, singulís quae dataé nobis áncillae,
Eaé nos lavándo, eluéndo, operam dedére;
Adgerúndaque aquá sunt virí duo deféssi.
Apagésis, negóti quantum ín muliere úna est!
Poen., I, ii, 1–15.

22. The Danger of making Love by Proxy.

(Agorastocles, *Adulescens;* Milphio, *Servos;* Adelphasium, *Meretrix.*)

Ag. Iam hércle tu perísti, ni illam míhi tam tranquillám facis,
Quám mare est olim, quom ibi alcedo púllos educít suos.
Mi. Quíd faciam? *Ag.* Exorá, blandire, expálpa! *Mi.* Faciam sédulo;
Séd vide, sis, ne tu óratorem hunc púgnis pectas póstea.
Ag. Nón faciam. *Ad.* Nos eámus nunc. Etiám morare? Mále facis:
Béne promittis múlta ex multis; ómnia incassúm cadunt.
Líberare iúravisti me haúd semel, sed cénties.
Dúm te exspecto, néque usquam aliam míhi paravi cópiam,

Néque istuc usquam appáret. Ita nunc sérvio nihiló minus.
I, soror. Abscéde tu a me. *Ag.* Périi! Eho, quid agis, Mílphio?
Mi. Méa voluptas, méae deliciae, méa vita, mea amoénitas,
Méus ocellus, méum labellum, méa salus, meum sávium,
Méum mel, meum cor, méa colostra, méus molliculus cáseus.
Ag. Méne ego illaec patiár praesente dici? Discruciór miser,
Nísi ego illum iubeó quadrigis cúrsim ad carnuficém rapi!
. . . . . .
Nón ego homo trióboli sum, nísi ego illi mastígiae
Exturbo oculos átque dentes! Hém voluptatém tibi!
Hém mel! hem cor! hém colostram! hém salutem! hem sávium!
Mi. Impias, here, te! óratorem vérberas. *Ag.* Iam istóc magis!
Et iam ocellum addam, ét labellum, et línguam! *Mi.* Ecquid faciés modi?
Ag. Síccine ego te oráre iussi? *Mi.* Quómodo ergo orém? *Ag.* Rogas?
Síc enim dicerés, sceleste: Húius voluptas, te óbsecro,
Húius mel, huius cor, húius labellum, húius lingua, huius sávium,
Húius colostra, húius dulciculus cáseus, mastígia;
Omnia illa, quaé dicebas tua ésse, ea memorarés mea.
Mi. Obsecro hercle té, voluptas húius atque odiúm meum,
Húius amica mámmeata, méa inimica et málevola,
Oculus huius, líppitudo méa, mel huius, fél meum,
Ut tu huic iráta ne sis; aút, si id fieri nón potest,
Cápias restim ac té suspendas cúm hero et vostra fámilia:
Nám mihi iam videó propter te víctitandum sórbilo,
Itaque iam quasi óstreatum tergum ulceribus géstito,
Própter amorem vóstrum. *Ad.* Amabo, mén' prohibere póstulas,
Né te verberét, magis quam ne méndax me advorsúm siet?
Ad. Vérum. Etiam tibi hanc amittam nóxiam unam, Agorástocles.
Nón sum irata. *Ag.* Nón es? *Ad.* Non sum. *Ag.* Da érgo, ut credam, sávium.
Ad. Móx dabo, quom ab ré divina rédiero. *Ag.* I ergo strénue.

Poen., I, ii, 145–159, 171–194.

23. Example of coining Words.

(Toxilus, Sagaristio, *Servi;* Dordalus, *Leno.*)

To. Videór vidisse hic fórma persimilém tui,
Eadém statura. *Sa.* Quíppe qui fratér siet.
Do. Sed scíre velimus, quód tibi nomén siet.
To. Quid áttinet, nos scíre? *Sa.* Ausculta ergo, út scias:
Vaníloquidorus, Vírginisvendónides,
Nugípolyloquides, Argentiexterebrónides,
Tedíguiloquides, Númmorumexpalpónides,
Quodsemelarripides, Núnquampostearéddides.
Do. Heu hércle nomen múltis modis scriptúm est tuom.
Sa. Ita súnt Persarum móres: longa nómina
Contórtiplicata habémus. Numquid céterum
Voltís? *Do.* Vale.

Pers., IV, vi, 16–27.

24. An Escape from Shipwreck.

(Sceparnio, *Servos;* Daemones, *Senex.*)

Sc. Sed, ó Palaemon, sancte Neptuní comes,
Quique hércule illi sócius esse díceris,
Quod fácinus video? *Da.* Quid vides? *Sc.* Muliérculas
Videó sedentis ín scapha solás duas.
Ut ádflictantur míserae! — Euge, euge! pérbene!
Ab sáxo avortit flúctus ad litús scapham,
Neque gúbernator únquam potuit réctius.
Non vídisse undas mé maiores cénseo.
Salvaé sunt, si illos flúctus devitáverint.
Nunc, núnc periculum ést: eiecit álteram.
At ín vado est: iam fácile enabit. — Eúgepae,
Viden', álteram illam ut flúctus eiecít foras?
Surréxit, horsum se capessit. Sálva res!
Desíluit haec autem áltera in terram é scapha.
Ut praé timore in génua in undas cóncidit!
Salva ést: evasit éx aqua. Iam in lítore est.

Sed déxtrovorsum avórsa it in malám crucem.
Hem, errábit illaec hódie. *Da.* Quid id refért tua?
Sc. Si ad sáxum quo capéssit, eá deorsúm cadit,
Errátionis fécerit compéndium.
Da. Si tú de illarum cénaturus vésperi es,
Illís curandum cénseo, Scepárnio;
Si apúd me esurus és, mihi dari operám volo.
Sc. Bonum aéquomque oras. *Da.* Séquere me hac ergó.
Sc. Sequor.

Rud., I, ii, 71–94.

25. Love is too expensive a Luxury.

Omnium primum Amóris artis éloquar quemadmódum expediant.
Núnquam Amor quemquam nísi cupidum hominem póstulat se in plagás conicere;
Eos cupit, eos cónsectatur; súbdole blandítur; ab re
Cónsulit, blandiloquéntulus, harpagó, mendax, cuppés avarus,
Elegans, despóliator, latébricolarum hominúm corruptor,
Blándus, inops, celáti indagátor: nam qui áb eo, quod amat,
Quam éxtemplo sáviis sagittátis percússus est:
Illico rés foras lábitur, líquitur.
'Dá mihi hoc, mél meum, sí me amas, si aúdes!'
Ibi ille cucúlus: 'Océlle mi, fíat!
Et istuc et si ámplius vís dari, dábitur.'
Ibi illa pendéntem ferit: iam ámplius órat;
Nón sat idést mali, ni ámplius étiam,
Quód bibit, quód comest, quód facit súmti.
Nox datur: dúcitur fámilia tóta:
Véstispicae, unctor, aúri custos, flábelliferae, sándaligerulae,
Cántrices, cistéllatrices, núntii, renúntii,
Raptóres panis ét peni.
Fit ípse, dum illis cómis est,
Inóps amator.
Haec égo quom ago cum meo animo ét recolo,
Ubi quí eget, quam preti sít parvi:
Apagé te, Amor! non places! níl te utor.
Quamquam íllud est dulce, esse ét bibere;
Amor amara dát tibi satis quod aégre sit;

Fugit fórum, fugat tuos cógnatos,
Fugat ípse a suo se cóntuitu;
Neque enim éum sibi amicum vólunt dici.
Mille modis amor ignorandust, prócul adhibendust, ábstinendus:
Nám qui in amorem praécipitavit, péius perit, quam si sáxo saliat.
Apage, sís, Amor!
Túas res tíbi habe.
Amor mihi amícus
Né fuas únquam!
Cértum est, ad frúgem
Applicare ánimum.

Trin., II, i, 14–52.

26. A Purchaser frightened out of a Bargain.

(Stasimus, *Servos;* Philto, *Senex.*)

St. Per deós atque homines díco, ne tu illúnc agrum
Tuom síris unquam fíeri, neque gnatí tui.
Ei rei árgumentum dícam. *Ph.* Audire edepól lubet.
St. Primum ómnium, olim térra quom proscínditur,
In quinto quoque súlco moriuntúr boves.
Ph. Apage!
St. Neque únquam quisquam est, quóius ille agér fuit,
Quin péssume ei res vórterit. Quorúm fuit,
Alii exulatum abiérunt; alii emórtui;
Alií se suspendére. Hem, nunc hic, quóius est,
Ut ad íncitas redáctus! *Ph.* Apage a me ístum agrum!
St. Magis apage dicas, si ómnia a me audíveris:
Nam fúlguritae súnt hic alternae árbores;
Sués moriuntur ángina acérrume;
Ovés scabrae sunt, tám glabrae, hem, quam haec ést manus.
Tum autém Syrorum, génus quod patientissumum est
Hominúm, nemo extat, qui íbi sex menses víxerit:
Ita cúncti solstitiáli morbo décidunt.
Ph. Credo ego istuc, Stasime, ita ésse; sed Campáns genus
Multó Syrorum iam ántidit patiéntia.
Sed iste ést ager profécto, ut te audivi loqui,

Malós in quem omnes públice mittí decet.
Sicút fortunatórum memorant insulas,
Quo cúncti, qui aetatem égerunt casté suam,
Convéniant: contra istóc detrudi máleficos
Aequóm videtur, quí quidem istius sít modi.
St. Hospítium est calamitátis. Quid verbís opust?
Quamvís malam rem quaérens, illic réperias.
Ph. At tu hércle et illi et álibi. *St.* Cave, sis, díxeris,
Me tibi dixisse hoc. *Ph.* Dixisti arcanó satis.
St. Quin híc quidem cupit illum áb se abalienárier,
Si quidem reperire póssit, cui os súblinat.
Ph. Meus quidem hercle nunquam fíet. *St.* Si sapiés quidem.
Lepide hercle de agro ego húnc senem detérrui.

Trin., II, iv, 119–123, 132–159.

---

27. SENATUS CONSULTUM DE BACCHANALIBUS, 186 B. C.

De Bacanalibus quei foideratei esent ita exdeicendum censuere.

Neiquis eorum *B*acanal habuise velet. Sei ques esent quei sibei deicerent necessus ese Bacanal habere, eeis utei ad praetorem urbanum Romam venirent deque eeis rebus, ubei eorum *v*erba audita esent, utei senatus noster decerneret, dum ne minus Senatoribus C adesent, *quom* ea res cosoleretur. Bacas vir nequis adiese velet ceivis Romanus neve nominus Latini neve socium quisquam, nisei practorem urbanum adiesent, isque *d*e senatuos sententiad, dum ne minus senatoribus C adesent, quom ea res cosoleretur, iousiset. Censuere.

Sacerdos nequis vir eset. Magister neque vir neque mulier quisquam eset. Neve pecuniam quisquam eorum comoine*m* *h*abuise vel*e*t, neve magistratum neve pro magistratu*d* neque virum *neque mul*ierem quiquam fecise velet. Neve post hac inter sed coniour*a*se *neve* conivovise neve conspondise neve conpromesise velet, neve quisquam fidem inter sed dedise velet.

Sacra in oquoltod ne quisquam fecise velet, neve in poplicod neve in preivatod neve exstrad urbem sacra quisquam fecise velet, nisei praetorem urbanum adieset isque de senatuos sententiad, dum ne minus senatoribus C adesent, quom ea res cosoleretur, iousiset. Censuere.

Homines plous V oinvorsei virei atque mulieres sacra ne quisquam fecise velet, neve inter ibei virei plous duobus mulieribus plous tribus arfuise velent, nisei de praetoris urbani senatuosque sententiad, utei suprad scriptum est.

Haice utei in coventionid exdeicatis ne minus trinum noundinum; senatuosque sententiam utei scientes esetis, eorum sententia ita fuit: sei ques esent, quei arvorsum ead fecisent, quam suprad scriptum est, eeis rem caputalem faciendam censuere; atque utei hoce in tabolam ahenam inceideretis, ita senatus aiquom censuit; uteique eam figier ioubeatis ubei facilumed gnoscier potisit; atque utei ea Bacanalia, sei qua sunt, exstrad quam sei quid ibei sacri est, ita utei suprad scriptum est, in diebus X, quibus vobis tabelai datai erunt, faciatis utei dismota sient.

Inscr.

---

28. EPITAPH OF P. CORNELIUS SCIPIO, probably Son of Africanus Major, Augur 180 B. C.

Quei ápice insígne diális fláminís gesístei
Mors pérfecít tua ut éssent ómniá brévia
Honós famá virtúsque glória átque ingénium:
Quibús sei in lónga lícuisét tibe útier víta
Facilé facteís superáses glóriám maiórum.
Quaré lubéns te in grémiu, Scípió, récipit
Terrá, Publí, prognátum Públió, Cornéli.

Inscr.

Q. ENNIUS, 239–169 B. C.

29. Dream of Priam, and its Interpretation.

. . . máter gravida párere se ardentém facem
Visa ést in somnis Hécuba: quo factó pater
Rex ípse Priamus sómnio, mentís metu
Percúlsus, curis súmptus suspiréntibus,
Exsácrificabat hóstiis balántibus.
Tum cóniecturam póstulat pacém petens,
Ut se édoceret óbsecrans Apóllinem,
Quo sése vértant tántae sortes sómnium.
Ibi éx oraclo vóce divina édidit
Apóllo, puerum prímus Priamo quí foret
Postílla natus, témperaret tóllere:
Eum ésse exitium Tróiae, pestem Pérgamo.

Alex., fr. ap. Cic., de Div., I, xxi, 42.

30. Cassandra's Vision.

Hec. Séd quid oculis rábere visa es dérepente ardéntibus?
Úbi illa tua paulo ánte sapiens vírginali' modéstia?
Cas. Máter, optumárum multo múlier melior múlierum,
Míssa sum supérstitiosis áriolatiónibus:
Námque Apollo fátis fandis démentem invitám ciet.
Vírgines aequáles vereor, pátris mei meum factúm pudet,
Óptumi viri. Mea mater, tuí me miseret, meí piget:
Óptumam progéniem Priamo péperisti extra me: hóc dolet:
Mén obesse, illós prodesse, me óbstare, illos óbsequi!
. . . . . .
Ádest, adest fax óbvoluta sánguine atque incéndio!
Múltos annos látuit: cives, férte opem et restínguite!
Iamqué mari magno clássis cita
Texítur: exitium exámen rapit:
Advéniet, fera velívolantibus
Navíbus complebit mánus litora.

Alex., fr. ap. Cic., De Div., I, xxxi, 66, 67.

31. The Sack of Troy.

Quíd petam praésidi aut éxequar? quóve nunc
Aúxilio éxili aút fugae fréta sim?
Árce et urbe órba sum. Quo áccedam? quo ápplicem?
Cuí nec arae pátriae domi stant, fráctae et disiectaé iacent,
Fána flamma déflagrata, tósti alti stant párietes
Déformati atque ábiete crispa.
O páter, o patria, o Príami domus
Saeptum áltisono cardíne templum!
Vidi égo te adstante ope bárbarica
Tectis caelatis lácuatis,
Auro ébore instructum régifice.
Haec ómnia videi inflámmarei,
Priamó vi vitam evítarei,
Iovis áram sanguine túrparei.
Vídi, videre quód sum passa aegérrume
Hectórem curru quádriiugo raptárier
Hectóris natum dé muro iactárier.

Androm., fr. ap. Cic., Tusc., III, xix, 44, *et al.*

32. Medea's Nurse deplores Jason's Visit.

Utinám ne in nemore Pélio secúribus
Caesa áccedisset abiégna ad terrám trabes,
Neve índe navis íncohandae exórdium
Coepísset, quae nunc nóminatur nómine
Árgó, quia Argivi ín ea dilectí viri
Vectí petebant péllem inauratam árietis
Colchís, imperio régis Peliae, pér dolum.
Nam númquam era errans méa domo ecferrét pedem
Medéa, animo aegra, amóre saevo saúcia.

Med. Exul, fr. in Rhet. ad. Herenn., II, xxii, 34.

33. Denial of Divine Providence.

Égo deum genus ésse díxi et dicam semper caélitum,
Séd eos non curáre opinor, quíd agat humanúm genus:
Nám si curent, béne bonis sit, mále malis, quod núnc abest.

Telam., fr. ap. Cic., De Div., II, i, 104, *et De Nat. Deor.*, III, xxxii, 79.

34. A Warning against Religious Quacks.

. . . Séd superstitiósi vates ímpudentesque árioli,
Aút inertes aút insani aut quíbus egestas ímperat,
Quí sibi semitám non sapiunt, álteri monstránt viam,
Quíbus divitias póllicentur, áb eis drachumam ipsí petunt.
De hís divitiis síbi deducant dráchumam, reddant cétera.

Telam., fr. ap. Cic., De Div., I, lviii, 132.

35. Ilia's Dream.

Excita cum tremulis anus attulit artubus lumen,
Talia commemorat lacrimans, exterrita somno,
Eurudica prognata, pater quam noster amavit,
Vires vitaque corpus meum nunc deserit omne.
Nam me visus homo pulcher per amoena salicta
Et ripas raptare locosque novos; ita sola
Postilla, germana soror, errare videbar
Tardaque vestigare et quaerere te, neque posse
Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat.
Exin compellare pater me voce videtur
His verbis: 'o gnata, tibi sunt ante ferendae
Aerumnae, post ex fluvio fortuna resistet.'
Haec ecfatus pater, germana, repente recessit
Nec sese dedit in conspectum corde cupitus,
Quamquam multa manus ad caeli caerula templa
Tendebam lacrimans et blanda voce vocabam.
Vix aegro cum corde meo me somnus reliquit.

Ann., ap. Cic., De Div., I, xx, 40.

36. Romulus and Remus.

Remus auspicio se devovet atque secundam
Solus avem servat at Romulus pulcher in alto
Quaerit Aventino, servat genus altivolantum.
Certabant urbem Romam Remoramne vocarent.
Omnibus cura viris uter esset induperator.
Expectant vel uti, consul cum mittere signum
Volt, omnes avidi spectant ad carceris oras,
Quam mox emittat pictis e faucibus currus:
Sic expectabat populus atque ora tenebat
Rebus, utri magni victoria sit data regni.
Interea sol albus recessit in infera noctis.
Exin candida se radiis dedit icta foras lux.
Et simul ex alto longe pulcherruma praepes
Laeva volavit avis: simul aureus exoritur sol.
Cedunt de caelo ter quattor corpora sancta
Avium, praepetibus sese pulchrisque locis dant.
Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
Auspicio regni stabilita scamna solumque.

Ann., ap. Cic., De Div., I, xlviii.

37. Woodcutters at Work.

Incedunt arbusta per alta, securibus caedunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex,
Fraxinus frangitur atque abies consternitur alta.
Pinus proceras pervortunt: omne sonabat
Arbustum fremitu silvai frondosai.

Ann., ap. Macrob., Sat. vi, 2.

38. Speech of Pyrrhus as to restoring the Roman Prisoners.

Nec mi aurum posco nec mi pretium dederitis!
Nec cauponantes bellum, sed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus utrique.
Vosne velit an me regnare era quidve ferat Fors,

Virtute experiamur. Et hoc simul accipe dictum:
Quorum virtutei belli fortuna pepercit,
Eorundem me libertati parcere certumst.
Dono ducite doque volentibus cum magnis dis.

Ann., ap. Cic., De Off. I, xii, 38.

39. A Character.

Haece locutus vocat quocum bene saepe libenter
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Congeriem partit, magnam cum lassus diei
Partem fuisset de summis rebus regundis
Consilio indu foro lato sanctoque senatu:
Cui res audacter magnas parvasque iocumque
Eloqueretur, cuncta simul malaque et bona dictu
Evomeret, si qui vellet, tutoque locaret.
Quocum multa volup ac gaudia clamque palamque.
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Ut faceret facinus levis aut malus, doctus fidelis
Suavis homo facundus suo contentus beatus
Scitus secunda loquens in tempore commodus verbum
Paucum, multa tenens antiqua sepulta, vetustas
Quem fecit mores veteresque novosque tenentem,
Multorum veterum leges divumque hominumque;
Prudenter qui dicta loquive tacereve possit:
Hunc inter pugnas Servilius sic compellat.

Ann., ap. Gell., xii, 4.

40. The Military supplants the Civil Power in the State.

Pellitur e medio sapientia, vi geritur res,
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haut doctis dictis certantes sed maledictis
Miscent inter sese inimicitiam agitantes.
Non ex iure manu consertum sed magis ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi.

Ann., ap. Gell., xx, 10.

41. A Staunch Soldier.

Undique conveniunt vel ut imber tela tribuno:
Configunt parmam, tinnit astilibus umbo
Aerato sonitu galeae: sed nec pote quisquam
Undique nitendo corpus discerpere ferro.
Semper obundantes hastas frangitque quatitque:
Totum sudor habet corpus multumque laborat
Nec respirandi fit copia: praepete ferro
Histri tela manu iacientes sollicitabant.

Ann., ap. Macrob., Sat., vi, 8.

42. Calm after a Storm.

. . . mundus caéli vastus cónstitit siléntio,
Ét Neptunus saévus undis ásperis pausám dedit:
Sól equis itér repressit ángulis volántibus:
Cónstitere amnés perennes, árbores ventó vacant.

Sat. de Scip., fr. ap. Macrob., Sat., vi, 2.

43. Epigrams on Scipio.

Hic est ille situs, cui nemo civis nec hostis
Quivit pro factis reddere operae pretium.

Ap. Sen., Ep., xviii, 5 (108), 32.

A sole exoriente supra Maeotis paludes
Nemo est qui factis me aequiperare queat.
Si fas endo plagas caelestum ascendere cuiquam est
Mi soli caeli maxima porta patet.

Ap. Cic., Tusc. Dis., V, xvii, 49; *Sen., Ep.*, xviii, 5 (108), 34.

44. His own Epitaph.

Adspicite, o cives, senis Enni imagini' formam:
Hic vostrum panxit maxuma facta patrum.
Nemo me dacrumis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivo' per ora virum.

Ap. Cic., Tusc. Dis., I, xv, 34.

ANCIENT FORMULAS, OF UNCERTAIN DATE.

45. Formula Foederis Feriendi.

Foedera alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus, nec ullius vetustior foederis memoria est. Fetialis regem Tullum ita rogavit: 'Iubesne me, Rex, cum patre patrato populi Albani foedus ferire?' iubente rege, 'Sagmina,' inquit, 'te, Rex, posco.' Rex ait, 'Puram tollito.' Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogavit: 'Rex, facisne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium, vasa, comitesque meos?' Rex respondit: 'Quod sine fraude mea populique Romani Quiritium fiat, facio.' Fetialis erat M. Valerius: is patrem patratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capillosque tangens. Pater patratus ad iusiurandum patrandum, id est sanciendum fit foedus; multisque id verbis, quae, longo effata carmine, non operae est referre, peragit. Legibus deinde recitatis: 'Audi,' inquit, 'Iuppiter; audi, pater patrate populi Albani, audi tu, populus Albanus: ut illa palam prima postrema ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defexit publico consilio, dolo malo, tum illo die, Diespiter, populum Romanum sic ferito, ut ego hunc porcum hic hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque.' Id ubi dixit, porcum saxo silice percussit. Sua item carmina Albani, suumque iusiurandum, per suum dictatorem suosque sacerdotes peregerunt.

Ap. Liv., I, 24.

46. Formulae Rerum Repetundarum et Belli Indicendi.

Legatus ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato filo (lanae velamen est) 'Audi, Iuppiter,' inquit, 'audite fines' (cuiuscunque gentis sunt nominat) 'audiat Fas. Ego sum publicus nuntius populi Romani: iuste pieque legatus venio, verbisque meis fides sit.' Peragit deinde postulata. Inde Iovem

testem facit: 'Si ego iniuste impieque illos homines illasque res dedier mihi exposco, tum patriae compotem me nunquam siris esse.' Haec cum fines suprascandit, haec quicunque ei primus vir obvius fuerit, haec portam ingrediens, haec forum ingressus, paucis verbis carminis concipiendique iurisiurandi mutatis peragit. Si non deduntur quos exposcit, diebus tribus et triginta (tot enim solemnes sunt) peractis, bellum ita indicit: 'Audi, Iuppiter, et tu, Iane Quirine, Diique omnes caelestes, vosque terrestres, vosque inferni, audite. Ego vos testor, populum illum' (quicunque est, nominat) 'iniustum esse neque ius persolvere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur.' Cum iis nuntius Romam ad consulendum redit. Confestim rex his ferme verbis patres consulebat: 'Quarum rerum litium causa condixit pater patratus populi Romani Quiritium patri patrato priscorum Latinorum hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt nec solverunt nec fecerunt quas res dari fieri solvi oportuit, dic,' inquit ei quem primum sententiam rogabat, 'quid censes?' Tum ille: 'Puro pioque duello quaerendas censeo, itaque consentio consciscoque.' Inde ordine alii rogabantur: quandoque pars major eorum qui aderant in eandem sententiam ibat, bellum erat consensum. Fieri solitum, ut fetialis hastam ferratam, aut praeustam sanguineam ad fines eorum ferret, et non minus tribus puberibus praesentibus, diceret: 'Quod populi priscorum Latinorum hominesque prisci Latini adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populus Romanus Quiritium bellum cum priscis Latinis iussit esse, senatusque populi Romani Quiritium censuit consensit conscivit, ut bellum cum priscis Latinis fieret; ob eam rem ego, populusque Romanus populis priscorum Latinorum hominibusque priscis Latinis bellum indico facioque.' Id ubi dixisset, hastam in fines eorum emittebat. Hoc tum modo ab Latinis repetitae res, ac bellum indictum: moremque eum posteri acceperunt.

Ap. Liv., I, 32.

47. Formula Veris Sacri Vovendi.

His senatus consultis perfectis, L. Cornelius Lentulus pontifex maximus, consulente collegium praetore, omnium primum populum consulendum de vere sacro censet: iniussu populi voveri non posse. Rogatus in haec verba populus: 'velitis iubeatisne haec sic fieri? Si res publica populi Romani Quiritium ad quinquennium proximum, ut velim, eamque salvam servaverit hisce duellis, quod duellum populo Romano cum Carthaginiensi est, quaeque duella cum Gallis sunt, qui cis Alpis sunt, datum donum duit populus Romanus Quiritium, quod ver attulerit ex suillo, ovillo, caprino, bovillo grege, quaeque profana erunt, Iovi fieri ex qua die senatus populusque iusserit. Qui faciet, quando volet quaque lege volet, facito; quo modo faxit, probe factum esto. Si id moritur, quod fieri oportebit, profanum esto, neque scelus esto. Si quis rumpet occidetve insciens, ne fraus esto. Si quis clepsit, ne populo scelus esto, neve cui cleptum erit. Si atro die faxit insciens, probe factum esto. Si nocte sive luce, si servus sive liber faxit, probe factum esto. Si antidea ac senatus populusque iusserit fieri, faxitur, eo populus solutus liber esto.'

Ap. Liv., XXII, 10.

M. PORCIUS CATO, 234–149 B. C.

48. Agriculture is the Best Occupation.

Est interdum praestare mercaturis rem quaerere ni tam periculosum siet; et item fenerari, si tam honestum siet. Maiores enim nostri hoc sic habuerunt, et ita in legibus posiverunt, furem dupli condemnari, feneratorem quadrupli. Quanto peiorem civem existimarint feneratorem quam furem, hinc licet existimari. Et virum bonum cum laudabant, ita laudabant, bonum agricolam bonumque colonum. Amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. Mercatorem autem strenuum studiosumque rei quaerendae existimo; verum (ut supra dixi) periculosum et

calamitosum. At ex agricolis et viri fortissimi et milites strenuissimi gignuntur, maximeque pius quaestus stabilissimusque consequitur, minimeque invidiosus: minimeque male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt.

R. R., i.

49. Portrait of a Good Steward.

Haec erunt vilici officia. Disciplina bona utatur. Feriae serventur. Alieno manum abstineat. Sua servet diligenter. Litibus familiae supersedeat. Si quis quid deliquerit, pro noxa bono modo vindicet. Familiae male ne sit, ne algeat, ne esuriat; opere bene exerceat: facilius malo et alieno prohibebit. Vilicus si nolet male facere, non faciet. Si passus erit, dominus impune ne sinat esse. Pro beneficio gratiam referat, ut aliis recte facere libeat. Vilicus ne sit ambulator, sobrius siet semper, ad cenam ne quo eat. Familiam exerceat: consideret, quae dominus imperaverit, fiant. Ne plus censeat sapere se, quam dominum. Amicos domini, eos habeat sibi amicos. Cui iussus siet, auscultet. Rem divinam nisi compitalibus in compito aut in foco ne faciat. Iniussu domini credat nemini. Quod dominus crediderit, exigat. Satui semen, cibaria, far, vinum, oleum mutuum dederit nemini. Duas aut tres familias habeat, unde utendo roget, et quibus det: praeterea nemini. Rationem cum domino crebro putet. Operarium, mercenarium politorem diutius eundem ne habeat die. Ne quid emisse velit insciente domino, ne quid dominum celavisse velit. Parasitum ne quem habeat. Haruspicem, augurem, hariolum, chaldaeum ne quem consuluisse velit. Segetem ne defrudet: nam id infelix est. Opus rusticum omne curet uti sciat facere, et id faciat saepe, dum ne lassus fiat. Si fecerit, scribet in mente familiae quid siet, et illi animo aequiore facient. Si hoc faciet, minus libebit ambulare, et valebit rectius, et dormibit libentius. Primus cubitu surgat: postremus cubitum eat. Prius villam videat clausa uti siet, et uti suo quisque loco cubet, et uti iumenta pabulum habeant. Boves maxima diligentia curatos habeto. Bubulcis obsequitor, partim, quo libentius boves curent.

R. R., v.

50. Portrait of the Steward's Wife.

Vilicae quae sunt officia, curato faciat. Si eam tibi dederit dominus uxorem, ea esto contentus. Ea te metuat. Facito ne nimium luxuriosa siet. Vicinas aliasque mulieres quam minimum utatur; neve domum, neve ad sese recipiat. Ad cenam nequo eat, neve ambulatrix siet. Rem divinam ni faciat, neve mandet, qui pro ea faciat, iniussu domini aut dominae. Scito dominum pro tota familia rem divinam facere. Munda siet. Villam conversam mundamque habeat. Focum purum circumversum quotidie, priusquam cubitum eat, habeat. Kalendis, Idibus, Nonis, festus dies cum erit, coronam in focum indat. Per eosdemque dies Lari familiari pro copia supplicet. Cibum tibi et familiae curet uti coctum habeat. Gallinas multas, et ova uti habeat. Pira arida, sorba, ficos, uvas passas, sorba in sapa, et pira, et uvas in doliis, et mala struthea; uvas in vinaceis, et in urceis, in terra obrutas; et nuces Praenestinas recentes in urceo in terra obrutas habeat. Mala Scantiana in doliis, et alia, quae condi solent, et silvatica. Haec omnia quotannis diligenter uti condita habeat. Farinam bonam, et far subtile sciat facere.

R. R., cxliii.

51. A Vindication of his Public Life.

Iussi caudicem proferri, ubi mea oratio scripta erat de ea re quod sponsionem feceram cum M. Cornelio. Tabulae prolatae. Maiorum benefacta perlecta, deinde quae ego pro re publica fecissem leguntur: ubi id utrumque perlectum est, deinde scriptum erat in oratione 'nunquam ego pecuniam neque meam neque sociorum per ambitionem dilargitus sum.' Attat, noli noli peribere, inquam, istud, nolunt audire. Deinde recitavit 'nunquam praefectos per sociorum vestrorum oppida imposivi, qui eorum bona liberos diriperent.' Istud quoque dele, nolunt audire. Recita porro. 'Nunquam ego praedam neque quod de hostibus captum esset, neque manubias inter pauculos amicos meos divisi, ut illis eriperem qui cepissent.' Istuc quoque dele, nihil minus volunt dici, non opus est recitato. 'Nunquam ego evectionem datavi, quo amici mei per symbolos pecunias magnas

caperent.' Perge istuc quoque uti cum maxime delere. 'Nunquam ego argentum pro vino congiario inter apparitores atque amicos meos disdidi, neque eos malo publico divites feci.' Enim vero usque istuc ad lignum dele. Videris, quo loco res publica siet, uti quod rei publicae bene fecissem, unde gratiam capiebam, nunc idem illud memorare non audeo, ne invidiae siet: ita inductum est male facere impoene, bene facere non impoene licere.

Or. de Sumptu Suo, ap. Front., Ep. ad Ant., i, 2, p. 99, *Naber.*

52. An Insolent Noble.

Dixit, a decemviris parum sibi bene cibaria curata esse, iussit vestimenta detrahi, atque flagro caedi. Decemviros Bruttiani verberavere, videre multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc servitutem ferre potest? Nemo hoc rex ausus est facere: eane fieri bonis, bono genere gnatis, boni consulitis? Ubi societas? Ubi fides maiorum? Insignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis atque multis mortalibus, te facere ausum esse? Sed quantum luctum quantumque gemitum, quid lacrumarum quantumque fletum factum audivi! Servi iniurias nimis aegre ferunt. Quid illos, bono genere gnatos, magna virtute praeditos, opinamini animi habuisse atque habituros, dum vivent?

Or. in Thermum, ap. Gell., X, iii, 7.

53. Speech on behalf of the Rhodians.

Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellere, atque superbiam atque ferociam augescere atque crescere. Quod mihi nunc magnae curae est, quod haec res tam secunde processerit, ne quid in consulendo advorsi eveniat, quod nostras secundas res confutet, neve haec laetitia nimis luxuriose eveniat. Advorsae res edomant et docent, quid opus sit facto, secundae res laetitia transversum trudere solent a recte consulendo atque intelligendo. Quo maiore opere dico suadeoque, uti haec res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in potestatem nostrum redeamus.

Atque ego quidem arbitror, Rhodienses noluisse, nos ita depugnare, uti depugnatum est, neque regem Persen vicisse. Non Rhodienses modo id noluere, sed multos populos atque multas nationes idem noluisse arbitror. Atque haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostrae contumeliae causa id noluerint evenire: sed enim id metuere si nemo esset homo, quem vereremur, quodque luberet faceremus, ne sub solo imperio nostro in servitute nostra essent; libertatis suae causa in ea sententia fuisse arbitror. Atque Rhodienses tamen Persen publice numquam adiuvere. Cogitate, quanto nos inter nos privatim cautius facimus. Nam unus quisque nostrum, si quis advorsus rem suam quid fieri arbitratur, summa vi contra nititur, ne advorsus eam fiat; quod illi tamen perpessi.

Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque tantamque amicitiam relinquemus? Quod illos dicimus voluisse facere id nos priores facere occupabimus? Qui acerrime advorsus eos dicit, ita dicit, hosteis voluisse fieri. Ecquis est tandem qui vostrorum, quod ad sese attineat, aequum censeat, poenas dare ob eam rem, quod arguatur male facere voluisse? Nemo, opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim. Quid nunc? Ecqua tandem lex est tam acerba, quae dicat: si quis illud facere voluerit, mille minus dimidium familiae mulcta esto. Si quis plus quingenta iugere habere voluerit, tanta poena esto, et si quis maiorem pecuum numerum habere voluerit, tantum damnas esto. Atqui nos omnia plura habere volumus, et id nobis impune est. Sed si honorem non aequum est haberi ob eam rem quod bene facere voluisse quis dicit, neque fecit tamen: Rhodiensibus male erit, non quod male fecerunt, sed quia voluisse dicuntur facere? Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi aut liberis meis minime dici velim. Sint sane superbi. Quid id ad nos attinet? Idne irascimini, si quis superbior est quam nos?

Ap. Gell., VII, iii.

54. 'Non possum ferre, Quirites, Graecam Urbem.'

Dicam de istis Graecis suo loco, Marce fili, quid Athenis exquisitum habeam, et quod bonum sit illorum litteras inspicere, non perdiscere. Vincam nequissimum et indocile esse genus

illorum. Et hoc puta vatem dixisse, quandoque ista gens suas litteras dabit omnia corrumpet, tum etiam magis, si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina, sed hoc ipsum mercede facient, ut fides iis sit et facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros et spurcius nos quam alios Opicon appellatione foedant. Interdixi tibi de medicis.

Ap. Plin., N. H., XXIX, vii, 14.

STATIUS CAECILIUS, 219–166 B. C.

55. A Henpecked Man.

Is démum miser est, qui aérumnam suám nequit
Óccultare. Férre ita me uxor ét forma et factís facit,
Út si taceam, támen indicium. Quaé, nisi dotem, ómnia
Quae nólis habét: qui sapít de me díscet.
Quí quasi ad hostis cáptus liber sérvio salva úrbe atque arce.
Dum éius mortem inhio, égomet vivo ínter vivos mórtuus.
Án quae mihi quidquíd placet, eo prívat, servatám velim?
Éa me clam se cúm mea ancilla aít consuetum, id me árguit:
Íta plorando orándo instando atque óbiurgando me óptudit
Eam utí venderém. Nunc credo ínter suás
Aequális, cognátas sermónem serít:
'Quís vostrarúm fuit íntegra aetátula
Quae hóc idem a viro
Ímpetrarít suo, quód ego anus modo
Efféci pelice út meum privárem virum?'
Haéc erunt concília hic hodie; différor sermóne misere.

Plocium, fr., ap. Gell., II, xxiii, 4.

56. Old Age.

Edepól, senectus, sí nil quidquam aliúd viti
Appórtes tecum quom ádvenis, unum id sat est,
Quod diú vivendo múlta, quae non vólt, videt.

Plocium, fr., ap. Cic., Cat. Maj. viii.

Tum equidem ín senecta hoc députo miserrimum,
Sentíre ea aetate ípsum esse odiosum álteri.

Ephesius, fr., ap. Cic., ibid.

57. When a Harsh Father is preferable to a Kind One.

In amóre suave est súmmo summaque ínopia,
Paréntem habere avárum, inlepidum, in líberos
Diffícilem, qui te néc amet nec studeát tui.
Aut tu íllum fructu fállas aut per lítteras
Avértas aliquod nómen aut per sérvolum
Percútias pavidum: póstremo a parcó patre
Quod súmas, quanto díssipes libéntius!
. . . . . .
Quem néque quo pacto fállam, neque ut inde aúferam,
Nec quém dolum ad eum, aut máchinam commóliar,
Scio quícquam: ita omnis meós dolos, fallacias,
Praestígias praestrínxit commoditás patris.

Synephebi, fr., ap. Cic., De Nat. De., III, xxix, 72, 73.

M. PACUVIUS, 220–132 B. C.

58. How the World is governed.

Fórtunam insanam ésse et caecam et brútam perhibent phílosophi,
Sáxoque instare ín globoso praédicant volúbili,
Quía quo id saxum impúlerit fors, eo cádere fortunam aútumant.
Ínsanam autem esse aíunt, quia atrox íncerta instabilísque sit:
Caécam ob eam rem esse íterant, quia nil cérnat quo sese ádplicet:
Brútam, quia dignum átque indignum néqueat internóscere.
Súnt autem alii phílosophi, qui cóntra fortunám negant
Ésse ullam, sed témeritate rés regi omnis aútumant.
Íd magis veri símile esse usus reápse experiundo édocet:
Vélut Orestes módo fuit rex, factust mendicús modo.

Fr. incert., ap. Cornif., Rhet. ad Her., II, xxiii, 36.

59. A Storm.

Profectióne laeti piscíum lascíviam
Íntuentur, néc tuendi cápere satietás potest.
Ínterea prope iam óccidente sóle inhorrescít mare,
Ténebrae conduplicántur, noctisque ét nimbum occaecát nigror,
Flámma inter nubés coruscat, caélum tonitru cóntremit,
Grándo mixta imbrí largifico súbita praecipitáns cadit,
Úndique omnes vénti erumpunt, saévi exsistunt turbines,
Férvit aestu pélagus.

Fr. incert., ap. Cic., De Div., I, xiv, 24; *De Orat.*, III, xxxix, 157.

60. Description of the Tortoise.

Amphio. Quadrupés tardigrada agréstis humilis áspera,
Capité brevi cervice ánguina, aspectú truci,
Evíscerata inánima cum animalí sono.
Astici. Ita saéptuose díctio abs té datur,
Quod cóniectura sápiens aegre cóntulit.
Non íntellegimus, nísi si aperte díxeris.
Amphio. Testúdo.

Antiopa, fr., ap. Cic., De Div., II, lxiv, 133; Non., p. 170, 17.

61. His Own Epitaph.

Adulescens tam etsi próperas te hoc saxúm rogat
Ut sése adspicias, deínde quod scriptum ést legas.
Hic súnt poetae Pácuvi Marcí sita
Ossa. Hóc volebam néscius ne essés. Vale.

Ap. Gell., I, xxiv, 2.

TRABEA, FL. CIRC. 175 B. C.

62. A CONFIDENT LOVER.

Léna, deleníta argento, nútum observabít meum,
Quíd velim, quid stúdeam; adveniens dígito impellam iánuam;
Fóres patebunt. De ímproviso Crýsis ubi me aspéxerit,
Álacris obviám mihi veniet, cómplexum exoptáns meum.
Míhi se dedet . . .
Fórtunam ipsam anteíbo fortunís meis.

Fr. incert., ap. Cic., Tusc. Dis., IV, xxxi, 67.

AQUILIUS, FL. CIRC. 175 B. C.

63. A PARASITE'S CLOCK IS HIS BELLY.

Ut illúm di perdant, prímus qui horas répperit,
Quique ádeo primus státuit hic solárium;
Qui míhi comminuit mísero articulatím diem.
Nam olím me puero vénter erat solárium
Multo ómnium istorum óptumum et veríssumum:
Ubi úbi monebat ésse, nisi quom níl erat.
Nunc étiam quom est, non éstur, nisi solí lubet.
Itaque ádeo iam oppletum óppidumst soláriis,
Maiór pars populi ut áridi reptént fame.

Boeotia, fr., ap. Gell., III, iii, 3.

P. TERENTIUS AFER, 185–159 B. C.

64. A Defence of the Practice of 'Contamination,' or the Combined Imitation of more than one Original.

Poéta quom primum ánimum ad scribendum ádpulit,
Id síbi negoti crédidit solúm dari,
Populo út placerent, quás fecisset fábulas:
Verum áliter evenire multo intéllegit.
Nam in prólogis scribúndis operam abútitur,
Non qui árgumentum nárret, sed qui málevoli
Veterís poetae máledictis respóndeat.
Nunc, quám rem vitio dént, quaeso animum advórtite.
Menánder fecit Andriam et Perínthiam.
Qui utrámvis recte nórit, ambas nóverit.
Non íta dissimili sunt árgumento, séd tamen
Dissímili oratióne sunt factae ác stilo.
Quae cónvenere, in Andriam ex Perínthia hic
Fatétur transtulísse, atque usum pró suis.
Id istí vituperant fáctum, atque in eo dísputant,
Contáminari non decere fábulas.
Faciúntne intellegéndo, ut nil intéllegant?
Qui quom húnc accusant, Naévium, Plautum, Ennium
Accúsant, quos hic nóster auctorés habet:
Quorum aémulari exóptat neglegéntiam
Potiús, quam istorum obscúram diligéntiam.

Andr., Prol. 1–21.

65. Scene at the Funeral of Chrysis.

(Simo, *Senex;* Sosia, *Libertus.*)

Si. Chrysís vicina haec móritur. *So.* O factúm bene!
Beásti: hei, metui a Chrýside. *Si.* Ibi tum fílius
Cum illís, qui amarant Chrýsidem, una aderát frequens:
Curábat una fúnus: tristis ínterim;
Nonnúmquam collacrumábat. Placuit tum id mihi.

Sic cógitabam: Hic párvae consuetúdinis
Causa húius mortem tám fert familiáriter:
Quid si ípse amasset? quíd hic mihi faciét patri?
Haec égo putabam esse ómnia humani íngeni
Mansuétique animi offícia. Quid multís moror?
Egomét quoque eius caúsa in funus pródeo,
Nihil súspicans etiám mali. *So.* Hem, quid id ést? *Si.* Scies.
Effértur. Imus. Ínterea inter múlieres,
Quae ibi áderant, forte unam áspicio adulescéntulam,
Formá. . . . *So.* Bona fortásse. *Si.* Et voltu, Sósia,
Adeó modesto, adeó venusto, ut níl supra.
Quae quóm mihi lamentári praeter céteras
Visást, et quia erat fórma praeter céteras
Honésta et liberáli, accedo ad pédisequas:
Quae sít, rogo. Sorórem esse aiunt Chrýsidis.
Percússit illico ánimum. Atat, hoc íllud est,
Hinc íllae lacrumae, haec íllast misericórdia.
So. Quam tímeo, quorsum evádas. *Si.* Funus ínterim
Procédit. Sequimur: ád sepulcrum vénimus:
In ígnem impositast: flétur. Interea haéc soror,
Quam díxi, ad flammam accéssit imprudéntius,
Satis cúm periclo. Ibi tum éxanimatus Pámphilus
Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
Adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:
'Mea Glýcerium,' inquit, 'quíd agis? quor te is pérditum?'
Tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres,
Reiécit se in eum fléns quam familiáriter.

Andr., I, i, 78–109.

66. A Negotiation between Two Old Gentlemen concerning the Marriage of their Children.

(Simo, *Senex;* Chremes, *Senex.*)

Si. Per té deos oro, et nóstram amicitiám, Chremes,
Quae, incépta a parvis, cum aétate adcrevít simul,
Perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,
Cuius tíbi potestas súmma servandí datur,
Ut me ádiuves in hác re: atque ita uti núptiae

Fuerint futurae, fiant. *Ch.* Ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim quom dabam?
Si in remst utrique ut fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus malist, quam commodi,
Utrique: id te oro, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
Si. Immo ita volo, itaque postulo ut fiat, Chremes:
Neque postulem abs te, ni ipsa res moneat. *Ch.* Quid est?
Si. Irae sunt inter Glycerium et gnatum. *Ch.* Audio.
Si. Ita magnae, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulae.
Si. Profecto sic est. *Ch.* Sic hercle, ut dicam tibi:
Amantium irae amoris integratiost.
Si. Hem, id te oro, ut ante eamus. Dum tempus datur,
Dumque eius lubido occlusast contumeliis,
Prius quam harum scelera et lacrumae confictae dolis
Reducunt animum aegrotum ad misericordiam,
Uxorem demus. Spero consuetudine et
Coniugio liberali devinctum, Chremes,
Dein facile ex illis sese emersurum malis.
Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
Si. Qui scis ergo istuc, nisi periclum feceris?
Ch. At istuc periclum in filia fieri, grave est.
Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat, quod di prohibeant, discessio:
At si corrigitur, quot commoditates, vide.
Principio amico filium restitueris;
Tibi generum firmum, et filiae inveniés virum.
Ch. Quid istic? Si ita istuc animum induxti esse utile,
Noló tibi ullum commodum in me claudier.
Si. Merito te semper maxumi feci, Chremes.

Andr., III, iii, 6–42

67. Nothing is worse than to promise what we do not mean to perform.

Hóccinest crédibile, aút memorábile,
Tánta vecórdia innáta quoiquam út siet,
Út malis gaúdeant átque ex incómmodis
Álteriús sua ut cómparent cómmoda? Ah
Índnest verum? Ímmo id hominúmst genus péssumum,
Dénegandí modo queís pudor paúlum adest:
Póst ubi témpus promíssa iam pérfici,
Túm coactí necessário se áperiunt:
Ét timent: ét tamen rés premit dénegare:
Íbi tum eorum ínpudentíssima orátiost:
'Quís tu es? quís mihi es? quor meam tíbi?
Heus, próxumus sum egomét mihi.'
Attámen, 'ubi fides,' sí roges,
Nil púdet: hic, ubi opust, nón verentur: íllic ubi nil opust, íbi verentur.

Andr., IV, i, 1–14.

68. A Father rates his Son.

(Pamphilus, *Adulescens;* Simo, Chremes, *Senes.*)

Pa. Quis mé volt? Perii, páter est. *Si.* Quid aïs, ómnium ——
Ch. Ah,
Rem pótius ipsam díc, ac mitte mále loqui.
Si. Quasi quícquam in hunc iam grávius dici póssiet.
Ain tándem, civis Glýceriumst? *Pa.* Ita praédicant.
Si. Ita praédicant? O ingéntem confidéntiam!
Num cógitat quid dícat? num factí piget?
Num éius color pudóris signum usquam índicat?
Adeo ímpotenti esse ánimo, ut praeter cívium
Morem átque legem, et suí voluntatém patris,
Tamen hánc habere stúdeat cum summó probro?
Pa. Me míserum! *Si.* Hem, modone id démum sensti, Pámphile?
Olim ístuc, olim, quom íta animum induxtí tuum,

Quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
Eodém die istuc vérbum vere in te áccidit.
Sed quíd ego? quor me excrúcio, aut quor me múcero?
Quor meám senectutem huíus sollicito améntia?
An ut pro huíus peccatis égo supplicium súfferam?
Immo hábeat, valeat, vívat cum illa. *Pa.* Mí pater.
Si. Quid 'mí pater'? quasi tu húius indigeás patris.
Domus, úxor, liberi ínventi invitó patre.
Addúcti qui illam cívem hinc dicant: víceris.
Pa. Patér, licetne paúca? *Si.* Quid dicés mihi?
Ch. Tamén, Simo, audi. *Si.* Ego aúdiam? quid aúdiam,
Chremés? *Ch.* At tandem dícat sine. *Si.* Age, dicát sino.
Pa. Ego me amare hanc fáteor. Si id peccárest, fateor íd quoque.
Tíbi, pater, me dédo. Quidvis óneris inpone: ímpera.
Vís me uxorem dúcere? hanc amíttere? Ut poteró, feram,
Hóc modo te obsecro: út ne credas á me adlegatum húnc senem.
Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. *Si.* Adducas? *Pa.* Síne, pater.
Ch. Aéquom postulát: da veniam. *Pa.* Síne te hoc exorém. *Si.* Sino.
Quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chremes.
Ch. Pró peccato mágno paulum súpplici satis ést patri.

Andr., V, iii.

69. 'HUMANITAS.'

(Chremes, *Senex;* Menedemus, *Senex.*)

Ch. Numquám tam mane egrédior, neque tam vésperi
Domúm revortor, quín te in fundo cónspicer
Fodere, aút arare, aut áliquid ferre. Dénique
Nullúm remittis témpus, neque te réspicis.
Haec nón voluptati tíbi esse, satis certó scio.
'Enim' díces 'quantum hic óperis fiat paénitet.'
Quod in ópere faciundo óperae consumís tuae,
Si súmas in illis éxercendis, plús agas.
Me. Chremés, tantumne ab ré tuast otí tibi,
Aliéna ut cures éaque nil quae ad te ádtinent?

Ch. Homó sum: humani níl a me alienúm puto.
Vel mé monere hoc vél percontarí puta:
Rectúmst, ego ut faciam: nón est, te ut detérream.
Me. Mihi síc est usus: tíbi ut opus factóst, face.
Ch. An quoíquamst usus hómini, se ut cruciét? *Me.* Mihi.
Ch. Si quíd laborist, nóllem: sed quid istúc malist,
Quaesó? quid de te tántum meruistí? *Me.* Eheu!
Ch. Ne lácruma: atque istuc, quícquid est, fac me út sciam.
Ne rétice: ne verére: crede inquám mihi.
Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúvero.
Me. Scire hóc vis? *Ch.* Hac quidem caúsa, qua dixí tibi.
Me. Dicétur. *Ch.* At istos rástros intereá tamen
Adpóne, ne labóra. *Me.* Minume. *Ch.* Quám rem agis?
Me. Sine mé, vocivom témpus ne quod dém mihi
Labóris. *Ch.* Non sinam, ínquam. *Me.* Ah, non aequóm facis.
Ch. Hui, tám gravis hos, quaéso? *Me.* Sic meritúmst meum.

Heaut., I, i, 15–40.

70. Progressive Refinement in the Art of Sycophancy.

(Gnatho, *Parasitus;* Parmeno, *Servos.*)

Gn. Cónveni hodie advéniens quendam méi loci hinc atque órdinis
Hóminem haud inpurum, ítidem patria qui ábligurrierát bona.
Vídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque óbsitum.
Quíd istuc, inquam, ornátist? 'Quoniam míser, quod habui, pérdidi: hem
Quó redactus sum! ómnes noti me átque amici déserunt.'
Híc ego illum contémpsi prae me. Quíd homo, inquam, ignavíssime?
Ítan parasti te, út spes nulla rélicua in te essét tibi?
Símul consilium cúm re amisti? Víden me ex eodem ortúm loco?
Quí color, nitór, vestitus; quaé habitudost córporis?
Ómnia hábeo, néque quicquam habeo: níl quom est, nil defít tamen.
'Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
Póssum.' Quid? tu his rébus credis fíeri? Tota errás via.

Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus apud saeclúm prius:
Hóc novomst aucúpium: ego adeo hanc prímus invení viam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm volunt,
Néc sunt; hos conséctor: hisce ego nóu paro me ut rídeant,
Séd eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul.
Quícquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque.
Négat quis? nego: ait, áio: postremo ímperavi egomét mihi
Ómnia adsentári. Is quaestus núnc est multo ubérrimus.
Pa. Scítum hercle hominem; hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.
Gn. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi adventámus,
Concúrrunt laeti mi óbviam cupédinarii ómnes:
Cetárii, lanii, cóqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salva et pérdita profúeram et prosum saépe.
Salútant: ad cenám vocant: advéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus videt me ésse tanto honóre,
Tam fácile victum quaérere; ibi homo coépit me obsecráre,
Ut síbi liceret díscere id de mé. Sectari iússi:
Si pótis est, tanquam phílosophorum habént discipuli ex ípsis
Vocábula, parasíti item ut Gnathónici vocéntur.

Eun., II, ii, 3–33.

71. Nausistrata discovers that her Husband has married another Wife.

(Nausistrata, *Matrona;* Chremes, Demipho, *Senes;* Phormio, *Parasitus.*)

Nau. Qui nóminat me? *Ch.* Hem. *Nau.* Quíd istuc turbaest óbsecro,
Mi vír? *Ph.* Ehem, quid nunc óbstipuisti? *Nau.* Quís hic homost?
Non míhi respondes? *Ph.* Hícine ut tibi respóndeat?
Qui hercle, úbi sit, nescit. *Ch.* Cáve isti quicquam créduas.
Ph. Abi, tánge: si non tótus friget, me énica.
Ch. Nil ést. *Nau.* Quid ergo? quíd istic narrat? *Ph.* Iám scies:
Auscúlta. *Ch.* Pergin crédere? *Nau.* Quid ego óbsecro

Huic crédam, qui nil díxit? *Ph.* Delirát miser
Timóre. *Nau.* Non pol témerest, quod tu tám times.
Ch. Egon tímeo? *Ph.* Recte sáne: quando níl times,
Et hoc níl est quod ego díco, tu narrá. *De.* Scelus,
Tibi nárret? *Ph.* Ohe tu, fáctumst abs te sédulo
Pro frátre. *Nau.* Mi vir, nón mihi dicis? *Ch.* Át——
Nau. Quid 'at'?
Ch. Non ópus est dicto. *Ph.* Tíbi quidem: at scito huíc opust.
In Lémno —— *Ch.* Hem, quid agis? *De.* Nón taces?
Ph. Clam te —— *Ch.* Heí mihi.
Ph. Uxórem duxit. *Nau.* Mí homo, di meliús duint.
Ph. Sic fáctumst. *Nau.* Perii mísera. *Ph.* Et inde fíliam
Suscépit iam unam, dúm tu dormis. *Ch.* Quíd agimus?
Nau. Pro di ínmortales, fácinus indignum ét malum.
Ph. Hoc áctumst. *Nau.* An quicquam hódiest factum indígnius?
Qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiúnt senes.
Démipho, te appéllo; nam cum hoc ípso distaedét loqui.
Haécine erant itiónes crebrae et mánsiones diútinae
Lémni? haecine erat éa quae nostros mínuit fructus vílitas?
De. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpam meritam nón nego;
Séd ea quin sit ígnoscenda. *Ph.* Vérba fiunt mórtuo.
De. Nám neque neglegéntia tua néque odio id fecít tuo.
Vínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
Eám compressit, únde haec natast: néque postilla unquam áttigit.
Éa mortem obiit; é medio abiit, quí fuit in re hac scrúpulus.
Quámobrem te oro, utália facta túa sunt, aequo animo hóc feras.
Nau. Quíd ego aequo animo? Cúpio misera in hác re iam defúngier;
Séd qui id sperem? aetáte porro mínus peccaturúm putem?
Iám tum erat senéx, senectus sí verecundós facit.
Án mea forma atque aétas nunc magis éxpetendast, Démipho?
Quíd mi hic adfers, quámobrem exspectem aut spérem porro nón fore?
Ph. Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire, hem témpus est.
Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí volet lacéssito:
Fáxo tali eúm mactatum, atque híc est, infortúnio.

Phorm., V, viii, (ix,) 1–39.

L. AEMILIUS PAULLUS MACEDONICUS, 229–160 B. C.

72. Private Grief should not interfere with Public Rejoicing. — Fragment of Speech delivered soon after his Triumph, 167 B. C.

Cum in maximo proventu felicitatis nostrae, Quirites, timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iovem Opt. Max. Iunonemque reginam et Minervam precatus sum, ut, si quid adversi populo Romano immineret, totum in meam domum converteretur. Quapropter bene habet: annuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meo casu doleatis, quam ego vestro ingemiscerem.

Ap. Val. Max., V, x, 2.

SER. FABIUS PICTOR, fl. circ. 150 B. C.

73. Laws and Regulations to be observed by the Flamen Dialis.

Equo Dialem flaminem vehi religio est: classem procinctam extra pomoerium, id est, exercitum armatum, videre: idcirco rarenter flamen Dialis creatus consul est, cum bella consulibus mandabantur. Item iurare Dialem, fas nunquam est. Item annulo uti, nisi pervio cassoque, fas non est. Ignem e flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrum, efferri, ius non est. Vinctum, si aedes eius introierit, solvi necessum est: et vincula per impluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti. Nodum in apice, neque in cinctu, neque in alia parte ullum habet. Si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die verberari piaculum est. Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. Capram et carnem incoctam et ederam et fabam neque tangere Diali mos est, neque nominare. Propagines e vitibus altius praetentos non succidet.

Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet: et de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est; neque apud eius lecti fulcrum capsulam esse cum strue atque (ferto) oportet. Unguium Dialis et capilli segmina subter arborem felicem terra operiuntur. Dialis cotidie festatus est. Sine apice sub divo esse licitum non est. . . . Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est. Tunicam intimam, nisi in locis tectis, non exuit, ne sub coelo, tanquam sub oculis Iovis, nudus sit. Super flaminem Dialem in convivio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit. Uxorem si amisit, flaminio decedit. Matrimonium flaminis, nisi morte, dirimi non est ius. Locum, in quo bustum est, nunquam ingreditur: mortuum nunquam attingit: funus tamen exsequi, non est religio. Eaedem ferme caerimoniae sunt quas flaminicas Diales seorsum aiunt observitare; veluti est: quod bene lato operitur: et quod in rica surculum de arbore felici habet: et quod scalas, [nisi] quae Graece κλίμακες appellantur, escendere ei plus tribus gradibus religiosum est: atque etiam cum it ad Argeos, quod neque comit caput, neque capillum depectit.

De Iure Pontif., fr., ap. Gell., X, xv.

P. SCIPIO AEMILIANUS AFRICANUS MINOR, 185–129 B. C.

74. Defence of his Action as Censor, in degrading Asellus from the Equites.

Omnia mala, probra, flagitia, quae homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia. Utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque simul? Si nequitiam defendere vis, licet; sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quam quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicavisti. Ni hoc ita est: qui spondet mille nummum? Sed tu plus tertia parte pecuniae paternae perdidisti atque absumpsisti in flagitiis. Ni hoc ita est: qui spondet mille nummum? Non vis nequitiam?

age malitiam saltem defendas. Sed tu verbis conceptis coniuravisti sciens, sciente animo tuo. Ni hoc ita est: qui spondet mille nummum?

Fr. Orat. in Asellum, ap. Gell., VII, xi, 3.

75. On Dancing.

Docentur praestigias inhonestas: cum cinaedulis, et sambuca psalterioque eunt in ludum histrionum. Dicunt cantare, quae maiores nostri ingenuis probro ducier voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium inter cinaedos virgines puerique ingenui. Haec cum mihi quisquam narrabat, non poteram animum inducere, ea liberos suos homines nobiles docere. Sed cum ductus sum in ludum saltatorium, plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibusque quingentis; in his unum, quod me reipublicae maxime misertum est, puerum bullatum, petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare, quam saltationem impudicus servulus honeste saltare non posset.

Fr. Orat. contr. Leg. Tib. Gracch., ap. Macrob., Sat., ii, 10.

Q. CAECILIUS METELLUS MACEDONICUS, cos. 143 B.C.

76. Fragments of Speech 'De Prole Augenda,' 131 B.C.

Si sine uxore possemus, Quirites, esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo vivi possit, saluti perpetuae potius, quam brevi voluptati consulendum. . . . Di immortales plurimum possunt; sed non plus velle debent nobis, quam parentes At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exheredant. Quid ergo nos a dis immortalibus diutius exspectemus, nisi malis rationibus finem faciamus? His demum deos propitios esse aequum est, qui sibi adversarii non sunt. Di immortales virtutem approbare, non adhibere debent.

Ap. Gell., I, vi, 1, 5; sub. nom. 'Metellus Numidicus.'

C. LAELIUS SAPIENS, cos. 140 B. C.

77. Fragment of Eulogy on Africanus Minor, 129 B. C.

Quiapropter neque tanta diis inmortalibus gratia haberi possit, quanta habenda est, quod is cum illo animo atque ingenio hac civitate potissimum natus est, neque ita moleste atque aegre ferri quam ferendum est, quom eo morbo mortem obiit et in eodem tempore periit, quom et vobis et omnibus, qui hanc rempublicam salvam volunt, maxime vivo opus est, Quirites.

Schol. Bob. in Cic. pro Mil., p. 283, *ed. Orell.*

C. SEMPRONIUS GRACCHUS, 154–121 B. C.

78. Defence of his Provincial Administration.

Versatus sum in provincia, quomodo ex usu vestro existimabam esse, non quomodo ambitioni meae conducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina: neque pueri eximia facie stabant; sed in convivio liberi vestri modestius erant, quam apud principia. . . . Ita versatus sum in provincia, ut nemo posset vere dicere, assem aut eo plus in muneribus me accepisse; aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium fui in provincia; si ulla meretrix domum meam introivit, aut cuiusquam servulus propter me sollicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumque existimatote. Cum a servis eorum tam caste me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vestris vixisse. . . . Itaque, Quirites, cum Romam profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. Alii vini amphoras, quas plenas tulerunt, eas argento repletas domum reportaverunt.

Ap. Gell., XV, xii.

79. Complaint of the Violence of the Nobles.

Nuper Teanum Sidicinum consul venit; uxorem dixit in balneis virilibus lavari velle. Quaestori Sidicino a M. Mario datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur. Uxor renuntiat viro, parum cito sibi balneas traditas esse, et parum lautas fuisse. Idcirco palus destitutus est in foro: eoque adductus suae civitatis nobilissimus homo M. Marius: vestimenta detracta sunt, virgis caesus est. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis lavisse vellet, cum magistratus Romanus ibi esset. Ferentini ob eandem causam praetor noster quaestores arripi iussit: alter se de muro deiecit: alter prehensus et virgis caesus est.

Ap. Gell., X, iii, 1.

80. Men must be taken as they are.

Nam vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, et si quaeritis, neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire. Omnes nos, qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda et rempublicam administrare possitis, non gratis prodeo: verum peto a vobis, non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem a vobis, verum a Nicomede pecuniam. Qui suadent, ut accipiatis, ii quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verum a Mithridate rei familiari suae pretium et praemium. Qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, ii vel acerrimi sunt: nam ab omnibus pretium accipiunt, et omnes fallunt. Vos, cum putatis, eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem. Legationes autem a regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumptus atque pecunias maximas praebent: uti in terra Graecia, quo in tempore Graecus tragoedus gloriae sibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus civitatis suae Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quaesisti? Ego, ut tacerem, decem

talenta a rege accepi. Itidem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.

Or. de Lege Aufeia, ap. Gell., XI, x.

L. ACCIUS (ATTIUS), 170–94 B. C.

81. A Dream Interpreted.

(Tarquinius Superbus; Augur.)

Tarqu. Quom íam quieti córpus nocturno ímpetu
Dedí, sopore plácans artus lánguidos:
Visum ést insomnis pástorem ad me adpéllere
Pecús lanigerum exímia pulcritúdine,
Duos cónsanguineos árietes inde éligi
Praeclárioremque álterum, immoláre me.
Deinde eíus germanum córnibus conítier
In me árietare, eoque íctu me ad cásum dari.
Exín prostratum térra, graviter saúcium,
Resupínum in caelo cóntueri máxumum,
Miríficum facinus: déxtrorsum orbem flámmeum
Radiátum solis líquier cursú novo.
Aug. Réx, quae in vita usúrpant homines, cogitánt curant vident,
Quaéque agunt vigilántes agitantque, éa si cui in somno áccidunt,
Mínus mirum est, sed dí rem tantam haut témere improviso ófferunt.
Proín vide, ne quém tu esse hebetem députes aeque ác pecus,
Ís sapientiá munitum péctus egregié gerat,
Téque regno expéllat: nam id quod dé sole ostentum ést tibi,
Pópulo commutátionem rérum portendít fore,
Pérpropinquam. Haec béne verruncent pópulo! nám quod déxterum
Cépit cursum ab láeva signum praépotens, pulcérrume,

Aúguratum est, rém Romanam públicam summám fore.
. . . qui recte cónsulat, consúl cluat.
[Brútus] qui líbertatem cívibus stabilíverat.

Brut., ap. Cic., De Div., I, xxii, 44, 45; *Varr., L. L.*, v, 80 M; *Cic., Pro Sest.*, LVIII, 123.

82. A Ship.

Tánta moles lábitur
Fremebúnda ex alto ingénti sonitu et spíritu,
Prae se úndas volvit, vórtices vi súscitat:
Ruít prolapsa, pélagus respargít, reflat.
Ita dum ínterruptum crédas nimbum vólvier,
Dum quód sublime véntis expulsúm rapi
Saxum aút procellis, vél globosos túrbines
Exístere ictos úndis concursántibus:
Nisi quás terrestris póntus strages cónciet,
Aut fórte Triton fúscina everténs specus
Suptér radices pénitus undanti ín freto
Molem éx profundo sáxeam ad caélum erigit.

Med., ap. Cic., N. D., II, xxxv, 89.

C. LUCILIUS, 148–103 B. C.

83. A Gladiator declares his Eagerness to fight.

Occidam illum equidem et vincam, si id quaeritis, inquit:
Verum illud credo fore: in os prius accipiam ipse
Quam gladium in stomacho furiae ac pulmonibu' sisto.
Odi hominem, iratus pugno, nec longiu' quicquam
Nobis, quam dextrae gladium dum accommodet alter.
Usque adeo studio atque odio illius efferor ira.

Sat. IV; *ap. Cic., Tusc. Dis.*, IV, xxi, 48.

84. A Miser's Purse.

Cui neque iumentumst nec servos nec comes ullus,
Bulgam et quicquid habet numorum secum habet ipse.
Cum bulga cenat dormit lavat: omnis in unast
Spes homini bulga. Bulga haec devincta lacertost.

Sat. VI; *ap. Non., s. v. bulga*, p. 78 M

85. He ridicules the Superstitions sanctioned by Numa.

Terriculas Lamias, Fauni quas Pompiliique
Instituere Numae, tremit has, hic omnia ponit.
Ut pueri infantes credunt signa omnia ahena
Vivere, et esse homines: et sic isti omnia ficta
Vera putant, credunt signis cor inesse in ahenis.
Pergula pictorum, veri nihil, omnia ficta.

Sat. XX; *ap. Lact., Inst. Div.*, I, xxii.

86. A Roman Gentleman's Idea of Virtue.

Virtus, Albine, est pretium persolvere verum
Quis in versamur, quis vivimus rebus potesse:
Virtus est homini scire id quod quaeque habeat res.
Virtus scire homini rectum, utile, quid sit honestum;
Quae bona, quae mala item, quid inutile, turpe, inhonestum;
Virtus quaerendae finem rei scire modumque:
Virtus, divitiis pretium persolvere posse:
Virtus, id dare, quod re ipsa debetur, honori;
Hostem esse atque inimicum hominum morumque malorum,
Contra defensorem hominum morumque bonorum;
Hos magni facere, his bene velle, his vivere amicum;
Commoda praeterea patriai prima putare,
Deinde parentum, tertia iam postremaque nostra.

Sat. Incert., ap. Lact., Inst. Div., VI, v, 2.

87. The Arts of the Forum.

Nunc vero a mane ad noctem, festo atque profesto,
Toto itidem pariterque die populusque patresque
Iactare indu foro se omnes, decedere nusquam,
Uni se atque eidem studio omnes dedere et arti;
Verba dare ut caute possint, pugnare dolose;
Blanditia certare, bonum simulare virum se;
Insidias facere, ut si hostes sint omnibus omnes.

Sat. Incert., ap. Lact., Inst. Div., V, ix.

88. Affectation of Greek Manners.

Graecum te, Albuci, quam Romanum atque Sabinum
Municipem Ponti, Tritani, centurionum,
Praeclarorum hominum ac primorum signiferumque,
Maluisti dici. Graece ergo praetor Athenis,
Id quod maluisti, te, cum ad me accedi', saluto:
Χαῖρε, inquam, Tite! Lictores turma omni' cohorsque,
Χαῖρε, Tite! Hinc hostis mi Albucius, hinc inimicus.

Sat. Incert., ap. Cic., De Fin., I, iii, 8.

L. AFRANIUS, fl. circ. 125 B. C.

89. Fragments from 'Togatae.'

Vigiláns ac sollers, sícca sana sóbria:
Virósa non sum, et sí sum, non desúnt mihi
Qui ultró dent: aetas íntegra est, formaé satis.

Divortium; ap. Non., 21, 34.

Usús me genuit, máter peperit Mémoria:
Sophiám vocant me Grái, vos Sapiéntiam.

Sella; ap. Gell., XIII, viii, 2.

Si póssent homines délenimentis capi,
Omnés haberent núnc amatorés anus.
Aetás et corpus ténerum et morigerátio,
Haec súnt venena fórmosarum múlierum:
Mala aétas nulla délenimenta ínvenit.

Vopiscus; ap. Non., 2, 7.

Quo cásu cecidit spés reducendí domum,
Quam cúpio, cuius ego índies impéndio
Ex désiderio mágis magisque máceror.

Id., ap. Charis., II, 182 P.

Q. CAECILIUS METELLUS NUMIDICUS, COS. 109 B. C.

90. Fragment from Speech against a Tribune who had attacked him in an Assembly of the People.

Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio neque inimicum respicio, in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignissimum arbitror, cui a viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui a probis maledicatur. Nam si in eo tempore huiuscemodi homunculum nomines, in quo poenire non possis, maiore honore quam contumelia afficias.

Ap. Gell., VI, xi.

91. Fragment from Speech on his Triumph: — War against Jugurtha, 107 B. C.

Qua in re quanto universi me unum antistatis, tanto vobis quam mihi maiorem iniuriam atque contumeliam facit, Quirites: et quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt, tanto ille vobis quam mihi peiorem honorem habuit: nam me

iniuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hic conquestio, istic vituperatio relinquatur.

Ap. Gell., XII, ix, 2.

SEMPRONIUS ASELLIO, FL. CIRC. 100 B.C.

92. History differs from Chronicle.

Verum inter eos, qui annales relinquere voluissent, et eos, qui res gestas a Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit: Annales libri tantummodo quod factum, quoque anno gestum sit, id demonstrabant; id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Graeci ἐφημερίδα vocant. Nobis non modo satis esse video, quod factum esset, id pronuntiare, sed etiam, quo consilio quaque ratione gesta essent, demonstrare. . . . Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere quidquam possunt. Scribere autem, bellum quo initum consule, et quo modo confectum sit, et quis triumphans introierit, et quae eo in bello gesta sint, iterare: non praedicare autem, interea quid senatus decreverit, aut quae lex rogatiove lata sit, neque quibus consiliis ea gesta sint: id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Ap. Gell., V, xviii, 7-9.

M. AEMILIUS SCAURUS, 163-90 B.C.

93. Fragment of his Defence, when accused of receiving Bribes from Mithridates.

Est quidem iniquum, Quirites, cum inter alios vixerim, apud alios me rationem vitae reddere. Sed tamen audebo, vos, quorum maior pars honoribus et actis meis interesse non potuit,

interrogare: Varius Sucronensis, Aemilium Scaurum, regia mercede corruptum, imperium populi Romani prodidisse, ait: Aemilius Scaurus, huic se affinem esse culpae, negat. Utri creditis?

Ap. Val. Max., III, vii, 8.

Q. CLAUDIUS QUADRIGARIUS, FL. CIRC. 100 B. C.

94. A Single Combat.

Cum interim Gallus quidam nudus praeter scutum et gladios duos torque atque armillis decoratus processit: qui et viribus, et magnitudine, et adulescentia, simulque virtute ceteris antistabat. Is, maxime proelio commoto, atque utrisque summo studio pugnantibus, manu significare coepit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnae facta pausa est. Extemplo, silentio facto, cum voce maxima conclamat, si quis secum depugnare vellet, uti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atque immanitatem facies. Deinde Gallus irridere coepit, atque linguam exertare. Id subito perdolitum est cuidam T. Manlio, summo genere nato, tantum flagitium civitati accidere; ex tanto exercitu neminem prodire. Is, ut dico, processit, neque passus est virtutem Romanam a Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, et gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est. Ita, ut ante dixi, constiterunt: Gallus, sua disciplina scuto proiecto, cunctabundus: Manlius, animo magis, quam arte, confisus, scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percutit, atque de loco hominem iterum deiecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: dein continuo umerum dextrum eodem concessu incidit, neque recessit usquam, donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet. Ubi eum evertit, caput praecaedit: torquem detraxit, eamque

sanguinolentam sibi in collum imponit. Quo ex facto ipse posterique eius Torquati sunt cognominati.

Annal. I, *ap. Gell.*, IX, xiii, 2-4.

95. Letter to King Pyrrhus.

Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis iniuriis continuo animo strenui, commoti inimiciter, tecum bellare studemus. Sed communis exempli et fidei ergo visum est, uti te salvum velimus; ut esset, quem armis vincere possimus. Ad nos venit Nicias, familiaris tuus, qui sibi pretium a nobis peteret, si te clam interfecisset. Id nos negavimus velle; neve ob eam rem quidquam commodi exspectaret: et simul visum est, ut te certiorem faceremus, ne quid eiusmodi si accidisset, nostro consilio civitates putarent factum: et quod nobis non placet, pretio aut praemio aut dolis pugnare. Tu, nisi caves, iacebis.

Annal. III, *ap. Gell.*, III, viii, 2.

VALERIUS ANTIAS, fl. circ. 100 B.C.

96. Dialogue between Numa Pompilius and Jupiter.

Numam illum regem, cum procurandi fulminis scientiam non haberet, essetque illi cupido noscendi, Egeriae monitu castos duodecim iuvenes apud aquam concelasse cum vinculis, ut, cum Faunus et Martius Picus ad id locorum venissent haustum — nam illis aquandi solemne iter huc fuit — invaderent, constringerent, conligarent. Sed quo res fieri expeditius posset, regem pocula non parvi numeri vino mulsoque complesse circaque accessus fontis insidiosam venturis opposuisse fallaciam. Illos more de solito bibendi adpetitione correptos ad hospitia nota venisse. Sed cum liquoribus odoratis offendissent fragrantia pocula, vetustioribus anteposuisse res novas, invasisse aviditer, dulcedine potionis captos hausisse plus nimio, obdormivisse factos graves. Tum bis senos incubuisse sopitis, iniecisse madidatis

vincula, expergitosque illos statim perdocuisse regem, quibus ad terras modis Iuppiter posset et sacrificiis elici, et accepta regem scientia rem in Aventino fecisse divinam, elexisse ad terras Iovem, ab eoque quaesisse rectum procurationis morem. Iovem diu contatum 'expiabis' dixe 'capite fulgurita.' Regem respondisse 'caepitio.' Iovem rursus 'humano.' Rettulisse regem 'sed capillo.' Deum contra 'animali.' 'Maena' subiecisse Pompilium. Tunc ambiguis Iovem propositionibus captum extulisse hanc vocem: 'Decepisti me, Numa; nam ego humanis capitibus procurari constitueram fulgurita, tu maena, capillo, caepitio. Quoniam me tamen tua circumvenit astutia, quem voluisti, habeto morem et his rebus quas pactus es, procurationem semper suscipies fulguritorum.'

Annal. II, *ap. Arnob.*, v, 1.

Q. LUTATIUS CATULUS, cos. 102 B. C.

97. Epigrams.

Constiteram exorientem Auroram forte salutans,
Cum subito a laeva Roscius exoritur.
Pace mihi liceat, caelestes, dicere vestra,
Mortalis visust pulcrior esse deo.

Ap. Cic., De Nat. Deor., I, xxviii, 79.

Aufugit mi animus; credo, ut solet, ad Theotimum
Devenit. Sic est; perfugium illud habet.
Quid si non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad se intro, sed magis eiceret?
Ibimu' quaesitum. Verum, ne ipsi teneamur,
Formido. Quid ago? Da Venu' consilium.

Ap. Gell., XIX, ix, 6.

PORCIUS LICINUS, FL. CIRC. 100 B. C.

98. EPIGRAM.

Custodes ovium teneraeque propaginis agnum,
Quaeritis ignem? Ite huc. Quaeritis? Ignis homost.
Si digito attigero, incendam silvam simul omnem:
Omne pecus: flammast, omnia qua video.

Ap. Gell., XIX, ix, 6.

VALERIUS AEDITUUS, FL. CIRC. 100 B. C.

99. EPIGRAMS.

Dicere cum conor curam tibi, Pamphila, cordis,
Quid mi abs te quaeram? verba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subido mihi sudor.
Sic tacitus, subidus: duplo ideo pereo.

Quid faculam praefers, Phileros, qua nil opu' nobis?
Ibimus: hic lucet pectore flamma satis.
Istam nam potis est vis saeva exstinguere venti,
Aut imber caelo candidu' praecipitans.
At contra, hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nullast quae possit vis alia opprimere.

Ap. Gell., XIX, ix, 5.

L. LICINIUS CRASSUS, 140–91 B. C.

100. Fragment of Speech in the Senate against Philippus, the Consul.

An tu, cum omnem auctoritatem universi ordinis pro pignore putaris eamque in conspectu populi Romani concideris, me his existimas pignoribus posse terreri? Non tibi illa sunt caedenda, si Crassum vis coercere; haec tibi est excidenda lingua; qua vel evulsa, spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. . . . Ego te consulem putem, cum tu me non putes senatorem?

Ap. Cic., De Orat., III, i, 4; *Quint., Inst. Orat.*, VIII, iii, 89.

AUCTOR AD HERENNIUM, 80 B. C.; probably CORNIFICIUS.

101. The Six Formal Divisions of a 'Controversia.'

Inventio in sex partes orationis consumitur, in exordium, narrationem, divisionem, confirmationem, confutationem, conclusionem. Exordium est principium orationis, per quod animus auditoris constituitur ad audiendum: narratio est rerum gestarum aut perinde ut gestarum expositio: divisio est, per quam aperimus, quid conveniat, quid in controversia sit, et per quam exponimus, quibus de rebus simus dicturi: confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseveratione: confutatio est contrariorum locorum dissolutio: conclusio est artificiosus terminus orationis.

Rhet. ad Herenn., I, iii, 4.

102. Hints for rendering the Introduction to a Speech ('Exordium') effective.

Principium est, cum statim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita sumitur, ut attentos, ut dociles, ut benevolos auditores habere possimus. Si genus caussae dubium habebimus, a benevolentia principium constituemus, ne quid illa turpitudinis pars nobis obesse possit: sin humile erit genus caussae, faciemus attentos: sin turpe caussae genus erit, insinuatione utendum est, — de qua posterius dicemus, — nisi quid nacti erimus, quare adversarios criminando benevolentiam capere possimus: sin honestum caussae genus erit, licebit recte vel uti vel non uti principio. Si uti volemus, aut id oportebit ostendere, quare caussa sit honesta, aut breviter quibus de rebus simus dicturi exponere: si principio uti nolemus, a lege, a scriptura aut ab aliquo firmissimo nostrae caussae adiumento principium capere oportebit. Quoniam igitur docilem, benevolum, attentum habere auditorem volumus, quomodo quidque confici possit, aperiemus. Dociles auditores habere poterimus, si summam caussae breviter exponemus et si attentos eos faciemus; nam docilis est, qui attente vult audire. Attentos habebimus, si pollicebimur, nos de rebus magnis, novis, inusitatis verba facturos aut de iis, quae ad rempublicam pertineant aut ad eos ipsos qui audient aut ad deorum immortalium religionem; et si rogabimus, ut attente audiant; et si numero exponemus res, quibus de rebus dicturi sumus.

Rhet. ad Herenn., I, iv, 6, 7.

103. Main Heads of Treatment applicable to all Cases alike: the Question of Fact, the Question of Interpretation, and Application of Law.

Caussarum constitutiones alii quattuor fecerunt: noster doctor [Hermes] tres putavit esse; non ut de illorum quidquam detraheret inventione, sed ut ostenderet, id, quod oportuisset simpliciter ac singulari modo docere, illos distribuisse dupliciter et bipartito. Constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris in-

simulatione coniuncta. Constitutiones itaque, ut ante diximus, tres sunt, coniecturalis, legitima, iuridicialis. Coniecturalis est, cum de facto controversia est, hoc modo: Aiax in silva, postquam rescivit, quae fecisset per insaniam, gladio incubuit. Ulixes intervenit, occisum conspicatur, e corpore telum cruentum educit. Teucer intervenit, fratrem occisum et inimicum fratris cum gladio cruento videt, capitis arcessit. Hic, quoniam coniectura verum quaeritur, de facto erit controversia, et ex eo constitutio caussae coniecturalis nominatur. Legitima est constitutio, cum in scripto aliquid controversiae nascitur. Ea dividitur in partes sex, scriptum et sententiam, contrarias leges, ambiguum definitionem, translationem, ratiocinationem. Ex scripto et sententia nascitur controversia, cum videtur scriptoris voluntas cum scripto ipso dissentire, hoc modo: Sit lex, quae iubeat eos, qui propter tempestatem navim reliquerint, omnia perdere; eorum navim ceteraque esse, si navis conservata sit, qui remanserint in navi. Magnitudine tempestatis omnes perterriti navim reliquerunt et in scapham conscenderunt praeter unum aegrotum. Is propter morbum exire et fugere non potuit. Casu et fortuitu navis in portum incolumis delata est: illam aegrotus possedit: navim petit ille, cuius fuerat. Haec constitutio legitima est ex scripto et sententia. . . . Cuiusmodi partes essent legitimae constitutionis, ostendimus: nunc de iuridiciali constitutione dicamus. Iuridicialis constitutio est, cum factum convenit, sed iure an iniuria factum sit quaeritur. Eius constitutionis partes sunt duae, quarum una absoluta, altera assumptiva nominatur. Absoluta est, cum id ipsum, quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est huiusmodi: Mimus quidam nominatim Accium poetam compellavit in scena. Cum eo Accius iniuriarum agit. Hic nihil aliud defendit nisi licere nominari eum, cuius nomine scripta dentur agenda. Assumptiva pars est, cum per se defensio infirma est, sed assumpta extraria re comprobatur.

Rhet. ad Herenn., I, xi, 18; xiii, 23; xiv, 24.

104. On the Most Effective Arrangement of the Proof ('Probatio').

Quoniam satis ostendisse videmur, quibus argumentationibus in uno quoque genere caussae iudicialis uti conveniret, consequi videtur, ut doceamus, quemadmodum ipsas argumentationes ornate et absolute tractare possimus. Nam fere non difficile est invenire, quid sit caussae adiumento; difficillimum vero est, inventum expolire et expedite pronuntiare. Haec enim res facit, ut neque diutius, quam satis sit, in eisdem locis commoremur, neque eodem identidem revolvamur, neque inchoatam argumentationem relinquamus, neque incommode ad aliam deinceps transeamus. Itaque hac ratione et ipsi meminisse poterimus, quid quoque loco dixerimus, et auditor cum totius caussae, tum unius cuiusque argumentationis distributionem percipere et meminisse poterit. Ergo absolutissima et perfectissima est argumentatio ea, quae in quinque partes est distributa, propositionem, rationem, rationis confirmationem, exornationem, complexionem. Propositio est, per quam ostendimus summatim, quid sit, quod probare volumus. Ratio est caussa, quae demonstrat, verum esse id, quod intendimus, brevi subiectione. Rationis confirmatio est ea, quae pluribus argumentis corroborat breviter expositam rationem. Exornatio est, qua utimur rei honestandae et collocupletandae caussa, confirmata argumentatione. Complexio est, quae concludit breviter, colligens partes argumentationis.

Rhet. ad Herenn., II, xviii, 27, 28.

105. An Example of such Arrangement applied to the Imaginary Case of Ulysses being found near the dead Ajax.

Hisce igitur quinque partibus ut absolutissime utamur, hoc modo tractabimus argumentationem. Caussam ostendemus Ulixi fuisse, quare interfecerit Aiacem; inimicum enim accerrimum de medio tollere volebat, a quo sibi non iniuria summum periculum metuebat. Videbat, illo incolumi se incolumem non futurum; sperabat illius morte se salutem sibi comparare; consueverat, si

iure non poterat, quavis iniuria inimico exitium machinari, cui rei mors indigna Palamedis testimonium dat. Ergo et metus periculi hortabatur, eum interimere, a quo supplicium verebatur, et consuetudo peccandi maleficii suscipiendi removebat dubitationem. Omnes enim cum minima peccata cum caussa suscipiunt, tum vero illa, quae multo maxima sunt maleficia, aliquo certo emolumento inducti suscipere conantur. Si multos induxit in peccatum pecuniae spes, si complures scelere se contaminaverunt imperii cupiditate, si multi leve compendium fraude maxima commutarunt: cui mirum videbitur, istum a maleficio propter acerrimam formidinem [sibi] non temperasse? Virum fortissimum, integerrimum, inimicitiarum persequentissimum, iniuria lacessitum, ira exsuscitatum homo timidus, nocens, conscius sui peccati, insidiosus, inimicum incolumem esse noluit; cui tandem hoc mirum videbitur? Nam cum feras bestias videamus alacres et erectas vadere, ut alteri bestiae noceant: non est incredibile putandum, istius quoque animum ferum, crudelem atque inhumanum cupide ad inimici perniciem profectum; praesertim cum in bestiis nullam neque bonam neque malam rationem videamus, in isto plurimas et pessimas rationes semper fuisse intelligamus. Si ergo pollicitus sum, me daturum caussam, qua inductus Ulixes accesserit ad maleficium, et si inimicitiarum acerrimam rationem et periculi metum intercessisse demonstravi, non est dubium, quin confiteatur caussam maleficii fuisse. Ergo absolutissima est argumentatio ea, quae ex quinque partibus constat; sed ea non semper necesse est uti. Tum enim complexione supersedendum est, si res brevis est, ut facile memoria comprehendatur; tum exornatio praetermittenda est, si parum locuples ad amplificandum et exornandum res videtur esse. Sin et brevis erit argumentatio, et res tenuis aut humilis, tum et exornatione et complexione supersedendum est. In omni argumentatione de duabus partibus postremis haec, quam exposui, ratio est habenda. Ergo amplissima est argumentatio quinquepartita; brevissima est tripartita; mediocris, sublata aut exornatione aut complexione, quadripartita.

Rhet. ad Herenn., II, xix.

106. Gesture should be accommodated to the Nature of the Pleading.

De figura vocis satis dictum est: nunc de corporis motu dicendum videtur. Motus est corporis gestus et vultus moderatio quaedam, quae pronuntianti convenit et probabiliora reddit ea quae pronuntiantur. Convenit igitur in vultu pudorem et acrimoniam esse; in gestu nec venustatem conspicuam nec turpitudinem, ne aut histriones aut operarii videamur esse. Ad easdem igitur partes, in quas vox est distributa, motus quoque corporis ratio videtur esse accommodanda. Nam si erit sermo cum dignitate, stantes in vestigio, levi dexterae motu loqui oportebit, hilaritate, tristitia, mediocritate vultus ad sermonis sententias accommodata; sin erit in demonstratione sermo, paululum corpus a cervicibus demittemus; (nam hoc est a natura datum, ut quam proxime tum vultum admoveamus ad auditores, si quam rem docere eos et vehementer instigare velimus); sin erit in narratione sermo, idem motus poterit idoneus esse, qui paulo ante demonstrabatur in dignitate; sin in iocatione, vultu quamdam debebimus hilaritatem significare, sine commutatione gestus. Si contendemus per continuationem, brachio celeri, mobili vultu, acri aspectu utemur; sin contentio fiet per distributionem, celeri proiectione brachii, inambulatione, pedis dextri rara supplosione, acri et defixo aspectu uti oportebit. Si utemur amplificatione per cohortationem, paulo tardiore et consideratiore gestu conveniet uti, similibus ceteris rebus, atque in contentione per continuationem; sin utemur amplificatione per conquestionem, feminis plangore et capitis ictu, nonnumquam sedato et constanti gestu, maesto et conturbato vultu uti oportebit. Non sum nescius, quantum susceperim negotii, qui motus corporis exprimere verbis, imitari scriptura conatus sim voces. Verum nec hoc confisus sum posse fieri, ut de his rebus satis commode scribi posset; nec, si id fieri non posset, hoc quod feci fore inutile putabam, propterea quod hic admonere voluimus, quod oporteret: reliqua trademus exercitationi. Hoc scire tamen oportet, pronuntiationem bonam id perficere, ut res ex animo agi videatur.

Rhet. ad Herenn., III, xv.

M. TERENTIUS VARRO, 116–28 B. C.

107. Description of a Storm.

Repente noctis circiter meridie,
Cum pictus aer fervidis late ignibus
Caeli choreas astricas ostenderet,
Nubes aquali frigido velo leves
Caeli cavernas aureas subduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus;
Ventique frigido se ab axe eruperant,
Phrenetici septentrionum filii,
Secum ferentes tegulas ramos syrus.
At nos caduci naufragi ut ciconiae,
Quarum bipennis fulminis plumas vapor
Percussit, alte maesti in terram cecidimus.

Sat. Menipp. Marcipor, fr. ap. Non., 451, 11; 46, 10.

108. Host and Guest.

(Lepidissimus liber est M. Varronis ex saturis Menippeis qui inscribitur *Nescis quid vesper serus vehat*, in quo disserit de apto convivarum numero deque ipsius convivii habitu cultuque. Dicit autem) convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero et progredi ad Musarum, id est proficisci a tribus et consistere in novem, ut cum paucissimi convivae sunt, non pauciores sint quam tres, cum plurimi, non plures quam novem. Nam multos (inquit) esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta, et Romae quidem stat, sedet Athenis, nusquam autem cubat. Ipsum deinde convivium constat (inquit) ex rebus quattuor et tum denique omnibus suis numeris absolutum est, si belli homunculi conlecti sunt, si electus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem (inquit) convivas nec mutos legere oportet, quia eloquentia in foro et apud subsellia, silentium vero non in convivio sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos (censet) non super rebus anxiis aut tortuosis sed iucundos atque invitabiles

et cum quadam inlecebra et voluptate utiles, ex quibus ingenium nostrum venustius fiat et amoenius. Quod profecto (inquit) eveniet si de id genus rebus ad communem vitae usum pertinentibus confabulemur, de quibus in forō atque in negotiis agendi non est otium. Dominum autem (inquit) convivii esse oportet non tam lautum quam sine sordibus, et in convivio legi non omnia debent sed ea potissimum quae simul sint βιωφελῆ et delectent. (Neque non de secundis quoque mensis, cuius modi esse eas oporteat, praecipit. His enim verbis utitur:) bellaria (inquit) ea maxime sunt mellita quae mellita non sunt, πέμμασιν enim cum πέψει societas infida. (Quod Varro in loco hoc dixit bellaria, ne quis forte in ista voce haereat, significat id vocabulum omne mensae secundae genus, nam quae πέμματα Graeci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt.)

Sat. Menipp., ap. Gell., XIII, 11.

109. The Difficulties which beset the Scientific Etymologist.

Quae ideo sunt obscuriora, quod neque omnis impositio verborum exstat, quod vetustas quasdam delevit; nec quae exstat, sine mendo omnis imposita; nec quae recte est imposita cuncta manet (multa enim verba litteris commutatis sunt interpolata); neque omnis origo est linguae e vernaculis verbis; et multa verba aliud nunc ostendunt, aliud ante significabant, ut hostis, nam tum eo verbo dicebant peregrinum, qui suis legibus uteretur, nunc dicunt eum, quem tum dicebant perduellem. In quo genere verborum aut casu erit illustrius unde videri possit origo, inde repetam. Ita fieri oportere apparet, quod recto casu quom dicimus impos obscurius est esse a potentia, quam quom dicimus impotem; et eo obscurius fit si dicas pos quam impos, videtur enim pos significare potius pontem quam potentem. Vetustas pauca non depravat, multa tollit. Quem puerum vidisti formosum, hunc vides deformem in senecta. Tertium saeculum non videt eum hominem quem vidit primum. Quare illa quae iam maioribus nostris ademit oblivio fugitiva, secuta sedulitas Muti et Bruti retrahere nequit. Non, si non potuero indagare, eo ero tardior; sed velocior ideo si quivero; non

mediocreis enim tenebrae in silva ubi haec captanda; neque eo quo pervenire volumus semitae tritae; neque non in tramitibus quaedam obiecta, quae euntem retinere possent. Quo verborum novorum ac veterum discordia omnis. In consuetudine communi quot modis literarum commutatio sit facta qui animadverterit, facilius scrutari origines patietur verborum; reperiet enim esse commutata, ut in superioribus libris ostendi, maxime propter bis quaternas causas. Literarum enim fit demptione aut additione, et propter earum adtractionem aut commutationem, item syllabarum productione aut correptione: quae quoniam in superioribus libris, quoius modi essent, exemplis satis demonstravi, hic commonendum esse modo putavi.

L. L., V, iii.

110. An Example of Varro's Method of investigating Etymologies ('Terra.')

'Terra' dicta ab eo, ut Aelius scribit, quod teritur; itaque terra in Augurum libris scripta cum R. uno. Ab eo colonis locus communis qui prope oppidum relinquitur, 'territorium,' quod maxime teritur; hinc linteum quod teritur corpore, 'extermentarium;' hinc in messi 'tritura,' quod tum frumentum teritur; et 'trivolum,' qui teritur: hinc fines agrorum 'termini,' quod eae parteis propter limitare iter maxime teruntur; itaque hinc, quod is in Latio aliquot locis dicitur, ut apud Accium, non terminus sed termen, hinc Graeci quoque τέρμονα; pote vel illinc; Evander enim, qui in Palatium venit, e Graecia Arcas. 'Via' sicut 'iter,' quod ea vehendo teritur, iter itu; 'actus,' quod agendo teritur; etiam 'ambitus' est quod circumeundo teritur, nam ambitus circuitus, ab eoque XII Tabularum interpretes ambitus parietis circuitum esse describunt. Igitur tera 'terra,' et ab eo poëtae appellarunt summa terrae quae sola teri possunt, 'sola terrae.'

L. L., V, iv, 21, 22.

111. An Example of Varro's Method of investigating Etymologies ('Ager.')

Ager dictus in quam terram quid agebant, et unde quid agebant fructus causa: alii quod id Graeci dicunt ἀγρόν. Ut ager quo agi poterat, sic qua agi 'actus.' Eius finis minimus constitutus in latitudinem pedes quatuor, fortasse an ab eo quatuor, quod ea quadrupedes agitur; in longitudinem pedes CXX; in quadratum actum et latum et longum esse CXX. Multa antiqui duodenario numero finierunt, ut XII decuriis actum. 'Iugerum' dictum iunctis duobus actibus quadratis. 'Centuria' primo a centum iugeribus dicta, post duplicata retinuit nomen, ut 'tribus' multiplicatae idem tenent nomen. Ut qua agebant, 'actus:' sic qua vehebant, 'viae' dictae; quo fructus convehebantur, 'villae'; qua ibant, ab itu 'iter' appellarunt, qua id anguste, 'semita' ut semiter dictum. Ager 'cultus' ab eo quod ibi cum terra semina coalescant, ut inconsitus, 'incultus.' Quod primum ex agro plano fructus capiebant, 'campus' dictus; posteaquam proxima superiora loca colere coeperunt, e colendo 'colles' appellarunt: quos agros non colebant propter silvas et id genus, ubi pecus posset pasci et possidebant, ab usu suo 'saltus' nominarunt. Haec etiam Graeci νομάς, nostri 'nemora.' Ager quod videbatur pecudum ac pecuniae esse fundamentum, 'fundus' dictus; aut quod fundit quotquotannis multa. 'Vineta' ac 'Vineae' a vite multa. Vitis a vino, id a vi; hinc 'vindemia,' quod est vinidemia aut vitidemia. 'Seges' ab 'satu,' id est semine. 'Semen' quod non plene id quod inde; hinc 'seminaria, sementem,' item alia. Quod segetes ferunt, 'fruges'; a fruendo 'fructus'; ab spe 'spicae,' ubi et 'culmi,' quod in summo campo nascuntur, et summum culmen. Ubi frumenta secta, ut terantur et arescant, 'area.' Propter horum similitudinem in urbe loca pura 'arcae'; a quo potest etiam 'ara' deum, quod pura; nisi potius ab ardore, ad quem ut sit, fit ara; a quo ipso area non abest, quod qui arefacit ardor est solis. Ager 'restibilis' qui restituitur ac reseritur quotquotannis; contra qui intermittitur, a novando 'novalis.' Ager 'arvus' et 'arationes' ab arando; ab eo quod aratri vomer sustulit, 'sulcus'; quo ea terra iacta id est proiecta, 'porca.'

L. L., V, iv, 34–39.

112. Grammatical Theory must be based upon an Analysis of the spoken Idiom: hence Custom and Analogy are not necessarily opposed.

Ii qui in loquendo partim sequi iubent nos consuetudinem, partim rationem, non tam discrepant, quod consuetudo et analogia coniunctiores sunt inter se, quam iei credunt. Quod est nata ex quadam consuetudine analogia, et ex hac consuetudine item anomalia; itaque consuetudo ex dissimilibus et similibus verborum quod declinationibus constat: neque anomalia neque analogia est repudianda, nisi si non est homo ex anima, quod est homo ex corpore et anima. Sed ea, quae dicam, quo facilius pervideri possint, prius de trinis copulis discernendum (nam confusim ex utraque parte pleraque dicuntur, quorum alia ad aliam referri debent summam): primum de copulis naturae et usuis; haec enim duo sunt quae exigunt diversa, quod aliud est dicere verborum analogias aliud dicere uti oportere analogiis; secundum de copulis multitudinis ac finis, utrum omnium verborum dicatur esse analogiarum usus, an maioris partis; tertium de copulis personarum, qui eis debent uti, quae sunt plures. Alia enim populi universi, alia singulorum, et de ieis non eadem oratoris et poëtae, quod eorum non idem ius. Itaque populus universus debet in omnibus verbis uti analogia, et si perperam est consuetus, corrigere se ipsum, quom orator non debeat in omnibus uti, quod sine offensione non potest facere, cum poëtae transilire lineas impune possint. Populus enim in sua potestate, singuli in illius; itaque ut suam quisque consuetudinem, si mala est, corrigere debet, sic populus suam. Ego populi consuetudinis non sum ut dominus, at ille meae est. Ut rationi obtemperare debet gubernator, gubernatori unusquisque in navi, sic populus rationi, nos singuli populo. Quare ad quamcunque summam in dicendo referam, si animadvertes, intelliges, utrum dicatur analogia esse, an uti oportere ea; et quom poscitur, ut usus ad id quod oporteret redigeretur, dici id in populum aliter, ac in eum qui sit in populo.

L. L., IX, i, 3-6.

113. Custom being a thing which is perpetually forming itself, a Popular Writer who uses his Opportunities is able materially to influence it.

Cum duo peccati genera sint declinationum, unum quod in consuetudinem perperam receptum est, alterum quod nondum est, et perperam dicatur: unum dant non oportere dici, quod non sit in consuetudine, alterum non conceditur quin ita dicatur; ut sit similiter, quod id faciant, ac, si quis puerorum per delicias pedes male ponere atque imitari vatias coeperit, hos corrigi oportere si concedat; contra si quis in consuetudine ambulandi iam factus sit vatia-aut compernis, si eum corrigi non concedat. Non sequitur ut stulte faciant, qui pueris in geniculis alligent serperastra, ut eorum depravata corrigant crura? Cum vituperandus non sit medicus, qui e longinqua mala consuetudine aegrum in meliorem traducat: quare reprehendendus sit, qui orationem minus valentem propter malam consuetudinem traducit in meliorem? . . . Sed ut nutrix pueros a lacte non subito avellit a consuetudine, cum a cibo pristino in meliorem traducit; sic maiores in loquendo a minus commodis verbis ad ea quae sunt cum ratione, modice traducere oportet. Cum sint in consuetudine contra rationem alia verba ita ut ea facile tolli possint, alia ut videantur esse fixa: quae leviter haerent, ac sine offensione commutari possint, statim ad rationem corrigi oportet; quae tamen sunt ita, ut in praesentia corrigere nequeas, quin ita dicas, his oportet, si possis, non uti: sic enim obsolescent, ac postea iam obliterata facilius corrigi poterunt. Quas novas verbi declinationes ratione introductas respuet forum, his boni poëtae, maxime scaenici, consuetudine subigere aureis populi debent, quod poëtae multum possunt in hoc; propter eos quaedam verba in declinatione melius, quaedam deterius dicuntur. Consuetudo loquendi est in motu; itaque solet fieri ex meliore deterior, ex deteriore melior. Ac verba perperam dicta apud antiquos aliquos propter poëtas non modo nunc dicuntur recte, sed etiam quae ratione dicta sunt tum, nunc perperam dicuntur. Quare qui ad consuetudinem nos vocant, si ad rectam, sequemur; in eo quoque est analogia; si ad eam invitant quae est depra-

vata, nihilo magis sequemur quam, nisi cum erit necesse, sequar in ceteris rebus mala exempla; nam ea quoque, cum aliqua vis urget, inviti sequemur. Neque enim Lysippus artificum priorum potius est vitiosa secutus quam artem. Si sic populus facere debet: etiam singuli, sine offensione quod fiat populi.

L. L., IX, v, 10, 11; x, 16–18.

114. THERE IS TRACEABLE IN GRAMMATICAL FORMS AN ANALOGY OF NATURAL AS WELL AS OF ARTIFICIAL CORRESPONDENCE.

Qui autem duo genera esse dicunt analogiae: unum naturale, quod ut ex lentibus seminatis nascuntur lentis, sic ex lupinis lupinum; alterum voluntarium ut in fabrica, cum vident scaenam, ut in dexteriore parte sint ostia, sic esse in sinisteriore simili ratione facta; de his duobus generibus naturalem esse analogiam ut sit in motibus caeli, voluntariam non esse, quod ut quique fabro lubitum sit, possit facere partis scaenae; sic in hominum partibus esse analogias, quod eas natura faciat, in verbis non esse, quod ea homines ad suam quisque voluntatem fingat, itaque de eisdem rebus alia verba habere Graecos, alia Syros, alia Latinos: ego declinatus verborum et voluntarios et naturaleis esse puto, voluntarios quibus homines vocabula imposuerint rebus quaedam, ut ab Romulo Roma, ab Tibure Tiburtes; naturales, ut ab impositis vocabulis quae inclinantur in tempora aut in casus, ut ab Romulus Romulo, Romuli, Romulum, et ab dico dicebam, dixeram. Itaque in voluntariis declinationibus inconstantia est, in naturalibus constantia; quas utrasque quoniam iei non debeant negare esse in oratione, quom in mundi partibus omnibus sint et declinationes verborum innumerabiles, dicendum est, esse in his analogias. Neque ideo statim ea in omnibus verbis est sequenda; nam si qua perperam declinavit verba consuetudo, ut ea aliter efferri non possint sine offensione multorum, huic rationem verborum praetermittendam ostendit loquendi ratio.

L. L., IX, xxvii, 34, 35.

115. The Gods of the Farmer.

Et quoniam (ut aiunt) dei facientes adiuvant, prius invocato eos; nec, ut Homerus et Ennius, Musas, sed XII deos consentis: neque tamen eos urbanos quorum imagines ad forum auratae stant, sex mares et feminae totidem, sed illos XII deos qui maxime agricolarum duces sunt. Primum, qui omnes fructus agriculturae caelo et terra continent, Iovem et Tellurem. Itaque quod ii parentes magni dicuntur, Iuppiter pater apellatur, Tellus terra mater. Secundo Solem et Lunam, quorum tempora observantur, cum quaedam seruntur et conduntur. Tertio Cererem et Liberum, quod horum fructus maxime necessarii ad victum. Ab his enim cibus et potio venit e fundo. Quarto Robigum et Floram, quibus propitiis neque robigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempestive florent. Itaque publicae Robigo feriae robigalia; Florae ludi floralia instituti. Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti alterius hortorum; quo nomine rustica vinalia instituta. Nec non etiam precor Lympham ac Bonum Eventum, quoniam sine aqua omnis arida ac miseri agricultura, sine successu ac bono eventu frustratio est non cultura. Iis igitur diis ad venerationem advocatis ego referam sermones eos quos de agricultura nuper habuimus.

R. R., I, 1.

116. The Best Oxen for Farm Work.

Igitur de omnibus quadrupedibus prima est probatio, qui idonei sint boves, qui arandi causa emuntur, quos rudis, neque minoris trimos, neque maioris quadrimos parandum, ut viribus magnis sint ac pares, ne in opere firmior imbecilliorem conficiat: amplis cornibus, et nigris potius quam aliter: ut sint lata fronte, naribus simis, lato pectore, crassis coxendicibus. Hos veteranos ex campestribus locis non emendum in dura ac montana: nec non, ita si incidit ut sit, vitandum. Novellos cum quis emerit iuvencos, si eorum colla in furcas destitutas incluserit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, et ad domandum proni. Tum ita subigendum, ut minutatim assuefaciant, et ut tironem

cum veterano adiungant. Imitando enim facilius domatur. Et primum in aequo loco, et sine aratro, tum eo levi simul gradi faciant, ut principio per arenam aut molliorem terram leniter procedant. Quos ad vecturas item instituendum, ut inania primum ducant plaustra, et si possis, per vicum aut oppidum. Creber crepitus, ac varietas rerum consuetudine celerrima ad utilitatem adducit. Neque pertinaciter, quem feceris dexterum, in eo manendum. Quod si alternis fit sinister, fit laboranti in alterutra parte requies. Ubi terra levis, ut in Campania, ibi non bubus gravibus, sed vaccis aut asinis quod arant, eo facilius ad aratrum leve adduci possunt. Ad molas, et ad ea, si quae sunt, quae in fundo convehuntur, alii asellis, alii vaccis ac mulis utuntur, exinde ut pabuli facultas est. Nam facilius asellus, quam vacca alitur; sed fructuosior haec. In eo agricolae hoc spectandum, quo fastigio sit fundus. In confragoso enim ac difficili haec valentiora parandum, et potius ea, quae plus fructum reddere possint, cum idem operis faciant.

R. R., I, 20.

117. Directions for making a Duck-Pond.

Qui autem volunt greges anatium habere, ac constituere νησσοτροφεῖον, primum locum, cui est facultas, eligere oportet palustrem, quod eo maxime delectantur. Si id non, potissimum ibi, ubi sit naturalis aut lacus, aut stagnum, aut manufacta piscina, quo gradatim descendere possint. Septum altum esse oportet ubi versentur, ad pedes XV, ut vidistis ad villam Sei, quod uno ostio claudatur. Circum totum parietem intrinsecus crepido lata, in qua secundum parietem sint tecta cubilia: ante eas vestibulum earum exaequatum tectorio opere testaceo. In eo perpetua canalis, in quam et cibus ponitur iis, et immittitur aqua. Sic enim cibum capiunt. Omnes parietes tectorio levigantur, ne faeles, aliave quae bestia introire ad nocendum possit, idque septum totum rete grandibus maculis integitur, ne eo involare aquila possit, neve ex ea evolare anas. Pabulum iis datur triticum, ordeum, vinacei uvae. Nonnunquam etiam ex aqua cammari, et quaedam eiusmodi aquatilia. Quae in eo septo erunt piscinae, in eas aquam large influere oportet, ut semper recens sit. Sunt item non dissimilia alia genera, ut querque-

dulae phalerides. Sic perdices, quae, ut Archelaus scribit, voce maris audita, concipiunt. Quae, ut superiores, neque propter fecunditatem, neque propter suavitatem saginantur, sed sic pascendo fiunt pingues. Quod ad villaticarum pastionum primum actum pertinere sum ratus, dixi.

R. R., III, 11.

M. TULLIUS CICERO, 106–43 B. C.

RELIGION.

118. Existence of God inferred from the Contemplation of Nature.

Cum videmus speciem primum candoremque caeli: deinde conversionis celeritatem tantam, quantam cogitare non possumus; tum vicissitudines dierum atque noctium, commutationesque temporum quadripartitas, ad maturitatem frugum et ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem et ducem solem; lunamque accretione et deminutione luminis, quasi fastorum notis, signantem dies; tum in eodem orbe, in XII partes distributo, quinque stellas ferri, eosdem cursus constantissime servantes, disparibus inter se motibus, nocturnamque caeli formam undique sideribus ornatam; tum globum terrae eminentem e mari, fixum in medio mundi universi loco, duabus oris distantibus habitabilem et cultum: quarum altera, quam nos incolimus,

> 'Sub áxe posita ad stéllas septem, unde hórrifer
> Aquilónis stridor gélidas molitúr nives;'

altera australis, ignota nobis, quam vocant Graeci *ἀντίχθονα*: ceteras partes incultas, quod aut frigore rigeant aut urantur calore: hic autem, ubi habitamus, non intermittit suo tempore

> 'Caelúm nitescere, árbores frondéscere,
> Vités laetificae pámpinis pubéscere,
> Ramí baccarum ubértate incurvéscere,
> Segetés largiri frúges, florere ómnia,
> Fontés scatere, herbis práta convestírier:'

tum multitudinem pecudum, partim ad vescendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad corpora vestienda; hominemque ipsum quasi contemplatorem caeli ac deorum ipsorumque cultorem; atque hominis utilitati agros omnes et maria parentia: haec igitur et alia innumerabilia cum cernimus, possumusne dubitare, quin his praesit aliquis vel effector, si haec nata sunt, ut Platoni videtur; vel, si semper fuerunt, ut Aristoteli placet, moderator tanti operis et muneris?

Tusc. Disp., I, xxviii, 67–70.

119. Existence of God inferred from the Evidence of Design in Nature.

Quod si omnes mundi partes ita constitutae sunt, ut neque ad usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pulchriores: videamus, utrum ea fortuitane sint, an eo statu, quo cohaerere nullo modo potuerint, nisi sensu moderante divinaque providentia. Si ergo meliora sunt ea, quae natura, quam illa, quae arte perfecta sunt, nec ars efficit quidquam sine ratione: ne natura quidem rationis expers est habenda. Qui igitur convenit, signum aut tabulam pictam cum aspexeris, scire adhibitam esse artem, cumque procul cursum navigii videris, non dubitare, quin id ratione atque arte moveatur; aut, cum solarium aut descriptum aut ex aqua contemplere, intelligere declarari horas arte, non casu: mundum autem, qui et has ipsas artes et earum artifices et cuncta complectatur, consilii et rationis esse expertem putare? Quod si in Scythiam aut in Britanniam sphaeram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noster effecit Posidonius, cuius singulae conversiones idem efficiunt in sole et in luna et in quinque stellis errantibus, quod efficitur in caelo singulis diebus et noctibus: quis in illa barbaria dubitet, quin ea sphaera sit perfecta ratione? Hi autem dubitant de mundo, ex quo et oriuntur et fiunt omnia, casune ipse sit effectus aut necessitate aliqua, an ratione ac mente divina, et Archimedem arbitrantur plus valuisse in imitandis sphaerae conversionibus, quam naturam in efficiendis, praesertim cum multis partibus sint illa perfecta, quam haec simulata, sollertius. Atqui ille apud Attium pastor, qui navem numquam ante vidisset, ut procul divinum et novum vehiculum Argonautarum e monte conspexit, primo admirans

et perterritus, . . . inanimum quiddam sensuque vacuum se putat cernere; post autem signis certioribus, quale sit id, de quo dubitaverat, incipit suspicari: sic philosophi debuerunt, si forte eos primus aspectus mundi conturbaverat, postea, cum vidissent motus eius finitos et aequabiles, omniaque ratis ordinibus moderata immutabilique constantia, intelligere inesse aliquem non solum habitatorem in hac caelesti ac divina domo, sed etiam rectorem et moderatorem et tamquam architectum tanti operis tantique muneris.

Nat. Deor., II, xxxiv, xxxv, 87–90.

120. Existence of God inferred from the Principle of Life within us.

Sed huius beneficii gratiam, iudices, fortuna populi Romani et vestra felicitas et dii immortales sibi deberi putant. Nec vero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam vim esse ducit numenve divinum, quem neque imperii nostri magnitudo, neque sol ille, nec caeli signorumque motus, nec vicissitudines rerum atque ordines movent, neque, id quod maximum est, maiorum nostrorum sapientia: qui sacra, qui caerimonias, qui auspicia et ipsi sanctissime coluerunt, et nobis, suis posteris, prodiderunt. Est, est profecto illa vis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra, inest quiddam, quod vigeat et sentiat, et non inest in hoc tanto naturae tam praeclaro motu. Nisi forte idcirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: proinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua providemus, qua haec ipsa agimus ac dicimus, videre, aut plane, qualis, aut ubi sit, sentire possimus.

Milo, xxx, 83, 84.

121. On the Possibility of God's Attributes.

Qualem autem deum intelligere nos possumus nulla virtute praeditum? Quid enim? Prudentiamne deo tribuemus, quae constat ex scientia rerum bonarum et malarum, et nec bonarum nec malarum? Cui mali nihil est nec esse potest, quid huic opus est delectu bonorum et malorum? quid autem ratione? quid intelligentia? quibus utimur ad eam rem, ut apertis ob-

scura assequamur: at obscurum deo nihil potest esse. Nam iustitia, quae suum cuique distribuit, quid pertinet ad deos? Hominum enim societas et communitas, ut vos dicitis, iustitiam procreavit. Temperantia autem constat ex praetermittendis voluptatibus corporis, cui si locus in caelo est, est etiam voluptatibus. Nam fortis deus intelligi qui potest in dolore, an in labore, an in periculo, quorum deum nihil attingit? Nec ratione igitur utentem nec virtute ulla praeditum deum intelligere qui possumus?

Nat. Deor., III, xv, 38.

122. Law in its Highest Form is the Expression of the Divine Mind.

Neque enim esse mens divina sine ratione potest, nec ratio divina non hanc vim in rectis pravisque sanciendis habere; nec, quia nusquam erat scriptum, ut contra omnes hostium copias in ponte unus assisteret a tergoque pontem interscindi iuberet, idcirco minus Coclitem illum rem gessisse tantam fortitudinis lege atque imperio putabimus: nec, si regnante Tarquinio nulla erat Romae scripta lex de stupris, idcirco non contra illam legem sempiternam Sex. Tarquinius vim Lucretiae, Tricipitini filiae, attulit. Erat enim ratio profecta a rerum natura, et ad recte faciendum impellens et a delicto avocans: quae non tum denique incipit lex esse, cum scripta est, sed tum, cum orta est. Orta est autem simul cum mente divina. Quamobrem lex vera atque princeps apta ad iubendum et ad vetandum ratio est recta summi Iovis.

Leg., II, iv, 10.

123. The Divine Providence watches over Nations and Individuals.

Nec vero universo generi hominum solum, sed etiam singulis a diis immortalibus consuli et provideri solet. Licet enim contrahere universitatem generis humani eamque gradatim ad pauciores, postremo deducere ad singulos. Nam si omnibus hominibus, qui ubique sunt, quacumque in ora ac parte terrarum, ab huiusce terrae, quam nos incolimus, continuatione distantium,

deos consulere censemus ob eas caussas, quas ante diximus: his quoque hominibus consulunt, qui has nobiscum terras ab oriente ad occidentem colunt. Sin autem iis consulunt, qui quasi magnam quamdam insulam incolunt, quam nos orbem terrae vocamus: etiam illis consulunt, qui partes eius insulae tenent, Europam, Asiam, Africam. Ergo et earum partes diligunt, ut Romam, Athenas, Spartam, Rhodum, et earum urbium separatim ab universis singulos diligunt, ut Pyrrhi bello Curium, Fabricium, Coruncanium, primo Punico Calatinum, Duellium, Metellum, Lutatium; secundo Maximum, Marcellum, Africanum; post hos Paullum, Gracchum, Catonem, patrum vero memoria Scipionem, Laelium; multosque praeterea et nostra civitas et Graecia tulit singulares viros; quorum neminem, nisi iuvante deo, talem fuisse credendum est. . . . Praeterea ipsorum deorum saepe praesentiae, quales supra commemoravi, declarant, ab his et civitatibus et singulis hominibus consuli: quod quidem intelligitur etiam significationibus rerum futurarum, quae tum dormientibus, tum vigilantibus portenduntur. Multa praeterea ostentis, multa extis admonemur, multisque rebus aliis: quas diuturnus usus ita notavit, ut artem divinationis efficeret. Nemo igitur vir magnus sine aliquo afflatu divino umquam fuit. Nec vero ita refellendum est, ut, si segetibus aut vinetis cuiuspiam tempestas nocuerit, aut si quid e vitae commodis casus abstulerit, eum, cui quid horum acciderit, aut invisum deo aut neglectum a deo iudicemus. Magna dii curant, parva negligunt.

Nat. Deor., II, lxv, 164–167.

124. Superstition is not Religion.

Explodatur haec quoque somniorum divinatio pariter cum ceteris. Nam ut vere loquamur, superstitio, fusa per gentes, oppressit omnium fere animos atque hominum imbecillitatem occupavit. Quod et in iis libris dictum est, qui sunt de natura deorum, et hac disputatione id maxime egimus. Multum enim et nobismet ipsis, et nostris profuturi videbamur, si eam funditus sustulissemus. Nec vero (id enim diligenter intellegi volo) superstitione tollenda religio tollitur. Nam et maiorum instituta tueri sacris caerimoniisque retinendis sapientis est: et esse praestantem aliquam aeternamque naturam, et eam suspiciendam

admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi ordoque rerum caelestium cogit confiteri. Quamobrem, ut religio propaganda etiam est, quae est iuncta cum cognitione naturae: sic superstitionis stirpes omnes eiciendae. Instat enim et urget et, quo te cumque verteris, persequitur; sive tu vatem, sive tu omen audieris; sive immolaris, sive avem aspexeris; si Chaldaeum, si haruspicem videris; si fulserit, si tonuerit, si tactum aliquid erit de caelo; si ostenti simile natum factumve quippiam: quorum necesse est plerumque aliquid eveniat; ut numquam liceat quieta mente consistere.

De Divin., II, lxxii, 148, 149.

125. Utility of Religion to the Commonwealth.

Sit igitur hoc a principio persuasum civibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores deos, eaque, quae gerantur, eorum geri iudicio ac numine, eosdemque optime de genere hominum mereri et, qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religiones, intueri, piorumque et impiorum habere rationem. His enim rebus imbutae mentes haud sane abhorrebunt ab utili ac vera sententia. Quid est enim verius, quam neminem esse oportere tam stulte arrogantem, ut in se rationem et mentem putet inesse, in caelo mundoque non putet? aut ut ea, quae vix summa ingenii ratione comprehendat, nulla ratione moveri putet? Quem vero astrorum ordines, quem dierum noctiumque vicissitudines, quem mensium temperatio, quemque ea, quae gignuntur nobis ad fruendum, non gratum esse cogant; hunc hominem omnino numerari qui decet? Cumque omnia, quae rationem habent, praestent iis, quae sint rationes expertia, nefasque sit dicere, ullam rem praestare naturae omnium rerum: rationem inesse in ea confitendum est. Utiles esse autem opiniones has quis neget, cum intelligat, quam multa firmentur iureiurando? quantae salutis sint foederum religiones? quam multos divini supplicii metus a scelere revocarit? quamque sancta sit societas civium inter ipsos, diis immortalibus interpositis tum iudicibus, tum testibus?

Leg., II, vii, 15, 16.

126. The Soul is Immortal.

Nemo umquam mihi, Scipio, persuadebit, aut patrem tuum Paullum aut duos avos, Paullum et Africanum, aut Africani patrem, aut patruum, aut multos praestantes viros, quos enumerare non est necesse, tanta esse conatos, quae ad posteritatis memoriam pertinerent, nisi animo cernerent posteritatem ad se pertinere. . . . Quod quidem ni ita se haberet, ut animi immortales essent, haud optimi cuiusque animus maxime ad immortalitatem gloriae niteretur. Quid? quod sapientissimus quisque aequissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo? Nonne vobis videtur animus is, qui plus cernat et longius, videre, se ad meliora proficisci: ille autem, cuius obtusior sit acies, non videre? Equidem efferor studio patres vestros, quos colui et dilexi, videndi: neque vero eos solum convenire aveo, quos ipse cognovi, sed illos etiam de quibus audivi et legi et ipse conscripsi. Quo quidem me proficiscentem haud sane quis facile retraxerit, neque tamquam Peliam recoxerit. . . . Neque me vixisse paenitet, quoniam ita vixi, ut non frustra me natum existimem: et ex vita ita discedo, tamquam ex hospitio, non tamquam ex domo. Commorandi enim natura deversorium nobis, non habitandi dedit. O praeclarum diem, cum ad illud divinum animorum concilium coetumque proficiscar, cumque ex hac turba et colluvione discedam! Proficiscar enim non ad eos solum viros, de quibus ante dixi; verum etiam ad Catonem meum, quo nemo vir melior natus est, nemo pietate praestantior: cuius a me corpus crematum est; (quod contra decuit ab illo meum:) animus vero non me deserens, sed respectans, in ea profecto loca discessit, quo mihi ipsi cernebat esse veniendum. Quem ego meum casum fortiter ferre visus sum: non quo aequo animo ferrem; sed me ipse consolabar, existimans, non longinquum inter nos digressum et discessum fore.

De Senect., xxiii, 82–85.

127. Death not an Evil.

Quae cum ita sint, magna tamen eloquentia est utendum, atque ita velut superiore e loco contionandum, ut homines mortem vel optare incipiant, vel certe timere desistant. Nam si supremus ille dies non exstinctionem, sed commutationem affert loci; quid optabilius? Sin autem perimit ac delet omnino; quid melius, quam in mediis vitae laboribus obdormiscere, et ita conniventem somno consopiri sempiterno? Quod si fiat, melior Ennii, quam Solonis oratio. Hic enim noster,

'Nemo me dacrumis decoret,' inquit, 'nec funera fletu faxit.'

At vero sapiens ille,

'Mors mea ne careat lacrumis: linquamus amicis
Maerorem, ut celebrent funera cum gemitu.'

Nos vero, si quid tale acciderit, ut a deo denuntiatum videatur, ut exeamus e vita, laeti et agentes gratias pareamus, emittique nos e custodia et levari vinculis arbitremur, ut aut in aeternam et plane in nostram domum remigremus, aut omni sensu molestiaque careamus: sin autem nihil denuntiabitur, eo tamen simus animo, ut horribilem illum diem aliis, nobis faustum putemus; nihilque in malis ducamus, quod sit vel a diis immortalibus vel a natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuito sati et creati sumus, sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano, nec id gigneret aut aleret, quod, cum exanclavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum: portum potius paratum nobis et perfugium putemus. Quo utinam velis passis pervehi liceat! Sin reflantibus ventis reiciemur, tamen eodem paullo tardius referamur necesse est. Quod autem omnibus necesse est, idne miserum esse uni potest?

Tusc. Disp., I, xlix, 117–119.

128. On Suicide.

Cato autem sic abiit e vita, ut caussam moriendi nactum se esse gauderet. Vetat enim dominans ille in nobis deus, iniussu hinc nos suo demigrare: cum vero caussam iustam deus ipse dederit, ut tunc Socrati, nunc Catoni, saepe multis: ne ille, medius fidius, vir sapiens laetus ex his tenebris in lucem illam excesserit. Nec tamen illa vincla carceris ruperit: leges enim vetant; sed tamquam a magistratu aut ab aliqua potestate legitima, sic a deo evocatus atque emissus exierit. Tota enim philosophorum vita, ut ait idem, commentatio mortis est. Nam quid aliud agimus, cum a voluptate, id est a corpore, cum a re familiari, quae est ministra et famula corporis, cum a republica, cum a negotio omni sevocamus animum? Quid, inquam, tum agimus, nisi animum ad seipsum advocamus, secum esse cogimus maximeque a corpore abducimus? Secernere autem a corpore animum nec quidquam aliud est, quam emori discere.

Tusc. Disp., I, xxx, 74, 75.

PHILOSOPHY AND MORALS.

129. We cannot overrate the Value of Philosophy.

Sed et huius culpae et ceterorum vitiorum peccatorumque nostrorum omnis a philosophia petenda correctio est. Cuius in sinum cum a primis temporibus aetatis nostra voluntas studiumque nos compulisset, his gravissimis casibus in eumdem portum, ex quo eramus egressi, magna iactati tempestate confugimus. O vitae philosophia dux, o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset! Tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitae convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde coniugiis, tum litterarum et vocum communione iunxisti: tu inventrix legum, tu magistra morum et disciplinae fuisti. Ad te confugimus; a te opem petimus: tibi nos, ut antea magna ex parte, sic nunc penitus totosque tradimus. Est autem unus dies, bene et ex praeceptis tuis actus, peccanti immortalitati anteponendus. Cuius igitur potius opibus utamur, quam tuis,

quae et vitae tranquillitatem largita nobis es, et terrorem mortis sustulisti?

Tusc. Disp., V, ii, 5.

130. A Sketch of the Progress of Philosophy.

Nec vero Pythagoras nominis solum inventor, sed rerum etiam ipsarum amplificator fuit. Qui cum post hunc Phliasium sermonem in Italiam venisset, exornavit eam Graeciam, quae magna dicta est, et privatim et publice praestantissimis et institutis et artibus. Cuius de disciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi. Sed ab antiqua philosophia usque ad Socratem, qui Archelaum, Anaxagorae discipulum, audierat, numeri motusque tractabantur, et unde omnia orirentur, quove reciderent: studioseque ab his siderum magnitudines, intervalla, cursus anquirebantur et cuncta caelestia. Socrates autem primus philosophiam devocavit e caelo, et in urbibus collocavit, et in domos etiam introduxit, et coegit de vita et moribus rebusque bonis et malis quaerere. Cuius multiplex ratio disputandi rerumque varietas et ingenii magnitudo, Platonis memoria et litteris consecrata, plura genera effecit dissentientium philosophorum. E quibus nos id potissimum consecuti sumus, quo Socratem usum arbitrabamur, ut nostram ipsi sententiam tegeremus, errore alios levaremus et in omni disputatione, quid esset simillimum veri, quaereremus. Quem morem cum Carneades acutissime copiosissimeque tenuisset, fecimus et alias saepe, et nuper in Tusculano, ut ad eam consuetudinem disputaremus.

Tusc. Disp., V, iv, 10, 11.

131. Criticism of the Epicurean Logic.

Hoc persaepe facitis, ut, cum aliquid non verisimile dicatis et effugere reprehensionem velitis, afferatis aliquid, quod omnino ne fieri quidem possit; ut satius fuerit illud ipsum, de quo ambigebatur, concedere, quam tam impudenter resistere. Velut Epicurus, cum videret, si atomi ferrentur in locum inferiorem suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, quod esset earum motus certus et necessarius; invenit, quo modo necessitatem effugeret, quod videlicet Democritum fugerat. Ait atomum,

cum pondere et gravitate directo deorsus feratur, declinare paullulum. Hoc dicere turpius est, quam illud, quod vult, non posse defendere. Idem facit contra Dialecticos: a quibus cum traditum sit, in omnibus disiunctionibus, in quibus, aut etiam, aut non, poneretur, alterutrum verum esse: pertimuit, ne, si concessum esset huiusmodi aliquid, Aut vivet cras aut non vivet Epicurus, alterutrum fieret necessarium: totum hoc, aut etiam, aut non, negavit esse necessarium. Quo quid dici potest obtusius? Urgebat Arcesilas Zenonem, cum ipse falsa omnia diceret, quae sensibus viderentur: Zeno autem, nonnulla visa esse falsa, non omnia. Timuit Epicurus, ne, si unum visum esset falsum, nullum esset verum; omnes sensus veri nuntios dixit esse. Nihil horum, nisi callide. Graviorem enim plagam accipiebat, ut leviorem repelleret. Idem facit in natura deorum. Dum individuorum corporum concretionem fugit, ne interitus et dissipatio consequatur, negat esse corpus deorum, sed tamquam corpus, nec sanguinem, sed tamquam sanguinem.

Nat. Deor., I, xxv, 69–71.

132. An Attitude of Independent Criticism is more Philosophical than an Unquestioning Acceptance of any System.

Etsi enim omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus, eaque est et in ipsis rebus obscuritas et in iudiciis nostris infirmitas, ut non sine caussa et antiquissimi et doctissimi invenire se posse, quod cuperent, diffisi sint: tamen nec illi defecerunt, neque nos studium exquirendi defatigati relinquimus: neque nostrae disputationes quidquam aliud agunt, nisi ut, in utramque partem dicendo, eliciant et tamquam exprimant aliquid, quod aut verum sit, aut ad id quam proxime accedat. Neque inter nos et eos, qui se scire arbitrantur, quidquam interest, nisi quod illi non dubitant, quin ea vera sint, quae defendunt: nos probabilia multa habemus, quae sequi facile, affirmare vix possumus. Hoc autem liberiores et solutiores sumus, quod integra nobis est iudicandi potestas: nec, ut omnia, quae praescripta et quasi imperata sint, defendamus, necessitate ulla cogimur. Nam ceteri primum ante tenentur astricti, quam, quid esset optimum, iudicare potuerunt: *deinde* infirmissimo tempore aetatis aut obsecuti

amico cuipiam aut una alicuius, quem primum audierunt, oratione capti, de rebus incognitis iudicant, et, ad quamcumque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam, tamquam ad saxum, adhaerescunt. Nam, quod dicunt omnia se credere ei, quem iudicent fuisse sapientem: probarem, si id ipsum rudes et indocti iudicare potuissent: (statuere enim, qui sit sapiens, vel maxime videtur esse sapientis) sed aut, ut potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis iudicaverunt; aut re semel audita atque ad unius se auctoritatem contulerunt. Sed, nescio quo modo, plerique errare malunt, eamque sententiam, quam adamaverunt, pugnacissime defendere, quam sine pertinacia, quid constantissime dicatur, exquirere.

Acad. Prior, II, iii, 7–9.

133. A Denial of Absolute Certainty is not Incompatible with an Earnest Search after Truth.

Occurritur autem nobis, et quidem a doctis et eruditis quaerentibus, satisne constanter facere videamur, qui, cum percipi nihil posse dicamus, tamen et aliis de rebus disserere soleamus, et hoc ipso tempore praecepta officii persequamur. Quibus vellem satis cognita esset nostra sententia! Non enim sumus ii, quorum vagetur animus errore, nec habeat umquam, quid sequatur. Quae enim esset ista mens, vel quae vita potius, non modo disputandi, sed vivendi ratione sublata? Nos autem, ut ceteri alia certa, alia incerta esse dicunt, sic ab his dissentientes alia probabilia, contra alia [esse] dicimus. Quid est igitur, quod me impediat, ea, quae probabilia mihi videantur, sequi; quae contra, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem, fugere temeritatem, quae a sapientia dissidet plurimum? Contra autem omnia disputatur a nostris, quod hoc ipsum probabile elucere non possit, nisi ex utraque parte caussarum esset facta contentio. Sed haec explanata sunt in Academicis nostris satis, ut arbitror, diligenter. Tibi autem, mi Cicero, quamquam in antiquissima nobilissimaque philosophia, Cratippo auctore, versaris, iis simillimo, qui ista praeclara pepererunt, tamen haec nostra, finitima vestris, ignota esse nolui.

De Off., II, ii, 7, 8.

134. The Love of Knowledge Natural to Man.

Tantus est igitur innatus in nobis cognitionis amor et scientiae, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmusne, ut pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus perquirendisque deterreantur? ut pulsi recurrant, ut aliquid scire se gaudeant? ut aliis narrare gestiant? ut pompa, ludis atque eiusmodi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem et sitim perferant? Quid vero? Qui ingenuis studiis atque artibus delectantur, nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem, omniaque perpeti, ipsa cognitione et scientia captos, et cum maximis curis et laboribus compensare eam, quam ex discendo capiant, voluptatem? Mihi quidem Homerus huius modi quiddam vidisse videtur in iis, quae de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum suavitate videntur, aut novitate quadam et varietate cantandi revocare eos solitae, qui praetervehebantur, sed quia multa se scire profitebantur; ut homines ad earum saxa discendi cupiditate adhaerescerent. Ita enim invitant Ulixem (nam verti, ut quaedam Homeri, sic istum ipsum locum):

O decus Argolicum, quin puppim flectis, Ulixe,
Auribus ut nostros possis agnoscere cantus?
Nam nemo haec umquam est transvectus caerula cursu,
Quin prius astiterit, vocum dulcedine captus,
Post, variis avido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus pervenerit oras.
Nos grave certamen belli clademque tenemus,
Graecia quam Troiae divino numine vexit,
Omniaque e latis rerum vestigia terris.

Vidit Homerus, probari fabulam non posse, si cantiunculis tantus vir irretitus teneretur. Scientiam pollicentur: quam non erat mirum sapientiae cupido patria esse cariorem. Atque omnia quidem scire, cuiuscumque modi sint, cupere curiosorum: duci vero maiorum rerum contemplatione ad cupiditatem scientiae, summorum virorum est putandum.

De Fin., V, xviii, 48, 49.

135. Philosophy more often Theory than Practice.

Efficit hoc philosophia: medetur animis, inanes sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Sed haec eius vis non idem potest apud omnes: tamen valet multum, cum est idoneam complexa naturam. Fortes enim non modo fortuna adiuvat, ut est in vetere proverbio, sed multo magis ratio, quae quibusdam quasi praeceptis confirmat vim fortitudinis. Te natura excelsum quemdam videlicet, et altum, et humana despicientem genuit. Itaque facile in animo forti contra mortem habita insedit oratio. Sed haec eadem num censes apud eos ipsos valere, nisi admodum paucos, a quibus inventa, disputata, conscripta sunt? Quotus enim quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientiae, sed legem vitae putet? qui obtemperet ipse sibi et decretis suis pareat? Videre licet alios tanta levitate et iactatione, iis ut fuerit non didicisse melius: alios pecuniae cupidos, gloriae nonnullos, multos libidinum servos: ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi videtur esse turpissimum. Ut enim, si grammaticum se professus quispiam barbare loquatur, aut si absurde canat is, qui se haberi velit musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitae peccans, hoc turpior est, quod in officio, cuius magister esse vult, labitur, artemque vitae professus, delinquit in vita. Nonne verendum igitur, si est ita, ut dicis, ne philosophiam falsa gloria exornes? Quod est enim maius argumentum, nihil eam prodesse quam quosdam perfectos philosophos turpiter vivere?

Tusc. Disp., II, iv, 11, 12.

136. Happiness by means of Virtue is the Natural End of Man.

Unde igitur rectius ordiri possumus, quam a communi parente natura? quae, quidquid genuit, non modo animal, sed etiam quod ita ortum esset e terra, ut stirpibus suis niteretur, in suo quidque genere perfectum esse voluit. Itaque et arbores et vites et ea,

quae sunt humiliora, neque se tollere a terra altius possunt; alia semper virent, alia, hieme nudata, verno tempore tepefacta frondescunt: neque est ullum, quod non ita vigeat interiore quodam motu, et suis in quoque seminibus inclusis, ut aut flores aut fruges fundat aut bacas, omniaque in omnibus, quantum in ipsis sit, nulla vi impediente, perfecta sint. Facilius vero etiam in bestiis, quod his sensus a natura est datus, vis ipsius naturae perspici potest. Namque alias bestias nantes aquarum incolas esse voluit; alias volucres caelo frui libero; serpentes quasdam, quasdam esse gradientes; earum ipsarum partim solivagas, partim congregatas; immanes alias, quasdam autem cicures; nonnullas abditas terraque tectas. Atque earum quaeque suum tenens munus, cum in disparis animantis vitam transire non possit, manet in lege naturae. Et ut bestiis aliud alii praecipui a natura datum est, quod suum quaeque retinet, nec discedit ab eo: sic homini multo quiddam praestantius: etsi praestantia debent ea dici, quae habent aliquam comparationem: humanus autem animus, decerptus ex mente divina, cum alio nullo, nisi cum ipso deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Hic igitur, si est excultus, et si eius acies ita curata est, ut ne caecetur erroribus; fit perfecta mens, id est absoluta ratio; quod est idem virtus. Et, si omne beatum est, cui nihil deest et quod in suo genere expletum atque cumulatum est, idque virtutis est proprium: certe omnes virtutis compotes beati sunt.

Tusc. Disp., V, xiii, 37–39.

137. An Analysis of the Emotions founded on the Psychology of the Stoics.

Est igitur Zenonis haec definitio, ut perturbatio sit, quod πάθος ille dicit, aversa a recta ratione, contra naturam, animi commotio. Quidam brevius, perturbationem esse appetitum vehementiorem: sed vehementiorem eum volunt esse, qui longius discesserit a naturae constantia. Partes autem perturbationum volunt ex duobus opinatis bonis nasci, et ex duobus opinatis malis; ita esse quattuor: ex bonis libidinem et laetitiam, ut sit laetitia praesentium bonorum, libido futurorum; ex malis metum et aegritudinem nasci censent: metum futuris, aegritudinem praesentibus. Quae enim venientia metuuntur, eadem afficiunt aegritudine

instantia. Laetitia autem et libido in bonorum opinione versantur, cum libido ad id, quod videtur bonum, illecta et inflammata rapiatur, laetitia, ut adepta iam aliquid concupitum, efferatur et gestiat. Natura enim omnes ea, quae bona videntur, secuntur, fugiuntque contraria. Quamobrem simul obiecta species cuiuspiam est, quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura. Id cum constanter prudenterque fit, eiusmodi appetitionem Stoici *βούλησιν* appellant, nos appellamus voluntatem. Eam illi putant in solo esse sapiente, quam sic definiunt: Voluntas est, quae quid cum ratione desiderat. Quae autem, ratione adversa, incitata est vehementius, ea libido est vel cupiditas effrenata: quae in omnibus stultis invenitur. Itemque, cum ita movemur, ut in bono simus aliquo, dupliciter id contingit. Nam cum ratione animus movetur placide atque constanter, tum illud gaudium dicitur: cum autem inaniter et effuse animus exsultat, tum illa laetitia gestiens vel nimia dici potest, quam ita definiunt, sine ratione animi elationem. Quoniamque, ut bona natura appetimus, sic a malis natura declinamus: quae declinatio, si cum ratione fiet, cautio appelletur, eaque intelligatur in solo esse sapiente: quae autem sine ratione et cum exanimatione humili atque fracta, nominetur metus: est igitur metus, ratione adversa, cautio. Praesentis autem mali sapientis affectio nulla est. Stulti autem aegritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animosque demittunt et contrahunt, rationi non obtemperantes. Itaque haec prima definitio est, ut aegritudo sit animi, adversante ratione, contractio. Sic quattuor perturbationes sunt, tres constantiae, quoniam aegritudini nulla constantia opponitur.

Tusc. Disp., IV, vi.

138. The Ideal of Friendship.

Quanta autem vis amicitiae sit, ex hoc intelligi maxime potest, quod ex infinita societate generis humani, quam conciliavit ipsa natura, ita contracta res est et adducta in angustum, ut omnis caritas aut inter duos aut inter paucos iungeretur. Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia et caritate summa consensio: qua quidem haud scio, an, excepta sapientia, nihil melius homini sit a diis immortalibus datum. . . . [Bonos] igitur inter viros amicitia

tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere. Principio, qui potest esse vita vitalis, ut ait Ennius, quae non in amici mutua benevolentia conquiescat? Quid dulcius, quam habere, quicum omnia audeas sic loqui, ut tecum? Quis esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes, qui illis aeque, ac tu ipse, gauderet? Adversas vero ferre difficile esset sine eo, qui illas gravius etiam, quam tu, ferret. Denique ceterae res, quae expetuntur, opportunae sunt singulae rebus fere singulis: divitiae, ut utare; opes, ut colare; honores, ut laudere; voluptates, ut gaudeas; valetudo, ut dolore careas et muneribus fungare corporis. Amicitia res plurimas continet: quoque te verteris, praesto est: nullo loco excluditur: numquam intempestiva, numquam molesta est. Itaque non aqua, non igni, ut aiunt, pluribus locis utimur, quam amicitia. Neque ego nunc de vulgari aut de mediocri, quae tamen ipsa et delectat et prodest, sed de vera et perfecta loquor, qualis eorum, qui pauci nominantur, fuit. Nam et secundas res splendidiores facit amicitia, et adversas partiens communicansque leviores.

De Am., v, vi, 20–22.

139. Friendship Indispensable to Mankind.

Una est enim amicitia in rebus humanis, de cuius utilitate omnes uno ore consentiunt: quamquam a multis ipsa virtus contemnitur et venditatio quaedam atque ostentatio esse dicitur. Multi divitias despiciunt, quos parvo contentos tenuis victus cultusque delectat; honores vero, quorum cupiditate quidam inflammantur, quam multi ita contemnunt, ut nihil inanius, nihil esse levius existiment; itemque cetera, quae quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt, qui pro nihilo putent. De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, et ii, qui ad rempublicam se contulerunt, et ii, qui rerum cognitione doctrinaque delectantur, et ii, qui suum negotium gerunt otiosi, postremo ii, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam, si modo velint aliqua ex parte liberaliter vivere. Serpit enim nescio quomodo per omnium vitas amicitia nec ullam aetatis degendae rationem patitur esse expertem sui. Quin etiam si quis ea asperitate est et immanitate naturae, congressus ut hominum fugiat atque oderit, qualem fuisse Athenis Timonem nescio

quem accepimus: tamen is pati non possit, ut non anquirat aliquem, apud quem evomat virus acerbitatis suae. Atque hoc maxime iudicaretur, si quid tale posset contingere, ut aliquis nos deus ex hac hominum frequentia tolleret et in solitudine uspiam collocaret, atque ibi suppeditans omnium rerum, quas natura desiderat, abundantiam et copiam, hominis omnino aspiciendi potestatem eriperet. Quis tam esset ferreus, qui eam vitam ferre posset, cuique non auferret fructum voluptatum omnium solitudo? Verum ergo illud est, quod a Tarentino Archyta, ut opinor, dici solitum nostros senes commemorare audivi, ab aliis senibus auditum: Si quis in caelum ascendisset naturamque mundi et pulchritudinem siderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore, quae iucundissima fuisset, si aliquem, cui narraret, habuisset. Sic natura solitarium nihil amat, semperque ad aliquod tamquam adminiculum annititur: quod in amicissimo quoque dulcissimum est.

De Am., xxiii, 86–88.

POLITICAL PHILOSOPHY.

140. A Classification of Governments.

Hi coetus igitur hac, de qua exposui, caussa instituti sedem primum certo loco domiciliorum caussa constituerunt; quam cum locis manuque saepsissent, eiusmodi coniunctionem tectorum oppidum vel urbem appellaverunt, delubris distinctam spatiisque communibus. Omnis ergo populus, qui est talis coetus multitudinis, qualem exposui; omnis civitas, quae est constitutio populi; omnis res publica, quae, ut dixi, populi res est, consilio quodam regenda est, ut diuturna sit. Id autem consilium primum semper ad eam caussam referendum est, quae caussa genuit civitatem. Deinde aut uni tribuendum est aut delectis quibusdam aut suscipiendum est multitudini atque omnibus. Quare cum penes unum est omnium summa rerum, regem illum unum vocamus et regnum eius rei publicae statum. Cum autem est penes delectos, tum illa civitas optimatium arbitrio regi dicitur. Illa autem est civitas popularis (sic enim appellant), in qua in populo sunt omnia. Atque horum trium generum quodvis, si teneat illud vinculum, quod primum homines inter se rei publicae societate

devinxit, non perfectum illud quidem neque mea sententia optimum, sed tolerabile tamen; ut aliud alio possit esse praestantius. Nam vel rex aecus ac sapiens, vel delecti ac principes cives, vel ipse populus, quamquam id est minime probandum, tamen nullis interiectis iniquitatibus, aut cupiditatibus, posse videtur aliquo esse non incerto statu.

De Rep., I, xxvi, 41, 42.

141. The Duties of Rulers.

Omnino, qui reipublicae praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant: unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut, quaecumque agunt, ad eam referant, obliti commodorum suorum: alterum, ut totum corpus reipublicae curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant. Ut enim tutela, sic procuratio reipublicae ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa, gerenda est. Qui autem parti civium consulunt, partem negligunt, rem perniciosissimam in civitatem inducunt, seditionem atque discordiam: ex quo evenit, ut alii populares, alii studiosi optimi cuiusque videantur, pauci universorum. Hinc apud Athenienses magnae discordiae, in nostra republica non solum seditiones, sed etiam pestifera bella civilia: quae gravis et fortis civis et in republica dignus principatu fugiet atque oderit, tradetque se totum reipublicae, neque opes aut potentiam consectabitur, totamque eam sic tuebitur ut omnibus consulat.

De Off., I, xxv, 85, 86.

142. There are two Political Parties, the Supporters of Aristocratic and of Popular Government.

Duo genera semper in hac civitate fuerunt eorum, qui versari in republica, atque in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates et haberi et esse voluerunt. Qui ea, quae faciebant, quaeque dicebant, multitudini iucunda esse volebant, populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarent, optimates habebantur. Quis ergo iste optimus quisque? De numero si

quaeris, innumerabiles: neque enim aliter stare possemus: sunt principes consilii publici: sunt, qui eorum sectam secuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales rusticique Romani: sunt negotia gerentes: sunt etiam libertini optimates. Numerus, ut dixi, huius generis, late et varie diffusus est: sed genus universum (ut tollatur error) brevi circumscribi et definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi nec malis domesticis impediti. Sequitur, ut hi sint (quam tu nationem appellasti), qui et integri sunt, et sani, et bene de rebus domesticis constituti. Horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda republica serviunt, defensores optimatium, ipsique optimates gravissimi et clarissimi cives numerantur et principes civitatis. Quid est igitur propositum his reipublicae gubernatoribus, quod intueri, et quo cursum suum dirigere debeant? Id quod est praestantissimum, maximeque optabile omnibus sanis, et bonis, et beatis, cum dignitate otium. Hoc qui volunt, omnes optimates: qui efficiunt, summi viri et conservatores civitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita convenit, ut otio non prospiciant: neque ullum amplexari otium, quod abhorreat a dignitate.

Sest., xlv.

143. A Public Life calls out the Noblest Qualities of Men.

Sed iis, qui habent a natura adiumenta rerum gerendarum, abiecta omni cunctatione, adipiscendi magistratus et gerenda respublica est: nec enim aliter aut regi civitas aut declarari animi magnitudo potest. Capessentibus autem rempublicam nihil minus quam philosophis, haud scio an magis etiam, et magnificentia et despicientia adhibenda est rerum humanarum, quam saepe dico, et tranquillitas animi atque securitas: si quidem nec anxii futuri sunt et cum gravitate constantiaque victuri. Quae faciliora sunt philosophis, quo minus multa patent in eorum vita, quae fortuna feriat, et quo minus multis rebus egent: et quia, si quid adversi eveniat, tam graviter cadere non possunt. Quocirca non sine caussa maiores motus animorum concitantur, maiorque cura efficiendi rempublicam gerentibus, quam quietis;

quo magis iis et magnitudo est animi adhibenda et vacuitas ab angoribus. Ad rem gerendam autem qui accedit, caveat, ne id modo consideret, quam illa res honesta sit, sed etiam, ut habeat efficiendi facultatem: in quo ipso considerandum est, ne aut temere desperet propter ignaviam, aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis prius quam aggrediare, adhibenda est praeparatio diligens.

De Off., I, xxi, 72, 73.

144. Influence of a Maritime Position in determining the Character of States.

Est autem maritimis urbibus etiam quaedam corruptela ac demutatio morum: admiscentur enim novis sermonibus ac disciplinis, et importantur non merces solum adventiciae, sed etiam mores, ut nihil possit in patriis institutis manere integrum. Iam qui incolunt eas urbes, non haerent in suis sedibus, sed volucri semper spe et cogitatione rapiuntur a domo longius: atque etiam cum manent corpore, animo tamen excurrunt et vagantur. Nec vero ulla res magis labefactatam diu et Carthaginem et Corinthum pervertit aliquando, quam hic error ac dissipatio civium, quod mercandi cupiditate et navigandi et agrorum et armorum cultum reliquerant. Multa etiam ad luxuriam invitamenta perniciosa civitatibus suppeditantur mari, quae vel capiuntur vel importantur: atque habet etiam amoenitas ipsa vel sumptuosas vel desidiosas illecebras multas cupiditatum. Et quod de Corintho dixi, id haud scio an liceat de cuncta Graecia verissime dicere. Nam et ipsa Peloponnesus fere tota in mari est; nec praeter Phliasios ulli sunt, quorum agri non contingant mare: et extra Peloponnesum Aenianes et Dores et Dolopes soli absunt a mari. Quid dicam insulas Graeciae? quae fluctibus cinctae natant paene ipsae simul cum civitatium institutis et moribus. Atque haec quidem, ut supra dixi, veteris sunt Graeciae. Coloniarum vero quae est deducta a Graiis in Asiam, Thraciam, Italiam, Siciliam, Africam, praeter unam Magnesiam, quam unda non alluat? Ita barbarorum agris quasi attexta quaedam videtur ora esse Graeciae. Nam e barbaris quidem ipsis nulli erant antea maritimi, praeter Etruscos et Poenos; alteri mercandi caussa, latrocinandi alteri. Quae caussa per-

spicua est malorum commutationumque Graeciae, propter ea vitia maritimarum urbium quae ante paullo perbreviter attigi. Sed tamen in his vitiis inest illa magna commoditas; et, quod ubique gentium est, ut ad eam urbem, quam incolas, possit adnare: et rursus, ut id, quod agri efferant sui, quascumque velint in terras portare possint ac mittere.

De Rep., II, iv.

PHYSICAL SCIENCE.

145. In the Sphere of Physical Speculation Certainty is Unattainable.

'Latent ista omnia,' Luculle,
'Crassis occultata et circumfusa tenebris,'

ut nulla acies humani ingenii tanta sit, quae penetrare in caelum, terram intrare possit. Corpora nostra non novimus: qui sint situs partium, quam vim quaeque pars habeat, ignoramus. Itaque medici ipsi, quorum intererat ea nosse, aperuerunt, ut viderentur. Nec eo tamen aiunt empirici notiora esse illa; quia possit fieri, ut patefacta et detecta mutentur. Sed ecquid nos eodem modo rerum naturas persecare, aperire, dividere possumus, ut videamus, terra penitusne defixa sit, et quasi radicibus suis haereat; an media pendeat? Habitari ait Xenophanes in luna, eamque esse terram multarum urbium et montium. Portenta videntur; sed tamen neque ille, qui dixit, iurare posset, ita se rem habere, neque ego non ita. Dicitis etiam, esse e regione nobis, e contraria parte terrae, qui adversis vestigiis stent contra nostra vestigia, quos antipodas vocatis: cur mihi magis succensetis, qui ista non aspernor, quam eis, qui, cum audiunt, desipere vos arbitrantur? Hicetas Syracusius, ut ait Theophrastus, caelum, solem, lunam, stellas, supera denique omnia stare censet, neque praeter terram rem ullam in mundo moveri: quae cum circum axem se summa celeritate convertat et torqueat, eadem effici omnia, quae, si stante terra caelum moveretur. Atque hoc etiam Platonem in Timaeo dicere quidam arbitrantur, sed paullo obscurius. Quid tu, Epicure? Loquere. Putas solem esse tantulum? Egone? vos quidem tantum! Sed et vos ab illo irridemini, et ipsi illum vicissim eluditis. Liber igitur a tali

irrisione Socrates, liber Aristo Chius, qui nihil istorum sciri putat posse. . . . Neque tamen istas quaestiones physicorum exterminandas puto. Est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum consideratio contemplatioque naturae: erigimur; elatiores fieri videmur: humana despicimus; cogitantesque supera atque caelestia, haec nostra, ut exigua et minima, contemnimus. Indagatio ipsa rerum tum maximarum, tum etiam occultissimarum, habet oblectationem. Si vero aliquid occurret, quod verisimile videatur; humanissima completur animus voluptate. Quaeret igitur haec et vester sapiens et hic noster: sed vester, ut assentiatur, credat, affirmet: noster, ut vereatur temere opinari, praeclareque agi secum putet, si in eiusmodi rebus, verisimile quod sit, invenerit.

Acad. Prior, II, xxxix, xli.

146. The Sphere is the most Perfect Figure: the Regular Motions and Unchanging Order of the several Parts of the Universe are due to the Fact of its Spherical Shape.

Conum tibi ais et cylindrum et pyramidem pulchriorem, quam sphaeram videri. Novum etiam oculorum iudicium habetis. Sed sint ista pulchriora dumtaxat aspectu: quod mihi tamen ipsum non videtur: quid enim pulchrius ea figura, quae sola omnes alias figuras complexa continet, quaeque nihil asperitatis habere, nihil offensionis potest, nihil incisum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum? cumque duae formae praestantes sint, ex solidis globus (sic enim σφαῖραν interpretari placet); ex planis autem circulus aut orbis, qui κύκλος Graece dicitur: his duabus formis contingit solis, ut omnes earum partes sint inter se simillimae, a medioque tantum absit extremum [quantum idem a summo]: quo nihil fieri potest aptius. Sed si haec non videtis, quia numquam eruditum illum pulverem attigistis: an ne hoc quidem physici intelligere potuistis, hanc aequabilitatem motus constantiamque ordinum in alia figura non potuisse servari? Itaque nihil potest esse indoctius, quam quod a vobis affirmari solet. Nec enim hunc ipsum mundum pro certo rotundum esse dicitis; nam posse fieri, ut alia sit figura: innumerabilesque mundos alios aliarum esse formarum. Quae,

si, bis bina quot essent, didicisset Epicurus, certe non diceret. Sed dum, palato quid sit optimum, iudicat, caeli palatum (ut ait Ennius) non suspexit. Nam, cum duo sint genera siderum: quorum alterum, spatiis immutabilibus ab ortu ad occasum commeans, nullum umquam cursus sui vestigium inflectat, alterum autem continuas conversiones duas iisdem spatiis cursibusque conficiat: ex utraque re et mundi volubilitas, quae nisi in globosa forma esse non posset, et stellarum rotundi ambitus cognoscuntur.

Nat. Deor., II, xviii, 47, 48.

147. Only a Small Portion of the Earth's Surface is Habitable.

Vides habitari in terra raris et angustis in locis, et in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, vastas solitudines interiectas: hosque, qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim aversos, partim etiam adversos stare vobis: a quibus exspectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eamdem terram quasi quibusdam redimitam et circumdatam cingulis; e quibus duos maxime inter se diversos, et caeli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos, obriguisse pruina vides; medium autem illum et maximum solis ardore torreri: duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistunt, adversa vobis urgent vestigia, nihil ad vestrum genus: hic autem alter subiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat: omnis enim terra, quae colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quam sit parvus, vides. Ex his ipsis cultis notisque terris num aut tuum aut cuiusquam nostrum nomen vel Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potuit vel illum Gangem tranatare? Quis in reliquis orientis aut obeuntis solis ultimis aut aquilonis austrive partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis, cernis profecto, quantis in angustiis vestra gloria se dilatari velit. Ipsi autem, qui de vobis locuntur, quamdiu loquentur?

Somn. Scip., vi.

THEORY OF ORATORY.

148. There is an Ideal Orator, and an Ideal Eloquence, which are far more perfect than anything that has ever been realized.

Atque ego in summo oratore fingendo talem informabo, qualis fortasse nemo fuit. Non enim quaero, quis fuerit, sed quid sit illud, quo nihil possit esse praestantius, quod in perpetuitate dicendi non saepe atque haud scio an numquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios densius, apud alios fortasse rarius. Sed ego sic statuo, nihil esse in ullo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id sit, unde illud ut ex ore aliquo quasi imago exprimatur, quod neque oculis neque auribus neque ullo sensu percipi potest, cogitatione tantum et mente complectimur. Itaque et Phidiae simulacris, quibus nihil in illo genere perfectius videmus, et iis picturis, quas nominavi, cogitare tamen possumus pulchriora. Nec vero ille artifex, cum faceret Iovis formam aut Minervae, contemplabatur aliquem, e quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens in eaque defixus ad illius similitudinem artem et manum dirigebat. Ut igitur in formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cuius ad cogitatam speciem imitando referuntur ea, quae sub oculos ipsa cadunt, sic perfectae eloquentiae speciem animo videmus, effigiem auribus quaerimus. Has rerum formas appellat ideas ille non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister, Plato, easque gigni negat et ait semper esse ac ratione et intelligentia contineri; cetera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno et eodem statu. Quidquid est igitur, de quo ratione et via disputetur, id est ad ultimam sui generis formam speciemque redigendum.

Or., ii, 7–iii, 10.

149. Qualifications of the Perfect Orator. — The Power of arousing the Emotions.

Duo sunt, quae bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciant; quorum alterum est, quod Graeci ἠθικόν vocant, ad naturas et ad mores et ad omnem vitae consuetudinem accommodatum; alterum, quod iidem παθητικόν nominant, quo perturbantur animi et concitantur, in quo uno regnat oratio. Illud superius, come, iucundum, ad benevolentiam conciliandam paratum; hoc, vehemens, incensum, incitatum, quo caussae eripiuntur quod cum rapide fertur, sustineri nullo pacto potest. Quo genere nos mediocres aut multo etiam minus; sed magno semper usi impetu, saepe adversarios de statu omni deiecimus. Nobis pro familiari reo summus orator non respondit Hortensius. A nobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus obmutuit. Nobis privata in caussa magna et gravi cum coepisset Curio pater respondere, subito assedit, cum sibi venenis ereptam memoriam diceret. Quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus, quod, etiamsi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant; in quo ut viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequebar. Quae qualiacumque in me sunt: (me enim ipsum paenitet, quanta sint:) sed apparent in orationibus, etsi carent libri spiritu illo, propter quem maiora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur, videri solent. Nec vero miseratione solum mens iudicum permovenda est; (qua nos ita dolenter uti solemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus, ut alia in caussa, excitato reo nobili, sublato etiam filio parvo, plangore et lamentatione complerimus forum;) sed est faciendum etiam, ut irascatur iudex, mitigetur, invideat, faveat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, satietate afficiatur, speret, metuat, laetetur, doleat; qua in varietate duriorum accusatio suppeditabit exempla, mitiorum defensiones meae. Nullo enim modo animus audientis aut incitari aut leniri potest, qui modus a me non tentatus sit: dicerem perfectum, si ita iudicarem; nec in veritate crimen arrogantiae extimescerem; sed, ut supra dixi, nulla me ingenii, sed magna vis animi inflammat, ut me ipse non teneam; nec umquam is, qui audiret, incenderetur, nisi ardens ad eum perveniret oratio.

Or., xxxvii, 128–132.

150. Criticism of the Oratory of Julius Caesar.

De Caesare ita iudico illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime; nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Laeliorum et Muciorum familiis audiebamus, sed, quamquam id quoque credo fuisse, tamen, ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis litteris et iis quidem reconditis et exquisitis summoque studio et diligentia est consecutus. . . . Solum quidem, et quasi fundamentum oratoris vides, locutionem emendatam et Latinam. . . . Caesar autem rationem adhibens consuetudinem vitiosam et corruptam pura et incorrupta consuetudine emendat. Itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quae, etiamsi orator non sis, et sis ingenuus civis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tamquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Hanc cum habeat praecipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere. Splendidam quamdam, minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica et generosa quodammodo. Tum Brutus: Orationes quidem eius mihi vehementer probantur, complures autem legi. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum: valde quidem, inquam, probandos; nudi enim sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis tamquam veste detracta. Sed dum voluit alios habere parata, unde sumerent, qui vellent scribere historiam: ineptis gratum fortasse fecit, qui volent illa calamistris inurere: sanos quidem homines a scribendo deterruit. Nihil enim est in historia pura et illustri brevitate dulcius.

Brut., lxxii, 252; lxxiv, 258; lxxv, 261, 262.

DESCRIPTIVE PASSAGES.

151. Description of Syracuse.

Urbem Syracusas maximam esse Graecarum urbium pulcherrimamque omnium, saepe audistis. Est, iudices, ita, ut dicitur: nam et situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari praeclaro ad aspectum: et portus habet prope in aedificatione aspectuque urbis inclusos: qui cum diversos inter se aditus

habeant, in exitu coniunguntur et confluunt. Eorum coniunctione pars oppidi, quae appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiungitur et continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam dixi, Insula: quae duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque proiecta est: in qua domus est, quae Hieronis regis fuit, qua praetores uti solent. In ea sunt aedes sacrae complures, sed duae, quae longe ceteris antecellant: Dianae una, et altera, quae fuit ante istius adventum ornatissima, Minervae. In hac insula extrema est fons aquae dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium; qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum disiunctus esset a mari. Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Achradina est: in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima est curia templumque egregium Iovis Olympii, ceteraeque urbis partes, una lata via perpetua multisque transversis divisae, privatis aedificiis continentur. Tertia est urbs, quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tycha nominata est, in qua et gymnasium amplissimum est et complures aedes sacrae: coliturque ea pars et habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs. quae quia postrema coaedificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum est maximum: praeterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberae, signumque Apollinis, qui Temenites vocatur, pulcherrimum et maximum, quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre.

Verr., II, iv, 117–119.

152. A Letter written on the Death of Caesar.

O mi Attice, vereor, ne nobis idus Mart. nihil dederint praeter laetitiam et odii poenam ac doloris. Quae mihi istinc afferuntur! quae hic video? Ὦ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. Scis, quam diligam Siculos, et quam illam clientelam honestam iudicem. Multa illis Caesar, neque me invito: etsi Latinitas erat non ferenda; verumtamen ——. Ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani: cuius rei vivo illo mentio nulla. Quid? Deiotari nostri caussa non similis? Dignus ille quidem omni regno,

sed non per Fulviam. Sexcenta similia. Verum illuc referor: tam claram, tamque testatam rem, tamque iustam, Buthrotiam, non tenebimus aliqua ex parte? et eo quidem magis, quo iste plura? Nobiscum hic perhonorifice et amice Octavius: quem quidem sui Caesarem salutabant, Philippus non: itaque ne nos quidem: quem nego posse bonum civem: ita multi circumstant, qui quidem nostris mortem minitantur. Negant haec ferri posse. Quid censes, cum Romam puer venerit, ubi nostri liberatores tuti esse non possunt? qui quidem semper erunt clari: conscientia vero facti sui etiam beati. Sed nos, nisi me fallit, iacebimus. Itaque exire aveo,

'Ubi nec Pelopidarum,'

inquit. Haud amo vel hos designatos, qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret. Sed hoc meae nimiae facilitatis. Nam id erat quondam quasi necesse; nunc, quoquo modo se res habet, non est item. Quam dudum nihil habeo, quod ad te scribam! scribo tamen, non ut delectem his litteris, sed ut eliciam tuas. Tu, si quid erit de ceteris; de Bruto utique, quidquid. Haec conscripsi X Kal., accubans apud Vestorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis satis exercitatum.

Ad Att., xiv, 12.

153. Cicero's Consulship was foretold by Prophecy.

Haec, tardata diu species multumque morata,
Consule te tandem celsa est in sede locata:
Atque una fixi ac signati temporis hora
Iuppiter excelsa clarabat sceptra columna:
Ac clades patriae, flamma ferroque parata,
Vocibus Allobrogum patribus populoque patebat.
Rite igitur veteres, quorum monumenta tenetis,
Qui populos urbesque modo ac virtute regebant;
Rite etiam vestri, quorum pietasque fidesque
Praestitit ac longe vicit sapientia cunctos,
Praecipue coluere vigenti numine divos,
Haec adeo penitus cura videre sagaci,
Otia qui studiis laeti tenuere decoris,

Inque Academia umbrifera nitidoque Lyceo
Fuderunt claras fecundi pectoris artes.
E quibus ereptum primo iam a flore iuventae,
Te patria in media virtutum mole locavit.
Tu tamen anxiferas curas requiete relaxas,
Quod patriae voces studiis nobisque sacrasti.

Poëm. De suo Consul., II, 60–78.

154. An Omen.

Hic Iovis altisoni subito pinnata satelles,
Arboris e trunco serpentis saucia morsu,
Subigit ipsa feris transfigens unguibus anguem
Semianimum et varia graviter cervice micantem,
Quem se intorquentem lanians rostroque cruentans,
Iam satiata animos, iam duros ulta dolores,
Abicit efflantem, et laceratum affligit in unda,
Seque obitu a solis nitidos convertit ad ortus.
Hanc ubi praepetibus pennis lapsuque volantem
Conspexit Marius, divini numinis augur,
Faustaque signa suae laudis reditusque notavit:
Partibus intonuit caeli pater ipse sinistris.
Sic aquilae clarum firmavit Iuppiter omen.

Poëm. De Mario; De Div., I, xlvii, 106.

155. Ingenious Detection of a Thief.

Hoc ipso fere tempore Strato ille medicus domi furtum fecit et caedem eiusmodi. Cum esset in aedibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum et auri: noctu duos conservos dormientes occidit in piscinamque deiecit: ipse armarii fundum exsecuit, et H–S . . , et auri quinque pondo abstulit, uno ex servis puero non grandi conscio. Furto postridie cognito, omnis suspicio in eos servos, qui non comparebant, commovebatur. Cum exsectio illa fundi in armario animadverteretur, quaerebant homines, quonam modo fieri potuisset. Quidam ex amicis Sassiae recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse in rebus minutis aduncam, ex omni parte dentatam et tortuosam venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. Ne

multa: perquiritur a coactoribus: invenitur ea serrula ad Stratonem pervenisse. Hoc initio suspicionis orto, et aperte insimulato Stratone, puer ille conscius pertimuit: rem omnem dominae indicavit, homines in piscina inventi sunt, Strato in vincula coniectus est, atque etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur.

Clu., lxiv, 179, 180.

156. A Roman Citizen scourged.

Ipse inflammatus scelere et furore in forum venit. Ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. Exspectabant omnes, quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi atque in foro medio nudari ac deligari et virgas expediri iubet. Clamabat ille miser se civem esse Romanum, municipem Cosanum: meruisse cum L. Pretio, splendidissimo equite Romano, qui Panormi negotiaretur, ex quo haec Verres scire posset. Tum iste se comperisse ait, eum speculandi caussa in Siciliam ab ducibus fugitivorum esse missum: cuius rei neque index neque vestigium aliquod neque suspicio cuiquam esset ulla: deinde iubet undique hominem vehementissime verberari. Caedebatur virgis in medio foro Messanae civis Romanus, iudices; cum interea nullus gemitus, nulla vox alia illius miseri, inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi haec: civis Romanus sum. Hac se commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum cruciatumque a corpore deiecturum arbitrabatur. Is non modo hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur: sed, cum imploraret saepius, usurparetque nomen civitatis: crux, crux, inquam, infelici et aerumnoso, qui numquam istam pestem viderat, comparabatur. O nomen dulce libertatis! o ius eximium nostrae civitatis! o lex Porcia legesque Semproniae! o graviter desiderata et aliquando reddita plebi Romanae tribunicia potestas! Huccine tandem omnia recidерunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani fasces et secures haberet, deligatus in foro virgis caederetur? Quid? cum ignes candentesque laminae ceterique cruciatus admovebantur; si te illius acerba imploratio et vox miserabilis non inhibebat, ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu et gemitu

maximo commovebare? In crucem tu agere ausus es quemquâm, qui se civem Romanum esse diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione, iudices: nolui. Vidistis enim, ut animi multitudinis in istum dolore et odio et communis periculi metu concitarentur.

Verr., II, V, lxii, 161–163.

157. The Battle of Mutina.

Cum equites Antonii apparuissent, contineri neque legio Martia neque cohortes praetoriae potuerunt; quas sequi coepimus coacti, quando eas retinere non potueramus. Antonius ad Forum Gallorum suas copias continebat: neque sciri volebat se legiones habere; tantum equitatum et levem armaturam ostendebat. Posteaquam vidit, se invito, legionem ire, Pansa sequi se duas legiones iussit tironum. Postea vero quam angustias paludis et silvarum transivimus, acies est instructa a nobis duodecim cohortium. Nondum venerant legiones duae; repente Antonius in aciem suas copias de vico produxit et sine mora concurrit. Primo ita pugnatum est, ut acrius non posset ex utraque parte pugnari: etsi dexterius cornu, in quo eram cum Martiae legionis cohortibus octo, impetu primo fugaverat legionem XXXV Antonii, ut amplius passus quingentos ultra aciem, quo loco steterat, processerit. Itaque cum equites nostrum cornu circuire vellent, recipere me coepi et levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne aversos nostros aggrederentur. Interim video me esse inter Antonianos Antoniumque post me esse aliquanto. Repente ecum immisi ad eam legionem tironum, quae veniebat ex castris scuto reiecto. Antoniani me insequi; nostri pila conicere velle. Ita nescio quo fato sum servatus, quod sum cito a nostris cognitus. In ipsa Aemilia, ubi cohors Caesaris praetoria erat, diu pugnatum est. Cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiae legionis duae cohortes erant, et cohors praetoria pedem referre coeperunt, quod ab equitatu circuibantur, quo vel plurimum valet Antonius. Cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me novissimus coepi ad castra. Antonius, tamquam victor, castra putavit se posse capere. Quo cum venit, complures ibi amisit nec egit quidquam. Audita re, Hirtius cum cohortibus viginti veteranis

redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiasque eius omnes delevit, fugavitque eodem loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea castra rediit, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quae ab Antonio erant oppugnatae. Sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit veteranarum. Nec id tamen sine aliqua iactura cohortium praetorianarum nostrarum et legionis Martiae fieri potuit. Aquilae duae, signa sexaginta sunt relata Antonii. Res bene gesta est. A. d. XII Kalendas Maii ex castris.

Ad Fam., X, xxx.

RHETORICAL PASSAGES.

158. Catiline's Guilt.

Nunc vero, quae tua est ista vita! Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paullo ante in senatum. Quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid, quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt? quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simul atque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliqueruut? Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercle mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem: tu tibi urbem non arbitraris? et, si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium, quam infestis oculis omnium conspici mallem: tu, cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam tibi diu debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes: nunc te patria, quae communis est omnium nostrum parens, odit ac metuit, et iamdiu te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare. Huius tu neque auctoritatem verebere, neque

iudicium sequere, neque vim pertimesces? Quae tecum, Catilina, sic agit, et quodammodo tacita loquitur: Nullum aliquot iam annis facinus exstitit, nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera: tu non solum ad negligendas leges ac quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc vero me totam esse in metu propter te unum: quidquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede atque hunc mihi timorem eripe: si est verus, ne opprimar; sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.

Cat., I, vii.

159. Catiline's Flight.

Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem, vobis atque huic urbi ferrum flammamque minitantem, ex urbe vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem verbis prosecuti sumus. Abiit, excessit, evasit, erupit: nulla iam pernicies a monstro illo atque prodigio moenibus ipsis intra moenia comparabitur. Atque hunc quidem unum huius belli domestici ducem sine controversia vicimus. Non enim iam inter latera nostra sica illa versabitur: non in campo, non in foro, non in curia, non denique intra domesticos parietes pertimescemus. Loco ille motus est, cum est ex urbe depulsus. Palam iam cum hoste, nullo impediente, bellum iustum geremus. Sine dubio perdidimus hominem, magnificeque vicimus, cum illum ex occultis insidiis in apertum latrocinium coniecimus. Quod vero non cruentum mucronem, ut voluit, extulit, quod vivis nobis egressus est, quod ei ferrum de manibus extorsimus, quod incolumes cives, quod stantem urbem reliquit: quanto tandem illum maerore afflictum esse et profligatum putatis? Iacet ille nunc prostratus, Quirites, et se perculsum atque abiectum esse sentit, et retorquet oculos profecto saepe ad hanc urbem, quam ex suis faucibus ereptam esse luget: quae quidem laetari mihi videtur, quod tantam pestem evomuerit forasque proiecerit.

Cat., II, i.

160. An Invective.

Quod si non tuis nefariis in hunc ordinem contumeliis in perpetuum tibi curiam praeclusisses, quid tandem erat actum aut gestum in illa provincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? Vexatio Macedoniae? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicae? an obsessio militaris viae? an exercitus nostri interitus ferro, fame, frigore, pestilentia? Tu vero, qui ad senatum nihil scripseris, ut in urbe nequior inventus es, quam Gabinius, sic in provincia paullo tamen, quam ille, demissior. Nam ille gurges atque heluo, natus abdomini suo, non laudi atque gloriae, cum equites Romanos in provincia, cum publicanos, nobiscum et voluntate et dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama vitaque privasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros vastaret, exhauriret domos, ausus est (quid enim ille non auderet?) a senatu supplicationem per litteras postulare. O dii immortales! tune etiam, atque adeo vos, geminae voragines scopulique reipublicae, vos meam fortunam deprimitis? vestram extollitis? cum de me ea senatusconsulta absente facta sint, eae contiones habitae, is motus fuerit municipiorum et coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum ordinumque omnium, quae ego non modo optare numquam auderem, sed cogitare non possem: vos autem sempiternas foedissimae turpitudinis notas subieritis?

Pis., xvii, 40, 41.

161. An Indictment.

Hic tu etiam dicere audebis: Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille. Non, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit, ita te in huiuscemodi crimine maxime eius pudet? Paternus amicus est. Ipse pater si iudicaret, per deos immortales, quid facere posses, cum tibi haec diceret: Tu in provincia populi Romani praetor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex foedere quam deberent navem, per triennium remisisti: tibi apud eosdem privatim navis

oneraria maxima publice est aedificata: tu a civitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum navis esset a quaestore et ab legato capta praedonum, archipiratam ab omnium oculis removisti: tu, qui cives Romani esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, cives Romanos honestissimos, in metu periculoque provinciae, dies continuos complures in littore conviviisque iacuisti: te per eos dies nemo domi tuae convenire, nemo in foro videre potuit: tu sociorum atque amicorum ad ea convivia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres praetextatum tuum filium, nepotem meum, collocavisti, ut aetati maxime lubricae atque incertae exempla nequitiae parentis vita praeberet: tu praetor in provincia cum tunica pallioque purpureo visus es: tu propter amorem libidinemque tuam imperium navium legato populi Romani ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in provincia Sicilia frugibus frumentoque caruere: tua luxuria atque avaritia classis populi Romani a praedonibus capta et incensa est: post Syracusas conditas quem in portum numquam hostis accesserat, in eo, te praetore, primum piratae navigaverunt: neque haec tot tantaque dedecora dissimulatione tua neque oblivione hominum ac taciturnitate tegere voluisti, sed etiam navium praefectos sine ulla caussa de complexu parentum suorum, hospitum tuorum ad mortem cruciatumque rapuisti: neque in parentum luctu atque lacrimis te mei nominis commemoratio mitigavit; tibi hominum innocentium sanguis non modo voluptati, sed etiam quaestui fuit. Haec si tibi tuus parens diceret, posses ab eo veniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare?

Verr., II, V, lii.

162. A Last Appeal.

Recordare igitur illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam sustulisti. Pone ante oculos laetitiam senatus populique Romani: confer cum nundinatione tua tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem et lucrum intersit. Sed nimirum, ut quidam morbo aliquo et sensus stupore suavitatem cibi non sen-

tiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi verae laudis gustatum non habent. Sed, si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem a foedissimis factis potest avocare? Iudicia non metuis. Si propter innocentiam, laudo: sin propter vim, non intelligis, qui isto modo iudicia non timeat, ei quid timendum sit? Respice, quaeso, aliquando rempublicam, M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum vivas, considera: mecum, ut voles; cum republica redi in gratiam. Sed de te tu ipse videris: ego de me ipso profitebor. Defendi rempublicam adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinae gladios, non pertimescam tuos. Quin etiam corpus libenter obtulerim, si repraesentari morte mea libertas civitatis potest: ut aliquando dolor populi Romani pariat, quod iamdiu parturit! Etenim si abhinc annos prope viginti hoc ipso in templo negavi posse mortem immaturam esse consulari, quanto verius nunc negabo seni? Mihi vero, patres conscripti, iam etiam optanda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus sum quasque gessi. Duo modo haec opto, unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam: hoc mihi maius a diis immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eveniat, ut de republica quisque mereatur.

Phil., II, xlv, 115; xlvi, 118, 119.

163. Praises of Caesar's Clemency.

Hunc tu igitur diem tuis maximis et innumerabilibus gratulationibus iure anteponis. Haec enim res unius est propria Caesaris: ceterae duce te gestae, magnae illae quidem, sed tamen multo magnoque comitatu. Huius autem rei tu idem et dux es, et comes: quae quidem tanta est, ut nulla tropaeis monumentisque tuis allatura finem sit aetas: nihil est enim opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat et consumat vetustas: at vero haec tua iustitia et lenitas animi florescet quotidie magis, ita ut, quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. Et ceteros quidem omnes victores bellorum civilium iam ante aequitate et misericordia viceras: hodierno vero die te ipsum vicisti. Vereor, ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ipse cogitans sentio: ipsam victoriam vicisse videris, cum ea, quae illa erat adepta, victis remisisti. Nam cum ipsius victoriae conditione omnes

victi occidissemus, clementiae tuae iudicio conservati sumus. Recte igitur unus invictus es, a quo etiam ipsius victoriae conditio visque devicta est.

Marcell., iv, 11.

164. Love of Glory.

Atque, ut id libentius faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo, et de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse, verumtamen honesto, vobis confitebor. Nam, quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute huius urbis atque imperii et pro vita civium proque universa republica gessimus, attigit hic versibus atque inchoavit: quibus auditis, quod mihi magna res et iucunda visa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. Nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat, praeter hanc laudis et gloriae; qua quidem detracta, iudices, quid est, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo et tam brevi tantis nos in laboribus exerceamus? Certe, si nihil animus praesentiret in posterum, et si, quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis vigiliisque angeretur, neque toties de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctes et dies animum gloriae stimulis concitat, atque admonet, non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam. An vero tam parvi animi videamur esse omnes, qui in republica atque in his vitae periculis laboribusque versamur, ut, cum usque ad extremum spatium nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus, nobiscum simul moritura omnia arbitremur? An, cum statuas et imagines, non animorum simulacra, sed corporum, studiose multi summi homines reliquerint, consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, summis ingeniis expressam et politam? Ego vero omnia, quae gerebam, iam tum in gerendo spargere me ac disseminare arbitrabar in orbis terrae memoriam sempiternam. Haec vero sive a meo sensu post mortem abfutura est, sive, ut sapientissimi homines putaverunt, ad aliquam mei partem pertinebit, nunc quidem certe cogitatione quadam speque delector.

Arch., xi, xii, 28–30.

Q. TULLIUS CICERO, 102–43 B. C.

165. The Zodiac.

Flumina verna cient obscuro lumine Pisces,
Curriculumque Aries aequat noctisque dieque,
Cornua quem comunt florum praenuntia Tauri,
Aridaque aestatis Gemini primordia pandunt,
Longaque iam minuit praeclarus lumina Cancer
Languificosque Leo proflat ferus ore calores.
Post modicum quatiens Virgo fugat orta vaporem.
Autumni reserat portas aequatque diurna
Tempora nocturnis disperso sidere Libra,
Et fetos ramos denudat flamma Nepai.
Pigra sagittipotens iaculatur frigora terris.
Bruma gelu glacians iubare spirat Capricorni:
Quam sequitur nebulas rorans liquor altus aquari:
Tanta supra circaque vigent ibi flumina. Mundi
At dextra laevaque ciet rota fulgida Solis
Mobile curriculum, et Lunae simulacra feruntur.
Squama sub aeterno conspectu tosta Draconis
Eminet: hanc inter fulgentem sidera septem
Magna quatit stellans, quam servans serus in alta
Conditur Oceani ripa cum luce Bootes.

In Cic. Op., ed. Or., iv, p. 1013.

166. Epigrams.

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis:
Namque est feminea tutior unda fide.

Femina nulla bona est, et, si bona contigit ulla,
Nescio quo fato res mala facta bona.

Ibid.

T. LUCRETIUS CARUS, 98-55 B. C.

167. The Influence of Venus.

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, caeli subter labentia signa
Quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis:
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
Adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
Summittit flores, tibi rident aequora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine caelum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
Et reserata viget genitabilis aura favoni,
Aeriae primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsae corda tua vi. . .
Inde ferae pecudes persultant pabula laeta
Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria et montis fluviosque rapacis
Frondiferasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim saecla propagent.
Quae quoniam rerum naturam sola gubernas.
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur neque fit laetum neque amabile quicquam,
Te sociam studeo scribendis versibus esse.
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadae nostro, quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.

De Rerum Nat., I, 1-27.

168. Revolt against the Tyranny of Superstition.

Humana ante oculos foede cum vita iaceret
In terris oppressa gravi sub religione
Quae caput a caeli regionibus ostendebat
Horribili super aspectu mortalibus instans,
Primum Graius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus primusque obsistere contra,
Quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
Murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
Inritat animi virtutem, effringere ut arta
Naturae primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Processit longe flammantia moenia mundi
Atque omne immensum peragravit mente animoque,
Unde refert nobis victor quid possit oriri,
Quid nequeat, finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione atque alte terminus haerens.
Quare religio pedibus subiecta vicissim
Opteritur, nos exaequat victoria caelo.

I, 62–79.

169. Nothing can arise out of Nothing; but Like must arise from Like.

Nam si de nilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset, nil semine egeret.
E mare primum homines, e terra posset oriri
Squamigerum genus et volucres erumpere caelo;
Armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum,
Incerto partu culta ac deserta tenerent.
Nec fructus idem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur, ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
Qui posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quaeque creantur,
Inde enascitur atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cuiusque et corpora prima;

Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.
Quod si de nilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio atque alienis partibus anni,
Quippe ubi nulla forent primordia quae genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coitum, si e nilo crescere possent;
Nam fierent iuvenes subito ex infantibu' parvis
E terraque exorta repente arbusta salirent.
Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
Paulatim crescunt, ut par est, semine certo
Crescentesque genus servant; ut noscere possis
Quicque sua de materia grandescere alique.

I, 160–173, 180–191.

170. The Universe is made up of Atoms and the Void.

Omnis ut est igitur per se natura duabus
Constitit in rebus; nam corpora sunt et inane,
Haec in quo sita sunt et qua diversa moventur.
Corpus enim per se communis dedicat esse
Sensus; cui nisi prima fides fundata valebit,
Haut erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porro locus ac spatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haut usquam sita corpora possent
Esse neque omnino quoquam diversa meare;
Id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante.
Praeterea nil est quod possis dicere ab omni
Corpore seiunctum secretumque esse ab inani,
Quod quasi tertia sit numero natura reperta.
Nam quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum;
Cui si tactus erit, quamvis levis exiguusque,
Augmine vel grandi vel parvo denique, dum sit,
Corporis augebit numerum summamque sequetur.
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem,

Scilicet hoc id erit, vacuum quod inane vocamus.
Praeterea per se quodcumque erit, aut faciet quid
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum
Aut erit ut possint in eo res esse gerique.
At facere et fungi sine corpore nulla potest res
Nec praebere locum porro nisi inane vacansque.
Ergo praeter inane et corpora tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui,
Nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros
Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.

I, 419–448.

171. 'Vitae Philosophia Dux.'

Suave, mari magno turbantibus aequora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquamst iucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa tua sine parte pericli.
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena,
Despicere unde queas alios passimque videre
Errare atque viam palantis quaerere vitae,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti praestante labore
Ad summas emergere opes rerumque potiri.
O miseras hominum mentes, o pectora caeca!
Qualibus in tenebris vitae quantisque periclis
Degitur hoc aevi quodcumquest! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi utqui
Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur
Iucundo sensu cura semota metuque?
. . . . . .
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazae
Proficiunt neque nobilitas nec gloria regni,
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum;
. . . . . .
Quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus,

Re veraque metus hominum curaeque sequaces
Nec metuunt sonitus armorum nec fera tela,
. . . . . .
Quid dubitas quin omni sit haec rationi potestas?
Omnis cum in tenebris praesertim vita laboret.
Nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis
In tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
Interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
Quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
Non radii solis neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturae species ratioque.

II, 1–19, 37–39, 47–49, 58–61.

172. The Gods do not govern the World.

At quidam contra haec, ignari materiai,
Naturam non posse deum sine numine credunt
Tanto opere humanis rationibus admoderate
Tempora mutare annorum frugesque creare,
Et iam cetera, mortalis quae suadet adire
Ipsaque deducit dux vitae dia voluptas
Et res per Veneris blanditur saecla propagent,
Ne genus occidat humanum. Quorum omnia causa
Constituisse deos cum fingunt, omnibu' rebus
Magno opere a vera lapsi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quae sint,
Hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
Confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi: tanta stat praedita culpa.
Quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod superest de motibus expediemus.
. . . . . .
Quae bene cognita si teneas, natura videtur
Libera continuo dominis privata superbis
Ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers.
Nam pro sancta deum tranquilla pectora pace
Quae placidum degunt aevom vitamque serenam,

Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas,
Quis pariter caelos omnis convertere et omnis
Ignibus aetheriis terras suffire feracis,
Omnibus inve locis esse omni tempore praesto,
Nubibus ut tenebras faciat caelique serena
Concutiat sonitu, tum fulmina mittat et aedis
Saepe suas disturbet et in deserta recedens
Saeviat exercens telum quod saepe nocentes
Praeterit exanimatque indignos inque merentes?
II, 167–183, 1090–1104.

173. THE EXISTING UNIVERSE IS THE RESULT OF A CERTAIN OPTION OF MOVEMENT IN THE ORIGINAL ATOMS, BY WHICH THEY SWERVED FROM THE PERPENDICULAR WHILE TRAVELLING DOWN SPACE IN PARALLEL STRAIGHT LINES; FROM THIS ALSO ARISE THE PHENOMENA OF VOLUNTARY MOTION.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus,
Corpora dum deorsum rectum per inane feruntur
Ponderibus propriis, se incerto tempore ferme
Incertisque locis spatio depellere paulum,
Tantum quod momen mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttae, caderent per inane profundum,
Nec foret offensus natus nec plaga creata
Principiis; ita nil umquam natura creasset.
. . . . . .
Quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest
Corpora; nec plus quam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur et id res vera refutet.
. . . . . .
Denique si semper motus conectitur omnis
Et vetere exoritur semper novus ordine certo
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur,
Libera per terras unde haec animantibus exstat

Unde est haec, inquam, fatis avolsa potestas
Per quam progredimur quo ducit quemque voluntas,
Declinamus item motus nec tempore certo
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens?
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principium dat et hinc motus per membra rigantur.
II, 216–224, 243–245, 251–262

174. THOUGH THE ATOMS OF MATTER ARE THEMSELVES WITHOUT SENSATION, YET THEIR COMBINATIONS MAY GENERATE SENSATION.

Tum porro quid id est, animum quod percutit, ipsum
Quod movet et varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum lapides et ligna et terra quod una
Mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur rebus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino, quaecumque creant res,
Sensile et extemplo me gigni dicere sensus,
Sed magni referre ea primum quantula constent,
Sensile quae faciunt, et qua sint praedita forma,
Motibus ordinibus posituris denique quae sint.
Quarum nil rerum in lignis glaebisque videmus;
Et tamen haec, cum sunt quasi putrefacta per imbres,
Vermiculos pariunt, quia corpora materiai
Antiquis ex ordinibus permota nova re
Conciliantur ita ut debent animalia gigni.
. . . . . .
Denique uti possint sentire animalia quaeque,
Principiis si iam est sensus tribuendus eorum,
Quid, genus humanum propritim de quibu' factumst?
Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant
Et lacrimis spargunt rorantibus ora genasque
Multaque de rerum mixtura dicere callent
Et sibi proporro quae sint primordia quaerunt;
Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis,
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis:

Quippe sequar, quodcumque loqui ridereque dices
Et sapere, ex aliis eadem haec facientibus ut sit.
Quod si delira haec furiosaque cernimus esse
Et ridere potest non ex ridentibu' factus
Et sapere et doctis rationem reddere dictis
Non ex seminibus sapientibus atque disertis,
Qui minus esse queant ea quae sentire videmus
Seminibus permixta carentibus undique sensu?
II, 886–901, 973–990.

175. Death is Annihilation.

Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur,
Et velut anteacto nil tempore sensimus aegri,
Ad confligendum venientibus undique Poenis,
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis aetheris oris,
In dubioque fuere utrorum ad regna cadendum
Omnibus humanis esset terraque marique,
Sic, ubi non erimus, cum corporis atque animai
Discidium fuerit quibus e sumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit sensumque movere,
Non si terra mari miscebitur et mare caelo.
III, 830–842.

176. Why then should we grieve over it?

'Iam iam non domus accipiet te laeta, neque uxor
Optima nec dulces occurrent oscula nati
Praeripere et tacita pectus dulcedine tangent.
Non poteris factis florentibus esse, tuisque
Praesidium. Misero misere' aiunt 'omnia ademit
Una dies infesta tibi tot praemia vitae.'
Illud in his rebus non addunt 'nec tibi earum
Iam desiderium rerum super insidet una.'
Quod bene si videant animo dictisque sequantur,
Dissoluant animi magno se angore metuque.

'Tu quidem ut es leto sopitus, sic eris aevi
Quod superest cunctis privatu' doloribus aegris:
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflevimus, aeternumque
Nulla dies nobis maerorem e pectore demet.'
Illud ab hoc igitur quaerendum est, quid sit amari
Tanto opere, ad somnum si res redit atque quietem,
Cur quisquam aeterno possit tabescere luctu.

III, 894–911.

177. The Punishments of the Lower World may be endured on Earth.

Atque ea nimirum quaecumque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus, ut famast, cassa formidine torpens;
Sed magis in vita divom metus urget inanis
Mortalis casumque timent quem cuique ferat fors.
. . . . . .
Sed Tityos nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant atque exest anxius angor
Aut alia quavis scindunt cuppedine curae.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est
Qui petere a populo fasces saevasque secures
Imbibit et semper victus tristisque recedit.
Nam petere imperium quod inanest nec datur umquam,
Atque in eo semper durum sufferre laborem,
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum quod tamen e summo iam vertice rusum
Volvitur et plani raptim petit aequora campi.
. . . . . .
Cerberus et furiae iam vero et lucis egestas
Tartarus horriferos eructans faucibus aestus,
Qui neque sunt usquam nec possunt esse profecto.
Sed metus in vita poenarum pro male factis
Est insignibus insignis scelerisque luella,
Carcer et horribilis de saxo iactu' deorsum,
Verbera carnifices robur pix lammina taedae;

Quae tamen etsi absunt, at mens sibi conscia factis
Praemetuens adhibet stimulos terretque flagellis
Nec videt interea qui terminus esse malorum
Possit nec quae sit poenarum denique finis
Atque eadem metuit magis haec ne in morte gravescant.
Hic Acherusia fit stultorum denique vita.

III, 978-983, 992-1002, 1011-1023.

178. The Sensible Impression is the Criterion of Truth.

Denique nil sciri siquis putat, id quoque nescit
An sciri possit, quoniam nil scire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere causam,
Qui capiti ipse sua in statuit vestigia sese.
Et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
Quaeram, cum in rebus veri nil viderit ante,
Unde sciat quid sit scire et nescire vicissim,
Notitiam veri quae res falsique crearit
Et dubium certo quae res differre probarit.
Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiem veri neque sensus posse refelli.
Nam maiore fide debet reperirier illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid maiore fide porro quam sensus haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
Dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est?
Qui nisi sunt veri, ratio quoque falsa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere, an aures
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris,
An confutabunt nares oculive revincent?
Non, ut opinor, ita est. Nam seorsum cuique potestas
Divisast, sua vis cuiquest, ideoque necesse est
Et quod molle sit et gelidum fervensve seorsum
Et seorsum varios rerum sentire colores
Et quae cumque coloribu' sint coniuncta videre.
Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
Nascuntur, sorsum sonitus. Ideoque necesse est
Non possint alios alii convincere sensus.

Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese,
Aequa fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde quod in quoquest his visum tempore, verumst.

IV, 469–499.

179. The Formation of the Earth.

Quippe etenim primum terrai corpora quaeque,
Propterea quod erant gravia et perplexa, coibant
In medio atque imas capiebant omnia sedes;
Quae quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea quae mare sidera solem
Lunamque efficerent et magni moenia mundi.
Omnia enim magis haec e levibus atque rotundis
Seminibus multoque minoribu' sunt elementis
Quam tellus. Ideo, per rara foramina, terrae
Partibus erumpens primus se sustulit aether
Ignifer et multos secum levis abstulit ignis.
. . . . . .
Hunc exordia sunt solis lunaeque secuta,
Interutrasque globi quorum vertuntur in auris.
. . . . . .
His igitur rebus retractis terra repente,
Maxuma qua nunc se ponti plaga caerula tendit,
Succidit et salso suffudit gurgite fossas.
Inque dies quanto circum magis aetheris aestus
Et radii solis cogebant undique terram
Verberibus crebris extrema ad limina in artum,
In medio ut propulsa suo condensa coiret,
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando camposque natantis,
Et tanto magis illa foras elabsa volabant
Corpora multa vaporis et aeris altaque caeli
Densebant procul a terris fulgentia templa.
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Ascensus; neque enim poterant subsidere saxa
Nec pariter tantumdem omnes succumbere partis.

V, 449–459, 471, 472, 480–494.

180. Owing to the Struggle for Existence, Species tend to become extinct if not artificially preserved.

Multaque tum interiisse animantum saecla necessest
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quaecumque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus aut virtus aut denique mobilitas est
Ex ineunte aevo genus id tutata reservans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quae
Commendata manent, tutelae tradita nostrae.
Principio genus acre leonum saevaque saecla
Tutatast virtus, volpes dolus et fuga cervos.
At levisomna canum fido cum pectore corda
Et genus omne quod est veterino semine partum
Lanigeraeque simul pecudes et bucera saecla
Omnia sunt hominum tutelae tradita, Memmi.
Nam cupide fugere feras pacemque secuta
Sunt et larga suo sine pabula parta labore,
Quae damus utilitatis eorum praemia causa.
At quis nil horum tribuit natura, nec ipsa
Sponte sua possent ut vivere nec dare nobis
Utilitatem aliquam quare pateremur eorum
Praesidio nostro pasci genus esseque tutum,
Scilicet haec aliis praedae lucroque iacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis
Donec ad interitum genus id natura redigit.

V, 855–877.

181. The Origin of the Family.

Inde casas postquam ac pellis ignemque pararunt,
Et mulier coniuncta viro concessit in unum
Conubium, prolemque ex se videre creatam,
Tum genus humanum primum mollescere coepit.
Ignis enim curavit ut alsia corpora frigus
Non ita iam possent caeli sub tegmine ferre,

Et Venus imminuit viris puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc et amicitiem coeperunt iungere aventes
Finitimi inter se nec laedere nec violari,
Et pueros commendarunt muliebreque saeclum,
Vocibus et gestu cum balbe significarent
Imbecillorum esse aecum misererier omnis.
Nec tamen omnimodis poterat concordia gigni,
Sed bona magnaque pars servabat foedera caste;
Aut genus humanum iam tum foret omne peremptum
Nec potuisset adhuc perducere saecla propago.
V, 1011–1027.

182. The Origin of the State.

Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monstrabant rebu' benigni,
Ingenio qui praestabant et corde vigebant.
Condere coeperunt urbis arcemque locare
Praesidium reges ipsi sibi perfugiumque,
Et pecus atque agros divisere atque dedere
Pro facie cuiusque et viribus ingenioque:
Nam facies multum valuit viresque vigentes.
Posterius res inventast aurumque repertum,
Quod facile et validis et pulchris dempsit honorem;
Divitioris enim sectam plerumque secuntur
Quamlubet et fortes et pulchro corpore creti.
. . . . . .
At claros homines voluerunt se atque potentes,
Ut fundamento stabili fortuna maneret
Et placidam possent opulenti degere vitam,
Nequiquam, quoniam ad summum succedere honorem
Certantes iter infestum fecere viai,
Et tamen e summo, quasi fulmen, deicit ictos
Invidia interdum contemptim in Tartara taetra;
Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque et quae sunt aliis magis edita cumque;
Ut satius multo iam sit parere quietum
Quam regere imperio res velle et regna tenere.

Proinde sine incassum defessi sanguine sudent,
Angustum per iter luctantes ambitionis.
V, 1105–1116, 1120–1132.

183. Origin of Natural Religion.

Praeterea caeli rationes ordine certo
Et varia annorum cernebant tempora verti
Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis.
Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
Tradere et illorum nutu facere omnia flecti.
In caeloque deum sedes et templa locarunt,
Per caelum volvi quia nox et luna videtur,
Luna dies et nox et noctis signa severa
Noctivagaeque faces caeli flammaeque volantes,
Nubila sol imbres nix venti fulmina grando
Et rapidi fremitus et murmura magna minarum.
O genus infelix humanum, talia divis
Cum tribuit facta atque iras adiunxit acerbas!
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera, quas lacrimas peperere minoribu' nostris!
Nec pietas ullast velatum saepe videri
Vertier ad lapidem, atque omnis accedere ad aras
Nec procumbere humi prostratum et pandere palmas
Ante deum delubra nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum nec votis nectere vota,
Sed mage pacata posse omnia mente tueri.
V, 1183–1203.

184. Θεοὶ ῥεῖα ζώοντες.

Ignorantia causarum conferre deorum
Cogit ad imperium res et concedere regnum.
Nam bene qui didicere deos securum agere aevom,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quaeque geri possint, praesertim rebus in illis
Quae supera caput aetheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur religiones
Et dominos acris adsciscunt, omnia posse

Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat, finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione atque alte terminus haerens,
Quo magis errantes caeca ratione feruntur.
Quae nisi respuis ex animo longeque remittis
Dis indigna putare alienaque pacis eorum,
Delibata deum per te tibi numina sancta
Saepe oberunt; non quo violari summa deum vis
Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acris,
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus,
Nec delubra deum placido cum pectore adibis,
Nec de corpore quae sancto simulacra feruntur
In mentes hominum divinae nuntia formae,
Suscipere haec animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet qualis iam vita sequatur.

VI, 54–77.

C. VALERIUS CATULLUS, 87–54 B. C.

185. Epitaph on an Aged Bark.

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequisse praeterire, sive palmulis
Opus foret volare, sive linteo.
Et hoc negat minacis Adriatici
Negare litus, insulasve Cycladas,
Rhodumque nobilem, horridamque Thraciam,
Propontida, trucemve Ponticum sinum,
Ubi iste, post phaselus, antea fuit
Comata silva: nam Cytorio in iugo
Loquente saepe sibilum edidit coma.
Amastri Pontica, et Cytore buxifer,
Tibi haec fuisse et esse cognitissima,

Ait phaselus: ultima ex origine
Tuo stetisse dicit in cacumine,
Tuo imbuisse palmulas in aequore,
Et inde tot per impotentia freta
Erum tulisse; laeva, sive dextera
Vocaret aura, sive utrumque Iuppiter
Simul secundus incidisset in pedem;
Neque ulla vota litoralibus diis
Sibi esse facta, cum veniret a mare
Novissimo hunc ad usque limpidum lacum.
Sed haec prius fuere: nunc recondita
Senet quiete, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, et gemelle Castoris.

Carm. iv.

186. A Bridge to throw Fools from.

O Colonia, quae cupis ponte ludere longo,
Et salire paratum habes, sed vereris inepta
Crura ponticuli assulitantis inredivivus
Ne supinus eat, cavaque in palude recumbat:
Sic tibi bonus ex tua pons libidine fiat,
In quo vel Salisubsuli sacra suscipiantur:
Munus hoc mihi maximi da, Colonia, risus.
Quendam municipem meum de tuo volo ponte
Ire praecipitem in lutum per caputque pedesque:
Verum totius ut lacus putidaeque paludis
Lividissima maximeque est profunda vorago.
Insulsissimus est homo, nec sapit, pueri instar
Bimuli tremula patris dormientis in ulna.
Quoi cum sit viridissimo nupta flore puella
Et puella tenellulo delicatior haedo
Asservanda nigerrimis diligentius uvis:
Ludere hanc sinit, ut lubet, nec pili facit uni,
Nec se sublevat ex sua parte, sed velut alnus
In fossa Liguri iacet subpernata securi,
Tantumdem omnia sentiens, quam si nulla sit usquam:
Talis iste meus stupor nil videt, nihil audit.
Ipse qui sit, utrum sit an non sit, id quoque nescit.

Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si pote stolidum repente excitare veternum,
Et supinum animum in gravi derelinquere caeno,
Ferream ut soleam tenaci in voragine mula.

Carm. xvii.

187. A Happy Pair.

Acmen Septimius, suos amores,
Tenens in gremio, Mea, inquit, Acme,
Ni te perdite amo, atque amare porro
Omnes sum assidue paratus annos,
Quantum qui pote plurimum perire,
Solus in Libya Indiaque tosta
Caesio veniam obvius leoni.
Hoc ut dixit, Amor sinistra, ut ante,
Dextram sternuit approbationem.
At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos
Illo purpureo ore saviata,
Sic, inquit, mea vita Septimille,
Huic uno domino usque serviamus,
Ut multo mihi maior acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis.
Hoc ut dixit, Amor sinistra, ut ante,
Dextram sternuit approbationem.
Nunc ab auspicio bono profecti,
Mutuis animis amant, amantur.
Unam Septimius misellus Acmen
Mavult, quam Syrias Britanniasque:
Uno in Septimio fidelis Acme
Facit delicias libidinesque.
Quis ullos homines beatiores
Vidit? quis Venerem auspicatiorem?

Carm. xlv.

188. Before the Wedding.

Namque Iulia Manlio,
Qualis Idalium colens
Venit ad Phrygium Venus
Iudicem, bona cum bona
Nubit alite virgo:

Floridis velut enitens
Myrtus Asia ramulis,
Quos Hamadryades deae
Ludicrum sibi roscido
Nutriunt humore.

Quare age, huc aditum ferens
Perge linquere Thespiae
Rupis Aonios specus,
Lympha quos super irrigat
Frigerans Aganippe:

Ac domum dominam voca,
Coniugis cupidam novi,
Mentem amore revinciens,
Ut tenax hedera huc et huc
Arborem implicat errans.

Vos item simul, integrae
Virgines, quibus advenit
Par dies, agite, in modum
Dicite: O Hymenaee Hymen,
Hymen o Hymenaee.

Carm. lxi, 16–40.

189. Ariadne reproaches Theseus for his Perfidy.

Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in litore, Theseu?
Siccine discedens, neglecto numine divum,
Immemor ah! devota domum periuria portas?

Nullane res potuit crudelis flectere mentis
Consilium? tibi nulla fuit clementia praesto,
Immite ut nostri vellet miserescere pectus?
At non haec quondam nobis promissa dedisti
Voce: mihi non hoc miserae sperare iubebas:
Sed connubia laeta, sed optatos hymenaeos.
Quae cuncta aerii discerpunt irrita venti.
Iam iam nulla viro iuranti femina credat,
Nulla viri speret sermones esse fideles:
Queis dum aliquid cupiens animus praegestit aspici,
Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt:
Sed simul ac cupidae mentis satiata libido est,
Dicta nihil metuere, nihil periuria curant.
Certe ego te in medio versantem turbine leti
Eripui, et potius germanum amittere crevi,
Quam tibi fallaci supremo in tempore deessem.
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusque
Praeda, neque iniecta tumulabor mortua terra.
Quaenam te genuit sola sub rupe leaena?
Quod mare conceptum spumantibus exspuit undis?
Quae Syrtis, quae Scylla rapax, quae vasta Charybdis,
Talia qui reddis pro dulci praemia vita?

Carm. lxiv, 132–157.

190. The Gods have ceased to visit the Earth as they did of old.

Talia praefantes quondam, felicia Pelei
Carmina divino cecinerunt pectore Parcae.
Praesentes namque ante domos invisere castas
Heroum, et sese mortali ostendere coetu
Caelicolae, nondum spreta pietate, solebant.
Saepe pater divum templo in fulgente revisens,
Annua cum festis venissent sacra diebus,
Conspexit terra centum procumbere tauros:
Saepe vagus Liber Parnassi vertice summo
Thyiadas effusis evantes crinibus egit:
Cum Delphi tota certatim ex urbe ruentes
Acciperent laeti divum fumantibus aris.

Saepe in letifero belli certamine Mavors,
Aut rapidi Tritonis hera, aut Rhamnusia virgo
Armatas hominum est praesens hortata catervas.
Sed postquam tellus scelere est imbuta nefando,
Iustitiamque omnes cupida de mente fugarunt,
Perfudere manus fraterno sanguine fratres:
Destitit exstinctos natus lugere parentes:
Optavit genitor primaevi funera nati,
Liber ut innuptae poteretur flore novercae:
Ignaro mater substernens se impia nato,
Impia non verita est divos scelerare parentes
Omnia fanda nefanda malo permixta furore
Iustificam nobis mentem avertere deorum.
Quare nec tales dignantur visere coetus,
Nec se contingi patiuntur lumine claro.

Carm. lxiv, 382–408.

191. On his Brother's Death.

Etsi me assiduo confectum cura dolore
Sevocat a doctis, Hortale, virginibus,
Nec potis est dulcis Musarum expromere fetus
Mens animi; tantis fluctuat ipsa malis;
Namque mei nuper Lethaeo gurgite fratris
Pallidulum manans alluit unde pedem;
Troia Rhoeteo quem subter litore tellus
Ereptum nostris obterit ex oculis.
Alloquar? audiero nunquam tua facta loquentem?
Nunquam ego te, vita frater amabilior,
Adspiciam posthac? at certe semper amabo,
Semper maesta tua carmina morte canam;
Qualia sub densis ramorum concinit umbris
Daulias, absumpti fata gemens Ityli.
Sed tamen in tantis maeroribus, Hortale, mitto
Haec expressa tibi carmina Battiadae,
Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxisse meo forte putes animo:
Ut missum sponsi furtivo munere malum
Procurrit casto virginis e gremio,

Quod miserae oblitae molli sub veste locatum,
Dum adventu matris prosilit, excutitur:
Atque illud prono praeceps agitur decursu,
Huic manat tristi conscius ore rubor.

Carm. lxv.

192. A Prayer.

Si qua recordanti benefacta priora voluptas
Est homini, cum se cogitat esse pium;
Nec sanctam violasse fidem, nec foedere in ullo
Divum ad fallendos numine abusum homines.
Multa parata manent in longa aetate, Catulle,
Ex hoc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quaecumque homines bene quoiquam aut dicere possur
Aut facere, haec a te dictaque factaque sunt.
Omnia quae ingratae perierunt credita menti.
Quare iam te cur amplius excrucies?
Quin tu animo offirmas atque istinc teque reducis
Et, diis invitis, desinis esse miser?
Difficile est, longum subito deponere amorem:
Difficile est; verum hoc qua lubet efficias.
Una salus haec est, hoc est tibi pervincendum.
Hoc facias, sive id non pote, sive pote.
O dii, si vostrum est misereri, aut si quibus umquam
Extrema iam ipsa in morte tulistis opem:
Me miserum adspicite: et, si vitam puriter egi,
Eripite hanc pestem perniciemque mihi,
Quae mihi subrepens imos, ut torpor, in artus,
Expulit ex omni pectore laetitias.
Non iam illud quaero, contra ut me diligat illa,
Aut, quod non potis est, esse pudica velit:
Ipse valere opto, et taetrum hunc deponere morbum.
O dii, reddite mi hoc pro pietate mea.

Carm. lxxvi.

193. Affected Pronunciation.

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
  Dicere, et hinsidias Arrius insidias:
Et tum mirifice sperabat se esse locutum,
  Cum, quantum poterat, dixerat hinsidias.
Credo sic mater, sic Liber avunculus eius,
  Sic maternus avus dixerat, atque avia.
Hoc misso in Syriam, requierant omnibus aures,
  Audibant eadem haec leniter et leviter,
Nec sibi postilla metuebant talia verba,
  Cum subito adfertur nuntius horribilis,
Ionios fluctus, postquam illuc Arrius isset,
  Iam non Ionios esse, sed Hionios.

Carm. lxxxiv.

D. LABERIUS, 106–43 B. C.

194. Laberius resents an Indignity put upon him by Caesar.

Necéssitas, cuius cúrsus transversi ímpetum
Voluérunt multi effúgere pauci pótuerunt,
Quo mé detrusit paéne extremis sénsibus!
Quem núlla ambitio, núlla unquam largítio,
Nullús timor, vis núlla, nulla auctóritas
Movére potuit ín iuventa dé statu,
Ecce ín senecta ut fácile labefécit loco
Viri éxcellentis ménte clemente édita
Summíssa placide blándiloquens orátio!
Etenim ípsi di negáre cui nil pótuerunt,
Hominém me denegáre quis possét pati?
Ego bís tricenis ánnis actis síne nóta
Equés Romanus é lare egressús meo
Domúm revertar mímus. Nimìrum hóc die

Unó plus vixi míhi quam vivendúm fuit.
Fortúna, inmoderata ín bono aeque atque ín malo,
Si tíbi erat libitum lítterarum laúdibus
Floréns cacumen nóstrae famae frángere,
Cur cúm vigebam mémbris praeviridántibus,
Satis fácere populo et táli cum poterám viro
Non fléxibilem me cóncurvasti ut cárperes?
Nuncíne me deicis? quo? quid ad scaenam ádfero?
Decórem formae an dígnitatem córporis,
Animí virtutem an vócis iucundáe sonum?
Ut hédera serpens víres arboreás necat,
Ita me vetustas ámplexu annorum énecat:
Sepúlcri similis níl nisi nomen rétineo.

Incert. Prol., ap. Macrob., Sat., ii, 7.

PUBLILIUS SYRUS, FL. 45 B. C.

195. Ridicule of Luxury.

Luxuriae rictu Martis marcent moenia.
Tuo palato clausus pavo pascitur
Plumato amictus aureo Babylonico,
Gallina tibi Numidica, tibi gallus spado;
Ciconia etiam, grata peregrina hospita
Pietaticultrix gracilipes crotalistria
Avis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiae nidum in caccabo fecit modo.
Quo margarita cara vitribaca Indica?
An ut matrona ornata phaleris pelagiis
Tollat pedes indomita in strato extraneo?
Zmaragdum ad quam rem viridem, pretiosum vitrum?
Quo Carchedonios optas ignes lapideos?
Nisi ut scintillet probitas e carbunculis.
Aecum est induere nuptam ventum textilem,
Palam prostare nudam in nebula linea?

Ap. Petr., Sat., lv, 19–34.

196. Sententiae.

Malum est consilium, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Cui plus licet quam par est, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Frugalitas inserta est rumoris boni.
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit laesa saepius patientia.
Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, invites novam.
Nunquam periclum sine periclo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars benefici est, quod petitur si belle neges.

Ap. Gell., XVII, xiv.

L. SERGIUS CATILINA.

197. Letter commending his Wife to Catulus. Nov. 8th, B. C. 63.

L. Catilina Q. Catulo. Egregia tua fides re cognita, grata mihi magnis in meis periculis, fiduciam commendationi meae tribuit. Quam ob rem defensionem in novo consilio non statui parare: satisfactionem ex nulla conscientia de culpa proponere decrevi, quam mediusfidius veram licet cognoscas. Iniuriis contumeliisque concitatus, quod fructu laboris industriaeque meae privatus statum dignitatis non obtinebam, publicam miserorum causam pro mea consuetudine suscepi: non quin aes alienum meis nominibus ex possessionibus solvere possem — et alienis nominibus liberalitas. Orestillae suis filiaeque copiis persolveret, — sed quod non dignos homines honore honestatus videbam,

meque falsa suspicione alienatum esse sentiebam. Hoc nomine satis honestas pro meo casu spes reliquae dignitatis conservandae sum secutus. Plura cum scribere vellem, nuntiatum est vim mihi parari. Nunc Orestillam commendo tuaeque fidei trado; eam ab iniuria defendas, per liberos tuos rogatus. Haveto.

In Sall. Catil., XXXV.

C. JULIUS CAESAR, 100–44 B.C.

198. A Criticism on Terence.

Tu quoque, tu in summis, O dimidiate Menander,
Poneris, et merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adiuncta foret vis,
Comica ut aequato virtus polleret honore
Cum Graecis; neque in hac despectus parte iaceres!
Unum hoc maceror, et doleo tibi deesse, Terenti.

Ap. Suet., Vit. Ter. ad fin.

199. An Epigram.

Thrax puer, astricto glacie dum ludit in Hebro,
Frigore concretas pondere rupit aquas.
Cumque imae partes rapido traherentur ab amne,
Abscidit, heu! tenerum lubrica testa caput.
Orba quod inventum mater dum conderet urna,
'Hoc peperi flammis, cetera,' dixit, 'aquis.'

In Op. ed. Delph. ad fin.

200. The Britons contest Caesar's Landing.

At barbari, consilio Romanorum cognito, praemisso equitatu et essedariis, quo plerumque genere in proeliis uti consuerunt, reliquis copiis subsecuti, nostros navibus egredi prohibebant. Erat ob has causas summa difficultas, quod naves propter mag-

nitudinem, nisi in alto, constitui non poterant; militibus autem ignotis locis, impeditis manibus, magno et gravi armorum onere oppressis, simul et de navibus desiliendum, et in fluctibus consistendum, et cum hostibus erat pugnandum: cum illi aut ex arido, aut paullulum in aquam progressi, omnibus membris expediti, notissimis locis audacter tela conicerent et equos insuefactos incitarent. Quibus rebus nostri perterriti, atque huius omnino generis pugnae imperiti, non eadem alacritate ac studio, quo in pedestribus uti proeliis consuerant, nitebantur. Quod ubi Caesar animum advertit, naves longas, quarum et species erat barbaris inusitatior, et motus ad usum expeditior, paullum removeri ab onerariis navibus et remis incitari et ad latus apertum hostium constitui, atque inde fundis, sagittis, tormentis, hostes propelli ac submoveri iussit: quae res magno usui nostris fuit. Nam et navium figura, et remorum motu, et inusitato genere tormentorum permoti barbari constiterunt, ac paullum modo pedem retulerunt. Atque nostris militibus cunctantibus, maxime propter altitudinem maris, qui decimae legionis aquilam ferebat, contestatus deos, ut ea res legioni feliciter eveniret: 'Desilite,' inquit, 'commilitones, nisi vultis aquilam hostibus prodere: ego certe meum reipublicae atque imperatori officium praestitero.' Hoc cum magna voce dixisset, ex navi se proiecit atque in hostes aquilam ferre coepit. Tum nostri, cohortati inter se, ne tantum dedecus admitteretur, universi ex navi desiluerunt: hos item alii ex proximis navibus cum conspexissent, subsecuti hostibus adpropinquarunt. Pugnatum est ab utrisque acriter; nostri tamen, quod neque ordines servare, neque firmiter insistere, neque signa subsequi poterant, atque alius alia ex navi, quibuscumque signis occurrerat, se adgregabat, magno opere perturbabantur. Hostes vero, notis omnibus vadis, ubi ex litore aliquos singulares ex navi egredientes conspexerant, incitatis equis impeditos adoriebantur: plures paucos circumsistebant: alii ab latere aperto in universos tela coniciebant. Quod cum animum advertisset Caesar, scaphas longarum navium, item speculatoria navigia militibus compleri iussit et, quos laborantes conspexerat, iis subsidia submittebat. Nostri, simul in arido constiterunt, suis omnibus consecutis, in hostes impetum fecerunt atque eos in fugam dederunt, neque longius prosequi potuerunt, quod equites cursum tenere atque

insulam capere non potuerant. Hoc unum ad pristinam fortunam Caesari defuit.

B. G., iv, 24–26.

201. A Geographical Account of Britain.

Insula natura triquetra, cuius unum latus est contra Galliam. Huius lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo fere omnes ex Gallia naves adpelluntur, ad orientem solem; inferior ad meridiem spectat. Hoc latus tenet circiter millia passuum D. Alterum vergit ad Hispaniam atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut aestimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia, est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quae adpellatur Mona; complures praeterea minores obiectae insulae existimantur: de quibus insulis nonnulli scripserunt, dies continuos XXX sub bruma esse noctem. Nos nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris breviores esse, quam in continente, noctes videbamus. Huius est longitudo lateris, ut fert illorum opinio, DCC millium. Tertium est contra septemtriones, cui parti nulla est obiecta terra; sed eius angulus lateris maxime ad Germaniam spectat: huic millia passuum DCCC in longitudinem esse, existimatur. Ita omnis insula est in circuitu vicies centum millium passuum.

B. G., v, 13.

202. Power of the Druids.

Sed de his duobus generibus alterum est Druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinae causa concurrit, magnoque ii sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt; et, si quod est admissum facinus, si caedes facta, si de haereditate, si de finibus controversia est, iidem decernunt; praemia poenasque constituunt: si qui aut privatus aut publicus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur; iis

omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus ius redditur, neque honos ullus communicatur. His autem omnibus Druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit: at, si sunt plures pares, suffragio Druidum adlegitur, nonnunquam etiam armis de principatu contendunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque in Galliam translata esse existimatur: et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

Druides a bello abesse consuerunt, neque tributa una cum reliquis pendunt; militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem. Tantis excitati praemiis, et sua sponte multi in disciplinam conveniunt, et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur: itaque annos nonnulli vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant, ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Graecis utantur litteris. Id mihi duabus de causis instituisse videntur; quod neque in vulgum disciplinam efferri velint, neque eos, qui discant, litteris confisos, minus memoriae studere: quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios: atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti transdunt.

B. G., vi, 13, 14.

203. Defeat of Curio at the River Bagradas.

Quibus ex locis cum longius esset progressus, confecto iam labore exercitu, sedecim millium spatio constitit. Dat suis signum Sabura, aciem constituit et circumire ordines atque hortari incipit; *sed peditatu* dumtaxat procul ad speciem utitur, equites

in aciem mittit. Non deest negotio Curio suosque hortatur, ut spem omnem in virtute reponant: ne militibus quidem, ut defessis, neque equitibus, ut paucis et labore confectis, studium ad pugnandum virtusque deerat: sed ii erant numero ducenti, reliqui in itinere substiterant. Hi quamcumque in partem impetum fecerant, hostes loco cedere cogebant; sed neque longius fugientes prosequi, nec vehementius equos incitare poterant. At equitatus hostium ab utroque cornu circumire aciem nostram et aversos proterere incipit. Cum cohortes ex acie procucurrissent, Numidae integri celeritate impetum nostrorum effugiebant, rursusque ad ordines suos se recipientes circumibant et ab acie excludebant. Sic neque in loco manere ordinesque servare, neque procurrere et casum subire, tutum videbatur. Hostium copiae, submissis ab rege auxiliis, crebro augebantur: nostros vires lassitudine deficiebant: simul ii, qui vulnera acceperant, neque acie excedere, neque in locum tutum referri poterant, quod tota acies equitatu hostium circumdata tenebatur. Hi, de sua salute desperantes, ut extremo vitae tempore homines facere consuerunt, aut suam mortem miserabantur, aut parentes suos commendabant, si quos ex eo periculo fortuna servare potuisset. Plena erant omnia timoris et luctus. Curio ubi, perterritis omnibus, neque cohortationes suas, neque preces audiri intellegit, unam, ut miseris in rebus, spem reliquam salutis esse arbitratus, proximos colles capere universos atque eo signa inferri iubet. Hos quoque praeoccupat missus a Sabura equitatus. Tum vero ad summam desperationem nostri perveniunt et partim fugientes ab equitatu interficiuntur, partim integri procumbunt. Hortatur Curionem Cn. Domitius, praefectus equitum, cum paucis equitibus circumsistens, ut fuga salutem petat atque in castra contendat; et se ab eo non discessurum pollicetur. At Curio, numquam se, amisso exercitu, quem a Caesare fidei commissum acceperit, in eius conspectum reversurum confirmat atque ita proelians interficitur. Equites perpauci ex proelio se recipiunt: sed ii, quos ad novissimum agmen equorum reficiendorum causa substitisse demonstratum est, fuga totius exercitus procul animadversa, sese incolumes in castra conferunt. Milites ad unum omnes interficiuntur.

B. C., ii, 41, 42.

204. Battle of Pharsalia.

Sed nostri milites, dato signo, cum infestis pilis procucurrissent atque animadvertissent, non concurri a Pompeianis: usu periti ac superioribus pugnis exercitati sua sponte cursum represserunt et ad medium fere spatium constiterunt, ut ne consumtis viribus adpropinquarent; parvoque intermisso temporis spatio, ac rursus renovato cursu, pila miserunt celeriterque, ut erat praeceptum a Caesare, gladios strinxerunt. Neque vero Pompeiani huic rei defuerunt. Nam et tela missa exceperunt, et impetum legionum tulerunt et ordines conservaverunt, pilisque missis, ad gladios redierunt. Eodem tempore equites ab sinistro Pompeii cornu, ut erat imperatum, universi procucurrerunt omnisque multitudo sagittariorum se profudit: quorum impetum noster equitatus non tulit, sed paullum loco motus cessit: equitesque Pompeiani hoc acrius instare et se turmatim explicare aciemque nostram a latere aperto circumire coeperunt. Quod ubi Caesar animum advertit, quartae aciei, quam instituerat sex cohortium numero, signum dedit. Illi celeriter procucurrerunt infestisque signis tanta vi in Pompeii equites impetum fecerunt, ut eorum nemo consisteret omnesque conversi non solum loco excederent, sed protinus incitati fuga montes altissimos peterent. Quibus submotis, omnes sagittarii funditoresque destituti, inermes, sine praesidio, interfecti sunt. Eodem impetu cohortes sinistrum cornu, pugnantibus etiam tum ac resistentibus in acie Pompeianis, circumierunt eosque a tergo sunt adorti. Eodem tempore tertiam aciem Caesar, quae quieta fuerat et se ad id tempus loco tenuerat, procurrere iussit. Ita, cum recentes atque integri defessis successissent, alii autem a tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt atque universi terga verterunt. Neque vero Caesarem fefellit, quin ab iis cohortibus, quae contra equitatum in quarta acie collocatae essent, initium victoriae oriretur, ut ipse in cohortandis militibus pronunciaverat. Ab his enim primum equitatus est pulsus, ab iisdem factae caedes sagittariorum atque funditorum, ab iisdem acies Pompeiana a sinistra parte erat circumita atque initium fugae factum. Sed Pompeius, ut equitatum suum pulsum vidit atque eam partem, cui maxime confidebat, perterritam

animum advertit, aliis diffisus acie excessit protinusque se in castra equo contulit et iis centurionibus, quos in statione ad praetoriam portam posuerat, clare ut milites exaudirent, 'Tuemini,' inquit, 'castra et defendite diligenter, si quid durius acciderit: ego reliquas portas circumeo et castrorum praesidia confirmo.' Haec cum dixisset, se in praetorium contulit, summae rei diffidens et tamen eventum exspectans.

B. C., iii, 93, 94.

205. Letter to Oppius and Balbus at Commencement of the Civil War.

Gaudeo mehercule vos significare literis, quam valde probetis ea, quae apud Corfinium sunt gesta. Consilio vestro utar libenter, et hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quam lenissimum me praeberem, et Pompeium darem operam ut reconciliarem. Tentemus hoc modo, si possumus, omnium voluntates recuperare, et diuturna victoria uti: quoniam reliqui diuturnitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere praeter unum L. Syllam, quem imitaturus non sum. Haec nova sit ratio vincendi; ut misericordia et liberalitate nos muniamus. Id quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, et multa reperire possunt. De his rebus, rogo vos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeii praefectum deprehendi: scilicet meo instituto usus sum, et eum statim missum feci. Iam duo praefecti fabrum Pompeii in meam potestatem venerunt, et a me missi sunt. Si volent grati esse, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi esse amicus, quam iis, qui et illi et mihi semper fuerunt inimicissimi; quorum artificiis effectum est, ut respublica in hanc statum perveniret.

In Cic. ad Att., IX, 6.

M. PORCIUS CATO UTICENSIS, 95–46 B. C.

206. Letter written to Cicero, 50 B. C., in reference to a Public Thanksgiving in his Honor.

Quod et respublica me et nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrari gaudeam. Itaque, quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea et decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione et continentia, reipublicae provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quodsi triumphi praerogativam putas supplicationem, et idcirco casum potius, quam te laudari mavis; neque supplicationem sequitur semper triumphus, et triumpho multo clarius est, senatum iudicare, potius mansuetudine et innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atque conservatam esse: quod ego mea sententia censebam. Atque haec ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes me laborare ut tibi persuadeam me et voluisse de tua maiestate quod amplissimum sim arbitratus; et, quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, et nos dilige; et instituto itinere severitatem diligentiamque sociis et reipublicae praesta.

In Cic. ad Fam., XV, 5.

M. CAELIUS RUFUS, 82–48 B. C.

207. Caelius sends Cicero some Political News. 50 B. C.

De summa republica saepe tibi scripsi, me annum pacem non videre; et quo propius ea contentio, quam fieri necesse est, accedit, eo clarius id periculum apparet. Propositum hoc est, de quo, qui rerum potiuntur, sunt dimicaturi: quod Cn. Pompeius constituit non pati C. Caesarem consulem aliter fieri, nisi exercitum et provincias tradiderit: Caesari autem persuasum est, se salvum esse non posse, si ab exercitu recesserit. Fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores et invidiosa coniunctio non ad occultam recidit obtrectationem, sed ad bellum se erumpit; neque, mearum rerum quod consilium capiam, reperio. Quod non dubito, quin te quoque haec deliberatio sit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his et gratia et necessitudo est; tum caussam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, quin homines in dissensione domestica debeant, quamdiu civiliter sine armis certetur, honestiorem sequi partem: ubi ad bellum et castra ventum sit, firmiorem; et id melius statuere, quo tutius sit. In hac discordia video, Cn. Pompeium senatum, quique res iudicant, secum habiturum: ad Caesarem omnes, qui cum timore aut mala spe vivant, accessuros; exercitum conferendum non esse omnino. Modo satis spatii sit ad considerandas utriusque copias et ad eligendam partem. Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum. Scis Appium censorem hic ostenta facere? de signis et tabulis, de agri modo, de aere alieno acerrime agere? Persuasum est ei, censuram lomentum aut nitrum esse. Errare mihi videtur. Nam sordes eluere vult; venas sibi omnes et viscera aperit. Curre, per deos atque homines, et quam primum haec risum veni, legis Scantiniae iudicium apud Drusum fieri, Appium de tabulis et signis agere. Crede mihi, est properandum. Curio noster sapienter id, quod remisit de stipendio Pompeii, fecisse existimatur. Ad summam, quaeris, quid putem futurum. Si alter uter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas

impendere discordias, quas ferrum et vis iudicabit. Uterque animo et copiis est paratus. Si sine tuo periculo fieri posset, magnum et iucundum tibi fortuna spectaculum parabat.

In Cic. ad Fam., VIII, 14.

CN. POMPEIUS MAGNUS, 106–48 B. C.

208. Letters, 49 B. C. — I. Urging Cicero to join him at Brundisium.

S. V. B. E. Tuas litteras libenter legi. Recognovi enim tuam pristinam virtutem etiam in salute communi. Consules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, venerunt. Magnopere te hortor, pro tuo singulari perpetuoque studio in rempublicam, ut te ad nos conferas, ut communi consilio reipublicae afflictae opem atque auxilium feramus. Censeo via Appia iter facias et celeriter Brundisium venias.

In Cic. ad Att., VIII, 11.

209. II. Upbraiding Domitius for not having joined Forces with him.

Miror, te ad me nihil scribere, et potius ab aliis, quam a te, de republica me certiorem fieri. Nos, disiecta manu, pares adversariis esse non possumus; coniunctis nostris copiis, spero nos et reipublicae et communi saluti prodesse. Quamobrem cum constituisses, ut Vibullius mihi scripserat a. d. v. Id. Feb. Corfinio proficisci cum exercitu, et ad me venire, miror quid causae fuerit, quare consilium mutaris; nam illa causa, quam mihi Vibullius scribit, levis est, te propterea moratum esse, quod audieris Caesarem Firmo progressum in Castrum Truentinum venisse. Quanto enim magis appropinquare adversarius coepit, eo tibi celerius agendum erat ut te mecum coniungeres, priusquam Caesar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere posset. Quamobrem etiam et etiam te rogo et hortor, id quod

non destiti superioribus litteris a te petere, ut primo quoque die Luceriam advenias, antequam copiae, quas instituit Caesar contrahere, in unum locum coactae nos a nobis distrahant. Sed si erunt qui te impediant ut villas suas servent, aequum est me a te impetrare ut cohortes, quae ex Piceno et Camerino venerunt, quae fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias.

In Cic. ad Att., VIII, 12.

M. ANTONIUS, TRIUMVIR, 83–30 B. C.

210. LETTER TO CICERO, 49 B. C., URGING HIM NOT TO FOLLOW POMPEY.

Nisi te valde amarem, et multo quidem plus quam tu putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum praesertim falsum esse existimarem. Sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamvis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare credere non possum, cum tanti facias Dolabellam et Tulliam tuam, feminam lectissimam, tantique ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas amplitudoque tua paene carior est quam tibi ipsi. Sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoveri etiam improborum sermone: atque eo feci studiosius quod iudicabam duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quae magis a *ζηλοτυπία* mea, quam ab iniuria tua nata est. Sic enim volo te tibi persuadere mihi neminem esse cariorem te, excepto Caesare meo, meque illud una iudicare, Caesarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo ut tibi omnia integra serves, eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra ne profugias, qui te, etsi non amabit, quod accidere non potest, tamen salvum amplissimumque esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnae curae tuam vitam ac dignitatem esse scires.

In Cic. ad Att., X, 8.

C. SCRIBONIUS CURIO, TRIBUNE 50 B. C.

211. ADDRESS TO HIS SOLDIERS. 49 B. C.

Desertos enim se ac proditos a vobis dicunt et prioris sacramenti mentionem faciunt. Vosne vero L. Domitium, an vos L. Domitius deseruit? Nonne extremam pati fortunam paratos proiecit ille? non sibi, clam vobis, salutem fuga petivit? non, proditi per illum, Caesaris beneficio estis conservati? Sacramento quidem vos tenere qui potuit, cum, proiectis fascibus et deposito imperio, privatus et captus ipse in alienam venisset potestatem? Relinquitur nova religio, ut, eo neglecto sacramento, quo nunc tenemini, respiciatis illud, quod deditione ducis et capitis deminutione sublatum est. At, credo, si Caesarem probatis, in me offenditis, qui de meis in vos meritis praedicaturus non sum, quae sunt adhuc et mea voluntate et vestra exspectatione leviora; sed tamen sui laboris milites semper eventu belli praemia petiverunt: qui qualis sit futurus, ne vos quidem dubitatis. Diligentiam quidem nostram, aut quem ad finem adhuc res processit, fortunamque cur praeteream? An poenitet vos, quod salvum atque incolumem exercitum, nulla omnino nave desiderata, transduxerim? quod classem hostium primo impetu adveniens profligaverim? quod bis per biduum equestri proelio superaverim? quod ex portu sinuque adversariorum ducentas naves onerarias abduxerim, eoque illos compulerim, ut neque pedestri itinere, neque navibus commeatu iuvari possint? Hac vos fortuna atque his ducibus repudiatis, Corfiniensem ignominiam, an Italiae fugam, an Hispaniarum deditionem, an Africi belli praeiudicia sequimini? Equidem me Caesaris militem dici volui: vos me imperatoris nomine adpellavistis. Cuius si vos poenitet, vestrum vobis beneficium remitto; mihi meum restituite nomen; ne ad contumeliam honorem dedisse videamini.

Ap. Caes., B. C., ii, 32.

D. JUNIUS BRUTUS ALBINUS, CIRC. 90–43 B. C.

212. LETTER TO CICERO. 43 B. C.

Non mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. Gratiorem me esse in te posse, quam isti perversi sint in me, exploratum habes: si tamen hoc temporis videatur dici caussa, malle me tuum iudicium, quam ex altera parte omnium istorum. Tu enim a certo sensu et vero iudicas de nobis: quod isti ne faciant, summa malevolentia et livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, quo minus respublica a me commode administrari possit. Quae quanto sit in periculo, quam potero brevissime exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus consulum quantamque cupiditatem hominibus iniciat vacuitas, non te fugit. Satis me multa scripsisse, quae litteris commendari possint, arbitror. Scio enim, cui scribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum peditum haberet inermium, ergastula solvendo, omneque genus hominum arripiendo satis magnum numerum videtur effecisse. Huc accessit manus Ventidii, quae trans Apenninum itinere facto difficillimo ad Vada pervenit, atque ibi se cum Antonio coniunxit. Est numerus veteranorum et armatorum satis frequens cum Ventidio. Consilia Antonii haec sint necesse est: aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur; aut Apennino Alpibusque se teneat et decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca, in quae incurrerit: aut rursus se in Etruriam referat, quod ea pars Italiae sine exercitu est. Quod si me Caesar audisset atque Apenninum transisset: in tantas angustias Antonium compulissem, ut inopia potius, quam ferro conficeretur. Sed neque Caesari imperari potest, nec Caesar exercitui suo. Quod utrumque pessimum est. Cum haec talia sint: quo minus, quod ad me pertinebit, homines interpellent, ut supra scripsi, non impedio. Haec quemadmodum explicari possint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur, timeo. Alere iam milites non possum. Cum ad rempublicam liberandam accessi, H. S. mihi fuit quadringenties amplius. Tantum abest, ut meae

rei familiaris liberum sit quidquam, ut omnes iam meos amicos aere alieno obstrinxerim. Septem nunc numerum legionum alo: qua difficultate, tu arbitrare. Non, si Varronis thesauros haberem, subsistere sumptui possem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem. Tu me amabis ita, si hoc idem me in te facere senseris. III Non. Maii, ex castris, Dertona.

In Cic. ad Fam., XI, x.

A. HIRTIUS, cos. 43 B. C.

213. Ganymedes ruins the Drinking Water.

Alexandria est fere tota suffosa, specusque habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domos inducitur, quae paulatim spatio temporis liquescit ac subsidit. Hac uti domini aedificiorum atque eorum familiae consueverunt. Nam quae flumine Nilo fertur, adeo est limosa atque turbida, ut multos variosque morbos efficiat. Sed ea plebes ac multitudo contenta est necessario, quod fons urbe tota nullus est. Hoc tamen flumen in ea parte urbis erat, quae ab Alexandrinis tenebatur. Quo facto est admonitus Ganymedes, posse nostros aqua intercludi; qui distributi munitionum tuendarum causa vicatim ex privatis aedificiis, specubus et puteis extracta aqua utebantur.

Hoc probato consilio, magnum ac difficile opus aggreditur. Interseptis enim specubus atque omnibus urbis partibus exclusis, quae ab ipso tenebantur, aquae magnam vim ex mari, rotis ac machinationibus, exprimere contendit. Hanc locis superioribus fundere in partem Caesaris non intermittebat. Quamobrem salsior paullo praeter consuetudinem aqua trahebatur ex proximis aedificiis, magnamque hominibus admirationem praebebat, quam ob causam id accidisset; nec satis sibi ipsi credebant, cum se inferiores eiusdem generis ac saporis aqua dicerent uti, atque ante consuessent: vulgoque inter se conserebant, et degustando, quantum inter se differrent aquae, cognoscebant. Parvo vero

temporis spatio, haec propior bibi non poterat omnino, illa inferior corruptior iam, salsiorque reperiebatur.

B. Alex., v, vi.

214. Submission of the Alexandrians.

Re felicissime celerrimeque gesta, Caesar, magnae victoriae fiducia proximo terrestri itinere Alexandriam cum equitibus contendit; atque ea parte oppidi victor introiit, quae praesidio hostium tenebatur. Neque eum consilium suum fefellit, quin hostes, eo proelio audito, nihil iam de bello essent cogitaturi. Dignum adveniens fructum virtutis et animi magnitudinis tulit. Omnis enim multitudo oppidanorum, armis proiectis, munitionibusque suis relictis, veste ea sumpta qua supplices dominantes deprecari consueverunt sacrisque omnibus prolatis, quorum religione precari offensos iratosque animos regum erant soliti, advenienti Caesari occurrerunt, seque ei dediderunt. Caesar in fidem receptos consolatus, per hostium munitiones in suam partem oppidi magna gratulatione venit suorum; qui non tantum bellum ipsum ac dimicationem, sed etiam talem adventum eius felicem fuisse laetabantur.

B. Alex., xxxii.

C. SALLUSTIUS CRISPUS, 86–34 B. C.

215. Catiline appears in the Senate.

At Catilinae crudelis animus eadem illa movebat, tametsi praesidia parabantur et ipse lege Plautia interrogatus erat ab L. Paullo. Postremo dissimulandi causa aut sui expurgandi, sicuti iurgio lacessitus foret, in Senatum venit. Tum M. Tullius Consul, sive praesentiam eius timens, sive ira commotus, orationem habuit luculentam atque utilem reipublicae, quam postea scriptam edidit. Sed ubi ille adsedit, Catilina, ut erat paratus ad dissimulanda omnia, demisso vultu, voce supplici postulare a patribus coepit ne quid de se temere crederent: ea familia

ortum, ita se ab adulescentia vitam instituisse, ut omnia bona in spe haberet: ne existumarent sibi, patricio homini, cuius ipsius atque maiorum plurima beneficia in plebem Romanam essent, perdita republica opus esse, cum eam servaret M. Tullius, inquilinus civis urbis Romae. Ad haec maledicta alia cum adderet, obstrepere omnes, hostem atque parricidam vocare. Tum ille furibundus: 'quoniam quidem circumventus,' inquit, 'ab inimicis praeceps agor, incendium meum ruina restinguam.'

Catil., 31.

216. Comparison of Caesar and Cato.

Sed memoria mea ingenti virtute, diversis moribus fuere viri duo, M. Cato et C. Caesar: quos, quoniam res obtulerat, silentio praeterire non fuit consilium, quin utriusque naturam et mores, quantum ingenio possem, aperirem. Igitur his genus, aetas, eloquentia prope aequalia fuere: magnitudo animi par, item gloria, sed alia alii. Caesar beneficiis atque munificentia magnus habebatur; integritate vitae Cato. Ille mansuetudine et misericordia clarus factus; huic severitas dignitatem addiderat. Caesar dando, sublevando, ignoscendo; Cato nihil largiundo gloriam adeptus est. In altero miseris perfugium erat, in altero malis pernicies: illius facilitas, huius constantia laudabatur. Postremo Caesar in animum induxerat laborare, vigilare; negotiis amicorum intentus, sua neglegere; nihil denegare, quod dono dignum esset; sibi magnum imperium, exercitum, novum bellum exoptabat, ubi virtus enitescere posset. At Catoni studium modestiae, decoris, sed maxume severitatis erat. Non divitiis cum divite, neque factione cum factioso; sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat; esse, quam videri, bonus malebat; ita, quo minus gloriam petebat, eo illum magis sequebatur.

Catil., 53, 54.

217. The Path of Progress lies through Virtue.

Falso queritur de natura sua genus humanum, quod, imbecilla atque aevi brevis, forte potius, quam virtute regatur. Nam contra reputando, neque maius aliud neque praestabilius invenies,

magisque naturae industriam hominum, quam vim aut tempus deesse. Sed dux atque imperator vitae mortalium animus est: qui ubi ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens potensque et clarus est, neque fortuna eget, quippe quae probitatem, industriam ceterasque artes bonas neque dare neque eripere cuiquam potest: sin, captus pravis cupidinibus, ad inertiam et voluptates corporis pessum datus est, perniciosa lubidine paullisper usus: ubi per socordiam vires, tempus, ingenium defluxere, naturae infirmitas accusatur, suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt. Quodsi hominibus bonarum rerum tanta cura esset, quanto studio aliena ac nihil profutura multumque etiam periculosa petunt; neque regerentur magis, quam regerent casus, et eo magnitudinis procederent, uti pro mortalibus gloria aeterni fierent.

Jug., 1.

218. A Story of two Carthaginian Brothers.

Non indignum videtur, egregium atque mirabile facinus duorum Carthaginiensium memorare; eam rem nos locus admonuit. Qua tempestate Carthaginienses pleraque Africa imperitabant, Cyrenenses quoque magni atque opulenti fuere. Ager in medio arenosus, una specie: neque flumen, neque mons erat, qui finis eorum discerneret: quae res eos in magno diuturnoque bello inter se habuit. Postquam utrimque legiones, item classes, saepe fusae fugataeque, et alteri alteros aliquantum attriverant; veriti, ne mox victos victoresque defessos alius aggrederetur, per inducias sponsionem faciunt, uti certo die legati domo proficiscerentur; quo in loco inter se obvii fuissent, is communis utriusque populi finis haberetur. Igitur Carthagine duo fratres missi, quibus nomen Philaenis erat, maturavere iter pergere: Cyrenenses tardius iere. Id socordiane an casu acciderit, parum cognovi. Ceterum solet in illis locis tempestas haud secus, atque in mari, retinere. Nam ubi per loca aequalia et nuda gignentium ventus coortus arenam humo excitavit, ea, magna vi agitata, ora oculosque implere solet; ita prospectu impedito morari iter. Postquam Cyrenenses aliquanto posteriores se vident, et ob rem corruptam domi poenas metuunt: criminari, Carthaginienses ante tempus domo digressos, conturbare rem:

denique omnia malle, quam victi abire. Sed cum Poeni aliam conditionem, tantummodo aequam, peterent, Graeci optionem Carthaginiensium faciunt, ut vel illi, quos finis populo suo peterent, ibi vivi obruerentur; vel eadem conditione sese, quem in locum vellent, processuros. Philaeni conditione probata, seque vitamque suam reipublicae condonavere; ita vivi obruti. Carthaginienses in eo loco Philaenis fratribus aras consecravere; aliique illis domi honores instituti.

Jug., 79.

219. Merit is the True Title to Nobility. (From Speech of Marius.)

Cómparate nunc, Quirites, me hominem novum cum illorum superbia. Quae illi audire et legere solent, eorum partim vidi, alia egomet gessi: quae illi litteris, ea ego militando didici. Nunc vos existumate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam; mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quamquam ego naturam unam et communem omnium existumo, sed fortissumum quemque generosissumum esse. Ac si iam ex patribus Albini aut Bestiae quaeri posset, mene an illos ex se gigni maluerint, quid responsuros creditis, nisi, sese liberos quam optumos voluisse? Quodsi iure me despiciunt, faciant idem maioribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas coepit. Invident honori meo; ergo invideant labori, innocentiae, periculis etiam meis, quoniam per haec illum cepi. Non possum fidei causa imagines neque triumphos aut consulatus maiorum meorum ostentare; at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia militaria dona; praeterea cicatrices adverso corpore. Hae sunt meae imagines, haec mea nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, sed quae egomet plurumis meis laboribus et periculis quaesivi. Non sunt composita mea verba; parvi id facio; ipsa se virtus satis ostendit; illis artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant. Neque litteras Graecas didici: parum placebat eas discere, quippe quae ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa, multo optuma reipublicae, doctus sum: hostem ferire; praesidia agitare; nihil metuere, nisi turpem famam; hiemem et aestatem iuxta pati: humi requiescere; eodem tempore inopiam et laborem tolerare. His

ego praeceptis milites hortabor: neque illos arte colam, me opulenter; neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc civile imperium.

Jug., 85.

P. TERENTIUS VARRO ATACINUS, CIRC. 82–37 B. C.

220. ASTRONOMICAL AND GEOGRAPHICAL DESCRIPTIONS.

Vidit et aetherio mundum torquerier axe
Et septem aeternis sonitum dare vocibus orbes,
Nitentes aliis alios quae maxima divis
Laetitia est. At tunc longe gratissima Phoebi
Dextera consimiles meditatur reddere voces.

Ergo inter solis stationem ad sidera septem
Exporrecta iacet tellus: huic extima fluctu
Oceani, interior Neptuno cingitur ora.

At quinque aetheriis zonis accingitur orbis
Ac vastant imas hiemes mediamque calores:
Sed terrae extremas inter mediamque coluntur
Quas solis valido numquam vis atterat igne.

Chorographia; fr. ap. Prisc., 609, 709 P., *et al.*

221. SIGNS OF RAIN.

Tum liceat pelagi volucres tardaeque paludis
Cernere inexpleto studio certare lavandi,
Et velut insolitum pennis infundere rorem;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et bos suspiciens caelum (mirabile visu)

Naribus aërium patulis decerpsit odorem,
Nec tenuis formica cavis non evehit ova.
Ephemeris; (s. *Navales Libri;*) *fr. ap. Serv. in Verg. G.* I, 375.

CORNELIUS NEPOS, 74–24 B. C.

222. How Themistocles brought on the Battle of Salamis.

At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus accessit astu idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cuius flamma perterriti classiarii cum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent moenibusque se defenderent, Themistocles unus restitit et universos pares esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros, idque Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum, qui tum summae imperii praeerat, fore affirmabat. Quem cum minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis adversarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut eius multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est magis etiam consilio Themistocli quam armis Graeciae.

Themist., 4.

223. Character of Atticus.

Hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Nam praeter gratiam, quae iam in adolescentulo magna erat, saepe *suis opibus* inopiam eorum publicam levavit. Cum

enim versuram facere publice necesse esset neque eius condicionem aequam haberent, semper se interposuit atque ita, ut neque usuram iniquam ab his acceperit neque longius, quam dictum esset, debere passus sit. Quod utrumque erat his salutare. Nam neque indulgendo inveterascere eorum aes alienum patiebatur neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis sex modii tritici darentur; qui modus mensurae medimnus Athenis appellatur. Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur. Quo factum est, ut hinc omnes honores, quos possent, publice haberent civemque facere studerent; quo beneficio ille uti noluit, quod non nulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia ascita.

Att., 2, 8.

L. VARIUS RUFUS, 74–14 B. C.

224. A Dog on the Scent of a Stag.

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervae comprendere lustra,
Saevit in absentem, et circum vestigia lustrans
Aethera per nitidum tenues sectatur odores;
Non amnes illam medii non ardua tentant,
Perdita nec serae meminit decedere nocti.

De Morte Caes., fr. ap. Macrob., Sat. vi, 2.

225. In Praise of Augustus.

Tene magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguum qui consulit et tibi et urbi,
Iuppiter.

Fr. ap. Hor., Ep. I, xvi, 27.

P. VERGILIUS MARO, 70–19 B. C.

226. A Gnat's Ghost bewails its Untimely Death.

Inquit: Quid meritus, ad quae delatus acerbas
Cogor adire vices? Tua dum mihi carior ipsa
Vita fuit vita, rapior per inania ventis.
Tu lentus refoves iucunda membra quiete,
Ereptus tetris e cladibus: at mea Manes
Viscera Lethaeas cogunt transnare per undas;
Praeda Charontis agor. Viden' ut flagrantia taedis
Lumina collucent infestis omnia templis;
Obvia Tisiphone, serpentibus undique comta,
Et flammas et saeva quatit mihi verbera poenae;
Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digressa est gratia, cum te
Restitui superis leti iam limine ab ipso?
Praemia sunt pietatis ubi? Pietatis honores
In vanas abiere vices: et rure recessit
Iustitiae prior illa fides: instantia vidi
Alterius, sine respectu mea fata relinquens,
Ad pariles agor eventus; fit poena merenti;
Poena fit exitium: modo sit dum grata voluntas!
Exsistat par officium! Feror avia carpens,
Avia Cimmerios inter distantia lucos:
Quem circa tristes densentur in omnia poenae.

Culex, 209–232.

227. A Parody on Catullus IV.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus;
Neque ullius volantis impetum cisi
Nequisse praeterire: sive Mantuam

Opus foret volare, sive Brixiam.
Neque hoc negat Tryphonis aemuli domum
Negare nobilem, insulamve Caeruli:
Ubi iste, post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forfice
Comata colla, neque sordidum, iugo
Premente, dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, et lutosa Gallia,
Tibi haec fuisse, et esse, cognitissima
Ait Sabinus: ultima ex origine
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse; laeva, sive dextera,
Strigare mula, sive utrimque coeperat.
Neque ulla vota semitalibus deis
Sibi esse facta, praeter hoc novissimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed haec prius fuere; nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, et gemelle Castoris.

Catalec., viii.

228. Mine Hostess.

Copa Syrisca, caput Graia redimita mitella,
  Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosa saltat lasciva taberna,
  Ad cubitum raucos excutiens calamos:
'Quid iuvat aestivo defessum pulvere abesse,
  Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt cupae, calices, cyathi, rosa, tibia, chordae,
  Et trichila umbriferis frigida arundinibus.
Est et, Maenalio quae garrit dulce sub antro,
  Rustica pastoris fistula more sonans.
Est et vappa, cado nuper diffusa picato.
  Est strepitans rauco murmure rivus aquae.
Sunt etiam croceo violae de flore corollae;
  Sertaque purpurea lutea mixta rosa;

Et quae virgineo libata Achelois ab amne
Lilia vimineis attulit in calathis.
Sunt et caseoli, quos iuncea fiscina siccat:
Sunt autumnali cerea pruna die:
Castaneaeque nuces, et suave rubentia mala:
Est hic munda Ceres; est Amor: est Bromius.
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis:
Est pendens iunco caeruleus cucumis.
Est tuguri custos, armatus falce saligna;
Sed non et vasto est inguine terribilis.
Huc Calybita veni: fessus iam sudat asellus:
Parce illi: nostrum delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadae.
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Si sapis, aestivo recubans te prolue vitro;
Seu vis crystallo ferre novos calices.
Eia age pampinea fessus requiesce sub umbra;
Et gravidum roseo necte caput strophio.
Candida formosae decerpes ora puellae.
Ah! pereat, cui sunt prisca supercilia!
Quid cineri ingrato servas bene olentia serta?
Anne coronato vis lapide ista legi?
Pone merum et talos. Pereant, qui crastina curant!
Mors aurem vellens: vivite, ait, venio.'

Copa.

229. The Misery of Exile.

Fortunate senex, hic, inter flumina nota
Et fontes sacros, frigus captabis opacum!
Hinc tibi, quae semper, vicino ab limite saepes,
Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
Saepe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras;
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.
. . . . . .
At nos hinc alii sitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxen,

Et penitus toto divisos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tuguri congestum caespite culmen,
Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? En, quo discordia cives
Produxit miseros! en, quis consevimus agros!
Insere nunc Meliboee, piros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos posthac, viridi proiectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo;
Carmina nulla canam; non, me pascente, capellae,
Florentem cytisum et salices carpetis amaras.

Ecl., i, 52–58, 65–79.

230. A Prophecy.

Talia saecla, suis dixerunt, currite, fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcae.
Adgredere o magnos (aderit iam tempus) honores,
Cara deum suboles, magnum Iovis incrementum!
Adspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum,
Adspice, venturo laetantur ut omnia saeclo.
O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta.
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis atque huic pater adsit:
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer: cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Ecl., iv. 46–63.

231. The Formation of the Earth.

Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis; ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis;
Tum durare solum et discludere Nerea ponto
Coeperit et rerum paullatim sumere formas;
Iamque novum terrae stupeant lucescere solem
Altius, atque cadant summotis nubibus imbres:
Incipiant silvae cum primum surgere, cumque
Rara per ignaros errent animalia montis.

Ecl., vi, 31–40.

232. A Disappointed Lover's Lament.

Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum,
Coniugis indigno Nisae deceptus amore
Dum queror, et divos, quamquam nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Maenalus argutumque nemus pinosque loquentis
Semper habet; semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertis.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam grypes equis, aevoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula dammae.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor;
Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
O digno coniuncta viro, dum despicis omnis,
Dumque tibi est odio mea fistula dumque capellae
Hirsutumque supercilium promissaque barba,
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Saepibus in nostris parvam te roscida mala —

Dux ego vester eram — vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me iam acceperat annus;
Iam fragilis poteram ab terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor; duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Saevus Amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus; crudelis tu quoque, mater;
Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
Inprobus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc et ovis ultro fugiat lupus, aurea durae
Mala ferant quercus, narcisso floreat alnus,
Pinguia corticibus sudent electra myricae,
Certent et cycnis, ululae, sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in silvis, inter delphinas Arion,
(Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus)
Omnia vel medium fiat mare. Vivite, silvae:
Praeceps aërii specula de montis in undas
Deferar; extremum hoc munus morientis habeto.
Desine Maenalios, iam desine, tibia, versus.

Ecl., viii, 17–62.

233. A Storm in Harvest.

Saepe ego, cum flavis messorem induceret arvis
Agricola, et fragili iam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere proelia vidi;
Quae gravidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque levem stipulasque volantes,
Saepe etiam immensum caelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes; ruit arduus aether,
Et pluvia ingenti sata laeta boumque labores
Diluit; implentur fossae, et cava flumina crescunt

Cum sonitu; fervetque fretis spirantibus aequor.
Ipse Pater, media nimborum in nocte, corusca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit; fugere ferae; et mortalia corda
Per gentes humilis stravit pavor: ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deicit; ingeminant austri et densissimus imber;
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.
G., i, 316–334.

234. The Spring of the World.

Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis;
Vere tument terrae et genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether
Coniugis in gremium laetae descendit, et omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus;
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus, superat tener omnibus umor;
Inque novos soles audent se germina tuto
Credere, nec metuit surgentes pampinus austros,
Aut actum caelo magnis aquilonibus imbrem,
Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
Cum primae lucem pecudes hausere, virumque
Terrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissaeque ferae silvis, et sidera caelo.
Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet caeli indulgentia terras.
G., ii, 323–345.

235. A Summer Day in the Country.

At vero Zephyris cum laeta vocantibus aestas
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittet,
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde, ubi quarta sitim caeli collegerit hora
Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae,
Ad puteos aut alta greges ad stagna iubebo
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
Sicubi magna Iovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos, aut sicubi nigrum
Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra;
Tum tenuis dare rursus aquas, et pascere rursus
Solis ad occasum, cum frigidus aëra vesper
Temperat, et saltus reficit iam roscida luna,
Litoraque alcyonem resonant, acalanthida dumi.

G., iii, 322–338.

236. Attack on Priam's Palace.

At domus interior gemitu miseroque tumultu
Miscetur; penitusque cavae plangoribus aedes
Femineis ululant; ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidae tectis matres ingentibus errant,
Amplexaeque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus; nec claustra, neque ipsi
Custodes sufferre valent. Labat ariete crebro
Ianua, et emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi; rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danai, et late loca milite complent.
Non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
Cum stabulis armenta trahit. Vidi ipse furentem
Caede Neoptolemum, geminosque in limine Atridas;

Vidi Hecubam centumque nurus, Priamumque per aras
Sanguine foedantem, quos ipse sacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
Barbarico postes auro spoliisque superbi,
Procubuere; tenent Danai, qua deficit ignis.

Aen., ii, 486–505.

237. DIDO UPBRAIDS AENEAS FOR ATTEMPTING TO DESERT HER SECRETLY.

Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
Posse nefas, tacitusque mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris sidere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
Crudelis! Quid? si non arva aliena domosque
Ignotas peteres, et Troia antiqua maneret,
Troia per undosum peteretur classibus aequor?
Mene fugis? Per ego has lacrimas dextramque tuam te,
Quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui,
Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miserere domus labentis, et istam,
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni
Odere; infensi Tyrii; te propter eundem
Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
Fama prior. Cui me moribundam deseris, hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an, mea Pygmalion dum moenia frater
Destruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam suboles, si quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret,
Non equidem omnino capta ac deserta viderer.
. . . . . .
Talia dicentem iamdudum aversa tuetur,
Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat

Luminibus tacitis; et sic accensa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide; sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.
Nam quid dissimulo? aut quae me ad maiora reservo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Num lacrimas victus dedit, aut miseratus amantem est?
Quae quibus anteferam? Iam iam nec maxima Iuno,
Nec Saturnius haec oculis pater adspicit aequis.
Nusquam tuta fides. Eiectum litore, egentem
Excepi, et regni demens in parte locavi;
Amissam classem, socios a morte reduxi;
(Heu furiis incensa feror!) nunc augur Apollo,
Nunc Lyciae sortes, nunc et Iove missus ab ipso
Interpres divum fert horrida iussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat. Neque te teneo, neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.
Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
Supplicia hausurum scopulis, et nomine Dido
Saepe vocaturum. Sequar atris ignibus absens,
Et, cum frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. Dabis, improbe, poenas;
Audiam, et haec Manes veniet mihi fama sub imos.

Aen., iv, 305–330, 362–387.

238. Grief in the Stillness of Night.

Nox erat, et placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, silvaeque et saeva quierant
Aequora, cum medio volvuntur sidera lapsu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti.
At non infelix animi Phoenissa, neque unquam
Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem
Accipit. Ingeminant curae, rursusque resurgens
Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aestu.
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat:

En, quid ago? rursusne procos irrisa priores
Experiar, Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sim toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrum
Iussa sequar? quiane auxilio iuvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) sinet? ratibusve superbis
Invisam accipiet? Nescis, heu perdita! necdum
Laomedonteae sentis periuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ovantes?
An Tyriis omnique manu stipata meorum
Inferar, et quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, et ventis dare vela iubebo?
Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.
Tu, lacrimis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque obicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere, more ferae, tales nec tangere curas!
Non servata fides, cineri promissa Sychaeo!

Aen., iv, 522–552.

239. A Boat-Race.

Effugit ante alios, primisque elabitur undis
Turbam inter fremitumque Gyas; quem deinde Cloanthus
Consequitur, melior remis; sed pondere pinus
Tarda tenet. Post hos aequo discrimine Pristis
Centaurusque locum tendunt superare priorem.
Et nunc Pristis habet, nunc victam praeterit ingens
Centaurus; nunc una ambae iunctisque feruntur
Frontibus, et longa sulcant vada salsa carina.
Iamque propinquabant scopulo, metamque tenebant:
Cum princeps medioque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis compellat voce Menoeten:
Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum,
Litus ama, et laevas stringat, sine, palmula cautes;
Altum alii teneant! Dixit. Sed caeca Menoetes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diversus abis? iterum: pete saxa, Menoete,

Cum clamore Gyas revocabat, et ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, et propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyae scopulosque sonantes
Radit iter laevum interior, subitoque priorem
Praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.
Tum vero exarsit iuveni dolor ossibus ingens;
Nec lacrimis caruere genae: segnemque Menoetem,
Oblitus decorisque sui sociumque salutis,
In mare praecipitem puppi deturbat ab alta;
Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister:
Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est,
Iam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum et labentem Teucri et risere natantem;
Et salsos rident revomentem pectore fluctus.

Aen., v, 151–182.

240. The Gates of Hell.

Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,
Perque domos Ditis vacuas, et inania regna:
Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in silvis, ubi caelum condidit umbra
Iupiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
Luctus et ultrices posuere cubilia Curae;
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Et Metus, et malesuada Fames, ac turpis Egestas:
Terribiles visu formae: Letumque, Labosque;
Tum consanguineus Leti Sopor, et mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annosaque brachia pandit
Ulmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haerent.
Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
Centauri, in foribus stabulant, Scyllaeque biformes,

Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera;
Gorgones, Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae.
Aen., vi, 268–289.

241. The Origin and Destiny of the Human Spirit.

Principio caelum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunae, Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum,
Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.
Igneus est ollis vigor et caelestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant
Terrenique hebetant artus moribundaque membra.
Hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque, neque auras
Dispiciunt, clausae tenebris et carcere caeco.
Quin et supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeae excedunt pestes; penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur poenis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. Aliae panduntur inanes
Suspensae ad ventos; aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur Manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, et pauci laeta arva tenemus:
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aetherium sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnis, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethaeum ad fluvium deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores supera ut convexa revisant
Rursus, et incipiant in corpora velle reverti.
Aen., vi, 724–751.

242. Roman Genius is Imperial.

Quo fessum rapitis, Fabii? Tu maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando restituis rem.
Excudent alii spirantia mollius aera,
Credo equidem; vivos ducent de marmore vultus;
Orabunt causas melius, caelique meatus
Describent radio, et surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento;
Hae tibi erunt artes: pacisque imponere morem,
Parcere subiectis, et debellare superbos.

Aen., vi, 845–853.

243. Juno inveighs against the Trojans.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum! Num Sigeis occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incensa cremavit
Troia viros? Medias acies mediosque per ignes
Invenere viam. At, credo, mea numina tandem
Fessa iacent, odiis aut exsaturata quievi?
Quin etiam patria excussos infesta per undas
Ausa sequi, et profugis toto me opponere ponto.
Absumtae in Teucros vires caelique marisque.
Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Profuit? Optato conduntur Thybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit; concessit in iras
Ipse deum antiquam genitor Calydona Dianae;
Quod scelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem?
Ast ego, magna Iovis coniunx, nil linquere inausum
Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
Vincor ab Aenea! Quod si mea numina non sunt
Magna satis: dubitem haud equidem implorare, quod usquam est.
Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
Atque immota manet fatis Lavinia coniunx:

At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos exscindere regum.
Hac gener atque socer coëant mercede suorum.
Sanguine Troiano et Rutulo dotabere, virgo;
Et Bellona manet te pronuba. Nec face tantum
Cisseis praegnans ignes enixa iugales;
Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,
Funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.

Aen., vii, 293–322.

244. Death of Nisus and Euryalus.

Dixerat, et toto connixus corpore ferrum
Conicit: hasta volans noctis diverberat umbras,
Et venit aversi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fisso transit praecordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, et longis singultibus ilia pulsat.
Diversi circumspiciunt. Hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure.
Dum trepidant, iit hasta Tago per tempus utrumque
Stridens, traiectoque haesit tepefacta cerebro.
Saevit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
Auctorem, nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas
Persolves amborum, inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. Tum vero exterritus, amens
Conclamat Nisus; nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem:
Me, me, adsum, qui feci, in me convertite ferrum,
O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iste nec ausus,
Nec potuit; caelum hoc et conscia sidera testor;
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
Transabiit costas, et candida pectora rumpit.
Volvitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
It cruor, inque humeros cervix collapsa recumbit:
Purpureus veluti cum flos, succisus aratro,
Languescit moriens: lassove papavera collo

Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.
At Nisus ruit in medios, solumque per omnes
Volscentem petit; in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes, hinc comminus atque hinc
Proturbant. Instat non secius, ac rotat ensem
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverso, et moriens animam abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.

Aen., ix, 410–445.

245. NUMANUS TAUNTS THE TROJANS WITH EFFEMINACY.

Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, et morti praetendere muros?
En, qui nostra sibi bello connubia poscunt!
Quis deus Italiam, quae vos dementia adegit?
Non hic Atridae, nec fandi fictor Ulixes.
Durum ab stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, saevoque gelu duramus et undis;
Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant;
Flectere ludus equos, et spicula tendere cornu.
At patiens operum parvoque assueta iuventus
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne aevum ferro teritur, versaque iuvencum
Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
Canitiem galea premimus; semperque recentes
Comportare iuvat praedas, et vivere rapto.
Vobis picta croco et fulgenti murice vestis:
Desidiae cordi; iuvat indulgere choreis;
Et tunicae manicas, et habent redimicula mitrae.
O vere Phrygiae, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos buxusque vocat Berecyntia Matris
Idaeae, sinite arma viris, et cedite ferro.

Aen., ix, 598–620.

246. Lament of Evander over his Son.

Non haec, o Palla, dederas promissa parenti.
Cautius ut saevo velles te credere Marti!
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis
Et praedulce decus primo certamine posset.
Primitiae iuvenis miserae! bellique propinqui
Dura rudimenta! et nulli exaudita deorum
Vota precesque meae! tuque, o sanctissima coniunx,
Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem.
Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
Restarem ut genitor. Troum socia arma secutum
Obruerent Rutuli telis! animam ipse dedissem,
Atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret!
Nec vos arguerim, Teucri, nec foedera, nec, quas
Iunximus hospitio, dextras; sors ista senectae
Debita erat nostrae. Quod si immatura manebat
Mors natum: caesis Volscorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros, cecidisse iuvaret.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
Quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis,
Esset par aetas et idem si robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, et haec memores regi mandata referte:
Quod vitam moror invisam, Pallante peremto,
Dextera causa tua est, Turnum gnatoque patrique
Quam debere vides. Meritis vacat hic tibi solus
Fortunaeque locus. Non vitae gaudia quaero;
Nec fas: sed nato Manes perferre sub imos.

Aen., xi, 152–181.

247. Turnus is brought to bay.

Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo quod forte iacebat,
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
Altior insurgens, et cursu concitus, heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu, saxumque immane moventem:
Genua labant; gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis, oculos ubi languida pressit
Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notae
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur:
Sic Turno, quacunque viam virtute petivit,
Successum dea dira negat. Tum pectore sensus
Vertuntur varii. Rutulos adspectat, et urbem,
Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit;
Nec, quo se eripiat, nec, qua vi tendat in hostem,
Nec currus usquam videt, aurigamve sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis; et corpore toto
Eminus intorquet. Murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus. Volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
Loricae, et clipei extremos septemplicis orbes,
Per medium stridens transit femur. Incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, et vocem late nemora alta remittunt.

Aen., xii, 896–929.

Q. HORATIUS FLACCUS, 65–8 B. C.

248. The Love of Money.

Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautaeque per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvola, nam exemplost, magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest atque addit acervo,
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit et illis utitur ante
Quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
Demoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat, immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
'Quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem.'
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Milia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus ac meus, ut si
Reticulum panis venales inter onusto
Forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturae fines viventi, iugera centum an
Mille aret? 'At suavest ex magno tollere acervo.'
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, et dicas 'magno de flumine malim,
Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.' Eo fit,
Plenior ut siquos delectet copia iusto,
Cum ripa simul avolsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget, quantost opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis.

At bona pars hominum decepta cupidine falso
'Nil satis est,' inquit, 'quia tanti quantum habeas sis.'
Quid facias illi? Iubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit. Ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: 'Populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.'
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? Mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians et tamquam parcere sacris
Cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus? quem praebeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius, adde,
Quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te conpilent fugientes, hoc iuvat? Horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit temptatum frigore corpus
Aut alius casus lecto te adfixit, habes qui
Adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet ac reddat gnatis carisque propinquis?
Non uxor salvum te volt, non filius; omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
Infelix operam perdas: ut siquis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.

Sat., I, i, 28–91.

249. Truths are best taught to the Young by Warning Examples.

Insuevit pater optimus hoc me
Ut fugerem, exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur, parce, frugaliter, atque

Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset:
'Nonne vides, Albi ut male vivat filius? utque
Barrus inops? Magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit.' A turpi meretricis amore
Cum deterreret: 'Scetani dissimilis sis.'
Ne sequerer moechas, concessa cum venere uti
Possem: 'Deprensi non bella est fama Treboni,'
Aiebat. 'Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possum. Simul ac duraverit aetas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.' Sic me
Formabat puerum dictis, et sive iubebat,
Ut facerem quid: 'Habes auctorem, quo facias hoc,'
Unum ex iudicibus selectis obiciebat;
Sive vetabat: 'An hoc inhonestum et inutile factu
Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
Hic atque ille?' Avidos vicinum funus ut aegros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria saepe
Absterrent vitiis.

Sat., I, iv, 105–129.

250. The Epicurean Doctrine as to Providence.

Postera tempestas melior, via peior ad usque
Bari moenia piscosi; dein Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque iocosque,
Dum flamma sine tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. Credat Iudaeus Apella,
Non ego: namque deos didici securum agere aevum,
Nec, siquid miri faciat natura, deos id
Tristes ex alto caeli demittere tecto.

Sat., I, v, 96-103.

251. A Bore.

Ibam forte Via Sacra, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis;
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
Arreptaque manu: 'Quid agis, dulcissime rerum?'
'Suaviter, ut nunc est,' inquam, 'et cupio omnia quae vis.'
Cum adsectaretur: 'Num quid vis?' occupo. At ille:
'Noris nos,' inquit; 'docti sumus.' Hic ego: 'Pluris
Hoc' inquam 'mihi eris.' Misere discedere quaerens,
Ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
Manaret talos. 'O te, Bolane, cerebri
Felicem!' aiebam tacitus, cum quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
Nil respondebam, 'Misere cupis,' inquit, 'abire:
Iamdudum video; sed nil agis; usque tenebo;
Prosequar hinc quo nunc iter est tibi.' 'Nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
Trans Tiberim longe cubat is, prope Caesaris hortos.'
'Nil habeo quod agam, et non sum piger, usque sequar te.'
Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
Cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
'Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plures
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto.'
Interpellandi locus hic erat: 'Est tibi mater,
Cognati, quis te salvo est opus?' 'Haud mihi quisquam:
Omnes composui.' 'Felices! Nunc ego resto.
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit divina mota anus urna:
"Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor aut tussis, nec tarda podagra;
Garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces,
Si sapiat vitet, simul atque adoleverit aetas."'

Sat., I, ix, 1–34.

252. Precepts of Gastronomy.

Nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum;
Nec satis est cara pisces averrere mensa
Ignarum quibus est ius aptius et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber et iligna nutritus glande rotundas
Curvat aper lances carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edules.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
Ante meum nulli patuit quaesita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam,
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si caelo suppones vina sereno,
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo,
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho; perna magis ac magis hillis
Flagitat immorsus refici, quin omnia malit,
Quaecumque immundis fervent allata popinis.

Sat., II, iv, 35–62.

253. The Plagues of Life in Town.

Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Unde homines operum primos vitaeque labores
Instituunt — sic dis placitum — tu carminis esto
Principium. Romae sponsorem me rapis: 'Eia

Ne prior officio quisquam respondeat, urge!'
Sive Aquilo radit terras seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto
Luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
'Quid vis, insane, et quas res agis?' improbus urget
Iratis precibus: 'tu pulses omne, quod obstat,
Ad Maecenatem memori si mente recurras?'
Hoc iuvat et melli est, non mentiar; at simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. 'Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.'
'De re communi scribae magna atque nova te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.'
'Imprimat his, cura, Maecenas signa tabellis.'
Dixeris: 'Experiar;'—'Si vis, potes' addit et instat.

Sat., II, vi, 20–39.

254. The Town and Country Mouse.

Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
Asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
Sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
Aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
Vincere tangentis male singula dente superbo;
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc: 'Quid te iuvat,' inquit, 'amice,
Praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo leti fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
Vive memor, quam sis aevi brevis!' Haec ubi dicta

Agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Moenia nocturni subrepere. Iamque tenebat
Nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
In locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magna superessent fercula cena,
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
Continuatque dapes, nec non verniliter ipsis
Fungitur officiis, praelibans omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus: 'Haud mihi vita
Est opus hac' ait, et 'valeas; me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.'

S., II, vi, 80–117.

255. The Delights of Country Life.

Beatus ille qui procul negotiis,
  Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
  Solutus omni fenore,
Neque excitatur classico miles truci,
  Neque horret iratum mare,
Forumque vitat et superba civium
  Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
  Altas maritat populos,
Aut in reducta valle mugientium
  Prospectat errantes greges,
Inutilesve falce ramos amputans
  Feliciores inserit,

Aut pressa puris mella condit amphoris,
  Aut tondet infirmas oves;
Vel cum decorum mitibus pomis caput
  Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pira
  Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
  Silvane, tutor finium.
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
  Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae,
  Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
  Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
  Imbres nivesque conparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
  Apros in obstantes plagas,
Aut amite levi rara tendit retia,
  Turdis edacibus dolos,
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem,
  Iucunda captat praemia.

Epod., ii, 1–36.

256. The Isles of the Blessed.

Nos manet Oceanus circumvagus; arva, beata
  Petamus arva divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
  Et imputata floret usque vinea,
Germinat et numquam fallentis termes olivae
  Suamque pulla ficus ornat arborem,
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
  Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
  Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
  Neque intumescit alta viperis humus.

Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret impotentia.
Pluraque felices mirabimur: ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis,
Utrumque rege temperate Caelitum.

Epod., xvi, 41–58.

257. The Return of Spring.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinae carinas,
Ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni,
Nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente luna,
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Volcanus ardens urit officinas.

Nunc decet aut viridi nitidum caput inpedire myrto
Aut flore terrae quem ferunt solutae;
Nunc et in umbrosis Fauno decet inmolare lucis,
Seu poscat agna sive malit haedo.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres. O beate Sesti,
Vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.
Iam te premet nox fabulaeque Manes

Et domus exilis Plutonia; quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis et mox virgines tepebunt.

Od., I, iv.

258. The Ship of State.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? Fortiter occupa
  Portum. Nonne vides ut
    Nudum remigio latus

Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemant, ac sine funibus
  Vix durare carinae
    Possint imperiosius

Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non di, quos iterum pressa voces malo.
  Quamvis Pontica pinus,
    Silvae filia nobilis,

Iactes et genus et nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
  Fidit. Tu, nisi ventis
    Debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium curaque non levis,
  Interfusa nitentes
    Vites aequora Cycladas.

Od., I, xiv.

259. The Upright Man is always safe.

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauri iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
  Fusce, pharetra,

Sive per Syrtes iter aestuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quae loca fabulosus
  Lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem,

Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis,
Nec Iubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,
Quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget;

Pone sub curru nimium propinqui
Solis in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

Od., I, xxii.

260. FORTUNE.

O diva, gratum quae regis Antium,
Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos: —

Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus, te, dominam aequoris,
Quicumque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.

Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Urbesque gentesque et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum et
Purpurei metuunt tyranni,

Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam, neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.

Te semper anteit saeva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahena; nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.

Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcumque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.

At vulgus infidum et meretrix retro
Periura cedit: diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici,
Ferre iugum pariter dolosi.

Od., I, xxxv, 1–28.

261. To Barine, a Heartless Coquette.

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset umquam,
Dente si nigro fieres vel uno
Turpior ungui,

Crederem. Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo iuvenumque prodis
Publica cura.

Expedit matris cineres opertos
Fallere et toto taciturna noctis
Signa cum caelo gelidaque divos
Morte carentes.

Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident
Simplices Nymphae, ferus et Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.

Adde quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova, nec priores
Inpiae tectum dominae relinquunt,
Saepe minati.

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci miseraeque nuper
Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

Od., II, viii.

262. The Golden Mean.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens
Pinus et celsae graviore casu
Decidunt turres feriuntque summos
Fulgura montes.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

Submovet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suscitat Musam neque semper arcum
Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
Fortis adpare; sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Od., II, x.

263. Exile of Regulus.

Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse et virilem
Torvus humi posuisse vultum:

Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor numquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.

Atqui sciebat, quae sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,

Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

Od., III, v, 41–56.

264. An Amoebaeum. — 'Amantium irae amoris integratio.'

'Donec gratus eram tibi
Nec quisquam potior bracchia candidae
Cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.'

'Donec non alia magis
Arsisti neque erat Lydia post Chloen,
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.'

'Me nunc Thressa Chloe regit,
Dulces docta modos et citharae sciens,
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.'

'Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.'

'Quid si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe
Reiectaeque patet ianua Lydiae?'

'Quamquam sidere pulchrior
Illest, tu levior cortice et inprobo
Iracundior Hadria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens!'

Od., III, ix.

265. The Worship of a Pure Heart.

Caelo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si ture placaris et horna
Fruge Lares avidaque porca,

Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Robiginem aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices
  Aut crescit Albanis in herbis
    Victima, pontificum secures

Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium
  Parvos coronantem marino
    Rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
  Mollivit aversos Penates
    Farre pio et saliente mica.

Od., III, xxiii.

266. The Immortality of Song.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Od., III, xxx.

267. A Paean.

Concines maiore poeta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum merita decorus
  Fronde Sygambros;

Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere bonique divi
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
  Tempora priscum.

Concines laetosque dies et urbis
Publicum ludum super inpetrato
Fortis Augusti reditu forumque
  Litibus orbum.

Tum meae, siquid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars, et 'o Sol
Pulcher, o laudande!' canam recepto
  Caesare felix.

Atque dum procedit, 'io triumphe!'
Non semel dicemus, 'io triumphe!'
Civitas omnis dabimusque divis
  Tura benignis.

Od., IV, ii, 33–52.

268. Moral Qualities are Hereditary.

Victrices catervae
Consiliis iuvenis revictae

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
  In pueros animos Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis.
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus; neque imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.
Od., IV, iv, 19–32 (23–36).

269. A Letter of Introduction to Tiberius.

Septimius, Claudi, nimirum intellegit unus,
Quanti me facias: nam cum rogat et prece cogit,
Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
Dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
Munere cum fungi propioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem;
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
Sic ego, maioris fugiens opprobria culpae,
Frontis ad urbanae descendi praemia. Quodsi
Depositum laudas ob amici iussa pudorem,
Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.
Ep. I, ix.

270. True Morality consists in the Motive, not in the Outward Act.

Falsus honor iuvat et mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum et medicandum? 'Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges iuraque servat;
Quo multae magnaeque secantur iudice lites;
Quo res sponsore et quo causae teste tenentur.'
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.
'Nec furtum feci nec fugi,' si mihi dicit

Servus: 'Habes pretium, loris non ureris,' aio.
'Non hominem occidi.' 'Non pasces in cruce corvos.'
'Sum bonus et frugi.' Renuit negitatque Sabellus;
'Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, et opertum miluus hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore;
Tu nihil admittes in te formidine poenae:
Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabae modiis cum surripis unum,
Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.'
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocumque deos vel porco vel bove placat,
'Iane pater!' clare, clare cum dixit: 'Apollo!'
Labra movet, metuens audiri: 'Pulchra Laverna,
Da mihi fallere, da iusto sanctoque videri,
Noctem peccatis et fraudibus obice nubem.'
Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
In triviis fixum cum se demittit ob assem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porro
Qui metuens vivet, liber mihi non erit umquam.

Ep. I, xvi, 38–66.

271. Horace's Independent Literary Position.

O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
Bilem, saepe iocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps,
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit,
Dux regit examen. Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos et carminis artem;
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgavi fidicen; iuvat immemorata ferentem

Ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosae plebis suffragia venor
Impensis cenarum et tritae munere vestis;
Non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,
Grammaticas ambire tribus et pulpita dignor.
Hinc illae lacrimae.

Ep. I, xix, 19–41.

272. A Comparative Estimate of the early Roman Dramatists, from Naevius to Afranius.

Ennius, et sapiens et fortis et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur,
Quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
Naevius in manibus non est et mentibus haeret
Paene recens? Adeo sanctum est vetus omne poema.
Ambigitur quoties, uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti,
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit et hos arto stipata theatro
Spectat Roma potens, habet hos numeratque poetas
Ad nostrum tempus Livi scriptoris ab aevo.

Ep. II, i, 50–62.

273. A Tranquil Mind and a Genial Temper can alone bring Contentment.

Pauperies immunda domo procul absit: ego utrum
Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis aetatem ducimus Austris,
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi. Quid? cetera iam simul isto
Cum vitio fugere? Caret tibi pectus inani

Ambitione? caret mortis formidine et ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
Natales grate numeras? ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senecta?
Quid te exemta levat spinis de pluribus una?
Vivere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
Tempus abire tibi est, ne potum largius aequo
Rideat et pulset lasciva decentius aetas.

Ep. II, ii, 199–216.

274. THE STANDARD OF GOOD LANGUAGE IS THE BEST CONTEMPORARY LITERATURE.

Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget dabiturque licentia sumta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadant parce detorta. Quid autem
Caecilio Plautoque dabit Romanus, ademtum
Vergilio Varioque? Ego cur, acquirere pauca
Si possum, invideor, cum lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit semperque licebit
Signatum praesente nota producere nomen.
Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
Et iuvenum ritu florent modo nata virentque.
Debemur morti nos nostraque: sive receptus
Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis
Vicinas urbes alit et grave sentit aratrum;
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius; mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur, quae iam cecidere, cadentque

Quae nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
A. P., 47–72.

275. THE DRAMATIC POET SHOULD REMEMBER THAT BOYHOOD, YOUTH, MANHOOD, AND AGE HAS EACH ITS OWN SEPARATE AND PECULIAR CHARACTER.

Si plausoris eges aulaea manentis et usque
Sessuri, donec cantor 'Vos plaudite' dicat;
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere et iram
Colligit ac ponit temere et mutatur in horas.
Imberbis iuvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.
Conversis studiis aetas animusque virilis
Quaerit opes et amicitias, inservit honori,
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
Quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti,
Vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, castigator censorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt: ne forte seniles
Mandentur iuveni partes pueroque viriles;
Semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.
A. P., 154–178.

ALBIUS TIBULLUS, 54–19 B. C.

276. A Faithful Lover.

Ibitis Aegeas sine me, Messala, per undas,
O utinam memores ipse cohorsque mei!
Me tenet ignotis aegrum Phaeacia terris:
Abstineas avidas Mors precor, atra manus.
Abstineas Mors atra, precor: non hic mihi mater,
Quae legat in maestos ossa perusta sinus;
Non soror, Assyrios cineri qui dedat odores,
Et fleat effusis ante sepulcra comis;
Delia non usquam, quae, me cum mitteret urbe,
Dicitur ante omnes consuluisse deos.
Illa sacras pueri sortes ter sustulit: illi
Rettulit e triviis omina certa puer.
Cuncta dabant reditus: tamen est deterrita nunquam,
Quin fieret, nostras respiceretque vias.
Ipse ego solator, cum iam mandata dedissem,
Quaerebam tardas anxius usque moras.
Aut ego sum causatus aves aut omina dira,
Saturni aut sacram me tenuisse diem.
O quoties, ingressus iter, mihi tristia dixi
Offensum in porta signa dedisse pedem!
Audeat invito ne quis discedere Amore;
Aut sciat egressum se prohibente deo.

I, iii, 1–22.

277. The Golden Age.

Quam bene Saturno vivebant rege, priusquam
Tellus in longas est patefacta vias!
Nondum caeruleas pinus contemserat undas,
Effusum ventis praebueratque sinum,
Nec vagus, ignotis repetens compendia terris,
Presserat externa navita merce ratem.

Illo non validus subiit iuga tempore taurus;
Non domito frenos ore momordit equus;
Non domus ulla fores habuit; non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arva, lapis.
Ipsae mella dabant quercus, ultroque ferebant
Obvia securis ubera lactis oves.
Non acies, non ira fuit, non bella, nec ensem
Immiti saevus duxerat arte faber.
Nunc Iove sub domino caedes et vulnera semper,
Nunc mare, nunc leti mille repente viae.

I, iii, 35–50.

278. FAITHLESSNESS WILL NOT GO UNPUNISHED.

Quid mihi, si fueras miseros laesurus amores,
Foedera per divos, clam violanda, dabas?
Ah miser! etsi quis primo periuria celat,
Sera tamen tacitis Poena venit pedibus.
Parcite, caelestes; aequum est impune licere
Numina formosis laedere vestra semel.
Lucra petens habili tauros adiungit aratro
Et durum terrae rusticus urget opus.
Lucra petituras freta per parentia ventis
Ducunt instabiles sidera certa rates.
Muneribus meus est captus puer; at deus illa
In cinerem et liquidas munera vertat aquas.
Iam mihi persolvet poenas, pulvisque decorem
Detrahet et ventis horrida facta coma.
Uretur facies, urentur sole capilli,
Deteret invalidos et via longa pedes.
Admonui quoties: 'auro ne pollue formam!
Saepe solent auro multa subesse mala.
Divitis captus si quis violavit amorem,
Asperaque est illi difficilisque Venus.
Ure meum potius flamma caput, et pete ferro
Corpus, et intorto verbere terga seca.
Nec tibi celandi spes sit, peccare paranti.
Est deus, occultos qui vetat esse dolos.'

I, ix, 1–24.

279. The Joys of Peace.

Quam potius laudandus hic est, quem, prole parata,
Occupat in parva pigra senecta casa!
Ipse suas sectatur oves, at filius agnos,
Et calidam fesso comparat uxor aquam.
Sic ego sim, liceatque caput candescere canis,
Temporis et prisci facta referre senem.
Interea Pax arva colat. Pax candida primum
Duxit aratores sub iuga curva boves.
Pax aluit vites, et succos condidit uvae,
Funderet ut nato testa paterna merum.
Pace bidens vomerque vigent; at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

I, x, 39–50.

280. Rustic Plenty.

Laurus ubi bona signa dedit, gaudete, coloni:
Distendet spicis horrea plena Ceres;
Oblitus et musto feriet pede rusticus uvas,
Dolia dum magni deficiantque lacus.
At madidus Baccho sua festa Palilia pastor
Concinet; a stabulis tunc procul este lupi.
Ille levis stipulae solemnes potus acervos
Accendet, flammas transilietque sacras;
Et fetus matrona dabit, natusque parenti
Oscula comprensis auribus eripiet:
Nec taedebit avum parvo advigilare nepoti,
Balbaque cum puero dicere verba senem.
Tunc operata deo pubes discumbet in herba,
Arboris antiquae qua levis umbra cadit;
Aut e veste sua tendent umbracula sertis
Vincta, coronatus stabit et ante calix.
At sibi quisque dapes et festas extruet alte
Caespitibus mensas, caespitibusque torum.

II, v, 83–100.

281. Sulpicia: a Beautiful Woman.

Sulpicia est tibi culta tuis, Mars magne, Kalendis;
  Spectatum e caelo, si sapis, ipse veni.
Hoc Venus ignoscet: sed tu, violente, caveto,
  Ne tibi miranti turpiter arma cadant.
Illius ex oculis, cum vult exurere divos,
  Accendit geminas lampadas acer Amor.
Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit,
  Componit furtim subsequiturque Decor.
Seu solvit crines, fusis decet esse capillis;
  Seu comsit, comtis est veneranda comis.
Urit, seu Tyria voluit procedere palla;
  Urit, seu nivea candida veste venit.
Talis in aeterno felix Vertumnus Olympo
  Mille habet ornatus, mille decenter habet.
Sola puellarum digna est, cui mollia caris
  Vellera det succis bis madefacta Tyros,
Possideatque metit quidquid bene olentibus arvis
  Cultor odoratae dives Arabs segetis,
Et quascunque niger rubro de litore conchas
  Proximus Eois colligit Indus equis.
Hanc vos, Pierides, festis cantate Kalendis,
  Et testudinea Phoebe superbe lyra.
Hoc solemne sacrum multos haec sumat in annos:
  Dignior est vestro nulla puella choro.

IV, ii.

DOMITIUS MARSUS, 54–4 B. C.

282. Epigram on Death of Tibullus.

Te quoque Vergilio comitem non aequa, Tibulle,
  Mors iuvenem campos misit ad Elysios.
Ne foret aut molles elegis qui fleret amores,
  Aut caneret forti regia bella pede.

In Tibul. Op., ad fin.

SEXTUS PROPERTIUS, 49–15 B. C.

283. 'BEAUTY UNADORNED IS ADORNED THE MOST.'

Quid iuvat ornato procedere, vita, capillo
Et tenues Coa veste movere sinus?
Aut quid Orontea crines perfundere murra,
Teque peregrinis vendere muneribus,
Naturaeque decus mercato perdere cultu
Nec sinere in propriis membra nitere bonis?
Crede mihi, non ulla tuae est medicina figurae:
Nudus Amor formae non amat artificem.
Aspice quo summittat humus formosa colores,
Ut veniant hederae sponte sua melius,
Surgat et in solis formosius arbutus antris,
Et sciat indociles currere lympha vias.
Litora nativis collucent picta lapillis
Et volucres nulla dulcius arte canunt.
Non sic Leucippis succendit Castora Phoebe,
Pollucem cultu non Hilaira soror,
Non, Idae et cupido quondam discordia Phoebo,
Eueni patriis filia litoribus,
Nec Phrygium falso traxit candore maritum
Avecta externis Hippodamia rotis;
Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,
Qualis Apelleis est color in tabulis.
Non illis studium vulgo conquirere amantes:
Illis ampla satis forma pudicitia.
Non ego nunc vereor, ne sim tibi vilior istis:
Uni si qua placet, culta puella sat est,
Cum tibi praesertim Phoebus sua carmina donet
Aoniamque libens Calliopea lyram,
Unica nec desit iucundis gratia verbis,
Omnia quaeque Venus quaeque Minerva probat.
His tu semper eris nostrae gratissima vitae,
Taedia dum miserae sint tibi luxuriae.

I, ii.

284. A Lover repents having left his Mistress.

Et merito, quoniam potui fugisse puellam,
  Nunc ego desertas adloquor Alcyonas.
Nec mihi Cassiope solito visura carinam est,
  Omniaque ingrato litore vota cadunt.
Quin etiam absenti prosunt tibi, Cynthia, venti;
  Aspice, quam saevas increpet aura minas.
Nullane placatae veniet fortuna procellae?
  Haeccine parva meum funus arena teget?
Tu tamen in melius saevas converte querelas;
  Sat tibi sit poenae nox et iniqua vada.
An poteris siccis mea fata reponere ocellis?
  Ossaque nulla tuo nostra tenere sinu?
Ah pereat, quicunque rates et vela paravit
  Primus, et invito gurgite fecit iter.
Nonne fuit melius dominae pervincere mores,
  (Quamvis dura, tamen rara puella fuit)
Quam sic ignotis circumdata litora silvis
  Cernere, et optatos quaerere Tyndaridas?
Illic si qua meum sepelissent fata dolorem,
  Ultimus et posito staret amore lapis,
Illa meo caros donasset funere crines;
  Molliter et tenera poneret ossa rosa:
Illa meum extremo clamasset pulvere nomen,
  Tum mihi non ullo pondere terra foret.
At vos aequoreae formosa Doride natae,
  Candida felici solvite vela choro.
Si quando vestras labens Amor attigit undas,
  Mansuetis socio parcite litoribus.

I, xvii.

285. The Death of Hylas.

Namque ferunt olim Pagasae navalibus Argo
  Egressam longe Phasidos isse viam:
Et iam praeteritis labentem Athamantidos undis
  Mysorum scopulis adplicuisse ratem.

Hic manus heroum, placitis ut constitit oris,
Mollia composita litora fronde tegit.
At comes invicti iuvenis processerat ultra,
Raram sepositi quaerere fontis aquam.
Hunc duo sectati fratres, Aquilonia proles,
Hunc super et Zetes, hunc super et Calais,
Oscula suspensis instabant carpere plumis,
Oscula et alterna ferre supina fuga.
Ille sub extrema pendens secluditur ala,
Et volucres ramo submovet insidias.
Iam Pandioniae cessit genus Orithyiae:
Ah! dolor ibat Hylas, ibat Hamadryasin.
Hic erat Arganthi Pegae sub vertice montis
Grata domus Nymphis humida Thyniasin;
Quam supra nullae pendebant debita curae
Roscida desertis poma sub arboribus:
Et circum irriguo surgebant lilia prato
Candida purpureis mixta papaveribus;
Quae modo decerpens tenero pueriliter ungui,
Proposito florem praetulit officio,
Et modo formosis incumbens nescius undis
Errorem blandis tardat imaginibus.
Tandem haurire parat demissis flumina palmis
Innixus dextro plena trahens umero.
Cuius ut accensae Dryades candore puellae
Miratae solitos destituere choros,
Prolapsum leviter facili traxere liquore:
Tum sonitum rapto corpore fecit Hylas.
Cui procul Alcides iterat responsa: sed illi
Nomen ab extremis fontibus aura refert.
His, o Galle, tuos monitis servabis amores,
Formosum Nymphis credere tutus Hylan.

I, xx, 17–52.

286. Lament for the Death of Paetus.

Ergo sollicitae tu causa, Pecunia, vitae es:
Per te inmaturum mortis adimus iter.
Tu vitiis hominum crudelia pabula praebes:
Semina curarum de capite orta tuo.
Tu Paetum ad Pharios tendentem lintea portus
Obruis insano terque quaterque mari.
Nam dum te sequitur, primo miser excidit aevo
Et nova longinquis piscibus esca natat,
Et mater non iusta piae dare debita terrae
Nec pote cognatos inter humare rogos,
Sed tua nunc volucres astant super ossa marinae,
Nunc tibi pro tumulo Carpathium omne mare est.
Infelix Aquilo, raptae timor Orithyiae,
Quae spolia ex illo tanta fuere tibi?
Aut quidnam fracta gaudes, Neptune, carina?
Portabat sanctos alveus ille viros.
Paete, quid aetatem numeras? quid cara natanti
Mater in ore tibi est? Non habet unda deos.
Nam tibi nocturnis ad saxa ligata procellis
Omnia detrito vincula fune cadunt.
Reddite corpus humo, positaque in gurgite vita
Paetum sponte tua vilis arena tegas;
Et quoties Paeti transibit nauta sepulcrum,
Dicat: 'Et audaci tu timor esse potes.'
Ite, rates curvas et leti texite causas:
Ista per humanas mors venit acta manus.
Terra parum fuerat: fatis adiecimus undas:
Fortunae miseras auximus arte vias.
Ancora te teneat, quem non tenuere Penates?
Quid meritum dicas, cui sua terra parum est?
Ventorum est, quodcumque paras: haud ulla carina
Consenuit, fallit portus et ipse fidem.
Natura insidians pontum substravit avaris:
Ut tibi succedat, vix semel esse potest.
Saxa triumphales fregere Capharea puppes,
Naufraga cum vasto Graecia tracta salo est.

Paullatim socium iacturam flevit Ulixes,
In mare cui soliti non valuere doli.
Quod si contentus patrio bove verteret agros,
Verbaque duxisset pondus habere mea,
Viveret ante suos dulcis conviva Penates,
Pauper, at in terra, nil ubi flare potest.
Non tulit hic Paetus stridorem audire procellae
Et duro teneras laedere fune manus,
Sed Chio thalamo aut Oricia terebintho
Et fultum pluma versicolore caput.
Huic fluctus vivo radicitus abstulit ungues,
Et miser invisam traxit hiatus aquam:
Hunc parvo ferri vidit nox improba ligno.
Paetus ut occideret, tot coiere mala.
Flens tamen extremis dedit haec mandata querellis,
Cum moribunda niger clauderet ora liquor:
'Di maris Aegaei quos sunt penes aequora, Venti,
Et quaecumque meum degravat unda caput,
Quo rapitis miseros tenerae lanuginis annos?
Attulimus longas in freta vestra manus.
Ah miser alcyonum scopulis adfligar acutis:
In me caeruleo fuscina sumpta deo est.
At saltem Italiae regionibus advehat aestus;
Hoc de me sat erit si modo matris erit.'
Subtrahit haec fantem torta vertigine fluctus;
Ultima quae Paeto voxque diesque fuit.
O centum aequoreae Nereo genitore puellae,
Et tu materno tacta dolore Theti,
Vos decuit lasso supponere brachia mento:
Non poterat vestras ille gravare manus.

III, (IV,) vii.

287. Rome Past and Present.

Hoc, quodcunque vides, hospes, qua maxima Roma est,
Ante Phrygem Aeneam collis et herba fuit:
Atque ubi Navali stant sacra palatia Phoebo,
Evandri profugae procubuere boves.
Fictilibus crevere deis haec aurea templa,
Nec fuit opprobrio facta sine arte casa:

Tarpeiusque pater nuda de rupe tonabat,
  Et Tiberis nostris advena bubus erat.
Quo gradibus domus ista Remi se sustulit olim,
  Unus erat fratrum maxima regna focus.
Curia, praetexto quae nunc nitet alta Senatu,
  Pellitos habuit, rustica corda, patres.
Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.
  Centum illi in prato saepe Senatus erant:
Nec sinuosa cavo pendebant vela theatro:
  Pulpita solemnes non oluere crocos.
Vesta coronatis pauper gaudebat asellis
  Ducebant macrae vilia sacra boves.
Parva saginati lustrabant compita porci:
  Pastor et ad calamos exta litabat ovis.
Nec rudis infestis miles radiabat in armis;
  Miscebant usta proelia nuda sude.
Prima galeritus posuit praetoria Lucmo:
  Magnaque pars Tatio rerum erat inter oves.
Hinc Tities Ramnesque viri, Luceresque coloni:
  Quatuor hinc albos Romulus egit equos.
Quippe suburbanae parva minus urbe Bovillae,
  Et, qui nunc nulli, maxima turba Gabi;
Et stetit Alba potens, albae suis omine nata,
  Hac, ubi Fidenas longe erat ire, via.
Nil patrium, nisi nomen, habet Romanus alumnus:
  Sanguinis altricem nunc pudet esse lupam.

V, (IV,) i, 1–16, 21–24, 27–38.

288. National Greatness an Incentive to Patriotic Poetry.

Optima nutricum nostris Lupa Martia rebus,
  Qualia creverunt moenia lacte tuo!
Moenia namque pio conor disponere versu:
  Heu mihi, quod nostro est parvus in ore sonus!
Sed tamen exiguo quodcumque e pectore rivi
  Fluxerit, hoc patriae serviet omne meae.
Ennius hirsuta cingat sua dicta corona:
  Mi folia ex hedera porrige, Bacche, tua;

Ut nostris tumefacta superbiat Umbria libris,
Umbria Romani patria Callimachi.
Scandentes si quis cernet de vallibus arces,
Ingenio muros aestimet ille meo.
Roma fave, tibi surgit opus: date candida cives
Omina, et inceptis dextera cantet avis.
Sacra diesque canam, et cognomina prisca locorum:
Has meus ad metas sudet oportet equus.

Id., 55–70.

289. THE SHADE OF CORNELIA EXHORTS HER HUSBAND AND CHILDREN TO MUTUAL AFFECTION.

Nunc tibi commendo, communia pignora, natos:
Haec cura et cineri spirat inusta meo.
Fungere maternis vicibus, pater. Illa meorum
Omnis erit collo turba ferenda tuo.
Oscula cum dederis tua flentibus, adice matris:
Tota domus coepit nunc onus esse tuum.
Et, si quid doliturus eris, sine testibus illis;
Cum venient, siccis oscula falle genis.
Sat tibi sint noctes, quas de me, Paulle, fatiges:
Somniaque in faciem credita saepe meam.
Atque, ubi secreto nostra ad simulacra loqueris,
Ut responsurae singula verba iace.
Seu tamen adversum mutarit ianua lectum,
Sederit et nostro cauta noverca toro,
Coniugium, pueri, laudate et ferte paternum;
Capta dabit vestris moribus illa manus.
Nec matrem laudate nimis: collata priori
Vertet in offensas libera verba suas.
Seu memor ille mea contentus manserit umbra
Et tanti cineres duxerit esse meos:
Discite venturam iam nunc sentire senectam,
Caelibis ad curas nec vacet ulla via.
Quod mihi detractum est, vestros accedat ad annos:
Prole mea Paullum sic iuvet esse senem.

V, (IV,) xi, 73–96.

C. ASINIUS POLLIO, 75 B. C.–4 A. D.

290. Character of Cicero.

Huius ergo viri tot tantisque operibus mansuris in omne aevum praedicare de ingenio atque industria supervacuum est. Natura autem atque fortuna pariter obsecuta est ei, si quidem facies decora ad senectutem prosperaque permansit valetudo, tum pax diutina cuius instructus erat artibus contigit. Namque ad priscam severitatem iudiciis exactis maxima noxiorum multitudo provenit, quos obstrictos patrocinio incolumes plerosque habebat. Iam felicissima consulatus ei sors petendi et gerendi magna munera deum consilio industriaque: utinam moderatius secundas res et fortius adversas ferre potuisset! namque utraeque cum evenerant ei, mutari eas non posse rebatur. Inde sunt invidiae tempestates coortae gravissimae, eo certiorque inimicis adgrediendi fiducia; maiore enim simultates adpetebat animo quam gerebat. Sed quando mortalium nulli virtus perfecta contigit, qua maior pars vitae atque ingenii stetit, ea iudicandum de homine est. Atque ego ne miserandi quidem exitus eum fuisse indicarem, nisi ipse tam miseram mortem putasset.

Ap. Sen. Rh., Suas., vi.

T. LIVIUS PATAVINUS, 59 B. C.–17 A. D.

291. Transportation of the Populace of Alba.

Inter haec iam praemissi erant Albam equites, qui multitudinem traducerent Romam. Legiones deinde ductae ad diruendam urbem. Quae ubi intravere portas, non quidem fuit tumultus ille, nec pavor, qualis captarum esse urbium solet, cum effractis portis, stratisve ariete muris, aut arce vi capta, clamor hostilis et cursus per urbem armatorum omnia ferro flammaque miscet: sed silentium triste ac tacita maestitia ita defixit omnium animos, ut,

prae metu obliti, quid relinquerent, quid secum ferrent, deficiente consilio, rogitantesque alii alios, nunc in liminibus starent, nunc errabundi domos suas ultimum illud visuri pervagarentur. Ut vero iam equitum clamor exire iubentium instabat, simul fragor tectorum, quae diruebantur, ultimis urbis partibus audiebatur, pulvisque, ex distantibus locis ortus, velut nube inducta omnia impleverat, raptim, quibus quisque poterat, elatis, cum larem ac penates tectaque in quibus natus quisque educatusque esset relinquentes exirent, iam continens agmen migrantium impleveret vias: et conspectus aliorum mutua miseratione integrabat lacrimas: vocesque etiam miserabiles exaudiebantur, mulierum praecipue, cum obsessa ab armatis templa augusta praeterirent, ac velut captos relinquerent deos. Egressis urbem Albanis, Romanus passim publica privataque omnia tecta adaequat solo, unaque hora quadringentorum opus annorum, quibus Alba steterat, excidio ac ruinis dedit. Templis tantum deum (ita enim edictum ab rege fuerat) temperatum est.

i, 29.

292. Feats of Knightly Prowess at the Battle of Lake Regillus.

Ergo etiam praelium aliquanto, quam cetera, gravius atque atrocius fuit. Non erim duces ad regendam modo consilio rem affuere, sed, suismet ipsis corporibus dimicantes, miscuere certamina: nec quisquam procerum ferme hac aut illa ex acie sine vulnere, praeter dictatorem Romanum, excessit. In Postumium, prima in acie suos adhortantem instruentemque, Tarquinius Superbus, quanquam iam aetate et viribus erat gravior, equum infestus admisit: ictusque a latere, concursu suorum receptus in tutum est. Et ad alterum cornu Aebutius magister equitum in Octavium Mamilium impetum dederat. Nec fefellit veniens Tusculanum ducem; contra quem et ille concitat equum: tantaque vis infestis venientium hastis fuit, ut brachium Aebutio traiectum sit, Mamilio pectus percussum. Hunc quidem in secundam aciem Latini recepere: Aebutius, cum saucio brachio tenere telum non posset, pugna excessit. M. Valerius, Publicolae frater, conspicatus ferocem iuvenem Tarquinium, ostentantem se in prima exsulum acie, domestica etiam gloria accensus, ut

cuius familiae decus eiecti reges erant, eiusdem interfecti forent, subdit calcaria equo, et Tarquinium infesto spiculo petit. Tarquinius retro in agmen suorum infenso cessit hosti. Valerium, invectum temere in exsulum aciem, ex transverso quidam adortus transfigit: nec quicquam equitis vulnere equo retardato, moribundus Romanus, labentibus super corpus armis, ad terram defluxit. Hos agmine venientes T. Herminius legatus conspicatus, interque eos insignem veste armisque Mamilium noscitans, tanto vi maiore, quam paullo ante magister equitum, cum hostium duce proelium iniit, ut et uno ictu transfixum per latus occiderit Mamilium, et ipse inter spoliandum corpus hostis veruto percussus, cum victor in castra esset relatus, inter primam curationem exspiraverit.

ii, 19, 20.

293. VIRGINIUS IMPLORES HIS FELLOW-CITIZENS TO PITY HIM FOR HAVING BEEN FORCED TO SLAY HIS CHILD.

Supinas deinde tendens manus, commilitones appellans, orabat, 'ne, quod scelus Ap. Claudii esset, sibi attribuerunt: neu se, parricidam liberum, aversarentur. Sibi vitam filiae sua cariorem fuisse, si libere ac pudice vivere licitum fuisset. Cum, velut servam, ad stuprum rapi videret, morte amitti melius ratum, quam contumelia, liberos, misericordia se in speciem crudelitatis lapsum. Nec superstitem filiae futurum fuisse, nisi spem ulciscendae mortis eius in auxilio commilitonum habuisset. Illis quoque filias, sorores, coniuges esse: nec cum filia sua libidinem Ap. Claudii exstinctam esse; sed, quo impunitior sit, eo effrenatiorem fore. Aliena calamitate documentum datum illis cavendae similis iniuriae. Quod ad se attineat, uxorem sibi fato raptam: filiam, quia non ultra victura pudica fuerit, misera, sed honesta, morte occubuisse. Non esse iam Appii libidini locum in domo sua: ab alia violentia eius eodem se animo suum corpus vindicaturum, quo vindicaverit filiae. Ceteri sibi ac liberis suis consulerent.'

iii, 50.

294. THE DRAMA. — ITS FIRST INTRODUCTION INTO ROME (364 B. C.), AND SKETCH OF ITS SUBSEQUENT DEVELOPMENT.

Et hoc et insequenti anno, C. Sulpicio Petico, C. Licinio Stolone, consulibus, pestilentia fuit. Eo nihil dignum memoria actum, nisi quod pacis deum exposcendae causa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit. Et cum vis morbi nec humanis consiliis nec ope divina levaretur, victis superstitione animis, ludi quoque scenici, nova res bellicoso populo, (nam Circi modo spectaculum fuerat) inter alia caelestis irae placamina instituti dicuntur. Ceterum parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. Imitari deinde eos iuventus, simul inconditis inter se iocularia fundentes versibus, coepere; nec absoni a voce motus erant. Accepta itaque res saepiusque usurpando excitata. Vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum: qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis iaciebant; sed impletas modis saturas, descripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam facere, (idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor) dicitur, cum saepius revocatus vocem obtudisset, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus impediebat. Inde ad manum cantari histrionibus coeptum, diverbiaque tantum ipsorum voci relicta. Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto ioco res avocabatur, et ludus in artem paullatim verterat; iuventus, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus iactitare coepit: quae exodia postea appellata, consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit iuventus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur, et stipendia, tanquam expertes *artis ludicrae*, faciant. Inter aliarum parva principia

rerum, ludorum quoque prima origo ponenda visa est: ut appareret, quam ab sano initio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam venerit.

vii, 2.

295. POSTUMIUS CONTENDS FOR THE PRINCIPLE THAT IN TIME OF WAR THE CONSUL AND THE ARMY HAVE NO POWER TO PLEDGE THE STATE TO ANY COURSE OF ACTION.

'Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis, ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, quis adeo iuris fetialium expers est, qui ignoret? Neque ego infitias eo, Patres conscripti, tam sponsores quam foedera sancta esse apud eos homines, apud quos iuxta divinas religiones fides humana colitur: sed iniussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An, si eadem superbia, qua sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coegissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis, et hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quoniam de sponsione agitur. Quid tandem, si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora! inquis. Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Si quid est, in quo obligari populus possit, in omnibus potest: et ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert, consul, an dictator, an praetor spoponderit. Et hoc ipsi etiam Samnites iudicaverunt, quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quaestores, tribunos militum spondere coegerunt. Nec a me nunc quisquam quaesiverit, quid ita sponderim? cum id nec consulis ius esset; nec illis spondere pacem, quae mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Caudium, Patres conscripti, humanis consiliis gestum est. Dii immortales et vestris et hostium imperatoribus mentem ademerunt. Nec nos in bello satis cavimus; et illi male partam victoriam male perdiderunt, dum vix locis, quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma *viris in arma natis* auferre festinant. An, si sana mens fuisset,

difficile illis fuit, dum senes ab domo ad consultandum accersunt, mittere Romam legatos? cum senatu, cum populo, de pace et foedere agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in indutiis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem afferrent. Ea demum sponsio esset, quam populi iussu spopondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam ut illi, velut somnio laetiore, quam quod mentes eorum capere possent, nequicquam eluderentur: et nostrum exercitum eadem, quae impedierat, fortuna expediret: vanam victoriam vanior irritam faceret pax: sponsio interponeretur, quae neminem, praeter sponsorem, obligaret. Quid enim vobiscum, Patres conscripti, quid cum populo Romano actum est? quis vos appellare potest? quis se a vobis dicere deceptum? Hostis? an civis? Hosti nihil spopondistis: civem neminem spondere pro vobis iussistis. Nihil ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus sponsores nos sumus, rei satis locupletes, in id, quod nostrum est, in id, quod praestare possumus, corpora nostra et animos. In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuant. Quod ad tribunos attinet, consulite, utrum praesens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, vosque ceteri, vilia haec capita luendae sponsionis feramus, et nostro supplicio liberemus Romana arma.'

ix, 9.

296. The Samnite General contends that the Principles of International Right should be Paramount over all Considerations of Technical Formality.

'Quin tu, Sp. Postumi, si deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas! Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori, cum qua potes fide, restituis? Populum Romanum appello; quem si sponsionis ad Furculas Caudinas factae poenitet, restituat legiones intra saltum, quo saeptae fuerunt. Nemo quemquam deceperit: omnia pro infecto sint: recipiant arma, *quae per pactionem* tradiderunt: redeant in castra sua.

Quicquid pridie habuerunt, quam in colloquium est ventum, habeant. Tum bellum et fortia consilia placeant; tunc sponsio et pax repudietur. Ea fortuna, iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum: nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. . . . Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: hoc fide, hoc foederibus, hoc fetialibus caerimoniis dignum erat. Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes; ego pacem, quam hos tibi remittendo pactus sum, non habeam: hoc tu, A. Corneli, hoc vos, fetiales, iuris gentibus dicitis? Ego vero istos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror; nec moror, quo minus in civitatem obligatam sponsione commissa, iratis omnibus diis, quorum eluditur numen, redeant. Geratur bellum, quando Sp. Postumius modo legatum fetialem genu perculit. Ita dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Romanum esse, et a Samnite Romanum legatum violatum: eo vobis iustum in nos factum esse bellum. Haec ludibria religionum non pudere in lucem proferre, et vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae fidei exquirere? I, lictor, dome vincla Romanis: moratus sit nemo, quo minus, ubi visum fuerit, abeant.'

ix, 11.

297. The Dictator Fabius tells his Troops that their only Chance of Escape is to cut their way through the Enemy.

'Locis,' inquit, 'angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt; sed inopia eadem infesta. Nam et circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant; et, si omnes iuvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quae, infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus operae est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, praeterquam victoriae, nobis abscidamus. Ferte signa in hostem: ubi extra *vallum cesserit agmen*, castra, quibus imperatum est, incendant:

damna nostra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda sarcientur.'

ix, 23.

298. Character of Hannibal.

Nunquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilius fuit. Itaque haud facile discerneres, utrum imperatori an exercitui carior esset. . . . Plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par; cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitus: vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora. Id, quod gerendis rebus superesset, quieti datum: ea neque molli strato, neque silentio arcessita. Multi saepe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationesque militum, conspexerunt. Vestitus nihil inter aequales excellens, arma atque equi conspiciebantur. Equitum peditumque idem longe primus erat. Princeps proelium inibat; ultimus conserto proelio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia aequabant; inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum iusiurandum, nulla religio.

xxi, 4.

299. Character of Scipio Africanus Major.

Fuit enim Scipio non veris tantum virtutibus mirabilis, sed arte quoque quadam ab iuventa in ostentationem earum compositus: pleraque apud multitudinem, aut per nocturnas visa species, aut velut divinitus mente monita, agens: sive et ipse capti quadam superstitione animi, sive ut imperia consiliaque, velut sorte oraculi missa, sine cunctatione exsequerentur. Ad hoc iam inde ab initio praeparans animos, ex quo togam virilem sumpsit, nullo die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret, ingressusque aedem consideret, et plerumque solus in secreto ibi tempus tereret. Hic mos, qui per omnem vitam servabatur, seu consulto, seu temere, vulgatae *opinioni fidem* apud quosdam fecit, stirpis eum divinae virum

esse; retulitque famam, in Alexandro Magno prius vulgatam, et vanitate et fabula parem, anguis immanis concubitu conceptum, et in cubiculo matris eius persaepe visam prodigii eius speciem, interventuque hominum evolutam repente, atque ex oculis elapsam. His miraculis nunquam ab ipso elusa fides est: quin potius aucta arte quadam, nec abnuendi tale quicquam, nec palam affirmandi. Multa alia eiusdem generis, alia vera, alia assimulata, admirationis humanae in eo iuvene excesserant modum: quibus freta tunc civitas, aetati haudquaquam maturae tantam molem rerum, tantumque imperium permisit.

xxvi, 19.

300. Battle of Lake Trasimene.

Consul, perculsis omnibus, ipse satis, ut in trepida re, impavidus, turbatos ordines, vertente se quoque ad dissonos clamores, instruit, ut tempus locusque patitur; et quacunque adire audirique potest, adhortatur, ac stare et pugnare iubet; 'nec enim inde votis aut imploratione deum, sed vi ac virtute, evadendum esse. Per medias acies ferro viam fieri: et, quo timoris minus sit, eo minus ferme periculi esse.' Ceterum prae strepitu ac tumultu nec consilium nec imperium accipi poterat: tantumque aberat, ut sua signa atque ordinem et locum nosceret miles, ut vix ad arma capienda aptandaque pugnae competeret animus: opprimerenturque quidam, onerati magis his, quam tecti: et erat in tanta caligine maior usus aurium quam oculorum. Ad gemitus vulnerum ictusque corporum aut armorum, et mixtos strepentium paventiumque clamores, circumferebant ora oculosque. Alii fugientes pugnantium globo illati haerebant: alios redeuntes in pugnam avertebat fugientium agmen. Deinde, ubi in omnes partes nequicquam impetus facti, et ab lateribus montes ac lacus, a fronte et a tergo hostium acies claudebat, apparuitque, nullum, nisi in dextera ferroque, salutis spem esse; tum sibi unusquisque dux adhortatorque factus ad rem gerendam, et nova de integro pugna exorta est; non illa ordinata per principes hastatosque ac triarios, nec ut pro signis antesignanus, post signa alia pugnaret acies; nec ut in sua legione miles, aut cohorte, aut manipulo esset. Fors conglobabat, et animus suus cuique ante aut post *pugnandi ordinem* dabat: tantusque fuit ardor armorum, adeo

intentus pugnae animus, ut eum motum terrae, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit, avertitque cursu rapidos amnes, mare fluminibus invexit, montes lapsu ingenti proruit, nemo pugnantium senserit. . . . Magnae partis fuga inde primum coepit: et iam nec lacus nec montes obstabant pavori. Per omnia arta praeruptaque velut caeci evadunt: armaque et viri super alium alii praecipitantur. Pars magna, ubi locus fugae deest, per prima vada paludis in aquam progressi, quoad capitibus humerisque exstare possunt, sese immergunt. Fuere, quos inconsultus pavor nando etiam capessere fugam impulerit. Quae ubi immensa ac sine spe erat, aut deficientibus animis hauriebantur gurgitibus, aut nequiquam fessi vada retro aegerrime repetebant, atque ibi ab ingressis aquam hostium equitibus passim trucidabantur.

xxii, 5, 6.

301. Engineering Skill of Archimedes in the Defence of Syracuse.

Et habuisset tanto impetu coepta res fortunam, nisi unus homo Syracusis ea tempestate fuisset, Archimedes. Is erat unicus spectator caeli siderumque; mirabilior tamen inventor ac machinator bellicorum tormentorum operumque, qui ea, quae hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur. Murum per inaequales ductum colles, (pleraque alta et difficilia aditu, summissa quaedam, et quae planis vallibus adiri possent) ut cuique aptum visum est loco, ita omni genere tormentorum instruxit. Achradinae murum, qui, ut ante dictum est, mari alluitur, ex quinqueremibus Marcellus oppugnabat. Ex ceteris navibus sagittarii funditoresque, et velites etiam, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis est, vix quemquam sine vulnere consistere in muro patiebantur. Hi, quia spatio missilibus opus est, procul muro tenebant. Naves iunctae aliae binae ad quinqueremes, demptis interioribus remis, ut latus lateri applicaretur, cum exteriore ordine remorum velut una navis agerentur, turres contabulatas machinamentaque alia quatiendis muris portabant. Adversus hunc navalem apparatum Archimedes variae magnitudinis tormenta in muris disposuit. In eas, quae procul erant, naves saxa ingenti pondere emittebat: propiores leviori-

bus, eoque magis crebris, petebat telis: postremo, ut sui vulnere intacti tela in hostem ingererent, murum ab imo ad summum crebris cubitalibus fere cavis aperuit; per quae cava pars sagittis, pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem. Quae propius quaedam subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent, in eas tollenone super murum eminente ferrea manus firmae catenae illigata cum iniecta prorae esset, gravique libramento plumbi recelleret ad solum, suspensa prora, navem in puppim statuebat: dein, remissa subito, velut ex muro cadentem navim cum ingenti trepidatione nautarum ita undae affigebat, ut, etiamsi recta reciderat, aliquantum aquae acciperet. Ita maritima oppugnatio est elusa, omnisque vis est eo versa, ut totis viribus terra aggrederentur. Sed ea quoque pars eodem omni apparatu tormentorum instructa erat, Hieronis impensis curaque per multos annos, Archimedis unica arte. Natura etiam adiuvabat loci, quod saxum, cui imposita muri fundamenta sunt, magna parte ita proclive est, ut non solum missa tormento, sed etiam quae pondere suo provoluta essent, graviter in hostem inciderent. Eadem causa ad subeundum arduum aditum instabilemque ingressum praebebat. Ita, consilio habito, cum omnis conatus ludibrio esset, absistere oppugnatione, atque obsidendo tantum arcere terra marique commeatibus hostem placuit.

xxiv, 34.

302. Speech of the Locrian Ambassadors before the Roman Senate (204 B. C.), showing the inevitable Punishment of Sacrilege.

'Unum est, de quo nominatim et nos queri religio infixa animis cogat, et vos audire, et exsolvere rempublicam vestram religione, si ita vobis videbitur, velimus, Patres conscripti. Vidimus enim, cum quanta caerimonia non vestros solum colatis deos, sed etiam externos accipiatis. Fanum est apud nos Proserpinae, de cuius sanctitate templi credo aliquam famam ad vos pervenisse Pyrrhi bello: qui cum, ex Sicilia rediens, Locros classe praeterveheretur, inter alia foeda, quae propter fidem erga vos in civitatem nostram facinora edidit, thesauros quoque Proserpinae, intactos ad eam diem, spoliavit: atque ita, pecunia in *naves imposita*, ipse terra est profectus. Quid ergo evenit,

Patres conscripti? Classis postero die foedissima tempestate lacerata, omnesque naves, quae sacram pecuniam habuerunt, in litora nostra eiectae sunt. Qua tanta clade edoctus tandem deos esse superbissimus rex, pecuniam omnem conquisitam in thesauros Proserpinae referri iussit. Nec tamen illi unquam postea prosperi quicquam evenit: pulsusque Italia, ignobili atque inhonesta morte, temere nocte ingressus Argos, occubuit. Haec cum audisset legatus vester, tribunique militum, et mille alia, quae non augendae religionis causa, sed praesentis deae numine saepe comperta nobis maioribusque nostris, referebantur; ausi sunt nihilo minus sacrilegas admovere manus intactis illis thesauris, et nefanda praeda se ipsos ac domos contaminare suas et milites vestros. Quibus, per vos fidemque vestram, Patres conscripti, priusquam eorum scelus expietis, neque in Italia neque in Africa quicquam rei gesseritis, ne, quod piaculum commiserunt, non suo solum sanguine, sed etiam publica clade luant.'

xxix, 18.

303. Livy's Respect for Ancestral Belief.

Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant, neque nuntiari admodum ulla prodigia in publicum, neque in annales referri. Ceterum et mihi, vetustas res scribenti, nescio quo pacto antiquus fit animus; et quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro indignis habere, quae in meos annales referam. Anagnia duo prodigia eo anno sunt nuntiata; facem in caelo conspectam, et bovem feminam locutam publice ali. Minturnis quoque per eos dies caeli ardentis species affulserat. Reate imbri lapidavit. Cumis in arce Apollo triduum ac tres noctes lacrimavit. In urbe Romana duo aeditui nuntiarunt, alter, in aede Fortunae anguem iubatum a compluribus visum esse: alter, in aede Primigeniae Fortunae, quae in colle est, duo diversa prodigia; palmam in area enatam, et sanguine interdiu pluisse. Duo non suscepta prodigia sunt, alterum, quod in privato loco factum esset, palmam enatam in impluvio suo T. Marcius Figulus nuntiabat: alterum, quod in loco peregrino, Fregellis in domo L. Atrei hasta, quam filio militi emerat, interdiu plus duas horas arsisse, ita ut nihil eius, amburetur ignis, dicebatur. Pub-

licorum prodigiorum causa libri a decemviris aditi. Quadraginta maioribus hostiis quibus diis consules sacrificarent, ediderunt, et ut supplicatio fieret, cunctique magistratus circa omnia pulvinaria victimis maioribus sacrificarent, populusque coronatus esset. Omnia, uti decemviri praeierunt, facta.

xliii, 13.

VITRUVIUS POLLIO, FL. CIRC. 14 B. C.

304. The Provinces of Theoretical and Applied Science are distinct.

Igitur in hac re Pythius errasse videtur, quod non animadverterit ex duabus rebus singulas artes esse compositas, ex opere et eius ratiocinatione; ex his autem unum proprium esse eorum, qui singulis rebus sunt exercitati, id est operis effectum, alterum commune cum omnibus doctis, id est ratiocinationem: uti medicis et musicis et de venarum sphygmo et de pedum motu. At si vulnus mederi aut aegrum eripere de periculo oportuerit, non accedet musicus, sed id opus proprium erit medici. Item in organo non medicus sed musicus modulabitur, ut aures suam cantionibus recipiant iucunditatem. Similiter cum astrologis et musicis est disputatio communis de sympathia stellarum et symphoniarum in quadratis et trigonis, diatessaron et diapente: cum geometris de visu, qui Graece λόγος ὀπτικός appellatur, ceterisque omnibus doctrinis multae res vel omnes communes sunt dumtaxat ad disputandum. Operum vero ingressus, qui manu ac tractationibus ad elegantiam perducuntur, ipsorum sunt, qui proprie una arte ad faciendum sunt instituti. Ergo satis abunde videtur fecisse, qui ex singulis doctrinis partes et rationes earum mediocriter habet notas, easque quae necessariae sunt ad architecturam; uti si quid de his rebus et artibus indicare et probare opus fuerit, ne deficiatur.

I, i, 15–17.

305. There are Eight Main Quarters from which Winds blow.

Nonnullis placuit esse ventos quatuor, ab oriente aequinoctiali Solanum, a meridie Austrum, ab occidente aequinoctiali Favonium, a septentrionali Septentrionem. Sed qui diligentius perquisiverunt, tradiderunt eos esse octo, maxime quidem Andronicus Cyrrhestes, qui etiam exemplum collocavit Athenis, turrim marmoream octogonon, et in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cuiusque designavit, supraque eam turrim metam marmoream perfecit, et insuper Tritonem aereum collocavit, dextra manu virgam porrigentem: et ita est machinatus, uti vento circumageretur, et semper contra flatum consisteret, supraque imaginem flantis venti indicem virgam teneret. Itaque sunt collocati inter Solanum et Austrum ab oriente hiberno Eurus, inter Austrum et Favonium ab occidente hiberno Africus, inter Favonium et Septentrionem Caurus, (quem plures vocant Corum) inter Septentrionem et Solanum Aquilo. Hoc modo videtur esse expressum, uti capiatur numerus et nomina et partes, unde flatus ventorum certi spirent.

I, vi, 4, 5.

306. An Analysis of the different Properties of Stone-producing Soils.

Omnibus locis et regionibus non eadem genera terrae nec lapides nascuntur, sed nonnulla sunt terrosa, alia sabulosa, itemque glareosa, aliis locis arenosa non minus materia; et omnino dissimili disparique genere in regionum varietatibus qualitates insunt in terra. Maxime autem id licit considerare, quod, qua mons Apenninus regiones Italiae Hetruriaeque circumcingit, prope omnibus locis non desunt fossitia arenaria: trans Apenninum vero, quae pars est ad Adriaticum mare, nulla inveniuntur: item Achaia, Asia et omnino trans mare ne nominantur quidem. Igitur non in omnibus locis, quibus effervent aquae calidae crebri fontes, eaedem opportunitates possunt similiter concurrere, sed omnia uti natura rerum constituit, non ad voluntatem hominum

sed fortuito disparata procreantur. Ergo quibus locis non sunt terrosi montes, sed genere materiae, ignis vis per eius venas egrediens adurit eam, et quod molle est et tenerum, exurit; quod autem asperum, relinquit: itaque uti in Campania exusta terra cinis, sic in Hetruria excocta materia efficitur carbunculus. Utraque autem sunt egregia in structuris; sed alia in terrenis aedificiis, alia etiam in maritimis molibus habent virtutem. Est autem materiae potestas mollior quam tofus, solidior quam terra; qua penitus ab imo vehementia vaporis adusta, nonnullis locis procreatur id genus arenae, quod dicitur carbunculus.

II, vi, 5, 6.

307. A Description of some of the best known and most serviceable Woods.

Et primum abies aëris habens plurimum et ignis minimumque humoris et terreni, levioribus rerum natura potestatibus comparata non est ponderosa. Itaque rigore naturali contenta non cito flectitur ab onere, sed directa permanet in contignatione; sed ea quod habet in se plus caloris, procreat et alit tarmitem, ab eoque vitiatur: etiamque ideo celeriter accenditur, quod quae inest in eo corpore raritas aëris patens accipit ignem, et ita vehementem ex se mittit flammam. . . . Contra vero quercus terrenis principiorum satietatibus abundans parumque habens humoris et aëris et ignis, cum in terrenis operibus obruitur, infinitam habet aeternitatem, ex eo quod cum tangitur humore, non habens foraminum raritates propter spissitatem non potest in corpus recipere liquorem, sed fugiens ab humore resistit et torquetur, et efficit in quibus est operibus ea rimosa. Esculus vero, quod est omnibus principiis temperata, habet in aedificiis magnas utilitates; sed ea cum in humore collocatur, recipiens penitus per foramina liquorem, eiecto aëre et igni, operatione humidae potestatis vitiatur. Cerrus, quercus, fagus, quod pariter habent mixtionem humoris et ignis et terreni, aëris plurimum, pervia raritate humores penitus recipiendo celeriter marcescunt. Populus alba et nigra, item salix, tilia, vitex, ignis et aëris habendo satietatem, humoris temperate, parum autem terreni habentes, leviori temperatura comparatae egregiam habere *videntur* in usu rigiditatem. Ergo cum non sint durae terreni

mixtione, propter raritatem sunt calidae, et in sculpturis commodam praestant tractabilitatem.

II, ix, 6, 8, 9.

308. THE PRINCIPLES OF GEOMETRICAL PROPORTION ARE BASED UPON THE PROPORTIONAL RELATIONS WHICH OBTAIN IN THE HUMAN BODY.

Corpus enim hominis ita natura composuit, uti os capitis a mento ad frontem summam et radices imas capilli esset decimae partis: item manus palma ab articulo ad extremum medium digitum tantundem: caput a mento ad summum verticem octavae: tantundem ab imis cervicibus: ab summo pectore ad imas radices capillorum sextae: ad summum verticem quartae. Ipsius autem oris altitudinis tertia pars est ab imo mento ad imas nares: nasus ab imis naribus ad finem medium superciliorum tantundem; ab ea fine adimas radices capilli, ubi frons efficitur, item tertiae partis. Pes vero altitudinis corporis sextae: cubitus quartae: pectus item quartae. Reliqua quoque membra suos habent commensus proportionis, quibus etiam antiqui pictores et statuarii nobiles usi magnas et infinitas laudes sunt assecuti. Similiter vero sacrarum aedium membra ad universam totius magnitudinis summam ex partibus singulis convenientissimum debent habere commensuum responsum. Item corporis centrum medium naturaliter est umbilicus. Namque si homo collocatus fuerit supinus, manibus et pedibus pansis, circinique collocatum centrum in umbilico eius, circumagendo rotundationem utrarumque manuum et pedum digiti linea tangentur. Non minus quemadmodum schema rotundationis in corpore efficitur, item quadrata designatio in eo invenitur. Nam si a pedibus imis ad summum caput mensum erit, eaque mensura relata fuerit ad manus pansas, invenietur eadem latitudo uti altitudo, quemadmodum areae, quae ad normam sunt quadratae.

III, i, 2, 3.

309. Rules for the Construction of a Theatre.

Ipsius autem theatri conformatio sic est facienda, uti quam magna futura est perimetros imi, centro medio collocata circumagatur linea rotundationis, in aeque quatuor scribantur trigona paribus lateribus et intervallis, quae extremam lineam circinationis tangant: quibus etiam in duodecim signorum caelestium descriptione astrologi ex musica convenientia astrorum ratiocinantur. Ex his trigonis cuius latus fuerit proximum scenae ea regione, qua praecidit curvaturam circinationis, ibi finiatur scenae frons, et ab eo loco per centrum parallelos linea ducatur, quae disiungat proscenii pulpitum et orchestrae regionem. Ita latius factum fuerit pulpitum quam Graecorum, quod omnes artifices in scena dant operam: in orchestra autem senatorum sunt sedibus loca designata: et eius pulpiti altitudo sit ne plus pedum quinque, uti qui in orchestra sederint, spectare possint omnium agentium gestus. Cunei spectaculorum in theatro ita dividantur, uti anguli trigonorum, qui currunt circum curvaturam circinationis, dirigant ascensus scalasque inter cuneos ad primam praecinctionem. Supra autem alternis itineribus superiores cunei medii dirigantur. Hi autem, qui sunt in imo et dirigunt scalaria, erunt numero septem [anguli] reliqui quinque scenae designabunt compositionem; et unus medius contra se valvas regias habere debet, et qui erunt dextra ac sinistra hospitalium designabunt compositionem; extremi duo spectabunt itinera versurarum. Gradus spectaculorum, ubi subsellia componantur, ne minus alti sint palmopede, ne plus pede et digitis sex: latitudines eorum ne plus pedes duos semis, ne minus pedes duo constituantur. Tectum porticus, quod futurum est in summa gradatione, cum scenae altitudine libratum perficiatur ideo, quod vox crescens aequaliter ad summas gradationes et tectum perveniet. Namque si non erit aequale, quo minus fuerit altum, vox praeripietur ad eam altitudinem, ad quam perveniet primo. Orchestra inter gradus imos quam diametron habuerit, eius sexta pars sumatur, et in cornibus utrinque aditus ad eius mensurae perpendiculum inferiores sedes praecidantur, et qua praecisio fuerit, ibi constituantur itinerum supercilia; ita enim satis altitudinem habebunt eorum confornicationes. Scenae longitudo ad orchestrae diame-

tron duplex fieri debet: podii altitudo ab libramento pulpiti cum corona et lysi duodecima orchestrae diametri: supra podium columnae cum capitulis et spiris altae quarta parte eiusdem diametri: epistylia et ornamenta earum columnarum altitudinis quinta parte: pluteum insuper cum unda et corona inferioris plutei dimidia parte: supra id pluteum columnae quarta parte minore altitudine sint quam inferiores: epistylia et ornamenta earum columnarum quinta parte. Item si tertia episcenos futura erit, mediani plutei summum sit dimidia parte: columnae summae medianarum minus altae sint quarta parte: epistylia cum coronis earum columnarum item habeant altitudinis quintam partem. Nec tamen in omnibus theatris symmetriae ad omnes rationes et effectus possunt respondere: sed oportet architectum animadvertere, quibus proportionibus necesse sit sequi symmetriam, et quibus rationibus ad loci naturam aut magnitudinem operis debeat temperari.

V, vi (vii).

310. Climate determines the Mental Qualities of Nations.

Hoc autem verum esse, ex humidis naturae locis graviora fieri et ex fervidis acutiora, licet ita experiendo animadvertere. Calices duo in una fornace aeque cocti aequoque pondere ad crepitumque uno sonitu sumantur: ex his unus in aquam demittatur, postea ex aqua eximatur: tunc utrique tangantur. Cum enim ita factum fuerit, largiter inter eos sonitus discrepabit, aequoque pondere non poterunt esse. Ita et hominum corpora uno genere figurationis et una mundi coniunctione concepta alia propter regionis ardorem acutum spiritum aëris exprimunt tactu, alia propter humoris abundantiam gravissimas effundunt sonorum qualitates. Item propter tenuitatem caeli meridianae nationes ex acuto fervore mente expeditius celeriusque moventur ad consiliorum cogitationes. Septentrionales autem gentes, infusae crassitudine caeli, propter obstantiam aëris humore refrigeratae, stupentes habent mentes. Hoc autem ita esse, a serpentibus licet aspicere, quae per calorem cum exhaustam habent humoris refrigerationem, tunc acerrime moventur; per brumalia autem et hiberna tempora mutatione caeli refrigeratae, immotae sunt.

stupore. Ita non est mirandum, si acutiores efficit calidus aër hominum mentes, refrigeratus autem contra tardiores. Cum sint autem meridianae nationes animis acutissimis infinitaque solertia consiliorum, simul ut ad fortitudinem ingrediuntur, ibi succumbunt; quod habent exustas ab sole animorum virtutes. Qui vero refrigeratis nascuntur regionibus, ad armorum vehementiam paratiores sunt, magnisque virtutibus sunt sine timore, sed tarditate animi sine considerantia irruentes, sine solertia, suis consiliis refragantur.

VI, i, 9, 10.

311. A Description of the Zodiac.

Mundus autem est omnium naturae rerum conceptio summa caelumque sideribus conformatum. Id volvitur continenter circum terram atque mare per axis cardines extremos. Namque in his locis naturalis potestas ita architectata est collocavitque cardines tanquam centra, unum a terra et a mari in summo mundo ac post ipsas stellas septentrionum, alterum transcontra sub terra in meridianis partibus; ibique circum eos cardines orbiculos, [tanquam] circum centra ut in torno, perfecit, qui Graece πόλοι nominantur; per quos pervolitat sempiterno caelum: ita media terra cum mari centri loco naturaliter est collocata. His natura dispositis ita, uti septentrionali parte a terra excelsius habeat altitudine centrum, in meridiana autem parte in inferioribus locis subiectum a terra obscuretur; tunc etiam per medium transversa et inclinata in meridiem circuli lata zona duodecim signis est conformata; quae eorum species stellis dispositis duodecim partibus peraequatis exprimit depictam a natura figurationem. Itaque lucentia cum mundo reliquoque siderum ornatu circum terram mareque pervolantia cursus perficiunt ad caeli rotunditatem.

IX, i, 2, 3.

P. OVIDIUS NASO, 43 B. C.–17 A. D.

312. A Lover chides a Stream which bars his Path.

Amnis, arundinibus limosas obsite ripas,
Ad dominam propero; siste parumper aquas.
Nec tibi sunt pontes, nec quae sine remigis ictu
Concava traiecto cymba rudente vehat.
Parvus eras, memini; nec te transire refugi:
Summaque vix talos contigit unda meos.
Nunc ruis apposito nivibus de monte solutis,
Et turpi crassas gurgite volvis aquas.
Quid properasse iuvat? quid parva dedisse quieti
Tempora? quid nocti conseruisse diem?
Tu potius, ripis effuse capacibus amnis,
Sic aeternus eas, labere fine tuo.
Non eris invidiae, torrens, mihi crede, ferendae,
Si dicar per te forte retentus amans.
Flumina deberent iuvenes in amore iuvare:
Flumina senserunt ipsa, quid esset amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus isse
Dicitur, et gelidis incaluisse vadis.
Te quoque credible est aliqua caluisse puella:
Sed nemora et silvae crimina vestra tegunt.
Dum loquor, increvit vastis spatiosius undis,
Nec capit admissas alveus altus aquas.
Quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs
Gaudia? quid coeptum, rustice, rumpis iter?
Quid? si legitimum flueres, si nobile flumen?
Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, nivibus collecte caducis;
Nec tibi sunt fontes, nec tibi certa domus.
Fontis habes instar pluviamque nivesque solutas;
Quas tibi divitias pigra ministrat hiems.
Aut lutulentus agis brumali tempore cursus:
Aut premis arentem pulverulentus humum.

Quis te unquam potuit sitiens haurire viator?
Quis dixit grata voce, perennis eas?
Damnosus pecori curris, damnosior agris.
Forsitan haec alios; me mea damna movent.
Huic ego vae! demens narrabam fluminum amores?
Iactasse indigno nomina tanta pudet.

Amor., III, vi, 1–10, 19–26, 83–102.

313. Elegy on the Death of Tibullus.

Tene, sacer vates, flammae rapuere rogales?
Pectoribus pasci nec timuere tuis?
Aurea sanctorum potuissent templa deorum
Urere, quae tantum sustinuere nefas.
Avertit vultus, Erycis quae possidet arces.
Sunt quoque, qui lacrimas continuisse negant.
Sed tamen hoc melius, quam si Phaeacia tellus
Ignotum vili supposuisset humo.
Hic certe manibus fugientis pressit ocelles
Mater, et in cineres ultima dona tulit.
Hic soror in partem misera cum matre doloris
Venit, inornatas dilaniata comas:
Cumque tuis sua iunxerunt Nemesisque priorque
Oscula: nec solos destituere rogos.
Delia discedens, Felicius, inquit, amata
Sum tibi: vixisti, dum tuus ignis eram.
Cui Nemesis, Quid, ait, tibi sunt mea damna dolori?
Me tenuit moriens deficiente manu.
Si tamen e nobis aliquid, nisi nomen et umbra,
Restat, in Elysia valle Tibullus erit.
Obvius huic venies, hedera iuvenilia cinctus
Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo:
Tu quoque, si falsum est temerati crimen amici,
Sanguinis atque animae prodige Galle tuae.
His comes umbra tua est, si qua est modo corporis umbra.
Auxisti numeros, culte Tibulle, pios.

Amor., III, ix, 41–66.

314. Medea to Jason.

Est nemus et piceis et frondibus ilicis atrum:
  Vix illud radiis solis adire licet.
Sunt in eo, fuerantque diu, delubra Dianae:
  Aurea barbarica stat dea facta manu.
Nostin', an exciderunt mecum loca? Venimus illuc;
  Orsus es infido sic prior ore loqui:
Ius tibi et arbitrium nostrae Fortuna salutis
  Tradidit, inque tua est vitaque morsque manu.
Perdere posse sat est, si quem iuvat ipsa potestas.
  Sed tibi servatus gloria maior ero.
Per mala nostra precor, quorum potes esse levamen;
  Per genus et numen cuncta videntis avi;
Per triplicis vultus arcanaque sacra Dianae;
  Et si forte alios gens habet ista deos:
O virgo, miserere mei; miserere meorum!
  Effice me meritis tempus in omne tuum.
Quod si forte virum non dedignare Pelasgum;
  (Sed mihi tam faciles unde meosque deos?)
Spiritus ante meus tenues vanescat in auras,
  Quam thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
Conscia sit Iuno, sacris praefecta maritis,
  Et dea, marmorea cuius in aede sumus.
Haec animum (et quota pars haec sunt?) movere puellae
  Simplicis, et dextrae dextera iuncta meae.
Vidi etiam lacrimas: an pars et fraudis in illis?
  Sic cito sum verbis capta puella tuis.

Her., xii, 67–92.

315. 'Ceratis ope Daedalea nititur pennis.'

Iamque volaturus parvo dedit oscula nato:
  Nec patriae lacrimas continuere genae.
Monte minor collis, campis erat altior aequis:
  Hinc data sunt miserae corpora bina fugae.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
  Daedalus, et cursus sustinet usque suos.

Iamque novum delectat iter; positoque timore
Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Vidit, et inceptum dextra reliquit opus.
Iam Samos a laeva fuerant Naxosque relictae,
Et Paros, et Clario Delos amata deo.
Dextra Lebynthos erat, silvisque umbrosa Calymne,
Cinctaque piscosis Astypalaea vadis:
Cum puer incautis nimium temerarius armis
Altius egit iter, deseruitque patrem.
Vincla labant; et cera deo propiore liquescit:
Nec tenues venti brachia mota tenent.
Territus a summo despexit in aequora caelo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant cerae; nudos quatit ille lacertos:
Et trepidat; nec, quo sustineatur, habet.
Decidit; atque cadens, pater, o, pater, auferor, inquit.
Clauserunt virides ora loquentis aquae.
At pater infelix, non iam pater, Icare, clamat,
Icare, clamat, ubi es? quove sub axe volas?
Icare, clamabat: pennas adspexit in undis.
Ossa tegit tellus; aequora nomen habent.

Art. Am., ii, 69–96.

316. The Formation of the Earth.

Ante mare et terras et, quod tegit omnia, caelum
Unus erat toto naturae vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles;
Nec quidquam nisi pondus iners; congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc deus et melior litem natura diremit:
Nam caelo terras, et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aëre caelum.
Quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
Dissociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis et sine pondere caeli

Emicuit summaque locum sibi legit in arce.
Proximus est aër illi levitate locoque:
Densior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui. Circumfluus humor
Ultima possedit solidumque coërcuit orbem.
Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit:
Principio terram, ne non aequalis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffudit, rapidisque tumescere ventis
Iussit et ambitae circumdare litora terrae.
Addidit et fontes et stagna immensa lacusque,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis.
Iussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duae dextra caelum totidemque sinistra
Parte secant zonae, quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
Quarum quae media est, non est habitabilis aestu:
Nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit,
Temperiemque dedit mista cum frigore flamma.
Imminet his aër: qui, quanto est pondere terrae
Pondus aquae levius, tanto est onerosior igne.
Illic et nebulas, illic consistere nubes
Iussit, et humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
Haec super imposuit liquidum et gravitate carentem
Aethera, nec quidquam terrenae faecis habentem.
Vix ita limitibus discreverat omnia certis,
Cum quae pressa diu massa latuere sub ipsa,
Sidera coeperunt toto fulgescere caelo.
Neu regio foret ulla suis animalibus orba,
Astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
Cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
Terra feras cepit, volucres agitabilis aër.

Metam., i, 5–9, 19–39, 43–56, 67–75.

317. Phaethon is struck by a Thunderbolt.

At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem,
Unde solet nubes latis inducere terris,
Unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat.
Sed neque quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit, nec quos caelo demitteret imbres.
Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
Expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëthon, rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in praeceps, longoque per aëra tractu
Fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.
Naiades Hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo signantque hoc carmine saxum:
'Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni,
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.'

Metam., ii, 304–328.

318. Narcissus and Echo.

Ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
Vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim:
Quoque magis sequitur, flamma propiore calescit,
Non aliter, quam cum summis circumlita taedis
Admotas rapiunt vivacia sulfura flammas.
O quoties voluit blandis accedere dictis
Et molles adhibere preces! Natura repugnat,

Nec sinit incipiat. Sed, quod sinit, illa parata est
Exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Forte puer, comitum seductus ab agmine fido,
Dixerat: 'Ecquis adest?' et 'Adest' responderat Echo.
Hic stupet, atque aciem partes dimisit in omnes;
Voce 'Veni' clamat magna. Vocat illa vocantem.
Respicit, et rursus nullo veniente: 'Quid,' inquit,
'Me fugis?' et totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat, et alternae deceptus imagine vocis:
'Huc coëamus' ait, nullique libentius unquam
Responsura sono 'Coëamus' retulit Echo,
Et verbis favet ipsa suis, egressaque silva
Ibat, ut iniceret sperato brachia collo.
Ille fugit, fugiensque: 'Manus complexibus aufer!
Ante,' ait, 'emoriar, quam sit tibi copia nostri.'
Retulit illa nihil, nisi 'Sit tibi copia nostri.'
Spreta latet silvis, pudibundaque frondibus ora
Protegit, et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen haeret amor, crescitque dolore repulsae.
Extenuant vigiles corpus miserabile curae,
Adducitque cutem macies, et in aëra succus
Corporis omnis abit: vox tantum atque ossa supersunt.
Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram.

Metam., iii, 370–399.

319. Medea's Soliloquy.

Frustra, Medea, repugnas;
Nescio quis deus obstat, ait: mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. Cur, quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? Quae tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. Si possem, sanior essem.
Sed trahit invitam nova vis: aliudque cupido,
Mens aliud suadet. Video meliora proboque:
Deteriora sequor. Quid in hospite, regia virgo,
Ureris, et thalamos alieni concipis orbis?

Haec quoque terra potest, quod ames, dare. Vivat, an ille
Occidat, in dis est: vivat tamen; idque precari
Vel sine amore licet. Quid enim commisit Iason?
Quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas,
Et genus, et virtus? Quem non, ut caetera desint,
Forma movere potest? Certe mea pectora movit.
At nisi opem tulero, taurorum afflabitur ore,
Concurretque suae segeti tellure creatis
Hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
Hoc ego si patiar, tunc me de tigride natam,
Tunc ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non et specto pereuntem? oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenasque feros, insopitumque draconem?
Di meliora velint. Quamquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. Prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
Ut per me sospes sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius, poenae Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest praeponere nobis,
Occidat ingratus. Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia nostri.
Et dabit ante fidem: cogamque in foedera testes
Esse deos. Quid tuta times? Accingere et omnem
Pelle moram.

Metam., vii, 11–48.

320. Cave of Sleep.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
Quo nunquam radiis oriens mediusve cadensve
Phoebus adire potest. Nebulae caligine mixtae
Exhalantur humo, dubiaeque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,

Humanaeve sonum reddunt convicia linguae.
Muta quies habitat. Saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fecunda papavera florent
Innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit, et spargit per opacas umida terras.
Ianua, ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota, custos in limine nullus.
At medio torus est ebeno sublimis in antro,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, eiectas litus harenas.

Metam., xi, 592–615.

321. Panegyric of Augustus.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas.
Maximus hinc Fastis accumulatur honos.
Deficit ingenium, maioraque viribus urgent:
Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens elegis imponere tantum
Ponderis? Heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriae, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen, Eques.
Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
Nomina: iam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
Nomen habes. Hominum tu pater, ille deum.
Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
Moenia: tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Caeninaque sensit.
Hoc duce Romanum est Solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victae telluris habebas;
Quodcunque est alto sub Iove, Caesar habet.

Tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas.
Tu recipis luco, repulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges.
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Caelestem fecit te pater; ille patrem.

Fast., ii, 119–144.

322. Proserpine carried off by Pluto.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci;
Grata domus Cereri. Multas ea possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Enna solo.
Frigida caelestum matres Arethusa vocarat.
Venerat ad sacras et dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit, Comites, accedite, dixit
Et mecum plenos flore referte sinus.
Praeda puellares animos oblectat inanis;
Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine textos:
Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curae:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, hyacinthe, tenes: illas, amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant:
Plurima lecta rosa est; sunt et sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longius itur;
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert;
Regnaque caeruleis in sua portat equis.

Fast., iv, 419–446.

323. Ovid beseeches Augustus to relent.

His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo.
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniae sors tibi nostra dedit.
Si, quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter; exiguo tempore inermis erit.
Nunc, ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aëra reddit aquis.
Iure igitur genitorque deum rectorque vocatur:
Iure capax mundus nil Iove maius habet.
Tu quoque, cum patriae rector dicare paterque;
Utere more dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum:
Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
Parsque simul templis utraque dona tulit:
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, cur se victum gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior: qui nec contraria dicor
Arma nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te, praesentem conspicuumque deum;
Hunc animum favisse tibi, vir maxime: meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.

Tr., ii, 27–56.

SALEIUS BASSUS, Contemporary of Ovid.

324. Panegyric on Calpurnius Piso.

O decus, et toto merito venerabilis aevo
Pierii tutela chori, quo praeside tuti
Non umquam vates inopi metuere senectae.
Quod si quis nostris precibus locus, et mea vota
Si mentem subiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Maecenas tenero cantabere versu.
Possumus aeternae nomen committere famae,
Si tamen hoc ulli de se promittere fas est,
Et deus ultor abest: superest animosa voluntas,
Ipsaque nescio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu, Piso, latentem
Exsere: nos humilis domus et sincera parentum,
Sed tenuis fortuna sua caligine celat,
Possumus impositis caput exonerare tenebris
Et lucem spectare novam, si quid modo laetus
Annuis, et nostris subscribis, candide, votis.
Est mihi, crede, meis animus constantior annis;
Quamvis nunc iuvenile decus mihi pingere malas
Coeperit et nondum vicesima venerit aestas.
Quod si tam validae mihi robur mentis inesset
Et solidus primos impleret spiritus annos,
Auderem voces per carmina nostra referre,
Piso, tuas: sed fessa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadant succiso poplite membra.
Sic nec olorinos audet Pandionis ales
Parva referre sonos, nec, si velit improba, possit.
Sic et aedonia superantur voce cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convicia soli.
Quare age, Calliope, posita gravitate forensi,
Lumina Pisonis mecum pete: plura supersunt,
Quae laudare velis inventa penatibus ipsis.

Paneg., 231–261.

PEDO ALBINOVANUS, Contemporary of Ovid.

825. The Boundless Deep.

Iam pridem post terga diem solemque relinquunt,
Iam pridem notis extorres finibus orbis
Per non concessas audaces ire tenebras
Ad rerum metas extremaque litora mundi;
Nunc illum pigris immania monstra sub undis
Qui ferat Oceanum, qui saevas undique pistris
Aequoreosque canes, ratibus consurgere prensis.
Accumulat fragor ipse metus. Iam sidere limo
Navigia et rapido desertam flamine classem
Seque feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos sorte relinqui.
Atque aliquis prora caecum sublimis ab alta
Aëra pugnaci luctatus rumpere visu,
Ut nihil erepto valuit dinoscere mundo,
Obstructa in talis effundit pectora voces:
Quo ferimur? fugit ipse dies orbemque relictum
Ultima perpetuis claudit natura tenebris.
Anne alio positas ultra sub cardine gentes
Atque alium flabris intactum quaerimus orbem?
Di revocant rerumque vetant cognoscere finem
Mortales oculos: aliena quid aequora remis
Et sacras violamus aquas divumque quietas
Turbamus sedes?

Ap. Sen. Rh., Suas. I, xv.

CORNELIUS SEVERUS, Contemporary of Ovid.

326. A Lament for Cicero.

Oraque magnanimum spirantia paene virorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit omnis,
Tamquam sola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta
Iurataeque manus deprensaque foedera noxae
Patriciumque nefas extinctum: poena Cethegi
Deiectusque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor aut coetus, pleni quid honoribus anni
Profuerant? sacris exculta quid artibus aetas?
Abstulit una dies aevi decus, citaque luctu
Conticuit Latiae tristis facundia linguae.
Unica sollicitis quondam tutela salusque,
Egregium semper patriae caput, ille senatus
Vindex, ille fori, legum ritusque togaeque,
Publica vox saevis aeternum obmutuit armis.
Informes voltus sparsamque cruore nefando
Canitiem sacrasque manus operumque ministras
Tantorum pedibus civis proiecta superbis
Proculcavit ovans nec lubrica fata deosque
Respexit. Nullo luet hoc Antonius aevo.
Hoc nec in Emathio mitis victoria Perse,
Nec te, dive Syphax, non fecerat hoste Philippo;
Inque triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Afuerant, nostraeque cadens ferus Hannibal irae
Membra tamen Stygias tulit inviolata sub umbras.

Ap. Sen. Rh., Suas. VI, xxvi.

GRATIUS FALISCUS, CONTEMPORARY OF OVID.

327. TRAINING OF YOUNG DOGS OF A HUNTING BREED (METAGON), WITH A DIGRESSION ON THE EVILS OF LUXURY.

Tum deinde monebo,
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Percensere notis, iamque inde excernere parvos.
Signa dabunt ipsi. Teneris vix artubus haeret
Ille tuos olim non defecturus honores:
Iamque illum impatiens aequae vehementia sortis
Extulit: affectat materna regna sub alvo,
Ubera tota tenet, [stat] tergo liber aperto,
Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Verum ubi Caurino perstrinxit frigore vesper
Ira iacet, turbaque potens operitur inerti.
Illius et manibus viris sit cura futuras
Perpensare: levis deducet pondere fratres.
[Haec de] pignoribus (nec te mea carmina fallent):
Protinus et cultus alios et debita fetae
Blandimenta feres, curaque sequere merentem:
Illa perinde [suo nutrit de lacte] minores,
Ac longam praestabit opem. Tum denique, fetae
Cum desunt operi, fregitque industria matres,
Transeat in catulos omnis tutela relictos.
Lacte novam pubem facilique tuebere maza,
Nec luxus alios avidaeque impendia vitae
Noscant: haec magno redit indulgentia damno:
Nec mirum: humanos non [res] magis altera sensus
Tollit: [sed] ratio vitiis adeuntibus obstat.
Haec illa est, Pharios quae fregit noxia reges,
Dum servata cavis potant Mareotica gemmis,
Nardiferumque metunt Gangem, vitiisque ministrant.
Sic et Achaemenio cecidisti, Lydia, Cyro:
Atqui dives eras, fluvialibus aurea venis.
Scilicet, ad summam ne quid restaret habendum,

Tu quoque, luxuriae fictas dum colligis artis,
Et sequeris demens alienam, Graecia, culpam,
O quantum et quoties decoris frustrata paterni!
At qualis nostris, quam simplex mensa, Camillis!
Qui tibi cultus erat post tot, Serrane, triumphos!
Ergo illi ex habitu virtutisque indole priscae
Imposuere orbi Romam caput, actaque ab illis
Ad caelum virtus summosque tetendit honores.
Scilicet exiguis magna sub imagine rebus
Prospicies, quae sit ratio et quo fine regenda.

Cynegetica, 287–327.

M. MANILIUS, Late in Augustan Age.

328. The Universe is Spherical in Form.

Nec vero tibi natura admiranda videri
Pendentis terrae debet, cum pendeat ipse
Mundus et in nullo ponat vestigia fundo.
Quod patet ex ipso motu cursuque volantis.
Cum suspensus eat Phoebus cursumque reflectat
Huc illuc, agiles et servet in aethere metas,
Cum luna et stellae volitent per inania mundi;
Terra quoque aerias leges imitata pependit.
Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aeris et toto pariter sublata profundo;
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Undique surgentem pariter pariterque cadentem.
Haec est naturae facies; sic mundus et ipse
In convexa volans teretes facit esse figuras
Stellarum; solisque orbem lunaeque rotundum
Aspicimus, tumido quaerentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Sic tellus glomerata manet mundumque figurat.

I, 194–210, 213.

329. Existence of God inferred from the Order observable in Nature.

Nec quidquam in tanta magis est mirabile mole,
Quam ratio et certis quod legibus omnia parent.
Nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
Laxius et levius mutatove ordine fertur.
Quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
Ac mihi tam praesens ratio non ulla videtur,
Qua pateat mundum divino numine verti,
Atque ipsum esse deum, nec forte coisse magistra,
Ut voluit credi qui primus moenia mundi
Seminibus struxit minimis, inque illa resolvit:
E quis et maria et terras et sidera caeli
Aetheraque immensos fabricantem finibus orbes
Solventemque alios constare, et cuncta reverti
In sua principia et rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum sine numine moles
Ex minimis, caecoque creatum foedere mundum?
Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio praescriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus ulla relinqui?
Cur eadem aestivas exornant sidera noctes
Semper, et hibernas eadem? certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

I, 476–498.

330. The Five Zones.

Circulus ad boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexque fugit solidas a caeli vertice partes.
Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consummat Phoebus lucemque moramque,
Tardaque per longos circumfert lumina flexus,
Aestivum medio nomen sibi sumit ab aestu;
Temporis et titulo potitur metaque volantis
Solis, et extremos designat fervidus actus,

Et quinque in partes aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus
Ingenti spira totum praecingit Olympum,
Parte ab utraque videns axem; quo limine Phoebus
Componit paribus numeris noctemque diemque,
Veris et autumni currens per tempora mixta,
Cum medium aequali distinguit limite caelum,
Quattuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.
Proximus hunc ultra brumalis nomine cingens
Ultima designat fulgentis lumina solis,
Inviaque obliqua radiorum munera flamma
Dat per iter minimum nobis; sed finibus illis,
Quos super incubuit, longa stant tempora luce,
Vixque dies transit candentem extenta per aestum,
Bisque iacet binis summotus partibus orbis.

I, 566–588.

331. Comets arise from the Ubiquity of Fiery Substance.

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubis;
Et penetrant terras Aetnamque minantur Olympo;
Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas,
Ac silice in dura viridique in cortice sedem
Inveniunt, cum silva sibi collisa crematur;
Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
Ne mirere faces subitas erumpere caelo,
Aeraque accensum flammis lucere coruscis,
Arida complexum spirantis semina terrae,
Quae volucer pascens ignis sequiturque fugitque,
Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
Imbribus e mediis et caelum fulmine ruptum,
Sive igitur ratio praebentis semina terrae
In volucres ignes potuit generare cometas,
Sive illas natura faces ut cuncta creavit
Sidera per tenues caelo lucentia flammas,
Sed trahit ad semet rapido Titanius aestu,
Involvitque suo flammantis igne cometas,

Ac modo dimittit, (sicut Cyllenius orbis
Et Venus, accenso cum ducit Vespere noctem,
Saepe nitent, falluntque oculos rursusque revisunt;)
Seu deus instantis fati miseratus in orbem
Signa per affectus caelique incendia mittit;
Nunquam futilibus excanduit ignibus aether.

I, 852–876.

332. The Dignity of Man.

Quid mirum, noscere mundum
Si possunt homines, quibus est et mundus in ipsis,
Exemplumque dei quisque est in imagine parva?
An quoquam genitos nisi caelo credere fas est
Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra vel mersa vadis vel in aere pendent:
Omnibus una quies venter, sensusque per artus,
Et quia consilium non est, et lingua remissa;
Unus et inspectus rerum, viresque loquendi,
Ingeniumque capax, varias educit in artes.
Hic partus, qui cuncta regit, secessit in orbem,
Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque aspectat Olympum,
Inquiritque Iovem: nec sola fronte deorum
Contentus manet, et caelum scrutatur in alvo,
Cognatumque sequens corpus se quaerit in astris:
Hinc in tanta fidem petimus, quam saepe volucres
Accipiunt, trepidaeque suo sub pectore fibrae.
An minus est sacris rationem ducere signis,
Quam pecudum mortes, aviumque attendere cantus,
Atque ideo faciem caeli non invidet orbi
Ipse deus, vultusque suos corpusque recludit
Semper volvendo, seque ipsum inculcat et offert;
Ut bene cognosci possit, doceatque videndo,
Qualis eat, cogatque suas attendere leges.

IV, 893–912.

PAPIRIUS FABIANUS, Late in Augustan Age.

333. A Suasoria. — Alexander has arrived at the Limits of the Earth: He knows not what to conquer next.

Quid? ista toto pelago infusa caligo navigantem tibi videtur admittere, quae prospicientem quoque excludit? Non haec India est nec ferarum terribilis ille conventus. Inmanes propone beluas, aspice quibus procellis fluctibusque saeviat, quas ad litora undas agat. Tantus ventorum concursus, tanta convulsi funditus maris insania est; nulla praesens navigantibus statio est, nihil salutare, nihil notum: rudis et inperfecta natura penitus recessit. Ista maria ne illi quidem petierunt qui fugiebant Alexandrum. Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Illi qui etiam siderum collegerunt metas et annuas hiemis atque aestatis vices ad certam legem redegerunt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant utrumne terras velut vinculum circumfluat, an in suum colligatur orbem, et in hos per quos navigatur sinus quasi spiramenta quaedam magnitudinis exaestuet; ignem post se cuius augmentum ipse sit habeat, an spiritum. · Quid agitis, commilitones? domitoremne generis humani, magnum Alexandrum, eo dimittitis quod adhuc quid sit disputatur? Memento Alexander: matrem in orbe victo adhuc magis quam pacato relinquis. ·

Ap. Sen. Rh., Suas. I, iv.

ARELLIUS FUSCUS, Late in Augustan Age.

334. A Suasoria. — Alexander hesitates whether to enter Babylon, after an Augur had predicted that he should die there.

Quis est qui futurorum scientiam sibi vindicet? novae oportet sortis is sit qui iubente deo canat, non eodem contentus utero *quo imprudentes* nascimur: quandam imaginem dei praeferat

qui iussa exhibeat dei. Sic est, tantum enim regem tantique rectorem orbis in metum cogit. Magnus iste et supra humanae sortis habitum sit cui liceat terrere Alexandrum: ponat iste suos inter sidera patres et originem caelo trahat, agnoscat suum vatem deus; non eodem vitae fine, aetate magna, extra omnem fatorum necessitatem caput sit quod gentibus futura praecipiat. Si vera sunt ista, quid ita non huic studio servit omnis aetas? cur non ab infantia rerum naturam deosque qua licet visimus, cum pateant nobis sidera et interesse numinibus liceat? quid ita inutili desudamus facundia aut periculosis atteritur armis manus? an melius alio pignore quam futuri scientia ingenia surrexerint? Qui vero in media se, ut praedicant, fatorum misere pignora natales inquirunt et primam aevi horam omnium annorum habent nuntiam, quo ierint motu sidera, in quas discucurrerint partes, contrane deus steterit, an placidus adfulserit sol; an plenam lucem (an) initia surgentis acceperit, an abdiderit in noctem obscurum caput luna; Saturnus nascentem, an ad bella Mars militem, an negotiosum in quaestus Mercurius exceperit, an blanda adnuerit nascenti Venus, an ex humili in sublime Iuppiter tulerit aestimant: tot circa unum caput tumultuantis deos! Futura nuntiant: plerosque dixere victuros, at nihil metuentis oppressit dies; aliis dedere finem propinquum, at illi superfuere agentes inutilis animas; felices nascentibus annos spoponderunt, at fortuna in omnem properavit iniuriam. Incertae enim sortis vivimus: unicuique ista pro ingenio finguntur, non ex fide scientiae. Erit aliquis orbe toto locus qui te victorem non viderit? Babylon ei cluditur cui patuit oceanus.

Ap. Sen. Rh., Suas. IV, i.

Q. HATERIUS, 64 B. C.–25 A. D.

335. A SUASORIA. — CICERO DELIBERATES WHETHER TO BURN HIS PHILIPPICS ON THE CONDITION THAT HIS LIFE SHALL BE SPARED.

Non feres Antonium: intolerabilis in malo ingenio felicitas est, nihilque cupientis magis accendit quam prosperae turpitudinis

conscientia. Difficile est; non feres, inquam, et iterum inritare inimicum in mortem tuam cupies. Quod ad me quidem pertinet, multum a Cicerone absum: tamen non taedet tantum me vitae meae, sed pudet. Ne propter hoc quidem ingenium tuum amas, quod illud Antonius plus odit quam te? remittere ait se tibi ut vivas, commentus quemadmodum eripiat etiam quod vixeras. Crudelior est pactio Antonii quam proscriptio. Ingenium erat in quo nihil iuris haberent triumviralia arma. Commentus est Antonius quemadmodum quod non poterat cum Cicerone (proscribere, a Cicerone) proscriberetur. Hortarer te, Cicero, ut vitam magni aestimares, si libertas suum haberet in civitate locum, si suum in libertate eloquentia, si non civili ense cervicibus luerentur; nunc ut scias nihil esse melius quam mori, vitam tibi Antonius promittit. Pendet nefariae proscriptionis tabula: tot praetorii, tot consulares, tot equestris ordinis viri periere; nemo relinquitur nisi qui servire possit. Nescio an hoc tempore vivere velis, Cicero: nemo est cum quo velis. Merito, hercules, illo tempore vixisti quo Caesar ultro te rogavit ut viveres sine ulla pactione, quo tempore non quidem stabat respublica, sed in boni principis sinum ceciderat.

Ap. Sen. Rh., Suas. VII, i.

M. ANNAEUS SENECA, RHETOR, CIRC. 54 B.C.–38 A.D.

336. DESCRIPTION OF THE ELOQUENCE OF THE RHETORICIANS ARELLIUS FUSCUS AND FABIANUS.

Erat explicatio Fusci Arelli splendida quidem sed operosa et implicata, cultus nimis adquisitus, compositio verborum mollior quam ut illam tam sanctis fortibusque praeceptis praeparans se animus pati posset; summa inaequalitas orationis, quae modo exilis erat, modo nimia licentia vaga et effusa: principia, argumenta, narrationes aride dicebantur, in descriptionibus extra legem omnibus verbis, dummodo niterent, permissa libertas; nihil acre, nihil solidum, nihil horridum; splendida oratio et magis

lasciva quam laeta. Ab hac cito se Fabianus separavit et luxuriam quidem cum voluit abiecit, obscuritatem non potuit evadere; haec illum usque in philosophiam prosecuta est; saepe minus quam audienti satis est eloquitur, et in summa eius ac simplicissima facultate dicendi antiquorum tamen vitiorum remanent vestigia, quaedam tam subito desinunt, ut non brevia sint sed abrupta. Dicebat autem Fabianus fere dulces sententias et quotiens inciderat aliqua materia quae convitium seculi reciperet, inspirabat magno magis quam acri animo. Deerat illi oratorium robur et ille pugnatorius mucro, splendor vero velut voluntarius non elaboratae orationi aderat. Vultus dicentis lenis et pro tranquillitate morum remissus; vocis nulla contentio, nulla corporis adseveratio, cum verba velut iniussa fluerent. Iam videlicet compositus et pacatus animus, cum veros compressisset affectus et iram doloremque procul expulsisset, parum bene imitari poterat quae effugerat. Suasoriis aptior erat; locorum habitus fluminumque decursus et urbium situs moresque populorum nemo descripsit abundantius, numquam inopia verbi substitit, sed velocissimo ac facillimo cursu omnes res beata circumfluebat oratio.

Contr., II, *Praef.* 1–3.

337. Ovid's Genius for Poetry and Rhetoric characterized.

Hanc controversiam memini ab Ovidio Nasone declamari apud rhetorem Arellium Fuscum cuius auditor fuit; nam Latronis admirator erat, cum diversum sequeretur dicendi genus. Habebat ille comptum et decens et amabile ingenium. Oratio eius iam tum nihil aliud poterat videri quam solutum carmen. Adeo autem studiose Latronem audiit, ut multas illius sententias in versus suos transtulerit. Tunc autem cum studeret habebatur bonus declamator. Hanc certe controversiam ante Arellium Fuscum declamavit, ut mihi videbatur, longe ingeniosius, excepto eo quod sine certo ordine per locos discurrerat. . . . Declamabat autem Naso raro controversias et non nisi ethicas; libentius dicebat suasorias, molesta illi erat omnis argumentatio. Verbis minime licenter usus est nisi in carminibus, in quibus non ignoravit vitia sua sed amavit: manifestum potest esse, quod rogatus aliquando

ab amicis suis, ut tolleret tres versus, invicem petiit, ut ipse tres exciperet in quos nihil illis liceret: aequa lex visa est; scripserant illi quos tolli vellent secreto, hic quos tutos esse vellet: in utrisque codicillis idem versus erant, ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

Semibovemque virum semivirumque bovem;

Secundum:

Et gelidum Borean egelidumque Notum.

Ex quo adparet summi ingenii viro non iudicium defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum sed animum: aiebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis naevus fuisset.

Contr., II, ii, 8, 9, 12.

(338) Asinius Pollio first introduced the Practice of Recitations.

Pollio Asinius numquam admissa multitudine declamavit; nec illi ambitio in studiis defuit: primus enim omnium Romanorum advocatis hominibus scripta sua recitavit, et inde est quod Labienus, homo mentis quam linguae amarioris, dicit: 'ille triumphalis senex ἀκροάσεις suas (id est declamationes) numquam populo commisit:' sive quia parum in illis habuit fiduciam, sive — quod magis crediderim — tantus orator inferius id opus ingenio suo duxit, et exerceri quidem illo volebat, gloriari fastidiebat. Audivi autem illum et viridem et postea iam senem cum Marcello Aesernino nepoti suo quasi praeciperet; audiebat illum dicentem et primum disputabat de illa parte quam Marcellus dixerat: praetermissa ostendebat, leviter tacta implebat, vitiosa coarguebat, deinde dicebat partem contrariam. Floridior erat aliquanto in declamando quam in agendo: illud strictum eius et asperum et nimis iratum ingenio suo iudicium adeo cessabat, ut in multis illi venia opus esset quae ab ipso vix impetrabatur. Marcellus, quamvis puer, iam tantae indolis erat, ut Pollio ad illum pertinere successionem eloquentiae suae crederet, cum filium Asinium Gallum relinqueret, magnum oratorem, nisi illum, quod semper evenit, magnitudo patris non produceret sed obsueret. Memini intra quartum diem quam Herium filium amiserat declamare eum *nobis, sed tanto* vehementius quam umquam, ut appareret homi-

nem natura contumacem cum fortuna sua rixari; nec quicquam ex ordine vitae solito remisit, itaque cum mortuo in Syria Gaio Caesare per codicillos questus esset divus Augustus, ut erat mos illi clementissimo viro, non civiliter tantum sed etiam familiariter, quod in tam magno et recenti luctu suo homo carissimus sibi pleno convivis cenasset, rescripsit Pollio: 'eo die cenavi quo Herium filium amisi.' Quis exigeret maiorem ab amico dolorem quam a patre? O magnos viros qui fortunae succumbere nesciunt et adversas res suas virtutis experimenta faciunt! declamavit Pollio Asinius intra quartum diem quam filium amiserat: praeconium illud ingentis animi fuit malis suis insultantis.

Contr., IV, *Praef.* 2–6.

339. A Controversia. — Filia conscia in veneno privigni.

Venefica torqueatur, donec conscios indicet. Quidam mortua uxore ex qua filium habebat duxit alteram et ex ea sustulit filiam. Decessit adulescens, accusavit maritus novercam veneficii. Damnata dum torqueretur dixit consciam filiam. Petitur ad supplicium puella. Pater defendit. Non prodesset tibi, puella, quod te amavit frater, nisi mater odisset. Nefanda mulier, etiam filiae novercà, ne mori quidem potuit, nisi et occideret. In gladiatoribus quoque condicio dura victoris est cum moriente pugnantis. Nullum magis adversarium timeas quam qui vivere non potest, occidere potest. Concitalissima est rabies in desperatione et morte ultima in furorem animus impellitur. Quaedam ferae tela ipsa commordent et in mortis auctorem per vulnera ruunt. Gladiator quem armatus fugerat nudus insequitur, et praecipitati non quod impulit tantum trahunt, sed quod occurrit. Naturali quodam deploratae mentis affectu morientibus gratissimum est commori. O mendacium simile veneficio! dum novercae meminit, matris oblita est. Peto ne quia filium vindicavi, filiam perdam. Nisi succurritis, noverca vicit, ego victus sum. Ne inter supplicia quidem desivit occidere. Prosit apud vos puellae quod eam pater laudat, prosit quod mater accusat. Conscia, inquit, est filia. Ego torqueri coepi, noverca torquere. Habui filium talem, ut illum amare posset noverca, nisi in eam

incidisset quae odisse etiam filiam posset. Servus furti tortus Catonem conscium dixit. Utrum plus tormentis creditis an Catoni? Quod noverca tam sero, puella tam cito? In hoc poenas veneficii dabat, ut accusationis exigeret.

Contr., IX, vi.

AUGUSTUS IMPERATOR.

340. THE EMPEROR CONGRATULATES HIMSELF ON HAVING PASSED THE GRAND CLIMACTERIC. — LETTER TO HIS GRANDSON CAIUS, 2 A. D.

IX Kalend. Octobr. Have, mi Cai, meus ocellus iucundissimus: quem semper mediusfidius desidero cum a me abes; sed praecipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, ubicumque hoc die fuisti, spero laetum et benevolentem celebrasse quartum et sexagesimum natalem meum: nam, ut vides, *κλιμακτῆρα* communem seniorum omnium tertium et sexagesimum annum evasimus: deos autem oro ut mihi quantumcumque superest temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicae felicissimo *ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων* stationem meam.

Ap. Gell., XV, vii, 2.

341. EXTRACTS FROM LETTERS TO LIVIA, 12 A. D., SHOWING HIS OPINION OF CLAUDIUS.

Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti, mea Livia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus. Consentit autem uterque nostrum, semel nobis esse statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est *ἄρτιος*, et, ut ita dicam, *ὁλόκληρος*, quid est quod dubitemus, quin per eosdem articulos et gradus producendus sit, per quos frater eius productus fuit? Sin autem *ἠλαττῶσθαι* sentimus eum, *καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα*, praebenda materia deridendi et illum et nos non est hominibus *τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν*. Nam semper aestuabimus, si de singu-

lis articulis temporum deliberabimus, μὴ προυποκείμενον ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores necne. In praesentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus, se ab Silani filio, homine sibi affini, admoneri, ne quid faciat, quod conspici et derideri possit. Spectare eum Circenses ex pulvinari, non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum, non placet nobis, aut esse Romae Latinarum diebus. Cur enim non praeficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras, mea Livia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui, ne semper inter spem et metum fluctuemus. Licebit autem, si voles, Antoniae quoque nostrae des hanc partem epistolae huius legendum. . . . Tiberium adolescentem ego vero, dum tu aberis, quotidie invitabo ad cenam, ne solus cenet cum suo Sulpicio et Athenodoro; qui vellem diligentius et minus μετεώρως deligeret sibi aliquem, cuius motum et habitum et incessum imitaretur. Misellus

ἀτυχεῖ — πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

Ubi non aberravit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. . . . Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream nisi, mea Livia, admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cum declamat, σαφῶς dicere, quae dicenda sunt, non video.

Ap. Suet., Claud., iv.

M. VELLEIUS PATERCULUS, 18 B.C.–31 A.D.

342. Character of Julius Caesar.

Hic nobilissima Iuliorum genitus familia, et, quod inter omneis constat, antiquissima, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentia effusissimus, animo super humanam et naturam et fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio, neque

iracundo, simillimus, qui denique semper et somno et cibo in vitam, non in voluptatem, uteretur; cum fuisset C. Mario sanguine coniunctissimus, atque idem Cinnae gener, cuius filiam ut repudiaret, nullo metu compelli potuit (cum M. Piso consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Sullae dimisisset gratiam), habuissetque fere XVIII annos eo tempore, quo Sulla rerum potitus est: magis ministris Sullae adiutoribusque partium, quam ipso, conquirentibus eum ad necem, mutata veste, dissimilemque fortunae suae indutus habitum, nocte urbe elapsus est. Idem postea admodum iuvenis cum a piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab his retentus est, apud eos gessit, ut pariter his terrori venerationique esset, neque unquam aut nocte aut die (cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur; in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solito variaret, suspectus his, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret.

ii, 41.

VALERIUS MAXIMUS, Time of Tiberius.

343. The Roman Religion owed much to Etruscan Influence.

Maiores nostri statas solemnesque caeremonias, Pontificum scientia; bene gerendarum rerum auctoritates, augurum observatione; Apollinis praedictiones, vatum libris; portentorum depulsa, Etrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco etiam instituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, voto: cum solvendum, gratulatione: cum inquirendum vel extis vel sortibus, impetrito: cum solemni ritu peragendum, sacrificio. Quo etiam ostentorum ac fulgurum denuntiationes procurantur. Tantum autem studium antiquis non solum observandae, sed etiam amplificandae religionis fuit, ut e florentissima tum et opulentissima civitate decem principum filii S. C. singulis Etruriae populis percipiendae sacrorum disciplinae gratia traderentur.

I, i, 1.

344. THE GODS WILL NOT ENDURE TO BE SLIGHTED.

Non sinit nos M. Crassus, inter gravissimas nostri imperii iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plurimis et evidentissimis ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus. Ducturus erat a Carris adversus Parthos exercitum. Ei pullum traditum est paludamentum, cum in proelium exeuntibus album aut purpureum dari soleret. Maesti et taciti milites ad principia convenerunt, qui vetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant. Aquilarum altera vix convelli a primipilo potuit: altera aegerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem seipsa convertit. Magna haec prodigia: sed et illae clades aliquanto maiores; tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanae militiae decus barbarorum obtritum equitatu: optimae indolis filii cruore paterni respersi oculi, corpusque imperatoris inter promiscuas cadaverum strues, avium ferarumque laniatibus obiectum. Vellem equidem placidius, sed relatu verum est. Sic dii spreti excandescunt: sic humana consilia castigantur, ubi se caelestibus praeferunt.

I, vi, 11.

PHAEDRUS, TIME OF TIBERIUS AND CLAUDIUS.

345. THE FROGS ASK FOR A KING.

Athénae cum florérent aequis légibus,
Procáx libertas cívitatem míscuit,
Frenúmque solvit prístinum licéntia.
Hinc cónspiratis fáctionum pártibus,
Arcém tyrannus óccupat Pisístratus.
Cum trístem servitútem flerent Áttici,
Non quía crudelis ílle, sed quoniám grave
Omne ínsuëtis ónus, et coepissént queri:
Aesópus talem túm fabellam réttulit.

Ranaé, vagantes líberis palúdibus,
Clamóre magno régem petiere á Iove,
Qui díssolutos móres vi compésceret.
Patér deorum rísit, atque illís dedit
Parvúm tigillum, míssum quod subitú vadi
Motú sonoque térruit pavidúm genus.
Hoc mérsum limo cúm lateret díutius,
Forte úna tacite prófert e stagnó caput,
Et éxplorato rége cunctas évocat.
Illaé, timore pósito, certatim ádnatant,
Lignúmque supra túrba petulans ínsilit.
Quod cum ínquinassent ómni contumélia,
Aliúm rogantes régem misere ád Iovem,
Inútilis quoniam ésset, qui fuerát datus.
Tum mísit illis hýdrum, qui dente áspero
Corrípere coepit síngulas. Frustrá necem
Fugitánt inertes: vócem praecludít metus.
Furtim ígitur dant Mercúrio mandata ád Iovem,
Adflíctis ut succúrrat. Tunc contrá deus:
Quia nóluistis véstrum ferre, inquít, bonum,
Malúm perferte. Vós quoque, o cívés, ait,
Hoc sústinete, máius ne veniát, malum.

I, ii.

346. The Fox and the Crow.

Qui sé laudari gaúdent verbis súbdolis
Será dant poenas túrpes poeniténtia.
Cum dé fenestra córvus raptum cáseum
Comésse vellet, célsa residens árbore,
Hunc vídit vulpis, deínde sic coepít loqui:
O quí tuarum, córve, pennarumést nitor!
Quantúm decoris córpore et vultú geris!
Si vócem haberes, núlla prior alés foret.
At ílle stultus, dúm vult vocem osténdere,
Emísit ore cáseum; quem céleriter
Dolósa vulpis ávidis rapuit déntibus.
Tum démum ingemuit córvi deceptús stupor.

I, xiii.

347. Tiberius indulges in a Jest.

Est árdelionum quaédam Romae nátio,
Trepidé concursans, óccupata in ótio,
Gratís anhelans, múlta agendo níhil agens,
Sibí molesta et áliis odiosíssima:
Hanc émendare, sí tamen possúm, volo
Verá fabella: prétium est operae atténdere.
Caesár Tiberius, cúm, petens Neápolim,
In Mísenensem víllam venissét suam,
Quae, mónte summo pósita Lucullí manu,
Prospéctat Siculum, et déspicit Tuscúm mare:
Ex álticinctis únus atriénsibus,
Cui túnica ab umeris línteo Pelúsio
Erát destricta, círris dependéntibus,
Perámbulante laéta domino víridia,
Alvéolo coepit lígneo conspérgere
Humum aéstuantem, come officium iáctitans:
Sed déridetur. Inde notis fléxibus
Praecúrrit alium in xystum, sedans púlverem.
Agnóscit hominem Caésar, remque intélligit.
Id út putavit ésse nescio quíd boni:
Heus! ínquit dominus. Ille enimvero adsilit,
Donátionis álacer certae gaúdio.
Tum síc iocata est tánta maiestás ducis:
Non múltum egisti, et ópera nequidquám perit;
Multó maioris álapae mecum véneunt.

II, v.

348. The Lion and the Mouse.

Ne quís minores laédat, fabula haéc monet.
Leóne in silva dórmiente, rústici
Luxúriabant murés, et unus éx iis
Supér cubantem cásu quodam tránsiit.
Expérgefactus míserum leo celeri ímpetu
Arrípuit. Ille véniam sibi darí rogat:
Crimén fatetur, péccatum imprudéntiae.

Hoc réx ulcisci glóriosum nón putans,
Ignóvit et dimísit. Post paucós dies
Leo, dúm vagatur nóctu, in foveam décidit.
Captum út se agnovit láqueis, voce máxima
Rugíre coepit; cúius immanem ád sonum
Mus súbitò accurrens: nón est, quod timeás, ait,
Benefício magno grátiam reddám parem.
Mox ómnes artus ártuum et ligámina
Lustráre coepit, cógnitosque déntibus
Nervós rodendo, láxat ingenia ártuum,
Sic cáptum mus leonem silvis réddidit.

App., I, vi.

A. CORNELIUS CELSUS, FROM TIBERIUS TO NERO.

349. A SHORT HISTORY OF THE ART OF MEDICINE.

Vetustissimus auctor Aesculapius celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem et vulgarem hanc scientiam paulo subtilius excoluit, in deorum numerum receptus est. Huius deinde duo filii, Podalirius et Machaon, bello Troiano ducem Agamemnonem secuti, non mediocrem opem commilitonibus suis attulerunt. Quos tamen Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attulisse auxilii, sed vulneribus tantummodo ferro et medicamentis mederi solitos esse, proposuit. Ex quo apparet, has partes medicinae solas ab iis esse tractatas, easque esse vetustissimas. Eodemque auctore disci potest, morbos tum ad iram deorum immortalium relatos esse, et ab iisdem opem posci solitam. Verique simile est, inter nulla auxilia adversae valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desideria, neque luxuria vitiarant; siquidem haec duo corpora, prius in Graecia, deinde apud nos, afflixerunt. Ideoque multiplex ista medicina neque olim apud Graecos, neque apud alias gentes necessaria, vix aliquos ex nobis ad senectutis *principia* perducit. Ergo etiam post eos, de quibus retuli, nulli

clari viri medicinam exercuerunt, donec maiore studio litterarum disciplina agitari coepit, quae, ut animo praecipue omnium necessaria, sic corpori inimica est. Primoque medendi scientia sapientiae pars habebatur, ut et morborum curatio et rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit, scilicet iis hanc maxime requirentibus, qui corporum suorum robora quieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiae professoribus peritos eius fuisse accepimus; clarissimos vero ex iis Pythagoram, et Empedoclem, et Democritum. Huius autem, ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, ab studio et sapientiae disciplinam hanc separavit, vir et arte et facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras et Chrysippus, tum Herophilus et Erasistratus sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint.

De Medic., I, *Procem.*

350. The Arguments for Vivisection were, in the First Century of the Empire, extended so as to include the Human Subject.

Necessarium ergo esse incidere corpora mortuorum, eorumque viscera atque intestina scrutari; longeque optime fecisse Herophilum et Erasistratum, qui nocentes homines a regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, considerarintque, etiamnum spiritu remanente, ea quae natura ante clausisset, eorumque positum, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, laevorem, contactum; processus deinde singulorum et recessus, et sive quid inseritur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, scire quid doleat, eum, qui, qua parte quodque viscus intestinumve sit, non cognoverit: neque curari id, quod aegrum est, posse ab eo, qui, quid sit ignoret. Et cum per vulnus alicuius viscera patefacta sunt, eum qui sanae cuiusque colorem partis ignoret, nescire quid integrum, quid corruptum sit; ita ne succurrere quidem posse corruptis. Aptiusque extrinsecus imponi remedia, compertis interiorum et sedibus et figuris, cognitaque eorum magnitudine: similesque omnia, quae intus posita sunt, rationes habere. Neque esse crudele, sicut plerique proponunt, hominum nocentium,

et horum quoque paucorum, suppliciis, remedia populis innocentibus saeculorum omnium quaeri.

De Medic., I, *Prooem.*

351. A Few Remarks on Surgery, with the Qualifications of a Good Surgeon.

Haec autem pars, cum sit vetustissima, magis tamen ab illo parente omnis medicinae Hippocrate, quam a prioribus exculta est: deinde, posteaquam diducta ab aliis habere professores suos coepit, in Aegypto quoque increvit, Philoxeno maxime auctore, qui plurimis voluminibus hanc partem diligentissime comprehendit. Gorgias quoque et Sostratus et Heron et Apollonii duo et Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, singuli quaedam repererunt. Ac Romae quoque non mediocres professores, maximeque nuper Tryphon pater, et Euelpistus, et, ut ex scriptis eius intelligi potest, horum eruditissimus Meges, quibusdam in melius mutatis aliquantum ei disciplinae adiecerunt. Esse autem chirurgus debet adolescens, aut certe adolescentiae propior; manu strenua, stabili, nec umquam intremiscente, eaque non minus sinistra, quam dextra promptus; acie oculorum acri claraque; animo intrepidus, misericors sic, ut sanari velit eum, quem accepit, non ut clamore eius motus vel magis, quam res desiderat, properet, vel minus, quam necesse est, secet; sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur. Potest autem requiri, quid huic parti proprie vindicandum sit: quia vulnerum quoque ulcerumque multorum curationes, quas alibi exsecutus sum, chirurgi sibi vindicant. Ego eumdem quidem hominem posse omnia ista praestare concipio: atque ubi se diviserunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit. Ipse autem huic parti ea reliqui, in quibus vulnus facit medicus, non accipit; et in quibus vulneribus ulceribusque plus profici manu, quam medicamento, credo: tum quidquid ad ossa pertinet. Quae deinceps exsequi aggrediar; dilatisque in aliud volumen ossibus, in hoc cetera explicabo; praepositisque iis, quae in qualibet parte corporis fiunt, ad ea, quae proprias sedes habent transibo.

De Medic., VII, *Praef.*

A. PERSIUS FLACCUS, 34–62 A. D.

352. The Commonplace Man does not appreciate Philosophy.

Discite, o miseri, et causas cognoscite rerum!
Quid sumus, et quidnam victuri gignimur? ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et unde?
Quis modus argento? quid fas optare? quid asper
Utile numus habet? Patriae carisque propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te deus esse
Iussit, et humana qua parte locatus es in re,
Disce, neque invideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu, defensis pinguibus Umbris,
Et piper, et pernae, Marsi monumenta clientis,
Maenaque quod prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircosa centurionum
Dicat: Quod satis est, sapio mihi: non ego curo
Esse, quod Arcesilas aerumnosique Solones,
Obstipo capite, et figentes lumine terram,
Murmura cum secum et rabiosa silentia rodunt.
Atque exporrecto trutinantur verba labello
Aegroti veteris meditantes somnia: 'gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti.'
Hoc est, quod palles? cur quis non prandeat, hoc est?
His populus ridet: multumque torosa iuventus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.

Sat., iii, 66–87.

353. The Tyranny of Ambition.

Mane piger stertis. 'Surge,' inquit avaritia: 'eia
Surge!' Negas. Instat, 'surge!' inquit. 'Non queo.' 'Surge!'
'Et quid agam?' 'Rogitas? en saperdam advehe Ponto,
Castoreum, stuppas, ebenum, tus, lubrica Coa.
Tolle recens primus piper e sitiente camelo.
Verte aliquid, iura.' 'Sed Iuppiter audiet.' 'Ebesa,

Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Iove tendis.'
Iam pueris pellem succinctus et oenophorum aptas:
'Ocius ad navem!' Nihil obstat, quin trabe vasta
Aegaeum rapias, nisi sollers luxuria ante
Seductum moneat: 'Quo deinde insane ruis? quo?
Quid tibi vis? Calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non exstinxerit urna cicutae.
Tun' mare transilias? tibi, torta cannabe fulto,
Cena sit in transtro? Veientanumque rubellum
Exhalet, vapida laesum pice, sessilis obba?
Quid petis? ut nummi, quos hic quincunce modesto
Nutrieras, pergant avidos sudare deunces?
Indulge genio: carpamus dulcia: nostrum est,
Quod vivis: cinis et manes et fabula fies;
Vive memor leti: fugit hora: hoc, quod loquor, inde est.'
En quid agis? Duplici in diversum scinderis hamo.
Hunccine, an hunc sequeris? Subeas alternus oportet
Ancipiti obsequio dominos, alternus oberres.
Nec tu, cum obstiteris semel, instantique negaris
Parere imperio: 'rupi iam vincula!' dicas.
Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Cum fugit, a collo trahitur pars longa catenae.

v, 132-160.

354. Charity begins at Home.

Messe tenus propria vive, et granaria, fas est,
Emole. Quid metuas? — Occa; en seges altera in herba est. —
At vocat officium: trabe rupta Bruttia saxa
Prendit amicus inops; remque omnem surdaque vota
Condidit Ionio: iacet ipse in litore, et una
Ingentes de puppe dei, iamque obvia mergis
Costa ratis lacerae. — Nunc et de cespite vivo
Frange aliquid: largire inopi, ne pictus oberret
Caerulea in tabula. — Sed cenam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaveris: urnae
Ossa inodora dabit, seu spirent cinnama surdum,
Seu ceraso peccant casiae, nescire paratus.

'Tune bona incolumis minuas?'— Sed Bestius urget
Doctores Graios: 'Ita fit, postquam sapere urbi
Cum pipere et palmis venit nostrum hoc maris expers:
Faenisecae crasso vitiarunt unguine pultes.'—
Haec cinere ulterior metuas?

vi, 25–41.

L. ANNAEUS SENECA, CIRC. 3 B.C.–65 A.D.

355. ARGUMENTS SHOWING THAT EXILE IS NOT AN EVIL.

'Carere patria, intolerabile est.' Aspice agedum hanc frequentiam, cui vix urbis immensae tecta sufficiunt. Maxima pars illius turbae patria caret: ex municipiis et coloniis suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit ambitio, alios necessitas officii publici, alios imposita legatio, alios luxuria, opulentum et opportunum vitiis locum quaerens: alios liberalium studiorum cupiditas, alios spectacula: quosdam traxit amicitia, quosdam industria, latam ostendendae virtuti nacta materiam: quidam venalem formam attulerunt, quidam venalem eloquentiam. Nullum non hominum genus concurrit in urbem, et virtutibus et vitiis magna pretia ponentem. Iube omnes istos ad nomen citari, et, unde domo quisque sit, quaere: videbis maiorem partem esse, quae relictis sedibus suis, venerit in maximam quidem ac pulcherrimam urbem, non tamen suam. Deinde ab hac civitate discede, quae velut communis patria potest dici: omnes urbes circumi: nulla non magnam partem peregrinae multitudinis habet. Nunc transi ab iis, quarum amoena positio et opportunitas regionis plures allicit: deserta loca, et asperrimas insulas, Sciathum et Seriphum, Gyarum et Corsicam pete: nullum invenies exsilium, in quo non aliquis animi causa moretur.

Ad Helv. De Consol., vi, 2–4.

356. Relaxation is absolutely necessary for a Healthy Mental Condition.

Nec in eadem intentione aequaliter retinenda mens est, sed ad iocos revocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubescebat: et Cato vino laxabat animum, curis publicis fatigatum: et Scipio triumphale illud et militare corpus movit ad numeros, non molliter se infringens, ut nunc mos est etiam incessu ipso ultra muliebrem mollitiem fluentibus; sed ut illi antiqui viri solebant, inter lusum ac festa tempora, virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum, etiam si ab hostibus suis spectarentur. Danda est remissio animis: meliores acrioresque requieti surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum, cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas; ita animorum impetus assiduus labor frangit. Vires recipient paulum resoluti et remissi. Nascitur ex assiduitate laborum, animorum hebetatio quaedam, et languor: nec ad hoc tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quandam voluptatem haberet lusus iocusque, quorum frequens usus, omne animis pondus omnemque vim eripiet. Nam et somnus refectioni necessarius est: hunc tamen si per diem noctemque continues, mors erit. Multum interest, remittas aliquid, an solvas. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur: tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni, ut didici, viri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant: quidam nullum non diem inter et otium et curas dividebant; qualem Pollionem Asinium, oratorem magnum, meminimus, quem nulla res ultra decimam retinuit: ne epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid novae curae nasceretur, sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interiunxerunt, et in postmeridianas horas aliquid levioris operae distulerunt. Maiores quoque nostri novam relationem, post horam decimam, in senatu fieri vetabant. Miles vigilias dividit, et nox immunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo: dandumque subinde otium, quod alimenti ac virium loco sit.

De Tr. An., xv, 10–18.

357. The Secret of Happiness.

Idem est ergo beate vivere, et secundum naturam. Hoc quid sit, iam aperiam. Si corporis dotes, et apta naturae, conservabimus diligenter et impavide, tamquam in diem data et fugacia; si non subierimus eorum servitutem, nec nos aliena possederint; si corpori grata et adventitia eo nobis loco fuerint quo sunt in castris auxilia, et armaturae leves. Serviant ista, non imperent: ita demum utilia sunt menti. Incorruptus vir sit externis, et insuperabilis, miratorque tantum sui: fidens animi, atque in utrumque paratus, artifex vitae. Fiducia eius non sine scientia sit, scientia non sine constantia: maneant illi semel placita, nec ulla in decretis eius litura sit. Intelligitur, etiamsi non adiecero, compositum ordinatumque fore talem virum, et in his quae aget cum comitate, magnificum. Erit vera ratio sensibus insita, et capiens inde principia: nec enim habet aliud unde conetur, aut unde ad verum impetum capiat, et in se revertatur. Nam mundus quoque cuncta complectens rectorque universi deus, in exteriora quidem tendit, sed tamen in totum undique in se redit. Idem nostra mens faciat: cum secuta sensus suos, per illos se ad externa porrexerit; et illorum et sui potens sit, et, ut ita dicam, devinciat summum bonum. Hoc modo una efficietur vis ac potestas, concors sibi: et ratio illa certa nascetur, non dissidens nec haesitans in opinionibus comprehensionibusque, nec in sua persuasione. Quae cum se disposuit, et partibus suis consensit, et, ut ita dicam, concinuit, summum bonum tetigit. Nihil enim pravi, nihil lubrici superest: nihil in quo arietet, aut labet. Omnia faciet ex imperio suo, nihilque inopinatum accidet: sed quidquid aget, in bonum exibit, facile et parate, et sine tergiversatione agentis. Nam pigritia et haesitatio pugnam et inconstantiam ostendit. Quare audacter licet profitearis, summum bonum esse animi concordiam. Virtutes enim ibi esse debebunt, ubi consensus atque unitas erit: dissident vitia.

De Vit. Beat., viii, 1-6.

358. The Value of securing Gratitude.

Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam, cum fortunam suam transeuntem alio videat, et sibi nihil relictum, praeter ius mortis, id quoque si cito occupaverit, exclamare: 'Hoc habeo, quodcunque dedi!' O quantum habere potuit, si voluisset! Hae sunt divitiae certae, in quacunque sortis humanae levitate, uno loco permansurae: quae quo maiores fuerint, hoc minorem habebunt invidiam. Quid tanquam tuo parcis? Procurator es. Omnia ista quae vos tumidos, et supra humana elatos, oblivisci cogunt vestrae fragilitatis, quae ferreis claustris custoditis armati, quae ex alieno sanguine rapta vestro defenditis; propter quae classes cruentaturas maria deducitis, propter quae quassatis urbes, ignari, quantum telorum in adversos fortuna comparet; propter quae ruptis toties affinitatis, amicitiae, collegii foederibus, inter contendentes duos terrarum orbis elisus est; non sunt vestra: in depositi causa sunt, iam iamque ad alium dominum spectantia, aut hostis ista, aut hostilis animi successor, invadet. Quaeris quomodo illa tua facias? dono dando. Consule ergo rebus tuis, et certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solum, sed tutiores facturus: illud quod suspicis, quo te divitem ac potentem putas, quamdiu possides, sub nomine sordido iacet. Domus est, servus est, nummi sunt: cum donasti, beneficium est.

De Ben., IV, iii.

359. A Burlesque of the Deification of the Emperor Claudius.

Claudius animam agere coepit nec invenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, unam e tribus Parcis seducit et ait: 'quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris? Nec unquam tam diu cruciatus exiet? Annus sexagesimus quartus est, ex quo cum anima luctatur, quid huic et rei publicae invides? Patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum, ex quo princeps factus est, *omnibus annis, omnibus* mensibus efferunt. Et tamen non est

mirum si errant et horam eius nemo novit; nemo enim unquam illum natum putavit. Fac quod faciendum est:

'Dede neci, melior vacua sine regnet in aula.'

Sed Clotho 'ego mehercules' inquit 'pusillum temporis adicere illi volebam, dum hos pauculos, qui supersunt, civitate donaret' — constituerat enim omnes Graecos, Gallos, Hispanos, Britannos togatos videre — 'sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui et tu ita iubes fieri, fiat.' Aperit tum capsulam et tres fusos profert: unus erat Augurini, alter Babae, tertius Claudii. 'Hos' inquit 'tres uno anno exiguis intervallis temporum divisos mori iubebo, nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot milia hominum sequentia videbat, tot praecedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim convictoribus.'

'Αποκολοκύντωσις, iii.

360. Death ought not to be feared.

Pauper fiam? inter plures ero. Exsul fiam? ibi me natum putabo, quo mittar. Alligabor? quid enim? nunc solutus sum? ad hoc me natura grave corporis mei pondus adstrinxit. Moriar? hoc dicis, desinam aegrotare posse, desinam alligari posse, desinam mori posse. Non sum tam ineptus, ut Epicuream cantilenam hoc loco persequar, et dicam, vanos esse inferorum metus, nec Ixionem rota volvi, nec saxum humeris Sisyphi trudi in adversum, nec ullius viscera et renasci posse quotidie, et carpi. Nemo tam puer est, ut Cerberum timeat et tenebras, et larvalem habitum nudis ossibus cohaerentium. Mors nos aut consumit, aut exuit. Emissis meliora restant, onere detracto: consumtis nihil restat: bona pariter malaque submota sunt. Permitte mihi referre hoc loco tuum versum, si prius admonuero, ut te iudices non aliis scripsisse ista, sed etiam tibi. Turpe est aliud loqui, aliud sentire: quanto turpius, aliud scribere, aliud sentire? Memini te illum locum aliquando tractasse, non repente nos in mortem incidere, sed minutatim procedere. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitae: et tunc quoque cum crescimus, vita decrescit. Infantiam amisimus, deinde pueritiam, deinde adolescentiam: usque ad hesternum, quidquid transiit.

temporis, periit: hunc ipsum quem agimus diem, cum morte dividimus. Quemadmodum clepsydram non extremum stillicidium exhaurit, sed quidquid ante defluxit; sic ultima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat. Tunc ad illam pervenimus, sed diu venimus. Haec cum descripsisses, quo soles ore, semper quidem magnus, nunquam tamen acrior, quam ubi veritati commodas verba, dixisti:

'Mors non una venit, sed quae rapit, ultima mors est.'

Malo te legas, quam epistolam meam: apparebit enim tibi, hanc quam timemus mortem extremam esse, non solam.

Ep., iii, 3 (24), 16–20.

361. GOD IS WITHIN US: THE SUBLIME, WHETHER IN NATURE OR IN MAN, IS A TRACE OF HIM.

Non sunt ad caelum elevandae manus, nec exorandus aedituus, ut nos ad aures simulacri, quasi magis exaudiri possimus, admittat: prope est a te deus, tecum est, intus est. Ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator et custos: hic prout a nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. Bonus vir sine deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adiutus, exsurgere? Ille dat consilia magnifica, et erecta. In unoquoque virorum bonorum (quis deus, incertum est) habitat. Si tibi occurrit vetustis arboribus et solitam altitudinem egressis frequens lucus, et conspectum caeli densitate ramorum aliorum alios protegentium submovens: illa proceritas silvae et secretum loci, et admiratio umbrae, in aperto tam densae atque continuae, fidem sibi numinis facit. Et si quis specus saxis penitus exesis montem suspenderit, non manu factus, sed naturalibus causis in tantam laxitatem excavatus: animum tuum quadam religionis suspicione percutiet. Magnorum fluminum capita veneramur: subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes: et stagna quaedam vel opacitas vel immensa altitudo sacravit. Si hominem videris interritum periculis, intactum cupiditatibus, inter adversa felicem, in mediis tempestatibus placidum, ex superiore loco *homines videntem*, ex aequo deos; non subibit te veneratio eius?

non dices: ista res maior est altiorque, quam ut credi similis huic, in quo est, corpusculo possit? Vis istuc divina descendit.

Ep., iv, xii, (41) 1–4.

362. An Account of the Cause and Formation of the Rainbow.

Arcus in nocte non fit, nisi admodum raro, quia luna non habet tantum virium, ut nubes transeat, et illis colorem suffundat, qualem accipiunt sole perstrictae. Sic enim formam arcus discoloris efficiunt: quia aliae partes in nubibus tumidiores sunt, aliae submissiores: quaedam crassiores, quam ut solem transmittant; aliae imbecilliores, quam ut excludant. Haec inaequalitas alternis lucem umbramque permiscet, et exprimit illam mirabilem arcus varietatem. Altera causa eiuscemodi arcus redditur. Videmus, cum fistula aliquo loco rupta est, aquam per tenue foramen elidi: quae sparsa contra solem oblique positum, faciem arcus repraesentat. Idem videbis accidere, si quando volueris observare fullonem: cum os aqua implevit, et vestimenta ridiculis diducta leviter aspergit, apparet varios edi colores in illo aëre asperso, quales in arcu fulgere solent. Huius rei causam in humore esse ne dubitaveris. Non fit enim unquam arcus, nisi nubilo. Sed quaeramus quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia, quae solem transmittant, quaedam magis coacta, quam ut transluceant itaque ab illis fulgorem reddi, ab his umbram, et sic utriusque intercursu effici arcum, in quo pars fulgeat, quae solem recipit, pars obscurior sit, quae exclusit, et ex se umbram proximis fecit. Hoc ita esse quidam negant. Poterat enim umbra et lux causa videri, si arcus duos tantum haberet colores, et sic ex lumine umbraque constaret. Sed nunc videmus in eo aliquid flammei, aliquid lutei, aliquid caerulei, et alia in picturae modum subtilibus lineis ducta, ut ait poëta, ut an dissimiles colores sint, scire non possis, nisi cum primis extrema contuleris. Nam commissura decipit: usque adeo mira arte naturae, quod a simillimis coepit, in dissimilia desinit. Quid ergo istic duo colores faciunt luminis atque umbrae, cum innumerabilium ratio reddenda sit? Quidam ita existimant arcum fieri; dicunt in ea parte, in qua pluit, singula stillicidia pluviae cadentis, singula specula esse. a singulis ergo imaginem reddi solis. Deinde

multas imagines, immo innumerabiles, et devexas, et in praeceps transeuntes confundi: itaque et arcum esse multarum imaginum solis confusionem. Hoc sic colligunt. Pelves, inquiunt, mille die sereno pone, et omnes habebunt imaginem solis. In singulis foliis dispone singulas guttas: singulae habebunt imaginem solis. At contra ingens stagnum non habebit nisi imaginem unam. Quare? quia omnis circumscripta laevitas et circumdata suis finibus, speculum est. Itaque piscinam ingentis magnitudinis, insertis parietibus in plures divide: totidem illa habebit imagines solis, quot lacus habuerit. Relinque illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem reddet. Nihil refert, quam exiguus sit humor aut lacus. Si circumseptus est, speculum est. Ergo stillicidia illa infinita, quae imber cadens defert, totidem specula sunt, totidem solis facies habent. Hae contra intuenti perturbatae apparent: nec dispiciuntur intervalla, quibus singula distant, spatio prohibente discerni. Deinde pro singulis apparet una facies turbida ex omnibus. . . . Ergo cum multa stillicidia sint, totidem specula sunt. Sed quia parva sunt, solis colorem sine figura exprimunt. Deinde cum in stillicidiis innumerabilibus, et sine intervallo cadentibus, reddatur idem color, incipit facies esse non multarum imaginum intermissarum, sed unius longae atque continuae. Quomodo, inquis, tu mihi multa millia istic imaginum esse dicis, ubi nullam video? Et quare cum solis color unus sit, imaginum diversus est? Ut et haec quae proposuisti, refellam, et alia quae non minus refellenda sunt, illud dicam oportet: nihil acie nostra fallacius, non tantum in his, a quibus subtiliter pervidendis illam colorum diversitas summovet, sed et in his quoque, quae ad manum cernit. Remus integer in tenui aqua fracti speciem reddit. Poma per vitrum adspicientibus multo maiora sunt. Columnarum intervalla porticus longiores iungunt. Ad ipsum solem revertere: hunc, quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio, acies nostra sic contraxit, ut sapientes viri pedalem esse contenderint. Quem velocissimum omnium esse scimus, nemo nostrum videt moveri: nec ire crederemus, nisi appareret isse. Mundum ipsum praecipiti velocitate labentem, et ortus occasusque intra momentum temporis revolventem, nemo nostrum sentit procedere. Quid ergo miraris, si oculi nostri imbrium stillicidia non separant, et ingenti spatio *intuentibus minutarum* imaginum discrimen interit? Illud esse

dubium nulli potest, quin arcus imago solis sit, roscida et cava nube concepta. Quod ex hoc tibi apparet. Nunquam non adversa soli est, sublimis aut humilis, prout ille se submisit, aut sustulit, contrario motu. Illo enim descendente altior est, alto depressior. Saepe talis nubes a latere solis est, nec arcum efficit, quia non ex recto imaginem trahit. Varietas autem non ob aliam causam fit, quam quia pars coloris a sole est, pars a nube illa: humor autem modo caeruleas lineas, modo virides, modo purpurae similes, et luteas aut igneas ducit, duobus coloribus hanc varietatem efficientibus, remisso et intento. Sic enim et purpura eodem conchylio non in unum modum exit. Interest, quamdiu macerata sit, crassius medicamentum, an aquatius traxerit; saepius mersa sit et excocta, an semel tincta. Non est ergo mirum, cum duae res sint, sol et nubes, id est, corpus et speculum, si tam multa genera colorum exprimuntur, quae in multis generibus possunt aut incitari, aut relanguescere. Alius enim est color ex igneo lumine, alius ex obtuso et leniore. In aliis rebus vaga inquisitio est, ubi non habemus quod manu tenere possimus, et late coniectura mittenda est: hic apparet duas causas esse arcus, solem nubemque, quia nec sereno unquam fit, nec ita nubilo, ut sol lateat. Ergo utique ex his est, quorum sine altero non est.

N. Q., I, iii, 1-14.

363. Criticism of the Theory that the Overflow of the Nile is due to the Etesian Winds.

Si Thaleti credis, Etesiae descendenti Nilo resistunt, et cursus eius acto contra ostia mari sustinent: ita reverberatus in se recurrit: nec crescit, sed exitu prohibitus resistit, et quacunque mox potuit, inconcessus erumpit. Euthymenes Massiliensis testimonium dicit: 'Navigavi,' inquit, 'Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior, quamdiu Etesiae tempus observant: tunc enim eicitur mare instantibus ventis. Cum resederint, et pelagus conquiescit, minorque descendenti inde vis Nilo est. Ceterum dulcis maris sapor est, et similes Niloticis belluae.' Quare ergo, si Nilum Etesiae provocant, et ante illos incipit incrementum eius, et post eos durat? Praeterea non fit maior, quo illi flavere vehementius. Nec remittitur incitaturque, prout illis impetus

fuit: quod fieret, si illorum viribus cresceret. Quid, quod Etesiae litus Aegyptium verberant, et contra illos Nilus descendit, inde venturus, unde illi, si origo ab illis esset? Praeterea ex mari purus et caeruleus effllueret, non ut nunc turbidus venit. Adde, quod testimonium eius testium turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus, cum ignota essent externa. Licebat illis fabulas mittere. Nunc vero tota exteri maris ora mercatorum navibus stringitur: quorum nemo narrat nunc caeruleum Nilum, aut mare saporis alterius. Quod et natura credi vetat, quia dulcissimum quodque et levissimum sol trahit. Praeterea quare hieme non crescit? Et tunc potest ventis concitari mare, aliquando quidem maioribus. Nam Etesiae temperati sunt. Quod si e mari ferretur Atlantico, semel oppleret Aegyptum. At nunc per gradus crescit. Oenopides Chius ait, hieme calorem sub terris contineri: ideo et specus calidos esse, et tepidiorem puteis aquam: itaque venas interno calore siccari. Sed in aliis terris augentur imbribus flumina. Nilum, quia nullo imbre adiuvetur, tenuari, deinde crescere per aestatem: quo tempore frigent interiora terrarum, et redit rigor fontibus. Quod si verum esset, aestate flumina crescerent, omnesque putei aestate abundarent. Deinde non calorem hieme sub terris esse maiorem. Aqua et specus et putei tepent, quia aëra rigentem extrinsecus non recipiunt. Ita non calorem habent, sed frigus excludunt. Ex eadem causa aestate refrigescunt, quia illo remotus seductusque aër calefactus non pervenit.

N. Q., IV, ii, 21-26.

364. A Curse.

Perge, detestabilis
Umbra, et penates impios furiis age!
Certetur omni scelere, et alterna vice
Stringantur enses. Ne sit irarum modus
Pudorve; mentes caecus instiget furor;
Rabies parentum duret, et longum nefas
Eat in nepotes; nec vacet cuiquam vetus
Odisse crimen: semper oriatur novum,
Nec unum in uno; dumque punitur scelus,
Crescat. Superbis fratribus regna exeidant,

Repetantque profugos; dubia violentae domus
Fortuna reges inter incertos labet;
Miser ex potente fiat, ex misero potens;
Fluctuque regnum casus adsiduo ferat.
Ob scelera pulsi, cum dabit patriam deus,
In scelera redeant; sintque tam invisi omnibus
Quam sibi. Nihil sit, ira quod vetitum putet:
Fratrem expavescat frater, et gnatum parens
Gnatusque patrem; liberi pereant male
Peius tamen nascantur; immineat viro
Infesta coniux; bella trans pontum vehant;
Effusus omnes irriget terras cruor,
Supraque magnos gentium exsultet duces
Libido victrix; impia stuprum in domo
Levissimum sit fratris: et fas et fides
Iusque omne pereat. Non sit a vestris malis
Immune caelum. Cur micant stellae polo,
Flammaeque servant debitum mundo decus?
Nox atra fiat! Excidat caelo dies!
Misce penates; odia, caedes, funera
Arcesse, et imple Tantalo totam domum!

Thyest., 23–58.

365. Ode to Bacchus.

Effusam redimite comam nutante corymbo,
Mollia Nisaeis armate brachia thyrsis,
Lucidum caeli decus, huc ades votis,
Quae tibi nobiles Thebae, Bacche, tuae
Palmis supplicibus ferunt!
Huc adverte favens virgineum caput!
Vultu sidereo discute nubila,
Et tristes Erebi minas, avidumque fatum!
Te decet vernis comam floribus cingi,
Te caput Tyria cohibere mitra,
Hederave mollem baccifera religare frontem;
Spargere effusos sine lege crines;
Rursus adducto revocare nodo;
Qualis iratam metuens novercam

Creveras falsos imitatus artus,
Crine flaventi simulata virgo,
Luteam vestem retinente zona.
Inde tam molles placuere cultus,
Et sinus laxi, fluidumque syrma.
Vidit aurato residere curru,
Veste cum longa tegeres leones,
Omnis Eoae plaga vasta terrae,
Qui bibit Gangem, niveumque quisquis
Frangit Araxen.
Te senior turpi sequitur Silenus asello,
Turgida pampineis redimitus tempora sertis.
Condita lascivi deducunt orgia mystae.
Te Bassaridum comitata cohors
Nunc Edoni pede pulsavit
Sola Pangaei;
Nunc Threicio vertice Pindi;
Nunc Cadmeas inter matres
Impia Maenas
Comes Ogygio venit Iaccho,
Nebride sacra praecincta latus.

Oed., 408–437.

366. Fate Supreme over all Things.

Fatis agimur: cedite fatis.
Non sollicitae possunt curae
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto;
Servatque suae decreta colus
Lachesis, dura revoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum.
Non illa deo vertisse licet,
Quae nexa suis currunt causis.
It cuique ratus, prece non ulla
Mobilis ordo.
Multis ipsum metuisse nocet.

Multi ad fatum venere suum,
Dum fata timent.

Oed., 979–994.

367. A Lament for Hector.

Hecuba. Iam nuda vocant
Pectora dextras. Nunc, nunc vires
Exprome, dolor!
Rhoetea sonent littora planctu;
Habitansque cavis montibus Echo
Non, ut solita est, extrema brevis
Verba remittat: totos reddat
Troiae gemitus! audiat omnis
Pontus et aether. Saevite, manus!
Pulsu vasto tundite pectus:
Non sum solito contenta sono:
Hectora flemus.
Chorus. Tibi dextra ferit nostra lacertos,
Umerosque ferit tibi sanguineos;
Tibi nostra caput dextera pulsat;
Tibi maternis ubera palmis
Laniata iacent; fluit et multo
Sanguine manat, quamcunque tuo
Funere feci, rupta cicatrix.
Columen patriae, mora fatorum,
Tu praesidium Phrygibus fessis,
Tu murus eras; umerisque tuis
Stetit illa decem fulta per annos:
Tecum cecidit, summusque dies
Hectoris idem patriaeque fuit.

Troad., 105–129.

368. It is a Consolation in Misery to see Others as Miserable as Ourselves.

Semper, ah, semper dolor est malignus:
Gaudet in multos sua fata mitti,
Seque non solum placuisse poenae.
Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat;
Nemo se credit miserum, licet sit.
Tolle felices; removeto multo
Divites auro; removeto centum
Rura qui scindunt opulenta bubus:
Pauperi surgent animi iacentes.
Est miser nemo, nisi comparatus.
Dulce in immensis posito ruinis,
Neminem laetos habuisse vultus.
Ille deplorat queriturque fatum,
Qui secans fluctum rate singulari
Nudus in portus cecidit petitos;
Aequior casum tulit et procellas,
Mille qui ponto pariter carinas
Obrui vidit, tabulaque litus
Naufraga spargi, mare cum coacti
Fluctibus Corus prohibet reverti.
Questus est Hellen cecidisse Phryxus
Cum gregis ductor radiante villo
Aureo fratrem simul et sororem
Sustulit tergo, medioque iactum
Fecit in ponto; tenuit querelas
Et vir et Pyrrhe, mare cum viderent,
Et nihil praeter mare cum viderent,
Unici terris homines relicti.

Troad., 1017–1045.

M. ANNAEUS LUCANUS, 39–65 A. D.

369. The Fruits of Civil War.

Bella per Emathios plus quam civilia campos
Iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra,
Cognatasque acies, et rupto foedere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.
Quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri,
Gentibus invisis Latium praebere cruorem?
Cumque superba foret Babylon spolianda trophaeis
Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu quantum terrae potuit pelagique parari
Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextrae!
At nunc semirutis pendent quod moenia tectis
Urbibus Italiae, lapsisque ingentia muris
Saxa iacent, nulloque domus custode tenentur,
Rarus et antiquis habitator in urbibus errat,
Horrida quod dumis, multosque inarata per annos
Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis,
Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Poenus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit: alta sedent civilis vulnera dextrae.
Quod si non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque aeterna parantur
Regna deis, caelumque suo servire tonanti,
Non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
Iam nihil, o superi, querimur: scelera ipsa nefasque
Hac mercede placent.

Phars., i, 1–14; 24–38.

370. Caesar and Pompey compared.

Quis iustius induit arma,
Scire nefas: magno se iudice quisque tuetur:
Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.
Nec coïere pares: alter, vergentibus annis
In senium longoque togae tranquillior usu,
Dedidicit iam pace ducem; famaeque petitor,
Multa dare in vulgus; totus popularibus auris
Impelli, plausuque sui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires, multumque priori
Credere fortunae. Stat magni nominis umbra:
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuvias veteres populi sacrataque gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus haerens,
Pondere fixa suo est: nudosque per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram;
Et quamvis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum silvae firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Caesare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia virtus
Stare loco: solusque pudor, non vincere bello.
Acer et indomitus; quo spes, quoque ira vocasset,
Ferre manum, et numquam temerando parcere ferro:
Successus urgere suos, instare favori
Numinis: impellens quidquid sibi, summa petenti,
Obstaret, gaudensque viam fecisse ruina.
Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
Aetheris impulsi sonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populosque paventis
Terruit, obliqua praestringens lumina flamma,
In sua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat stragem late, sparsosque recolligit ignes.

i, 126–157.

371. CAESAR PILLAGES THE TEMPLE OF SATURN: METELLUS STANDS IN THE WAY TO RESIST THE SACRILEGE.

His magnam victor in iram
Vocibus accensus: 'Vanam spem mortis honestae
Concipis: haud,' inquit, 'iugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus. Dignum te Caesaris ira
Nullus honos faciet. Te vindice tuta relicta est
Libertas? Non usque adeo permiscuit imis
Longus summa dies, ut non, si voce Metelli
Serventur leges, malint a Caesare tolli.'
Dixerat, et, nondum foribus cedente tribuno,
Acrior ira subit: saevos circumspicit enses,
Oblitus simulare togam. Tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium desistere coepto.
'Libertas,' inquit, 'populi, quem regna coercent,
Libertate perit; cuius servaveris umbram,
Si, quidquid iubeare, velis. Tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia est haec sola pudoris,
Degenerisque metus, nil iam potuisse negari.
Ocius avertat diri mala semina belli.
Damna movent populos, si quos sua iura tuentur.
Non sibi, sed domino gravis est, quae servit, egestas.'
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo, multis intactus ab annis
Romani census populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quem victi praeda Philippi:
Quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit.
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quidquid parcorum mores servastis avorum,
Quod dites Asiae populi misere tributum,
Victorique dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua vexit super aequora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum
Quae Pompeianis praelata est gaza triumphis

Egeritur: tristi spoliantur templa rapina;
Pauperiorque fuit tunc primum Caesare Roma.
iii, 184–168.

372. AFRANIUS SURRENDERS TO CAESAR.

Si me degeneri stravissent fata sub hoste,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc sola mihi est orandae causa salutis,
Dignum donanda, Caesar, te credere vita.
Non partis studiis agimur nec sumpsimus arma
Consiliis inimica tuis. Nos denique bellum
Invenit civile duces, causaeque priori,
Dum potuit, servata fides. Nil fata moramur:
Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassaeque manus. Hoc hostibus unum,
Quod vincas, ignosce tuis. Nec magna petuntur.
Otia des fessis, vitam patiaris inermes
Degere, quam tribuis: campis prostrata iacere
Agmine nostra putes: neque enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partemque triumphi
Captos ferre tui: turba haec sua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
iv, 344–362.

373. CAESAR IN A SMALL BOAT ENCOUNTERS A TERRIBLE STORM: THE DANGER ONLY SWELLS HIS PRIDE.

Credit iam digna pericula Caesar
Fatis esse suis. 'Tantusne evertere,' dixit,
'Me superis labor est: parva quem puppe sedentem
Tam magno petiere mari? Si gloria leti
Est pelago donata mei, bellisque negamur;
Intrepidus, quamcunque datis mihi, numina, mortem
Accipiam. Licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis; sat magna peregi.
Arctoas domui gentes: inimica subegi

Arma metu: vidit Magnum mihi Roma secundum.
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos.
Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
Nesciet hoc quisquam, nisi tu, quae sola meorum
Conscia votorum es, me, quamvis plenus honorum
Et dictator eam Stygias et consul ad umbras,
Privatum, Fortuna, mori. Mihi funere nullo
Est opus, o superi: lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis: desint mihi busta rogusque,
Dum metuar semper, terraque exspecter ab omni.'
Haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat; nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi, sed pertulit unda,
Scruposisque angusta vacant ubi litora saxis,
Imposuit terrae. Pariter tot regna, tot urbes
Fortunamque suam, tacta tellure, recepit.

v, 653–678.

374. POMPEY RELUCTANTLY CONSENTS TO THE BATTLE OF PHARSALIA.

'Si placet hoc,' inquit, 'cunctis, si milite Magno,
Non duce, tempus eget, nil ultra fata morabor.
Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnae lux ista novissima parti.
Testor, Roma, tamen: Magnum quo cuncta perirent.
Accepisse diem. Potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit sine caede subactum,
Captivumque ducem violatae tradere paci.
Quis furor, o caeci, scelerum? Civilia bella
Gesturi metuunt, ne non cum sanguine vincant?
Abstulimus terras, exclusimus aequore toto,
Ad praematuras segetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus, votumque effecimus hosti,
Ut mallet sterni gladiis, mortesque suorum
Permiscere meis. Belli pars magna peracta est
His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret:
Si modo virtutis stimulis, iraeque calore
Signa petunt. Multos in summa pericula misit.

Venturi timor ipse mali. Fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si comminus instent,
Et differre potest. Placet haec tam prospera rerum
Tradere Fortunae? gladio permittere mundi
Discrimen? Pugnare ducem, quam vincere, malunt.
Res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas:
Accipe maiores, et caeco in Marte tuere.
Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.'

vii, 89–112.

375. Cornelia bewails her Husband's Murder.

At non tam patiens Cornelia cernere saevum
Quam perferre nefas, miserandis aethera complet
Vocibus: 'O coniux, ego te scelerata peremi:
Letiferae tibi causa morae fuit avia Lesbos
Et prior in Nili pervenit litora Caesar.
Nam cui ius alii sceleris? Sed, quisquis in istud
A superis immisse caput, vel Caesaris irae
Vel tibi prospiciens, nescis crudelis, ubi ipsa
Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum est victo. Poenas non morte minores
Pendat, et ante meum videat caput. Haud ego culpa
Libera bellorum, quae matrum sola per undas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis,
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui coniux, in tuta puppe relinqui?
Perfide, parcebas? te fata extrema petente,
Vita digna fui? Moriar, nec munere regis.
Aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
Aut laqueum collo tortosque aptare rudentes:
Aut aliquis, Magno dignus comes, exigat ensem.
Pompeio praestare potest, quod Caesaris armis
Imputet. O saevi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc, coniux, et iam Cornelia non est
Iuris, Magne, sui. Prohibent accersere mortem:
Servor victori.' Sic fata, interque suorum
Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.

viii, 638–662.

376. Character of Pompey.

Non tamen ad Magni pervenit gratius umbras,
Omne quod in superos audet convicia vulgus,
Pompeiumque deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
'Civis obit,' inquit, 'multo maioribus impar
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aevo,
Cui non ulla fuit iusti reverentia: salva
Libertate potens, et solus plebe parata
Privatus servire sibi, rectorque senatus,
Sed regnantis, erat. Nil belli iure poposcit:
Quaeque dari voluit, voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes: sed plura retentis
Intulit: invasit ferrum, sed ponere norat.
Praetulit arma togae: sed pacem armatus amavit.
Iuvit sumta ducem, iuvit dimissa potestas.
Casta domus, luxuque carens, corruptaque numquam
Fortuna domini. Clarum et venerabile nomen
Gentibus, et multum nostrae quod proderat urbi.
Olim vera fides, Sulla Marioque receptis,
Libertatis obit: Pompeio rebus ademto,
Nunc et ficta perit. Non iam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit ulla senatus.
O felix, cui summa dies fuit obvia victo,
Et cui quaerendos Pharium scelus obtulit enses!
Forsitan in soceri potuisset vivere regno.
Scire mori, sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Da talem, Fortuna, Iubam. Non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.'

ix, 186–214.

POMPONIUS MELA, Time of Claudius.

377. A General Outline of the Geography of the Earth.

Omne igitur hoc, quicquid est, cui mundi caelique nomen indidimus, unum id est, et uno ambitu se cunctaque amplectitur: partibus differt. Unde sol oritur, oriens nuncupatur, aut ortus: quo demergitur, occidens, vel occasus: qua decurrit, meridies: ab adversa parte, septentrio. Huius medio terra sublimis cingitur undique mari: eodemque in duo latera, quae hemisphaeria nominantur, ab oriente divisa ad occasum, zonis quinque distinguitur. Mediam aestus infestat, frigus ultimas: reliquae habitabiles paria agunt anni tempora, verum non pariter. Antichthones alteram, nos alteram incolimus. Illius situs ob ardorem intercedentis plagae incognitus; huius dicendus est. Haec ergo ab ortu porrecta ad occasum, et quia sic iacet, aliquanto quam ubi latissima est longior, ambitur omnis oceano, quatuorque ex eo maria recipit; unum a septentrione, a meridie duo, quartum ab occasu. Suis locis illa referentur. Hoc primum angustum, nec amplius decem millibus passuum patens, terras aperit atque intrat: tum, longe lateque diffusum, abigit vaste cedentia litora, iisdemque ex diverso prope coëuntibus, adeo in arctum agitur, ut minus mille passibus pateat. Inde se rursus, sed modice admodum, laxat: rursusque etiam quam fuit arctius exit in spatium. Quo cum est acceptum, ingens iterum et magno se extendit ambitu, et magnae paludi, ceterum exiguo ore, coniungitur. Id omne qua venit, quaque dispergitur, uno vocabulo nostrum mare dicitur. Angustias introitumque venientis, nos fretum, Graeci τορθμόν appellant. Qua diffunditur, alia aliis locis cognomina aeceptat. Ubi primum se arctat, Hellespontus vocatur: Propontis, ubi expandit: ubi iterum pressit, Thracius Bosporus: ubi iterum effundit, Pontus Euxinus: qua paludi committitur, Cimmerius Bosporus: palus ipsa, Maeotis. Hoc mari et duobus inclytis amnibus, Tanai atque Nilo, in tres partes universa dividitur. Tanais a septentrione ad meridiem vergens, in mediam fere *Maeotida defluit*: ex diverso Nilus in Pelagus. Quod terrarum

iacet a freto ad ea flumina, ab altero latere Africam vocamus; ab altero, Europen: ad Nilum, Africam; ad Tanain, Europen. Ultra quicquid est, Asia est.

De Situ. Orb., I, 1.

378. An Account of the River Nile, with Suggestions as to the Cause of its Annual Overflow.

Hic ex desertis Africae missus, nec statim navigari facilis, nec statim Nilus est; et cum diu simplex saevusque descendit, circa Meroen, late patentem insulam, in Aethiopiam diffunditur, alteraque parte Astaboras, altera Astape dictus est. Ubi rursus coit, ibi nomen hoc capit. Inde partem asper, partim navigia patiens, in immanem lacum devenit: ex quo praecipiti impetu egressus, et Tachompso, alteram insulam, amplexus, usque ad Elephantinem urbem Aegyptiam, atrox adhuc fervensque decurrit. Tum demum placidior, et iam bene navigabilis, primum juxta Cercasorum oppidum triplex esse incipit. Deinde iterum iterumque divisus ad Delta et ad Melin, it per omnem Aegyptum vagus atque dispersus: septemque in ora se scindens, singulis tamen grandis evolvitur. Non pererrat autem tantum eam, sed aestivo sidere exundans etiam irrigat, adeo efficacibus aquis ad generandum alendumque, ut praeter id, quod scatet piscibus, quod hippopotamos crocodilosque, vastas belluas, gignit, glebis etiam infundat animas, ex ipsaque humo vitalia effingat. Hoc eo manifestum est, quod, ubi sedavit diluvia, ac se sibi reddidit, per humentes campos quaedam nondum perfecta animalia, sed tum primum accipientia spiritum, et ex parte iam formata, ex parte adhuc terrena, visuntur. Crescit porro, sive quod solutae magnis aestibus nives, ex immanibus Aethiopiae iugis, largius, quam ripis accipi queant, defluunt: sive quod sol hieme terris proprior, et ob id fontem eius minuens, tunc altius abit, sinitque integrum, et ut est plenissimus, surgere: sive quod per ea tempora flantes Etesiae, aut actas a septentrione in meridiem nubes super principia eius imbre praecipitant; aut venienti obvii adverso spiritu cursum descendentis impediunt; aut arenis, quas cum fluctibus litori applicant, ostia obducunt: fitque maior, vel quod nihil ex semet amittit; vel quod plus, quam solet, accipit; vel quod minus, quam debet emittit. Quod si est alter orbis,

suntque oppositi nobis a meridie Antichthones; ne illud quidem a vero nimium abscesserit, in illis terris ortum amnem, ubi subter maria caeco alveo penetraverit, in nostris rursus emergere, et hac re solstitio accrescere, quod tum hiems sit, unde oritur.

De Situ. Orb., I, 9.

Q. CURTIUS RUFUS, Time of Claudius and Nero.

379. Alexander cuts the Gordian Knot.

Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis quam urbibus frequens. Tunc habebat nobilem quondam Midae regiam. Gordium nomen est urbi, quam Sanganius amnis praeterfluit, pari intervallo Pontico et Cilicio mari distantem. Inter haec maria angustissimum Asiae spatium esse comperimus, utroque in artas fauces, conpellente terram. Quae quia continenti adhaeret sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulae praebet ac, nisi tenue discrimen obiceret, quae nunc dividit maria, committeret. Alexander urbe in dicionem suam redacta Iovis templum intrat. Vehiculum, quo Gordium, Midae patrem vectum esse constabat, aspexit, cultu haud sane a vilioribus vulgatisque usu abhorrens. Notabile erat iugum adstrictum conpluribus nodis in semetipsos inplicatis et celantibus nexus. Incolis deinde adfirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiae potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset, cupido incessit animo sortis eius explendae. Circa regem erat et Phrygum turba et Macedonum, illa expectatione suspensa, haec sollicita ex temeraria regis fiducia: quippe serie vinculorum ita adstricta, ut, unde nexus incideret quove se conderet, nec ratione nec visu perspici posset, solvere adgressus inicerat curam ei, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis, 'Nihil,' inquit, 'interest, quomodo solvantur': gladioque ruptis omnibus loris oraculi sortem vel elusit vel inplevit.

Hist. Alex., III, i, 2.

380. Death of the Wife of Darius.

Interceptae deinde Darei litterae sunt, quibus Graeci milites sollicitabantur, ut regem aut interficerent aut proderent, dubitavitque, an eas pro contione recitaret, satis confisus Graecorum quoque erga se benevolentiae ac fidei. Sed Parmenio deterruit, non esse talibus promissis inbuendas aures militum adfirmans: patere vel unius insidiis regem: nihil nefas esse avaritiae. Secutus consilii auctorem castra movit. Iter facienti spado e captivis, qui Darei uxorem comitabantur, deficere eam nuntiat et vix spiritum ducere. Itineris continui labore animique aegritudine fatigata inter socrus et virginum filiarum manus conlapsa erat, deinde et extincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et rex haud secus, quam si parentis mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus lacrimisque obortis, qualis Dareus profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darei, defuncto adsidens corpori, venit. Hic vero renovatus est maeror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solacia, sed quibus ipsa deberet esse solacio. In conspectu erat nepos parvulus, ob id ipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, ex maxima parte ad ipsum redundantem. Crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere et solacia non adhibere, sed quaerere. Cibo certe abstinuit omnemque honorem funeri patrio Persarum more servavit, dignus, hercule, qui nunc quoque tantae et mansuetudinis et continentiae ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est, nec ut ipsam, sed ut Darei matrem videret, eximiamque pulchritudinem formae eius non libidinis habuerat invitamentum, sed gloriae.

Hist. Alex., IV, x, 41.

L. JUNIUS MODERATUS COLUMELLA,
Time of Claudius and Nero.

381. Agriculture is the only strictly Honorable Method of making Money.

Nam cetera diversa et quasi repugnantia dissident a iustitia, nisi existimamus cepisse praedam ex militia, quae nobis nihil sine sanguine et cladibus alienis affert. An bellum perosis, maris et negotiationis alea sit optabilior, ut rupto naturae foedere terrestre animal homo ventorum et maris obiectus irae se fluctibus audeat credere, semperque ritu volucrum longinqui litoris peregrinus ignotum pererret orbem? An feneratio probabilior sit, etiam his invisa quibus succurrere videtur? Sed ne caninum quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius locupletissimum quemque adlatrandi et contra innocentes et pro nocentibus, neglectum a maioribus, a nobis etiam concessum intra moenia et in ipso foro latrocinium? An honestius duxerim mercenarii salutatoris mendacissimum aucupium circumvolitantis limina potentiorum, somnumque regis sui rumoribus augurantis? neque enim roganti quid agatur intus respondere servi dignantur. An putem fortunatius a catenato repulsum ianitore saepe nocte sera foribus ingratis adiacere, miserrimoque famulatu per dedecus fascium decus et imperium profuso tamen patrimonio mercari? nam nec gratuita servitute sed donis rependitur honor. Quae si et ipsa et eorum similia bonis fugienda sunt, superest, ut dixi, unum genus liberale et ingenuum rei familiaris augendae, quod ex agricolatione contingit.

I, *Prooem.*

T. CALPURNIUS SICULUS,
Time of Nero.

382. An Amoebean Contest (Idas and Astacus).

I. O si quis Crocalen deus afferat! hunc ego terris,
Huuc ego sideribus solum regnare fatebor,
Decernamque nemus, dicamque: sub arbore numen
Hac erit; ite procul, sacer est locus, ite profani.
A. Urimur in Crocalen: si quis mea vota deorum
Audiat, huic soli, virides qua gemmeus undas
Fons agit et tremulo percurrit lilia rivo,
Inter pampineas ponetur faginus ulmos.
I. Ne contemne casas et pastoralia tecta:
Rusticus est, fateor, sed non est barbarus Idas.
Saepe vaporato mihi caespite palpitat agnus,
Saepe cadit festis devota Palilibus agna.
A. Nos quoque pomiferi Laribus consuevimus hosti
Mittere primitias et fingere liba Priapo,
Rorantesque favos damus et liquentia mella:
Nec fore grata minus, quam si caper imbuat aras.
I. Mille sub uberibus balantes pascimus agnas;
Totque Tarentinae praestant mihi vellera matres;
Per totum niveus premitur mihi caseus annum:
Si venies, Crocale, totus sibi serviet hornus.
A. Qui numerare velit, quam multa sub arbore nostra
Poma legam, citius tenues numerabit aristas;
Semper holus metimus, nec bruma nec impedit aestas.
Si venias, Crocale, totus tibi serviet hortus.

ii, 52–74.

PETRONIUS ARBITER, Time of Nero.

383. The Rhetorician Agamemnon satirizes the Prevailing Methods of Education.

Non est passus Agamemnon me diutius declamare in porticu, quam ipse in schola sudaverat, sed 'adulescens,' inquit, 'quoniam sermonem habes non publici saporis et, quod rarissimum est, amas bonam mentem, non fraudabo te arte secreta. Nihil nimirum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent cum insanientibus furere: nam nisi dixerint quae adulescentuli probent, ut ait Cicero, "soli in scholis relinquentur." Sicut ficti adulatores cum cenas divitum captant, nihil prius meditantur quam id quod putant gratissimum auditoribus fore: nec enim aliter impetrabunt quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint: sic eloquentiae magister, nisi tanquam piscator eam imposuerit hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe praedae morabitur in scopulo. Quid ergo est? parentes obiurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege proficere. Primum enim sic ut omnia, spes quoque suas ambitioni donant. Deinde cum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum propellunt et eloquentiam, qua nihil esse maius confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus. Quod si paterentur laborum gradus fieri, ut studiosi iuvenes lectione severa irrigarentur, ut sapientiae praeceptis animos componerent, ut verba atroci stilo effoderent, ut quod vellent imitari diu audirent, ut persuaderent sibi nihil esse magnificum, quod pueris placeret: iam illa grandis oratio haberet maiestatis suae pondus. Nunc pueri in scholis ludunt, iuvenes ridentur in foro, et quod utroque turpius est, quod quisque perperam didicit, in senectute confiteri non vult. Sed ne me putes inprobasse schedium Lucilianae humilitatis, quod sentio, et ipsa carmine effingam.'

Sat., 3, 4.

384. Conversation at the Table of Trimalchio, a Rich Parvenu.

Dum haec loquimur, puer speciosus vitibus hederisque redimitus modo Bromium, interdum Lyaeum Euhiumque confessus, calathisco uvas circumtulit et poëmata domini sui acutissima voce traduxit. Ad quem sonum conversus Trimalchio, 'Dionyse,' inquit, 'liber esto.' Puer detraxit pileum apro capitique suo imposuit: tum Trimalchio rursus adiecit: 'non negabitis me,' inquit, 'habere Liberum patrem.' Laudavimus dictum Trimalchionis et circumeuntem puerum sane perbasiamus. Ab hoc ferculo Trimalchio a mensa surrexit: nos libertatem sine tyranno nacti coepimus invitare convivarum sermones. Dama itaque primus cum pataracina poposcisset 'dies,' inquit, 'nihil est: dum versas te, nox fit. Itaque nihil est melius quam de cubiculo recta in triclinium ire. Et mundum frigus habuimus: vix me balneus calfecit: tamen calda potio vestiarius est. Staminatas duxi, et plane matus sum: vinus mihi in cerebrum abit.' Excepit Seleucus fabulae partem et 'ego,' inquit, 'non cotidie lavor: baliscus enim fullo est, aqua dentes habet, et cor nostrum cotidie liquescit. Sed cum mulsi pultarium obduxi frigori laecasin dico. Nec sane lavare potui: fui enim hodie in funus: homo bellus, tam bonus Chrysanthus animam ebulliit. Modo, modo me appellavit: videor mihi cum illo loqui. Heu, eheu, utres inflati ambulamus: minores quam muscae sumus; muscae tamen aliquam virtutem habent, nos non pluris sumus quam bullae. Et quid si non abstinax fuisset? Quinque dies aquam in os suum non coniecit, non micam panis. Tamen abiit ad plures: medici illum perdiderunt, immo magis malus fatus: medicus enim nihil est aliud est quam animi consolatio. Tamen bene elatus est, vitali lecto, stragulis bonis. Planctus est optime — manumisit aliquot — etiam si maligne illum ploravit uxor.'

Sat., 40, 41.

AUCTOR AETNAE, probably LUCILIUS JUNIOR, Contemporary of Seneca.

385. The Pleasures of Physical Research.

Nosse fidem rerum, dubiasque exquirere causas,
Sacra perurgentem, capitique attollere caelum;
Scire, quot et quae sint magno natalia mundo;
Principia occasus metuunt, an saecula pergunt,
Et firma aeterno religata est machina vinclo;
Solis scire modum et quanto minor orbita luna est,
Haec braevior cur bis senos cita pervolet orbes,
Annuus ille meet; quae certo sidera currant
Ordine, quaeve suos servent incondita motus;
Sex cum nocte rapi, totidem cum luce referri;
Nubila cur caelo Sterope denuntiet imbres,
Quo rubeat Phoebe, quo frater palleat igni;
Tempora cur varient anni, ver, prima iuventa,
Cur aestate perit, cur aestas ipsa senescit,
Autumnoque obrepit hiems et in orbe recurrit;
Axem scire Helices et tristem nosse cometen,
Lucifer unde micet, quave Hesperus, unde Bootes;
Saturni quae stella tenax, quae Martia pugnax;
Quo rapiant nautae, quo sidere lintea pandant;
Scire vias maris et caeli praedicere cursus;
Quo vocet Orion, quo Sirius excubat index,
Et quaecumque iacent tanto miracula mundo,
Non congesta pati, nec acervo condita rerum,
Sed manifesta notis certa disponere sede
Singula: divina est animi ac iucunda voluptas.

Aetna, 226–251.

C. PLINIUS SECUNDUS, 23–79 A. D.

386. The Universe confounded with God.

Mundum, et hoc, quod nomine alio caelum appellare libuit, cuius circumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, aeternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam. Huius extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanae coniectura mentis. Sacer est, aéternus, immensus, totus in toto, immo vero ipse totum; finitus, et infinito similis; omnium rerum certus, et similis incerto; extra, intra, cuncta complexus in se: idemque rerum naturae opus, et rerum ipsa natura. Furor est, mensuram eius animo quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus, occasione hinc sumpta aut his data, innumerabiles tradidisse mundos, ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamen soles, totidemque lunas, et cetera, ut iam in uno et immensa et innumerabilia sidera: quasi non eadem quaestione semper in termino cogitationis occursura, desiderio finis alicuius: aut, si haec infinitas naturae omnium artifici possit assignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tanto praesertim opere. Furor est, profecto furor, egredi ex eo, et tanquam interna eius cuncta plane iam sint nota, ita scrutari extera: quasi vero mensuram ullius rei posset agere, qui sui nesciat; aut mens hominis videre, quae mundus ipse non capiat.

Hist. Nat., II, i, 1.

387. How far is the Rotundity of the Earth compatible with the Existence of Large Bodies of Water on its Surface?

Sed vulgo maxima haec pugna est, si coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Namque et dependentes ubique guttae parvis globantur orbibus: et pulveri illatae, frondiumque lanugini impositae, absoluta rotunditate cernuntur: et in poculis repletis media maxime tument: quae propter sub-

tilitatem humoris, mollitiamque in se residentem, ratione facilius, quam visu, deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod supersit: contra evenire ponderibus additis ad vicenos saepe denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infusa dilibantur. Eadem est causa, propter quam e navibus terra non cernatur, e navium malis conspicua: ac procul recedente navigio, si quid, quod fulgeat, religetur in mali cacumine, paulatim descendere videatur, et postremo occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohaereret, atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam modo etiamsi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut sint plana maria, et qua videntur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio, magnaque gloria inventores Graeci subtilitate geometrica docent. Namque cum e sublimi in inferiora aquae ferantur, et sit haec natura earum confessa: nec quisquam dubitet in litore ullo accessisse eas, quo longissime devexitas passa sit: procul dubio apparere, quo quid humilius sit, propius centro esse terrae: omnesque lineas, quae emittuntur ex eo ad proximas aquas, breviores fieri, quam quae ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas, omnique ex parte aquas vergere in centrum: ideoque non decidere, quoniam in interiora nitantur.

II, lxv.

388. A Theory of the Tides. They are due to a Combination of Solar and Lunar Influence.

Et de aquarum natura complura dicta sunt: sed aestus maris accedere et reciprocare maxime mirum: pluribus quidem modis, verum causa in sole lunaque. Bis inter duos exortus lunae affluunt, bisque remeant, vicenis quaternisque semper horis. Et primum attollente se cum ea mundo intumescentes, mox a meridiano caeli fastigio vergente in occasum residentes: rursusque ab occasu subter caeli ima, et meridiano contraria, accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, se resorbentes. Nec unquam eodem tempore, quo pridie, reflui; ut ancillante sidere, trahenteque secum avido haustu maria, et assidue aliunde, quam *pridie, exoriente:* paribus tamen intervallis reciproci, senisque

semper horis, non cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed aequinoctialibus: ideoque inaequales vulgarium horarum spatio, utcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum mensurae cadunt, et aequinoctio tantum pares ubique. Ingens argumentum, plenumque lucis ac vocis etiam diurnae, hebetes esse, qui negent subtermeare sidera, ac rursus eadem resurgere: similemque terris, imo vero universae naturae exinde faciem, in iisdem ortus occasusque operibus: non aliter sub terra manifesto sideris cursu, aliove effectu, quam cum praeter oculos nostros feratur.

II, xcix.

889. A Comparison of Man with the Rest of the Creation.

Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis velat opibus: ceteris varie tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, a frigoribus et calore tutata est. Hominem tantum nudum, et in nuda humo, natali die abicit ad vagitus statim et ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrimas, et has protinus vitae principio. At hercules risus, praecox ille et celerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quae ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, et omnium membrorum nexus: itaque feliciter natus iacet, manibus pedibusque devinctis, flens, animal ceteris imperaturum: et a suppliciis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est. Heu dementiam ab his initiis existimantium ad superbiam se genitos! Prima roboris spes, primumque temporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus? quando vox? quando firmum cibis os? quamdiu palpitans vertex, summae inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totque medicinae contra mala excogitatae, et haec quoque subinde novitatibus victae. Cetera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia praepetes volatus, alia nare: hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci: breviterque non aliud naturae sponte, quam flere. Itaque multi exstitere, qui non nasci optimum censerent, aut quam ocissime aboleri. Uni animantium luctus est datus, uni luxuria, et quidem innumerabilibus modis, ac per

singula membra: uni ambitio, uni avaritia, uni immensa vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturae cura, atque etiam post se de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium, libido maior, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior. Denique cetera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus, et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat: serpentium morsus non petit serpentes: ne maris quidem belluae ac pisces, nisi in diversa genera, saeviunt. At hercules homini plurima ex homine sunt mala.

VII, i.

390. The Source of Instinct is an Unsolved Mystery.

Mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed et per cuncta quid caveant. Elephas homine obvio forte in solitudine, et simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animadverso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuntio simili usque ad extremum: et tunc agmen circumagi, et reverti, aciemque dirigi: adeo omnium odori durare virus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic et tigris, etiam feris ceteris truculenta, atque ipsa elephanti quoque spernens vestigia, hominis viso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo, quem timet? Etenim tales silvas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam vestigii raritatem: sed unde sciunt timendum esse? Immo vero cur vel ipsius conspectum paveant, tanto viribus, magnitudine, velocitate praestantiores? Nimirum haec est natura rerum, haec potentia eius, saevissimas ferarum maximasque nunquam vidisse quod debeant timere, et statim intelligere cum sit timendum.

VIII, v.

391. Natural History of the Lion.

Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: et ubi saevit, in viros potius, quam in feminas fremit: in infantes non nisi magna fame. Credit Libya, intellectum perve-

nire ad eos precum. Captivam certe Gaetuliae reducem audivi, multorum in silvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisque imperitantis, indignam eius gloria praedam. Varia circa hoc opinio, ex ingenio cuiusque, vel casu, mulceri alloquiis feras: quippe obvium, serpentes extrahi cantu, cogique in poenam, verum falsumne sit, vita non decreverit. Leonum animi index cauda, sicut et equorum aures. Namque et has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientique similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia. Eius in principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni vulnere, sive ungue impresso, sive dente, ater profluit sanguis. Iidem satiati, innoxii sunt. Generositas in periculis maxime deprehenditur: non in illo tantummodo, quod spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi testatur: cooriturque non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentiae iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum et venantium urgente vi, contemtim restitansque cedit in campis, et ubi spectari potest: idem ubi virgulta silvasque penetravit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur. Vulneratus observatione mira percussorem novit, ut in quantalibet multitudine appetit. Eum vero qui telum quidem miserit, sed tamen non vulneraverit, correptum rotatumque sternit, nec vulnerat. Cum pro catulis feta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. Cetero dolis carent et suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt. Creditum est, a moriente humum morderi, lacrimamque leto dari. Atque hoc tale, tam saevum animal, rotarum orbes circumacti, currusque inanes, et gallinaceorum cristae, cantusque etiam magis terrent, sed maxime ignes. Aegritudinem fastidii tantum sentit: in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lascivia simiarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est.

392. The Wearing and Workmanship of Gold Rings.

Pessimum vitae scelus fecit, qui aurum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dedit antiquitas: vinculumque id, non gestamen, intelligi voluit. Midae quidem anulum, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus et prorsus sinistrae maximam auctoritatem conciliavere auro, non quidem Romanae, quarum mere ferreum id erat, ut virtutis bellicae, insigne. De regibus Romanis non facile dixerim. Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec praeter Numae Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, quorum e Graecia fuit origo, unde hic anulorum usus venit, quanquam etiam nunc Lacedaemone ferreo utuntur. Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium, cum in praetextae annis occidisset hostem, bulla aurea donatum constat: unde mos bullae duravit, ut eorum qui equo meruissent filii, insigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius statuam sine anulo esse. Quanquam et de nomine ipso ambigi video: Graeci a digitis appellavere, apud nos prisci ungulum vocabant: postea et Graeci et nostri symbolum. Longo certe tempore ne senatum quidem Romanum habuisse aureos manifestum est. Siquidem his tantum qui legati ad exteras gentes ituri essent, anuli publice dabantur: credo, quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea causa publice accepissent: vulgoque sic triumphabant. Et cum corona ex auro Etrusca sustineretur a tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, aeque triumphantis, et servi fortasse coronam sustinentis. Sic triumphavit de Iugurtha C. Marius: aureumque non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur his: intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsae muneri ferreus anulus mittitur, isque sine gemma. . . . Non signat Oriens aut Aegyptus etiam nunc, literis contenta solis. Multis hoc modis, ut cetera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerando, sicut dicemus *in gemmarum volumine*: mox et effigies varias caelando, ut alibi

ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit: ac ne quis signandi causam in anulis esse intelligeret, solidas induit. Quasdam vero neque ab ea parte quae digito occultatur, auro clusit, aurumque millibus lapillorum vilius fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant: id Claudii Caesaris principatu repertum.

XXXIII, iv, vi.

393. The Chief Use of Painting in Antiquity was for Portraits. The Invention of a Process by which Colored Impressions were multiplied is due to Varro.

Aliter apud maiores in atriis haec erant quae spectarentur, non signa externorum artificum, nec aera, aut marmora: expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quae comitarentur gentilicia funera: semperque defuncto aliquo, totus aderat familiae eius, qui unquam fuerat, populus. Stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, et monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliae foris et circa limina domitarum gentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quae nec emptori refigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipsae domus: et erat haec stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Exstat Messalae oratoris indignatio, qua prohibuit inseri genti suae Laevinorum alienam imaginem. Similis causa Messalae seni expressit volumina illa, quae de familiis condidit, cum Scipionis Pomponiani transisset atrium, vidissetque adoptione testamentaria Salutiones, (hoc enim ei fuerat cognomen,) Africanorum dedecore irrepentes Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor: multoque honestius, quam mereri, ne quis suas expeteret. Non est praetereundum et novitium inventum. Siquidem non solum ex auro argentove, aut certe ex aere in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animae in locis iisdem loquuntur: quin immo etiam quae non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero evenit. Quo maius (ut equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quam

semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romae inventum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit. An priores coeperint Alexandriae et Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt et Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, et Marcus Varro benignissimo invento, insertis voluminum suorum fecunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed et aliquo modo imaginibus: non passus intercidere figuras, aut vetustatem aevi contra homines valere, inventor muneris etiam diis invidiosi, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut praesentes esse ubique, et claudi possent.

XXXV, ii.

C. VALERIUS FLACCUS, FL. 70–88 A. D.

394. HERCULES APPEARS TO DELIVER HESIONE FROM THE SEA-MONSTER.

Constitit Alcides, visuque enisus in alta
Rupe truces manicas, defectaque virginis ora
Cernit, et ad primos turgentia lumina fluctus.
Exanimum veluti, multo tamen arte coactum,
Maeret ebur, Paviusve notas et nomina sumit,
Cum lapis aut liquidi referunt miranda colores.
Ductor ait: Quod, virgo, tibi nomenque genusque?
Quae sors ista, doce, tendunt cur vincula palmas?
Illa tremens, tristique oculos deiecta pudore,
Non ego digna malis, inquit; suprema parentum
Dona vides, ostro scopulos auroque frequentes.
Nos Ili veteris quondam genus, invida donec
Laomedonteos fugeret Fortuna penates.
Principio morbi, caeloque exacta sereno
Temperies; arsere rogis certantibus agri:
Cum subitus fragor, et fluctus Idaea moventes

Cum stabulis nemora: ecce repens consurgere ponto
Bellua, monstrum ingens; hanc tu nec montibus ullis,
Nec nostro metire mari: primaeva furenti
Huic manus, amplexus inter planctusque parentum,
Deditur: hoc sortes, hoc corniger imperat Hammon
Virgineam damnare animam, sortitaque Lethen
Corpora: crudelis scopulis me destinat urna.
Verum o, iam redeunt Phrygibus si numina, tuque
Ille adeo, auguriis promisse et sorte deorum,
Iam cui candentes votivo in gramine pascit
Cornipedes genitor, nostrae stata dona salutis,
Annue, meque, precor, defectaque Pergama monstris
Eripe; namque potes: neque enim iam lata videbam
Pectora, Neptunus muros cum iungeret astris,
Nec tales humeros pharetramque gerebat Apollo.

Argon., ii, 462–492.

395. Jason destroys the Dragon's Seed.

Ille, velut campos Libyes ac pinguia Nili
Fertilis arva secet, plena sic semina dextra
Spargere gaudet agris, oneratque novalia bello.
Martius hic primum ter vomere fusus ab ipso
Clangor, et ex omni sonuerunt cornua sulco;
Bellatrix tum gleba quati, pariterque creari
Armarique phalanx totisque insurgere campis.
Cessit et ad socios paulum se retulit heros
Opperiens, ubi prima sibi daret agmina tellus
Adverso. Ut summis iam rura recedere cristis
Vidit et infesta vibrantes casside terras,
Advolat: atque uno tellus qua proxima collo,
Necdum humeri videre diem, prior ense sequaci
Aequat humo truncos: rutilum thoraca sequenti
Aut primas a matre manus premit obvius ante.
Nec magis aut illis aut illis millibus ultra
Sufficit, ad dirae quam cum Tirynthius hydrae
Agmina Palladios defessus respicit ignes.
Ergo iterum ad socias convertere Colchidos artes,
Et galeae nexus ac vincula dissipat imae,

Cunctaturque tamen totique occurrere bello
Ipse cupit, spes nulla datur, sic undique densant
Terrigenae iam signa duces, clamorque, tubaeque
Iamque omnes odere virum, iamque omnia contra
Tela volant: tunc vero amens discrimine tanto,
Quam modo Tartareo galeam Medea veneno
Infectam dederat, ususque armarat in illos,
In medios torsit; conversae protinus hastae.
Qualis ubi attonitos maestae Phrygas annua Matris
Ira, vel exsectos lacerat Bellona comatos;
Haud secus accensus subito Medea cohortes,
Implicat, et miseros agit in sua proelia fratres.
Omnis ibi Aesoniden sterni putat; omnibus ira
Talis erat. Stupet Aeetes ultroque furentes
Ipse viros revocare cupit; sed cuncta iacebant
Agmina, nec quisquam primus ruit, aut super ullus
Linquitur, atque hausit subito sua funera tellus.

vii, 607–643.

396. Medea leaves her Home.

At trepidam in thalamis et iam sua facta paventem
Colchida circa omnes pariter furiaeque minaeque
Patris habent; nec caerulei timor aequoris ultra,
Nec miserae terra ulla procul; quascumque per undas
Ferre fugam, quamcumque cupit iam scandere puppim.
Ultima virgineis tunc flens dedit oscula vittis,
Quosque fugit, complexa toros, crinemque genasque
Ungue per antiqui carpsit vestigia somni,
Atque haec impresso gemuit miseranda cubili:
O mihi si profugae genitor nunc ille supremos
Amplexus, Aeeta, dares fletusque videres
Ecce meos! Ne crede, pater, non carior ille est,
Quem sequimur; tumidis utinam simul obruar undis!
Tu, precor, haec longa placidus mox sceptra senecta
Tuta geras, meliorque tibi sit cetera proles.
Dixit, et Haemonio nunquam spernenda marito
Condita letiferis prodit medicamina cistis,
Virgineosque sinus ipsumque monile venenis

Implicat, ac saevum super omnibus addidit ensem.
Inde velut torto Furiarum eiecta flagello
Prosilit; attonito qualis pede prosilit Ino
In freta nec parvi meminit conterrita nati,
Quem tenet; extremum coniux ferit irritus Isthmon.
viii, 1-24.

397. ABSYRTUS URGES HIS MEN TO RECOVER MEDEA.

Absyrtus subita praeceps cum classe parentis
Advehitur, profugis infestam lampada Graiis
Concutiens diramque premens clamore sororem:
Atque, Hanc, o si quis vobis dolor iraque, Colchi,
Accelerate viam, neque enim fugit aequore raptor
Iuppiter, aut falsi sequimur vestigia tauri.
Puppe, nefas, una praedo Phrixea reportat
Vellera; qua libuit, remeat cum virgine; nobis,
O pudor! et muros et stantia tecta reliquit.
Quid mihi deinde satis? nec quaero vellera, nec te
Accipio, germana, datam, nec foederis ulla
Spes erit, aut irae quisquam modus. Inde reverti
Patris ad ora mei tam parvo in tempore fas sit?
Quinquaginta animae me scilicet unaque mersa
Sufficiet placare ratis? te, Graecia fallax,
Persequor atque tuis hunc quasso moenibus ignem;
Nec tibi digna, soror, desum ad connubia frater;
Primus et ecce fero quatioque hanc lampada vestro
Coniugio; primus celebro dotalia sacra,
Qui potui; patriae veniam da, quaeso, senectae.
Quin omnes alii pariter populique patresque
Mecum adsunt: magni virgo ne regia Solis
Haemonii thalamos adeas despecta mariti,
Tot decuit coisse rates, tot fulgere taedas.
viii, 260-284.

C. SILIUS ITALICUS, 25–101 A. D.

398. Juno raises a Cloud of Dust to confound the Romans at Cannæ.

At Gradivus atrox remeantis in aethera divae
Abscessu revocat mentes, fusosque per aequor
Ipse manu magna, nebulam circumdatus, acri
Restituit pugnae. Convertunt signa, novamque
Instaurant Itali, versa formidine, caedem.
Cum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, caelumque ruentes
Eurique, et Boreae parent, Corique, Notique,
Iunonis precibus, promissa haud parva ferentis,
Regnantem Aetolis Vulturnum in praelia campis
Effrenat. Placet hic irae exitiabilis ultor.
Qui, se postquam Aetnae mersit candente barathro,
Concepitque ignes, et flammea protulit ora,
Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem.
Eripuere oculos aurae, vocemque, manusque:
Vortice arenoso candentes, flebile dictu,
Torquet in ora globos Italum, et bellare maniplis
Iussa laetantur rabie. Tum mole ruinae
Sternuntur tellure et miles et arma tubaeque;
Atque omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
Atque idem flatus Poenorum tela secundant,
Et velut amento contorta hastilia turbo
Adiuvat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.
Tum, denso fauces praeclusus pulvere, miles
Ignavam mortem compresso maeret hiatu.

ix, 485–512.

399. JUNO OPENS HANNIBAL'S EYES THAT HE MAY SEE THE GODS RANGED AGAINST HIM.

Quo ruis, o vecors? maioraque bella capessis,
Mortali quam ferre datum? Iuno inquit, et atram
Dimovit nubem, veroque apparuit ore.
Non tibi cum Phrygio res Laurentive colono,
En, age, (namque oculis amota nube parumper,
Cernere cuncta dabo) surgit qua celsus ad auras,
Aspice, montis apex, vocitata palatia regi
Parrhasio plena tenet et resonante pharetra,
Intenditque arcum, et pugnas meditatur Apollo.
At, qua vicinis tollit se collibus altae
Molis Aventinus, viden', ut Latonia virgo
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas.
Exsertos avide pugnae nudata lacertos?
Parte alia, cerne, ut saevis Gradivus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus movet arma manu, movet inde Quirinus,
Quisque suo de colle deus. Sed enim aspice, quantus
Aegida commoveat nimbos flammasque vomentem
Iuppiter, et quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc vultus flecte, atque aude spectare Tonantem,
Quas hiemes, quantos concussu vertice cernis
Sub nutu tonitrus. Oculis qui fulgurat ignis!
Cede deis tandem, et Titania desine bella.

xii, 703–725.

400. SCIPIO ON THE BATTLE-FIELD.

Omnia ductor
Magna adeo Ausonius maiori mole premebat.
Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoeben
Exsuperant, montesque Atlas, et flumina Nilus,
Ut pater Oceanus Neptunia caerula vincit.
Vallantem castra (obscuro nam vesper Olympo
Fundere non aequam trepidanti coeperat umbram)
Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu

Caeduntur passim coepti munimina valli
Imperfecta. Super contexere herbida lapsos
Pondera, et in tumuli concessit caespes honorem.
Vix uni mens digna viro, novisse minores
Quam deceat, pretiumque operis sit tradere famae.
Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
Vel nudus telis poterat Larus. Hic fera gentis
More securigera miscebat proelia dextra.
Et, quanquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube catervae,
Caesorum implebat solus loca: seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnera frontis
Adversae: seu laeva acies in bella vocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At, cum pone ferox aversi in terga veniret
Victor, nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.

xvi, 33–57.

P. PAPINIUS STATIUS, 45–96 A. D.

401. Statius receives an invitation to dine with Domitian.

Regia Sidoniae convivia laudat Elisae,
Qui magnum Aeneam Laurentibus intulit arvis:
Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat
Aequore qui lento reducem consumpsit Ulixen:
Ast ego, cui sacrae Caesar nova gaudia cenae
Nunc primum, dominaque dedit consurgere mensa,
Qua celebrem mea vota lyra, quas solvere grates
Sufficiam? non, si pariter mihi vertice laeto
Nectat adoratas et Smyrna et Mantua lauros,
Digna loquar. Mediis videor discumbere in astris
Cum Iove et Iliaca porrectum sumere dextra
Immortale merum: steriles transmisimus annos;

Haec aevi mihi prima dies, haec limina vitae.
Tene ego, regnator terrarum orbisque subacti
Magne parens, te, spes hominum, te, cura deorum
Cerno iacens? datur haec iuxta, data ora tueri
Vina inter mensasque, et non assurgere fas est?
Tectum augustum, ingens, non centum insigne columnis,
Sed quantae superos caelumque, Atlante remisso,
Sustentare queant. Stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teque pari laetantur sede locatum
Numina, ne magnum properes escendere caelum;
Tanta patet moles, effusaeque impetus aulae
Liberior campi, multumque amplexus aperti
Aetheros, et tantum domino minor: ille penates
Implet et ingenti Genio iuvat. Aemulus illic
Mons Libys Iliacusque nitent et multa Syene,
Et Chios et glauca certantia Doride saxa,
Lunaque portandis tantum suffecta columnis.
Longa super species: fessis vix culmina prendas
Visibus auratique putes laquearia caeli.

Silv., ~~H~~ iv, 1-~~18~~.31

402. A Shabby Present.

Est sane iocus iste, quod libellum
Misisti, Gryphe, pro libello.
Urbanum tamen hoc potest videri,
Si post hoc aliquid mihi remittas:
Nam si ludere, Gryphe, perseveras,
Non ludis: licet, ecce, computemus:
Noster purpureus novusque charta,
Et binis decoratus umbilicis,
Praeter me, mihi constitit decussis.
Tu rosum tineis situque putrem,
Quales aut Libycis madent olivis,
Aut tus Niliacum piperve servant,
Aut Byzantiacos olent lacertos;
Nec saltem tua dicta continentem,
Quae trino iuvenis foro tonabas,
Aut centum prope iudices, priusquam

Te Germanicus arbitrum sequenti
Annonae dedit, omniumque late
Praefecit stationibus viarum:
Sed Bruti senis oscitationes
De capsa miseri libellionis,
Emptum plus minus esse Caiano
Donas. Usque adeone defuerunt
Scissis pilea suta de lacernis?
Vel mantilia luridaeve mappae?
Chartae, Thebaicaeve, Caricaeve?
Nusquam turbine conditus ruenti
Prunorum globus atque coctanorum?
Non ellychnia sicca, non replictae,
Bulborum tunicae nec ova tantum?
Non leves alicae nec asperum far?
Nusquam Cinyphiis vagata campis
Curvarum domus uda cochlearum?
Non lardum breve debilisve perna?
Non Lucanica, non graves Falisci,
Non sal, oxygarumve, caseusve,
Aut panes viridantis aphronitri,
Vel passum psythiis suis recoctum,
Dulci defruta vel lutosa caeno?
Quantum vel dare cereos olentes,
Cultellum, tenuesve codicillos?
Ollares, rogo, non licebat uvas,
Cumano patinas in orbe tortas,
Aut unam dare synthesin (quid horres?)
Alborum calicum, atque cacaborum?
Irascor tibi, Gryphe; sed valebis:
Tantum ne mihi, quo soles lepore,
Et nunc hendecasyllabos remittas.

Silv., IV, ix.

403. A Storm in the Night.

Iamque per emeriti surgens confinia Phoebi
Titanis late mundo subvectă silenti
Roriferă gelidum tenuaverat aëra biga:

Iam pecudes volucresque tacent: iam somnus avaris
Inserpit curis pronusque per aëra nutat,
Grata laboratae referens oblivia vitae.
Sed nec puniceo rediturum nubila caelo
Promisere iubar, nec rarescentibus umbris
Longa repercusso nituere crepuscula Phoebo:
Densior a terris, et nulli pervia flammae
Subtexit nox atra polos; iam claustra rigentis
Aeoliae percussa sonant, venturaque rauco
Ore minatur hiems, venti transversa frementes
Confligunt, axemque emoto cardine vellunt,
Dum caelum sibi quisque rapit. Sed plurimus Auster
Inglomerat noctem, et tenebrosa volumina torquet
Defunditque imbres: sicco quos asper hiatu
Persolidat Boreas; nec non abrupta tremiscunt
Fulgure, et attritus subita face rumpitur aether.
Iam Nemea, iam Taenareis contermina lucis
Arcadiae capita alta madent; ruit agmine facto
Inachus et gelidas surgens Erasinus ad arctos.
Pulverulenta prius calcandaque flumina nullae
Aggeribus tenuere morae, stagnoque refusa est
Funditus et veteri spumavit Lerna veneno.
Frangitur omne nemus; rapiunt antiqua procellae
Brachia silvarum, nullisque adspecta per aevum
Solibus umbrosi patuere aestiva Lycaei.

Theb., i, 336–363.

404. Eteocles rejects the Embassy of Polynices.

Cognita si dubiis fratris mihi iurgia signis
Ante forent nec clara odiorum arcana paterent,
Sufficeret vel sola fides, qua torvus et illum
Mente gerens, ceu saepta novus iam moenia laxet
Fossor et hostiles inimicent classica turmas,
Praefuris: in medios si comminus orsa tulisses
Bistonas, aut refugo pallentes sole Gelonos,
Parcior alloquio et medii reverentior aequi
Inciperes. Neque te furibundae crimine mentis
Arguerem, mandata refers: nunc omnia quando

Plena minis, nec sceptra fide nec pace sequestra
Poscitis, et capulo proprior manus: haec mea regi
Argolico nondum aequa tuis vice dicta reporta:
Quae sors iusta mihi, quae non indebitus annis
Sceptra dicavit honos, teneo longumque tenebo.
Te penes Inachiae dotalis regia dono
Coniugis et Danaae (quid enim maioribus actis
Invideam?) cumulentur opes: felicibus Argos
Auspiciis Lernamque regas; nos horrida Dirces
Pascua et Euboicis artatas fluctibus oras
Non indignati miserum dixisse parentem
Oedipoden.

Theb., ii, 415–436.

405. Boxing Match between Capaneus and Alcidamas.

Ut sese permensi oculis et uterque priorem
Speravere locum, non protinus ira nec ictus;
Alternus paulum timor et permixta furori
Consilia, inclinant tantum contraria iactu
Brachia et explorant caestus hebetàntque terendo.
Doctior hic differt animam metuensque futuri
Cunctatus vires dispensat: at ille nocendi
Prodigus incautusque sui ruit omnis et ambas
Consumit sine lege manus, atque irrita frendit
Insurgens, seque ipse premit. Sed providus astu
Et patria vigil arte Lacon hos reicit ictus,
Hos cavet: interdum nutu capitisque citati
Integer obsequio, manibus nunc obvia tela
Discutiens instat gressu vultuque recedit:
Saepe etiam iniustis collatum viribus hostem
(Is vigor ingenio, tanta experientia dextrae est)
Ultro audax animis intratque et obumbrat, et alte
Assilit; ut praeceps cumulo salit unda minantes
In scopulos et fracta redit, sic ille furentem
Circuit expugnans. Levat ecce diuque minatur
In latus inque oculos: illum rigida arma caventem
Avocat et manibus necopinum interserit ictum
Callidus, ac mediam designat vulnere frontem.

Iam cruor et tepido signantur tempora rivo:
Nescit adhuc Capaneus subitumque per agmina murmur
Miratur; verum ut fessam super ora reduxit
Forte manum et summo maculas in vellere vidit,
Non leo, non iaculo tantum indignata recepto
Tigris: agit toto cedentem fervidus arvo
Praecipitatque retro iuvenem atque in terga supinat
Dentibus horrendum instridens geminatque rotatas
Multiplicatque manus. Rapiunt conamina venti.

Theb., vi, 753–784.

406. Bacchus intercedes for Thebes.

Exscindisne tuas, divum sator optime, Thebas?
Saevo adeo coniux? nec te telluris amatae,
Deceptique laris miseret cinerumque meorum?
Esto, olim invitum iaculatus nubibus ignem,
Credimus; en iterum atra refers incendia terris,
Nec Styge iurata, nec pellicis arte rogatus.
Quis modus? an nobis pater iratusque bonasque
Fulmen habes? sed non Danaeia limina talis,
Parrhasiumque nemus Ledaeasque ibis Amyclas.
Scilicet e cunctis ego neglectissima natis
Progenies? ego nempe tamen qui dulce ferenti
Pondus eram: cui tu dignatus limina vitae
Praereptumque iter et maternos reddere menses.
Adde, quod imbellis rarisque exercita castris
Turba meas acies, mea tantum proelia norunt,
Nectere fronde comas et ad inspirata rotari
Buxa: timent thyrsos nuptarum et proelia matrum;
Unde tubas martemque pati? Quin fervidus ecce
Quanta paret? quid si ille tuos Curetas in arma
Ducat, innocuis iubeat decernere peltis?
Quin etiam invisos (sic hostis defuit?) Argos
Elicis: o ipsis, genitor, graviora periclis
Iussa, novercales ruimus ditare Mycenas.
Anne triumphatos fugiam captivus ad Indos?
Da sedem profugo. Potuit Latonia frater
Saxa (nec invideo) defigere Delon et imis

Commendare fretis; cara submovit ab arce
Hostiles Tritonis aquas; vidi ipse potentem
Gentibus Eois Epaphum dare iura, nec ullas
Cyllene secreta tubas, Minoave curat
Ida; quid heu tantum nostris offenderis aris?
Hic tibi (quando minor iam nostra potentia) noctes
Herculeae, placitusque vagae Nycteidos ardor,
Hic Tyrium genus, et nostro felicior igne
Taurus: Agenoreos saltem tutare nepotes.

Theb., vii, 155–177, 181–192.

M. FABIUS QUINTILIANUS, 35–95 A. D.

407. The Value of Music as an Aid to Literary Culture.

Veterum quoque Romanorum epulis fides ac tibias adhibere moris fuit. Versus quoque Saliorum habent carmen. Quae cum omnia sint a Numa rege instituta, faciunt manifestum, ne illis quidem, qui rudes ac bellicosi videntur, curam musices, quantam illa recipiebat aetas, defuisse. Denique in proverbium usque Graecorum celebratum est, 'Indoctos a Musis atque a Gratiis abesse.' Verum quid ex ea proprie petat futurus orator, disseramus. Numeros musice duplices habet, in 'vocibus' et in 'corpore;' utriusque enim rei aptus quidam modus desideratur. 'Vocis' rationem Aristoxenus musicus dividit in *ῥυθμόν* et *μέλος ἔμμετρον* quorum alterum 'modulatione ac canore' alterum 'sonis' constat. Num igitur non haec omnia oratori necessaria? quorum unum ad gestum, alterum ad collocationem verborum, tertium ad flexus vocis, qui sunt in agendo quoque plurimi, pertinet. . . . Si habebit in primis curam vocis orator, quid tam musices proprium? Sed ne haec quidem praesumenda pars est: ut uno interim contenti simus exemplo C. Gracchi, praecipui suorum temporum oratoris, cui concionanti consistens *post eum musicus*, fistula, quam τονάριον vocant, modus quibus

deberet intendi, ministrabat. Haec ei cura inter turbidissimas actiones, vel turrenti optimates, vel iam timenti fuit.

I, x, 20–22, 27, 28.

408. The Young Romans were taught how to discuss on their Merits Questions involving some of the Broad Principles of Law.

'Legum laus' et 'vituperatio' iam maiores, ac prope summis operibus suffecturas, vires desiderant: quae quidem suasoriis magis an controversiis accommodata sit exercitatio, consuetudine et iure civitatium differt. Apud Graecos enim lator earum ad iudicem vocabatur: Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit. Utroque autem modo pauca de his et fere certa dicuntur. Nam et genera sunt tria, 'sacri, publici, privati iuris.' Quae divisio ad laudem magis spectat, si quis eam per gradus augeat, quod 'lex,' quod 'publica,' quod 'ad religionem deum comparata' sit. Ea quidem, de quibus quaeri solet, communia omnibus. Aut enim de iure dubitari potest eius, 'qui rogat,' ut 'de P. Clodii, qui non rite creatus tribunus arguebatur:' aut de ipsius rogationis, quod est varium, sive 'non trino' forte 'nundino' promulgata, sive 'non idoneo die,' sive 'contra intercessiones,' vel 'auspicia, aliudve quid, quod legitimis obstet,' dicitur lata esse, vel ferri; sive 'alicui manentium legum repugnare.' Sed haec ad illas primas exercitationes non pertinent; nam sunt eae citra complexum personarum, temporum, causarum. Reliqua eadem fere, vero fictoque huiusmodi certamine, tractantur. Nam vitium aut 'in verbis' est, aut 'in rebus.' In verbis quaeritur, 'an satis significent? an sit in iis aliquid ambiguum?' In rebus, 'an lex sibi ipsa consentiat? an in praeteritum ferri debeat? an in singulos homines?' Maxime vero commune est quaerere, 'an sit honesta? an utilis?' Nec ignoro, plures fieri a plerisque partes: sed nos 'iustum, pium, religiosum,' ceteraque his similia 'honesto' complectimur. 'Iusti' tamen species non simpliciter excuti solet. Aut enim de re ipsa quaeritur, ut 'dignane poena,' vel 'praemio sit?' aut de modo praemii poenaeve, 'qui' tam 'maior,' quam 'minor' culpari potest. Utilitas quoque interim 'natura' discernitur, interim 'tempore.' Quaedam 'an obtineri possint,' ambigi solet. Ne illud quidem

ignorare oportet, leges aliquando 'totas,' aliquando 'ex parte' reprehendi solere, cum exemplum rei utriusque nobis claris orationibus praebeatur. Nec me fallit, eas quoque leges esse, quae non in perpetuum rogentur, sed de honoribus aut imperiis, qualis 'Manilia' fuit, de qua Ciceronis oratio est.

II, iv, 33–40.

409. THE CHIEF MERIT OF A 'SUASORIA' IS TO REFLECT AS FORCIBLY AS POSSIBLE THE INDIVIDUALITY OF THE PERSON INTO WHOSE MOUTH THE ORATION IS PUT.

Ideoque longe mihi difficillimae videntur 'prosopopoeiae' in quibus ad reliquum suasoriae laborem accedit etiam personae difficultas. Namque idem illud aliter Caesar, aliter Cicero, aliter Cato suadere debebit. Utilissima vero haec exercitatio, vel quod duplicis est operis, vel quod poetis quoque aut historiarum futuris scriptoribus plurimum confert. Verum et oratoribus necessaria. Nam sunt multae a Graecis Latinisque compositae orationes, quibus alii uterentur, ad quorum conditionem vitamque aptanda, quae dicebantur, fuerunt. An eodem modo cogitavit, aut eandem personam induit Cicero, cum scriberet Cn. Pompeio, et cum T. Ampio, ceterisve: ac non uniuscuiusque eorum fortunam, dignitatem, res gestas intuitus, omnium, quibus vocem dabat, etiam imaginem expressit? ut melius quidem, sed tamen ipsi, dicere viderentur. Neque enim minus vitiosa est oratio, si ab homine, quam si a re, cui accommodari debuit, dissidet: ideoque Lysias optime videtur in iis, quae scribebat indoctis, servasse veritatis fidem. Enimvero praecipue declamatoribus considerandum est, quid cuique personae conveniat? qui paucissimas controversias ita dicunt, ut advocati; plerumque filii, patres, divites, senes, asperi, lenes, avari, denique superstitiosi, timidi, derisores fiunt; ut vix comoediarum actoribus plures habitus in pronunciando concipiendi sint, quam his in dicendo. Quae omnia videri possunt prosopopoeiae; quas ego suasoriis subieci, quia nullo alio ab his, quam persona, distant. Quanquam haec aliquando etiam in controversias ducitur, quae ex historiis compositae, certis agen*tium nominibus* continentur. Neque ignoro, plerumque exer-

citationis gratia poni et poeticas et historicas; ut Priami verba apud Achillem, aut Sullae dictaturam deponentis in contione. Sed haec in partem cedent trium generum, in quae causas divisimus. Nam et rogare, indicare, rationem reddere, et alia, de quibus supra dictum est, varie, atque ut res vult, in materia iudiciali, deliberativa, domonstrativa, solemus. Frequentissime vero in his utimur ficta personarum, quas ipsi substituimus, oratione: ut apud Ciceronem pro Caelio Clodiam et caecus Appius et Clodius frater, ille in castigationem, hic in hortationem amorum compositus, alloquitur.

III, viii, 49–54.

410. Hints on the Examination of Witnesses in Court.

Qui 'voluntarium' producit, scire, quid is dicturus sit, potest; ideoque faciliorem videtur in rogando habere rationem. Sed haec quoque pars acumen ac vigilantiam poscit: providendumque, ne timidus, ne inconstans, ne imprudens testis sit; turbantur enim, et a patronis diversae partis induuntur in laqueum, et plus deprehensi nocent, quam firmi et interriti profuissent. Multum igitur domi ante versandi: variis percontationibus, quales haberi ab adversario possint, explorandi sunt. Sic fit, ut aut constent sibi, aut, si quid titubaverint, opportuna rursus eius, a quo producti sunt, interrogatione velut in gradum reponantur. In his quoque adhuc, qui constiterint sibi, vitandae sunt insidiae; nam frequenter subici ab adversario solent, et, omnia profutura polliciti, diversa respondent, et auctoritatem habent non arguentium illa, sed confitentium. Explorandum igitur, quas causas laedendi adversarium afferant: nec id sat est, inimicos fuisse, sed an desierint, an per hoc ipsum reconciliari velint, ne corrupti sint, ne paenitentia propositum mutaverint; quod cum in iis quoque, qui ea, quae dicturi videntur re vera sciunt, necessarium est praecavere; tum multo magis in iis, qui se dicturos, quae falsa sunt, pollicentur. Nam et frequentior eorum paenitentia est, et promissum suspectius; et, si perseveraverint, responsio facilior. . . . Patronorum in parte expeditior, in parte difficilior interrogatio est. Difficilior hoc, quod raro unquam possunt ante iudicium scire, quid testis dicturus sit.

expeditior, quod, cum interrogandus est, sciunt, quid dixerit. Itaque, quod in eo incertum est, cura et inquisitione opus est, quis reum premat? quas et quibus ex causis inimicitias habeat? eaque in oratione praedicenda atque amolienda sunt, sive odio conflatos testes, sive invidia, sive gratia, sive pecunia, videri volumus. . . . Qua in re primum est, nosse testem; nam timidus terreri, stultus decipi, iracundus concitari, ambitiosus inflari, longus protrahi potest: prudens vero et constans, vel tanquam inimicus et pervicax dimittendus statim, vel non interrogatione, sed brevi interlocutione patroni refutandus est; aut aliquo, si continget, urbane dicto refrigerandus; aut, si quid in eius vitam dici poterit, infamia criminum destruendus. Probos quosdam et verecundos non aspere incessere profuit; nam saepe, qui adversus insectantem pugnassent, modestia mitigantur. Omnis autem interrogatio aut in causa est, aut extra causam. In causa, sicut accusatori praecepimus, patronus quoque altius, et unde nihil suspecti sit, repetita percontatione, priora sequentibus applicando, saepe eo perducit homines, ut invitis, quod prosit, extorqueat. Eius rei sine dubio neque disciplina ulla in scholis, neque exercitatio traditur: et naturali magis acumine, aut usu contingit haec virtus.

V, vii, 10–14, 22–23, 26–28.

411. The Power of Pathos.

Qui vero iudicem rapere, et in quem vellet habitum animi posset perducere, quo dicto flendum et irascendum esset, rarus fuit. Atqui hoc est, quod dominatur in iudiciis; haec eloquentiam regunt. Namque argumenta plerumque nascuntur ex causa; et pro meliore parte plura sunt semper; ut, qui per haec vicit, tantum, non defuisse sibi advocatum, sciat. Ubi vero animis iudicum vis afferenda est, et ab ipsa veri contemplatione abducenda mens, ibi proprium oratoris opus est. Hoc non ducet litigator: hoc libellis non continetur. Probationes enim efficiunt sane, ut causam nostram meliorem esse iudices putent: affectus praestant, ut etiam velint: sed id, quod volunt, credunt quoque. Nam cum irasci, favere, odisse, misereri coeperunt, agi iam rem suam existimant: et, sicut amantes de forma iudicare non pos*sunt, quia sensum* oculorum praecipitat animus, ita omnem veri-

tatis inquirendae rationem iudex omittit occupatus affectibus: aestu fertur, et velut rapido flumini obsequitur. Ita argumenta ac testes quid egerint, pronuntiatio ostendit: commotus autem ab oratore iudex, quid sentiat, sedens adhuc atque audiens confitetur. An, cum ille, qui plerisque perorationibus petitur, fletus erumpit, non palam dicta sententia est? Huc igitur incumbat orator, hoc opus eius, hic labor est: sine quo cetera nuda, ieiuna, infirma, ingrata sunt; adeo velut spiritus operis huius atque animus est in affectibus.

VI, ii, 8–7.

412. A Concise Summary of the Art of Rhetoric.

Nempe enim plurimum in hoc laboris exhausimus, ut ostenderemus rhetoricen 'bene dicendi scientiam, et utilem, et artem, et virtutem esse:' materiam eius 'res omnes,' de quibus dicendum esset: tum et eas in tribus fere generibus, 'demonstrativo, deliberativo, iudicialique' reperiri: orationem porro omnem constare 'rebus, et verbis:' in rebus intuendam 'inventionem,' in verbis 'elocutionem,' in utraque 'collocationem:' quae 'memoria' complecteretur, 'actio' commendaret. Oratoris officium, 'docendi, movendi, delectandi' partibus contineri; ex quibus ad docendum, 'expositio et argumentatio;' ad movendum, 'affectus' pertinerent, quos per omnem quidem causam, sed maxime tamen in ingressu ac fine dominari. Nam 'delectationem,' quamvis in utroque sit eorum, magis tamen proprias in 'elocutione' partes habere. 'Quaestiones' alias 'infinitas,' alias 'finitas,' quae personis, locis, temporibus continerentur. In omni porro materia tria esse quaerenda, 'an sit? quid sit? quale sit?' His adiciebamus, 'demonstrativam' laude ac vituperatione constare. In ea, quae ab ipso, de quo diceremus, quae post eum acta essent, intuendum. Hoc opus tractatu 'honestorum utiliumque' constare. 'Suasoriis' accedere tertiam partem ex coniectura, 'possetne fieri?' et 'an esset futurum?' de quo deliberaretur. Hic praecipue diximus spectandum, 'quis, apud quem, quid?' diceret. 'Iudicialium' causarum alias in singulis, alias in pluribus controversiis consistere: et in quibusdam sufficere modo 'intentionem,' modo 'depulsionem:' porro 'depulsionem' omnem infitiatione duplici, 'factumne, et an hoc factum esset?' prae-

terea 'defensione' ac 'translatione' constare. 'Quaestionem' aut ex facto, aut ex scripto esse. 'Ex facto,' de rerum fide, proprietate, qualitate. 'Ex scripto' de verborum vi aut voluntate: in quibus vis tum causarum, tum actionum inspici soleat, quaeque aut scripti et voluntatis, aut ratiocinativae, aut ambiguitatis, aut legum contrariarum specie continetur. In omni porro causa iudiciali quinque esse partes: quarum 'exordio' conciliari audientem, 'narratione' causam proponi, 'confirmatione' roborari, 'refutatione' dissolvi, 'peroratione' aut memoriam refici, aut animos moveri. His argumentandi et afficiendi locos, et quibus generibus concitari, placari resolvi iudices oporteret, adiecimus. Accessit ratio divisionis. Credere modo, qui discet, velit, certam quandam viam esse, in qua multa etiam sine doctrina praestare debeat per se ipsa natura, ut haec, de quibus dixi, non tam inventa a praeceptoribus, quam, cum fierent, observata esse videantur.

VIII, *Prooem.*, 6–12.

413. Criticism of Roman Tragedy and Comedy.

Tragoediae scriptores veterum Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborum pondere, auctoritate personarum. Ceterum nitor, et summa in excolendis operibus manus, magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse. Virium tamen Accio plus tribuitur: Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt. Iam Varii Thyestes cuilibet Graecarum comparari potest. Ovidii Medea videtur mihi ostendere, quantum ille vir praestare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset. Eorum quos viderim, longe princeps Pomponius Secundus, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore praestare confitebantur. In comoedia maxime claudicamus; licet Varro 'Musas,' Aelii Stilonis sententia, 'Plautino' dicat 'sermone locuturas fuisse, si Latine loqui vellent;' licet Caecilium veteres laudibus ferant; licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen sunt in hoc genere elegantissima, et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus trimetros stetissent. Vix levem consequimur umbram adeo ut mihi sermo ipse Romanus non recipere *videatur illam* solis concessam Atticis venerem, quando eam ne

Graeci quidem in alio genere linguae obtinuerint. Togatis excellit Afranius, utinamque non inquinasset argumenta puerorum foedis amoribus, mores suos fassus.

X, i, 97–100.

414. A Comparison of Cicero with Demosthenes.

Ciceronem cuicunque eorum fortiter opposuerim. Nec ignoro, quantam mihi concitem pugnam, cum praesertim non sit id propositi, ut eum Demostheni comparem hoc tempore: neque enim attinet, cum Demosthenem imprimis legendum, vel ediscendum potius putem. Quorum ego virtutes plerasque arbitror similes, consilium, ordinem dividendi, praeparandi, probandi rationem, denique, quae sunt inventionis. In eloquendo est aliqua diversitas: densior ille, hic copiosior; ille concludit astrictius, hic latius; pugnat ille acumine semper, hic frequenter et pondere; illi nihil detrahi potest, huic nihil adici; curae plus in illo, in hoc naturae. Salibus certe, et commiseratione, qui duo plurimum affectus valent, vincimus. Et fortasse epilogos illi mos civitatis abstulerit: sed et nobis illa, quae Attici mirantur, diversa Latini sermonis ratio minus permiserit. In epistolis quidem, quanquam sunt utriusque, dialogisve, quibus nihil ille, nulla contentio est. Cedendum vero in hoc quidem, quod ille et prior fuit, et ex magna parte Ciceronem, quantus est, fecit. Nam mihi videtur M. Tullius, cum se totum ad imitationem Graecorum contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis. Nec vero quod in quoque optimum fuit, studio consecutus est tantum, sed plurimas, vel potius omnes ex se ipso virtutes extulit immortalis ingenii beatissima ubertate. Non enim 'pluvias,' ut ait Pindarus, 'aquas colligit; sed vivo gurgite exundat,' dono quodam providentiae genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, movere vehementius potest? Cui tanta unquam iucunditas affuit? Ipsa illa, quae extorquet, impetrare eum credas, et, cum transversum vi sua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, sed sequi. Iam in omnibus, quae dicit, tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat: nec advocati studium, sed testis aut iudicis afferat fidem; cum interim haec omnia, quae vix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt.

illaborata, et illa, qua nihil pulchrius auditu est, oratio prae se fert tamen felicissimam facilitatem. Quare non immerito ab hominibus aetatis suae 'regnare in iudiciis' dictus est: apud posteros vero id consecutus, ut Cicero iam non hominis nomen, sed eloquentiae habeatur. Hunc igitur spectemus: hoc propositum nobis sit exemplum: ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.

X, i, 105–112.

415. Power of Memory in an Orator.

'Memoriam' quidam naturae modo esse munus existimaverunt, estque in ea non dubie plurimum; sed ipsa excolendo, sicut alia omnia, augetur: et totus, de quo diximus adhuc, inanis est labor, nisi ceterae partes hoc velut spiritu continentur. Nam et omnis disciplina memoria constat, frustraque docemur, si quicquid audimus, praeterfluat: et exemplorum, legum, responsorum, dictorum denique factorumque velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, eadem illa vis repraesentat. Neque immerito 'thesaurus' hic 'eloquentiae' dicitur. Sed non firme tantum continere, verum etiam citum percipere multa acturos oportet, nec quae scripseris modo iterata lectione complecti, sed in cogitatis quoque rerum ac verborum contextum sequi: et, quae sint ab adversa parte dicta, meminisse: nec utique eo, quo dicta sunt ordine, refutare, sed opportunis locis ponere. Quid? extemporalis oratio nec alio mihi videtur mentis vigore constare. Nam dum alia dicimus, quae dicturi sumus, intuenda sunt. Ita cum semper cogitatio ultra id, quod est, longius quaerit, quicquid interim reperit, quodammodo apud memoriam deponit: quod illa, quasi media quaedam manus, acceptum ab inventione tradit elocutioni.

XI, ii, 1–3.

SEX. JULIUS FRONTINUS, CIRC. 40–100 A. D.

416. EXAMPLES OF DISPELLING THE FEAR ARISING FROM UNLUCKY OMENS.

Scipio, ex Italia in Africam transportato exercitu, cum egrediens navem prolapsus esset, et ob hoc adtonitos milites cerneret, id, quod trepidationem adferebat, constantia et magnitudine animi, in hortationem convertit: Et ludite, inquit, milites, Africam obpressi.

C. Caesar, cum forte conscendens navem lapsus esset, Teneo te, terra mater, inquit: qua interpretatione effecit, ut repetiturus illas, a quibus proficiscebatur, terras videretur.

T. Sempronius Gracchus Cos., acie adversus Picentes directa, cum subitus terrae motus utrasque partes confudisset, exhortatione confirmavit suos, et inpulit, ut consternatum superstitione invaderent hostem, adortusque devicit.

Sertorius, cum equitum scuta extrinsecus, equorumque pectora cruenta subito prodigio adparuissent, victoriam portendi interpretatus est, quoniam illae partes solerent hostili cruore respergi.

Epaminondas Thebanus, contristatis militibus, quod ex hasta eius ornamentum, infulae more dependens, ventus ablatum in sepulcrum Lacedaemonii cuiusdam depulerat: Nolite, inquit, milites, trepidare; Lacedaemoniis significatur interitus. Sepulcra enim funeribus ornantur.

Idem, cum fax de caelo nocte delapsa, eos, qui adverterunt, terruisset: Lumen, inquit, hoc numina ostendunt.

C. Sulpicius Gallus defectum lunae inminentem, ne pro ostento exciperent milites, praedixit futurum, additis rationibus causisque defectionis.

Timotheus Atheniensis, adversus Corcyraeos navali proelio decertaturus, gubernatori suo, qui proficiscenti iam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quemdam sternutantem audierat, Miraris, inquit, ex tot millibus unum perfrixisse?

Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus: nunc,

inquit, potissimum ineunda pugna est, cum deorum maximus Iuppiter adesse numen suum classi nostrae ostendit.

Strat., I, xii.

417. Scope of the Work on the Aqueducts of Rome.

Cum omnis res ab imperatore delegata intentiorem exigat curam; et me, seu naturalis sollicitudo, seu fides sedula non ad diligentiam modo, verum ad amorem quoque commissae rei instigent; sitque mihi nunc ab Nerva Augusto, nescio diligentiore, an amantiore reipublicae imperatore, aquarum iniunctum officium, tum ad usum, tum ad salubritatem, atque etiam ad securitatem urbis pertinens, administratum per principes semper civitatis nostrae viros; primum ac potissimum existimo, sicut in caeteris negotiis institueram, nosse quod suscepi. Ac, ne quid ad totius rei pertinens notitiam praetermisisse videar, nomina primum aquarum, quae in urbem Romam influunt ponam; tum per quos quaeque earum, et quibus consulibus, et quoto post urbem conditam anno, perducta sit; deinde quibus ex locis, et a quoto milliario duci coepisset; quantum subterraneo rivo, quantum substructione, quantum opere arcuato; postea altitudinem cuiusque, modulorumque rationem, et ab illis erogationes; quantum extra urbem, quantum intra unicuique regioni, pro suo modo, unaquaeque aquarum serviat; quot castella publica, privataque sint, et ex his quantum publicis operibus, quantum muneribus (ita enim cultiores appellantur); quantum lacubus; quantum nomine Caesaris; quantum privatorum usui beneficio principis detur; quod ius tuendarum sit earum; quae id sanciant poenae ex lege, senatusconsultis et mandatis principum irrogatae.

De Aq., Praef. i, iii.

418. Description of an Aqueduct.

Aqua Appia. M. Valerio Maximo, P. Decio Mure Coss., anno post initium Samnitici belli XXXI, aqua Appia inducta est ab Appio Claudio Crasso censore, cui postea Caeco fuit cognomen, qui et viam Appiam, a porta Capena usque ad urbem *Capuam, muniendam* curavit. Collegam habuit C. Plautium,

cui ob inquisitas eius aquae venas Venocis cognomen datum est. Sed quia is intra annum et sex menses, deceptus a collega tanquam id idem facturo, abdicavit se censura, nomen aquae ad Appii tantum honorem pertinuit: qui multis tergiversationibus extraxisse censuram traditur, donec et viam, et huius aqueductum consummaret. Concipitur Appia in agro Lucullano, via Praenestina, inter milliarium VII et VIII, diverticulo sinistrorsus passuum DCCLXXX. Ductus eius habet longitudinem a capite usque ad Salinas, qui locus est ad portam Trigeminam, passuum XI millium CLXXXX; sub terram passuum XI millium CXXX; supra terram substructione, et arcuatione proxime ad portam Capenam passuum LX. . . . Incipit distribui Appia sub Publicii clivo ad portam Trigeminam, qui locus appellatur Salinae.

De Aq., v.

M. VALERIUS MARTIALIS, 42–102 A. D.

419. A Lap-dog.

Issa est passere nequior Catulli.
Issa est purior osculo columbae.
Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est deliciae catella Publi.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis.
Sentit tristitiamque gaudiumque.
Collo nixa cubat, capitque somnos,
Ut suspiria nulla sentiantur.
Castae tantus inest pudor catellae:
Ignorat Venerem: nec invenimus
Dignum tam tenera virum puella.
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Picta Publius exprimit tabella,
In qua tam similem videbis Issam,
Ut sit tam similis sibi nec ipsa.

Issam denique pone cum tabella;
Aut utramque putabis esse veram,
Aut utramque putabis esse pictam.

I, cx.

420. To a Stingy Friend who had asked for the Loan of his Book.

Occurris quoties, Luperce, nobis:
Vis mittam puerum, subinde dicis,
Cui tradas epigrammaton libellum,
Lectum quem tibi protinus remittam?
Non est, quod puerum, Luperce, vexes:
Longum est, si velit ad Pyrum venire;
Et scalis habito tribus, sed altis.
Quod quaeris, propius petas licebit.
Argi nempe soles subire letum.
Contra Caesaris est forum taberna,
Scriptis postibus hinc et inde totis,
Omnes ut cito perlegas poetas.
Illinc me pete; ne roges Atrectum:
Hoc nomen dominus gerit tabernae:
De primo dabit, alterove nido,
Rasum pumice, purpuraque cultum
Denariis tibi quinque Martialem.
Tanti non es, ais? Sapis, Luperce.

I, cxviii.

421. 'Ne sutor supra crepidam.'

Das gladiatores, sutorum regule, cerdo,
Quodque tibi tribuit subula, sica rapit.
Ebrius es: nec enim faceres id sobrius unquam,
Ut velles corio ludere, cerdo, tuo.
Lusisti, satis est: sed te, mihi crede, memento
Nunc in pellicula, cerdo, tenere tua.

III, xvi.

422. Rome is not the Place for an Honest Man to get a Living.

Quae te causa trahit vel quae fiducia Romam,
Sexte? quid aut speras, aut petis inde? refer.
Causas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Atestinus causas, et Caius: utrumque
Noras: sed neutri pensio tota fuit.
Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
Audieris, dices esse Maronis opus.
Insanis: omnes, gelidis quicunque lacernis
Sunt ibi, Nasones Vergiliosque vides.
Atria magna colam. Vix tres, aut quatuor ista
Res aluit: pallet cetera turba fame.
Quid faciam? suade: nam certum est vivere Romae.
Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

III, xxxviii.

423. A Dandy.

Cotile, bellus homo es: dicunt hoc, Cotile, multi.
Audio: sed quid sit, dic mihi, bellus homo?
Bellus homo est, flexos qui digerit ordine crines:
Balsama qui semper, cinnama semper olet:
Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat:
Qui movet in varios bracchia volsa modos:
Inter femineas tota qui luce cathedras
Desidet, atque aliqua semper in aure sonat:
Qui legit hinc illinc missas, scribitque tabellas:
Pallia vincini qui refugit cubiti:
Qui scit, quam quis amet, qui per convivia currit:
Hirpini veteres qui bene novit avos.
Quid narras? hoc est, hoc est homo, Cotile, bellus?
Res pertricosa est, Cotile, bellum homo.

III, lxiii.

424. A Roman Day.

Prima salutantes atque altera continet hora;
  Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores:
  Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octava palaestris;
  Imperat exstructos frangere nona toros.
Hora libellorum decima est, Eupheme, meorum;
  Temperat ambrosias cum tua cura dapes;
Et bonus aethereo laxatur nectare Caesar.
  Ingentique tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos; gressu timet ire licenti
  Ad matutinum nostra Thalia Iovem.

IV, viii.

425. A Great-coat.

Hanc tibi Sequanicae pinguem textricis alumnam,
  Quae Lacedaemonium barbara nomen habet,
Sordida, sed gelido non aspernanda Decembri
  Dona, peregrinam mittimus endromida:
Seu lentum ceroma teris, tepidumve trigona,
  Sive harpasta manu pulverulenta rapis;
Plumea seu laxi partiris pondera follis;
  Sive levem cursu vincere quaeris Atham:
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
  Neve gravis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos hoc munere tectus et imbres:
  Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

IV, xix.

426. A Dear Little Girl.

Puella senibus dulcior mihi cygnis,
Agna Galesi mollior Phalantini,
Concha Lucrini delicatior stagni;
Cui nec lapillos praeferas Erythraeos,

Nec modo politum pecudis Indicae dentem,
Nivesque primas, liliumque non tactum:
Quae crine vicit Baetici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque nitelam;
Fragravit ore, quod rosarium Paesti,
Quod Atticarum prima mella cerarum,
Quod succinorum rapta de manu gleba;
Cui comparatus indecens erat pavo,
Inamabilis sciurus, et frequens phoenix:
Adhuc recenti tepet Erotion busto,
Quam pessimorum lex avara fatorum,
Sexta peregit hieme, nec tamen tota,
Nostros amores, gaudiumque, lususque.
Et esse tristem me meus vetat Paetus:
Pectusque pulsans, pariter et comam vellens:
Deflere non te vernulae pudet mortem?
Ego coniugem, inquit, extuli, et tamen vivo,
Notam, superbam, nobilem, locupletem.
Quid esse nostro fortius potest Paeto?
Ducenties accepit, et tamen vivit.

V, xxxvii.

427. The Fate which a Bore deserves.

Quisquis stolaeve purpuraeve contemptor,
Quos colere debet, laesit impio versu:
Erret per urbem pontis exsul et clivi,
Interque raucos ultimus rogatores
Oret caninas panis improbi buccas.
Illi December longus, et madens bruma,
Claususque fornix triste frigus extendat.
Vocet beatos clamitetque felices,
Orciniana qui feruntur in sponda:
Et, cum supremae fila venerint horae,
Diesque tardus, sentiat canum litem,
Abigatque moto noxias aves panno;
Nec finiantur morte simplices poenae:
Sed, modo severi sectus Aeaci loris,
Nunc inquieti monte Sisyphi pressus,

Nunc inter undas garruli senis siccus,
Delasset omnes fabulas poetarum:
Et, cum fateri Furia iusserit verum,
Prodente clamet conscientia, Scripsi.

X, v.

428. Oh, for a Quiet Life!

Sidera iam Tyrius Phryxei respicit agni
Taurus, et alternum Castora fugit hiems.
Ridet ager, vestitur lumus, vestitur et arbos:
Ismarium pellex Attica plorat Ityn.
Quos, Faustine, dies, qualem tibi Roma Ravennam
Abstulit? O soles, o tunicata quies!
O nemus, o fontes, solidumque madentis arenae
Litus, et aequoreis splendidus Anxur aquis:
Et non unius spectator lectulus undae,
Qui videt hinc puppes fluminis, inde maris!
Sed nec Marcelli, Pompeianumque, nec illic
Sunt triplices thermae, nec fora iuncta quater.
Nec Capitolini summum penetrale Tonantis,
Quaeque nitent caelo proxima templa suo.
Dicere te lassum quoties ego credo Quirino:
Quae tua sunt, tibi habe: quae mea, redde mihi.

X, li.

429. Some Farms are not worth the Price of a Dinner.

Donasti, Lupe, rus sub urbe nobis:
Sed rus est mihi maius in fenestra.
Rus hoc dicere, rus potes vocare,
In quo ruta facit nemus Dianae,
Argutae tegit ala quod cicadae,
Quod formica die comedit uno,
Clausae cui folium rosae corona est:
In quo non magis invenitur herba,
Quam costi folium, piperve crudum:
In quo nec cucumis iacere rectus,

Nec serpens habitare tota possit?
Erucam male pascit hortus unam;
Consumpto moritur culex salicto;
Et talpa est mihi fossor atque arator.
Non boletus hiare, non mariscae
Ridere, aut violae patere possunt.
Fines mus populatur, et colono
Tanquam sus Calydonius timetur,
Et sublata volantis ungue Prognes
In nido seges est hirundinino;
Et cum stet sine falce mentulaque,
Non est dimidiolocus Priapo.
Vix implet cochleam perecta messis,
Et mustum nuce condimus picata.
Errasti, Lupe, littera sed una:
Nam quo tempore praedium dedisti,
Mallem tu mihi prandium dedisses.

XI, xviii.

430. Moving Day.

O Iuliarum dedecus Kalendarum,
Vidi, Vacerra, sarcinas tuas; vidi:
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat uxor rufa crinibus septem,
Et cum sorore cana mater ingenti.
Furias putavi nocte Ditis emersas.
Has tu priores frigore et fame siccus,
Et non recenti pallidus magis buxo
Irus tuorum temporum sequebaris.
Migrare clivum crederes Aricinum.
Ibat tripes grabatus, et bipes mensa,
Et cum lucerna corneoque cratere
Matella curto rupta latere meiebat.
Focum ferentis suberat amphorae cervix:
Fuisse gerres, aut inutiles maenas
Odor impudicus urcei fatebatur,
Qualem marinae misit aura piscinae.
Nec quadra deerat casei Tholosatis.

Quadrima nigri nec corona pulei,
Calvaeque restes allioque cepisque,
Nec plena turpi matris olla resina,
Summoenianae qua pilantur uxores.
Quid quaeris aedes, villicosque derides,
Habitare gratis, o Vacerra, cum possis?
Haec sarcinarum pompa convenit ponti.
XII, xxxii.

SULPICIA, Time of Domitian.

431. The Poetess addresses the Muse on the Expulsion of the Philosophers by Domitian.

Dic mihi, Calliope, quidnam pater ille deorum
Cogitat? an terras et patria saecula mutat,
Quasque dedit quondam, morientibus eripit artes,
Nosque iubet tacitos et iam rationis egenos
Non aliter, primo quam cum surreximus aevo,
Glandibus et purae rursus procumbere lymphae?
An reliquas terras conservat amicus et urbes,
Sed genus Ausonium Remulique exturbat alumnos?
Quid? reputemus enim: duo sunt, quibus extulit ingens
Roma caput: virtus belli et sapientia pacis.
Sed virtus, agitata domi et socialibus armis,
In freta Sicaniae et Carthaginis exiit arces
Ceteraque imperia et totum simul abstulit orbem;
Deinde, velut stadio victor qui solus Achaeo
Languet et immota secum virtute fatiscit,
Sic itidem Romana manus, contendere postquam
Destitit et pacem longis frenavit habenis,
Ipsa domi leges et Graia inventa retractans
Omnia bellorum terra quaesita marique
Praemia consilio et molli ratione regebat.
Stabat in his; neque enim poterat constare sine ipsis,
Aut frustra uxori mendaxque Diespiter olim:

'Imperium sine fine dedi,' dixisse probatur.
Nunc igitur qui res Romanas imperat inter,
Non trabe sed tergo prolapsus et ingluvie albus,
Et studia et sapiens hominum nomenque genusque
Omnia abire foras atque urbe excedere iussit.
Quid facimus? Graios hominumque reliquimus urbes,
Ut Romana foret magis his instructa magistris;
Nunc, Capitolino veluti turbante Camillo
Ensibus et trutina Galli fugere relicta,
Sic nostri palare senes dicuntur et ipsi
Ut ferale suos onus extirpare libellos.
Ergo Numantinus Libycusque erravit in isto
Scipio, qui Rhodio crevit formante magistro,
Cetera et illa manus bello facunda secundo,
Quos inter prisci sententia dia Catonis
Scire adeo magni fecisset, utrumne secundis
An magis adversis staret Romana propago?
Scilicet adversis: nam cum defendier armis
Suadet amor patriae et captiva penatibus uxor,
Convenit, ut vespis, quarum domus arce Monetae,
Turba rigens strictis per lutea corpora telis;
Ast ubi spes secura redit, oblita favorum
Plebs materque una somno moriuntur obeso.
Romulidarum igitur longa et gravis exitium pax.

Sat., 12–57.

D. JUNIUS JUVENALIS, CIRC. 46–130 A. D.

432. REASONS FOR WRITING SATIRE.

Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus,
Si vacat et placidi rationem admittitis, edam.
Cum tener uxorem ducat spado, Mevia Tuscum
Figat aprum et nuda teneat venabula mamma;
Patricios omnes opibus cum provocet unus,

Quo tondente gravis iuveni mihi barba sonabat:
Cum pars Niliacae plebis, cum verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet aestivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemmae:
Difficile est satiram non scribere. Nam quis iniquae
Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
Causidici nova cum veniat lectica Mathonis
Plena ipso? post hunc magni delator amici
Et cito rapturus de nobilitate comesa
Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat
Carus et a trepido Thymele submissa Latino?
Haec ego non credam Venusina digna lucerna?
Cum fas esse putet curam sperare cohortis,
Qui bona donavit praesepibus et caret omni
Maiorum censu, dum pervolat axe citato
Flaminiam puer Automedon; nam lora tenebat
Ipse, lacernatae cum se iactaret amicae?
Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio cum iam sexta cervice feratur
Hinc atque inde patens ac nuda paene cathedra
Et multum referens de Maecenate supino,
Signator, falso qui se lautum atque beatum
Exiguis tabulis et gemma fecerat uda?
Occurrit matrona potens, quae, molle Calenum
Porrectura viro miscet sitiente rubetam,
Instituitque rudes melior Locusta propinquas
Per famam et populum nigros efferre maritos.
Si natura negat, facit indignatio versum.

Sat., i, 19–36, 51, 58–72, 79.

433. The Greeks at Rome.

Ingenium velox, audacia perdita, sermo
Promptus, et Isaeo torrentior. Ede, quid illum
Esse putes: quem vis hominem, secum adtulit ad nos:
Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
Augur, schoenobates, medicus, magus: omnia novit.
Graeculus esuriens: in caelum iusseris, ibit.

Ad summam, non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax,
Qui sumpsit pennas, mediis sed natus Athenis.
Quid, quod adulandi gens prudentissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus aequat
Herculis, Antaeum procul a tellure tenentis,
Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito?
Haec eadem licet et nobis laudare: sed illis
Creditur. An melior, cum Thaida sustinet, an, cum
Uxorem comoedus agit, vel Dorida nullo
Cultam palliolo? mulier nempe ipsa videtur.
Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Haemo:
Natio comoeda est. Rides? maiore cachinno
Concutitur: flet, si lacrumas conspexit amici,
Nec dolet: igniculum brumae si tempore poscas,
Accipit endromiden: si dixeris 'aestuo,' sudat.

iii, 73–80, 86–95, 98–103.

434. A Pot-valiant Hero.

Ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
Dat poenas; noctem patitur lugentis amicum
Pelidae, cubat in faciem, mox deinde supinus.
Somnum rixa facit. Sed quamvis improbus annis
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina laena
Vitari iubet, et comitum longissimus ordo,
Multum praeterea flammarum et aenea lampas:
Me, quem luna solet deducere vel breve lumen
Candelae, cuius dispenso et tempero filum,
Contemnit. Miserae cognosce prooemia rixae,
Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
Stat contra starique iubet: parere necesse est.
Nam quid agas, cum te furiosus cogat et idem
Fortior? 'Unde venis?' exclamat: 'cuius aceto,
Cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
Sutor et elixi vervecis labra comedit?
Nil mihi respondes? Aut dic, aut accipe calcem!

Ede, ubi consistas: in qua te quaero proseucha?'
Dicere si tentes aliquid, tacitusve recedas,
Tantumdem est; pariter feriunt: vadimonia deinde
Irati faciunt. Libertas pauperis haec est:
Pulsatus rogat, et pugnis concisus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.

iii, 278–301.

435. A Group of Courtiers.

. . . Venit et Crispi iucunda senectus,
Cuius erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. Maria ac terras populosque regenti
Quis comes utilior, si clade et peste sub illa
Saevitiam damnare et honestum afferre liceret
Consilium? Sed quid violentius aure tyranni,
Cum quo de pluviis aut aestibus aut nimboso
Vere locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur numquam direxit brachia contra
Torrentem; nec civis erat, qui libera posset
Verba animi proferre, et vitam impendere vero.
Sic multas hiemes atque octogesima vidit
Solstitia, his armis illa quoque tutus in aula.
Proximus eiusdem properabat Acilius aevi
Cum iuvene indigno quem mors tam saeva maneret
Et domini gladiis tam festinata. Sed olim
Prodigio par est in nobilitate senectus.
Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantum.
Profuit ergo nihil misero, quod cominus ursos
Figebat Numidas, Albana nudus arena
Venator. Quis enim iam non intelligat artes
Patricias? quis priscum illud miretur acumen,
Brute, tuum? Facile est barbato imponere regi.
Nec melior vultu, quamvis ignobilis, ibat
Rubrius, offensae veteris reus atque tacendae,
Et tamen improbior satiram scribente cinaedo.
Montani quoque venter adest, abdomine tardus,
Et matutino sudans Crispinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera; saevior illo

Pompeius tenui iugulos aperire susurro;
Et, qui vulturibus servabat viscera Dacis,
Fuscus, marmorea meditatus proelia villa,
Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
Qui numquam visae flagrabat amore puellae,
Grande et conspicuum nostro quoque tempore monstrum,
Caecus adulator dirusque a ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
Blandaque devexae iactaret basia rhedae.

iv, 81–118.

436. A Fashionable Lady and her Maid.

Praefectura domus Sicula non mitior aula.
Nam si constituit solitoque decentius optat
Ornari, et properat, iamque exspectatur in hortis,
Aut apud Isiacae potius sacraria lenae;
Componit crinem laceratis ipsa capillis
Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
'Altior hic quare cincinnus?' Taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quaenam est hic culpa puellae,
Si tibi displicuit nasus tuus? Altera laevum
Extendit pectitque comas et volvit in orbem.
Est in consilio matrona, admotaque lanis,
Emerita quae cessat acu: sententia prima
Huius erit: post hanc aetate atque arte minores
Censebunt, tamquam famae discrimen agatur
Aut animae; tanta est quaerendi cura decoris.
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Aedificat caput. Andromachen a fronte videbis:
Post minor est: aliam credas. Cedo, si breve parvi
Sortita est lateris spatium, breviorque videtur
Virgine Pygmaea, nullis adiuta cothurnis,
Et levis erecta consurgit ad oscula planta?

vi, 486–507.

437. Intellectual Culture in the Time of Juvenal no longer held in Esteem.

Declamare doces? O ferrea pectora Vetti,
Cum perimit saevos classis numerosa tyrannos!
Nam quaecumque sedens modo legerat, haec eadem stans
Perferet, atque eadem cantabit versibus isdem.
Occidit miseros crambe repetita magistros.
Quis color et quod sit causae genus, atque ubi summa
Quaestio, quae veniant diversae forte sagittae,
Nosse velint omnes, mercedem solvere nemo.
'Mercedem appellas? Quid enim scio?' Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod laeva parte mamillae
Nil salit Arcadico iuveni, cuius mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet.
Di maiorum umbris tenuem et sine pondere terram
Spirantesque crocos et in urna perpetuum ver,
Qui praeceptorem sancti voluere parentis
Esse loco! Metuens virgae iam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus: et cui non tunc
Eliceret risum citharoedi cauda magistri?
Sed Rufum atque alios caedit sua quemque iuventus,
Rufum, quem toties Ciceronem Allobroga dixit.
Quis gremio Celadi doctique Palaemonis affert,
Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc,
Quodcumque est, (minus est autem quam rhetoris aera)
Discipuli custos praemordet acoenonoetus
Et, qui dispensat, frangit sibi. Cede, Palaemon,
Et patere inde aliquid decrescere, non aliter, quam
Institor hibernae tegetis niveique cadurci,
Dummodo non pereat, mediae quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro;
Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas,
Quot stabant pueri, cum totus decolor esset
Flaccus, et haereret nigro fuligo Maroni.

vii, 150-161, 207-227.

438. The Fickleness of the Mob.

Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
Cretatumque bovem: Seianus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes. 'Quae labra, quis illi
Vultus erat! Numquam, si quid mihi credis, amavi
Hunc hominem. Sed quo cecidit sub crimine? Quisnam
Delator? Quibus indiciis? quo teste probavit?'
'Nil horum: verbosa et grandis epistola venit
A Capreis.' 'Bene habet; nil plus interrogo.' Sed quid
Turba Remi? Sequitur Fortunam, ut semper, et odit
Damnatos. Idem populus, si Nortia Tusco
Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum. Iam pridem, ex quo suffragia nulli
Vendimus, effudit curas. Nam qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atque duas tantum res anxius optat,
Panem et circenses. 'Perituros audio multos.'
'Nil dubium; magna est fornacula.' 'Pallidulus mi
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
Quam timeo, victus ne poenas exigat Aiax,
Ut male defensus! Curramus praecipites et,
Dum iacet in ripa, calcemus Caesaris hostem.'

x, 65–86.

439. The Vanity of Human Wishes.

Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
Invenies? Hic est, quem non capit Africa, Mauro
Percussa Oceano, Niloque admota tepenti,
Rursus ad Aethiopum populos altosque elephantos
Additur imperiis Hispania: Pyrenaeum
Transilit. Opposuit natura Alpemque nivemque:
Diducit scopulos, et montem rumpit aceto.
Iam tenet Italiam: tamen ultra pergere tendit.
'Actum,' inquit, 'nihil est, nisi Poeno milite portas
Frangimus, et media vexillum pono Subura.'

O qualis facies et quali digna tabella,
Cum Gaetula ducem portaret belua luscum!
Exitus ergo quis est? O gloria! vincitur idem
Nempe, et in exsilium praeceps fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad praetoria regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animae, quae res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, non tela, sed ille
Cannarum vindex ac tanti sanguinis ultor,
Annulus. I, demens, et saevas curre per Alpes
Ut pueris placeas et declamatio fias!
Unus Pellaeo iuveni non sufficit orbis:
Aestuat infelix angusto limite mundi,
Ut Gyari clausus scopulis parvaque Seripho.
Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula.

x, 147–173.

440. What we ought to pray for.

'Nil ergo optabunt homines?' Si consilium vis,
Permittes ipsis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.
Nam pro iucundis aptissima quaeque dabunt di.
Carior est illis homo, quam sibi. Nos, animorum
Impulsu et caeca magnaque cupidine ducti,
Coniugium petimus, partumque uxoris: at illis
Notum, qui pueri qualisque futura sit uxor.
Ut tamen et poscas aliquid, voveasque sacellis
Exta, et candiduli divina tomacula porci:
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
Qui spatium vitae extremum inter munera ponat
Naturae, qui ferre queat quoscumque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis aerumnas credat saevosque labores
Et Venere et cenis et pluma Sardanapali.
Monstro, quod ipse tibi possis dare: semita certe

Tranquillae per virtutem patet unica vitae.
Nullum numen abest, si sit prudentia; nos te
Nos facimus, Fortuna, deam, caeloque locamus.
x, 346–366.

441. GOOD FAITH AND REVERENCE HAVE FLED WITH THE GOLDEN AGE.

Tu quamvis levium minimam exiguamque malorum
Particulam vix ferre potes, spumantibus ardens
Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus
Depositum. Stupet haec, qui iam post terga reliquit
Sexaginta annos, Fonteio Consule natus?
An nihil in melius tot rerum proficis usu?
Magna quidem, sacris quae dat praecepta libellis
Victrix Fortunae sapientia. Ducimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitae,
Nec iactare iugum, vita didicere magistra.
Quae tam festa dies, ut cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes atque omni ex crimine lucrum
Quaesitum, et partos gladio vel pyxide nummos?
Rari quippe boni: numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portae, vel divitis ostia Nili.
. . . . . .
Quondam hoc indigenae vivebant more, priusquam
Sumeret agrestem, posito diademate, falcem
Saturnus fugiens; tunc, cum virguncula Iuno
Et privatus adhuc Idaeis Iuppiter antris;
. . . . . .
Improbitas illo fuit admirabilis aevo,
Credebant quo grande nefas et morte piandum,
Si iuvenis vetulo non adsurrexerat, et si
Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
Plura domi fraga, et maiores glandis acervos.
Tam venerabile erat, praecedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacrae lanugo senectae!
Nunc, si depositum non infitietur amicus,
Si reddat veterem cum tota aerugine follem,
Prodigiosa fides et Tuscis digna libellis,

Quaeque coronata lustrari debeat agna.
Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero vel mirandis sub aratro
Piscibus inventis, et fetae comparo mulae,
Sollicitus, tamquam lapides effuderit imber,
Examenque apium longa consederit uva
Culmine delubri, tamquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris et lactis vertice torrens.

xiii, 13–27, 38–41, 58–70.

442. The Stings of Conscience.

Spartano cuidam respondit Pythia vates:
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere et fraudem iure tueri
Iurando. Quaerebat enim, quae numinis esset
Mens, et an hoc illi facinus suaderet Apollo?
Reddidit ergo metu, non moribus: et tamen omnem
Vocem adyti dignam templo veramque probavit,
Exstinctus tota pariter cum prole domoque
Et, quamvis longa deductis gente, propinquis.
Has patitur poenas peccandi sola voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit?
Perpetua anxietas, nec mensae tempore cessat,
Faucibus ut morbo siccis interque molares
Difficili crescente cibo: Setina misellus
Exspuit; Albani veteris pretiosa senectus
Displicet. Ostendas melius, densissima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem si forte indulsit cura soporem,
Et toto versata toro iam membra quiescunt;
Continuo templum et violati numinis aras
Et, quod praecipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somnis; tua sacra et maior imago
Humana turbat pavidum, cogitque fateri.
Hi sunt, qui trepidant et ad omnia fulgura pallent,
Cum tonat, exanimes primo quoque murmure caeli;

Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras et vindicet ignis.

xiii, 199–226.

443. THE SON IS SURE TO EXCEED THE MEASURE OF WICKEDNESS ADVOCATED BY HIS FATHER.

'Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
Unguenta et corium.' Lucri bonus est odor ex re
Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore
Versetur, dis atque ipso Iove digna, poetae:
"Unde habeas, quaerit nemo; sed oportet habere,"'
Hoc monstrant vetulae pueris repentibus assae,
Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae.
Talibus instantem monitis quemcumque parentem
Sic possem affari; Dic, o vanissime, quis te
Festinare iubet? Meliorem praesto magistro
Discipulum. Securus abi: vinceris, ut Aiax
Praeteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
. . . . . .
Elatam iam crede nurum, si limina vestra
Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
Per somnum digitis! Nam quae terraque marique
Acquirenda putas, brevior via conferet illi:
Nullus enim magni sceleris labor. 'Haec ego numquam
Mandavi,' dices olim, 'nec talia suasi.'
Mentis causa malae tamen est et origo penes te
Nam quisquis magni census praecepit amorem,
Et laevo monitu pueros producit avaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem et totas effundit habenas
Curriculo: quem si revoces, subsistere nescit.
Et te contempto rapitur, metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
Cum dicis iuveni stultum, qui donet amico,
Qui paupertatem levet attollatque propinqui:
Et spoliare doces, et circumscribere, et omni
Crimine divitias acquirere, quarum amor in te.
. . . . . .

Ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem late et rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidumque magistrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.

xiv, 203–214, 220–238, 244–247.

CORNELIUS TACITUS, CIRC. 54–119 A. D.

444. CRITICISM OF THE ORATORY OF CALVUS.

Ipse mihi Calvus, cum unum et viginti, ut puto, libros reliquerit, vix in una aut altera oratiuncula satisfacit. Nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video. Quotus enim quisque Calvi in Asitium aut in Drusum legit? At hercule in hominum studiosorum manibus versantur adcusationes, quae in Vatinium inscribuntur; ac praecipue secunda ex his oratio. Est enim verbis ornata et sententiis, auribusque iudicum adcommodata: ut scias, ipsum quoque Calvum intellexisse, quid melius esset, nec voluntatem ei, quo sublimius et cultius diceret, sed ingenium ac vires, defuisse.

Or., 21.

445. THERE ARE TWO SORTS OF COMPOSITION PRACTISED IN THE SCHOOLS, THE SUASORIA AND THE CONTROVERSIA.

Ipsae vero exercitationes magna ex parte contrariae. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriae et controversiae. Ex iis suasoriae quidem, tamquam plane leviores et minus prudentiae exigentes, pueris delegantur; controversiae robustioribus adsignantur: quales, per fidem! et quam incredibiliter compositae! Sequitur autem, ut materiae abhorrenti a veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit, ut tyrannicidarum praemia, aut vitiatarum electiones, aut pes*tilentiae remedia*, aut incesta matrum, aut quidquid in schola

quotidie agitur, in foro vel raro vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cum ad veros iudices ventum est, . . . nec rem cogitare, nec eloqui possint.

Or., 35.

446. Account of the Climate and Products of Britain.

Caelum crebris imbribus ac nebulis foedum: asperitas frigorum abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, et nox clara et extrema Britanniae parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quodsi nubes non officiant, adspici per noctem solis fulgorem, nec occidere et exsurgere, sed transire adfirmant. Scilicet extrema et plana terrarum, humili umbra, non erigunt tenebras, infraque caelum et sidera nox cadit. Solum, praeter oleam vitemque et cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. Tarde mitescunt, cito proveniunt. Eadem utriusque rei causa, multus humor terrarum caelique. Fert Britannia aurum et argentum et alia metalla, pretium victoriae. Gignit et oceanus margarita, sed subfusca ac liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. Nam in rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia, prout expulsa sint, conligi. Ego facilius crediderim, naturam margaritis deesse, quam nobis avaritiam.

Agr.. 12.

447. Calgacus, a British Patriot, stirs up his Countrymen to throw off the Roman Yoke.

Raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terrae, iam et mare scrutantur: si locuples hostis est, avari; si pauper, ambitiosi: quos non oriens, non occidens satiaverit. Soli omnium opes atque inopiam pari adfectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus imperium, atque, ubi solitudinem faciunt, pacem adpellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit. Hi per delectus, alibi servituri, auferuntur: coniuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque in tributum egerunt; in annonam frumentum.

Corpora ipsa ac manus silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro a dominis aluntur: Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac, sicut in familia recentissimus quisque servorum etiam conservis ludibrio est: sic, in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos et viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur. Virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus: et longinquitas ac secretum ipsum quo tutius, eo suspectius. Ita, sublata spe veniae, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria carissima est.

Agr., 30, 31.

448. Reflections on the Death of Agricola.

Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integrae aetatis ereptus, quantum ad gloriam, longissimum aevum peregit. Quippe et vera bona, quae in virtutibus sita sunt, impleverat, et consularibus ac triumphalibus ornamentis praedito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, speciosae contigerant. Filia atque uxore superstitibus, potest videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, salvis adfinitatibus et amicitiis, futura effugisse. Nam, sicuti durare in hac beatissimi saeculi luce, ac principem Traianum videre, quodam augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatae mortis grande solatium tulit, evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus, non iam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo et velut uno ictu, rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, et clausum armis senatum, et eadem strage tot consularium caedes, tot nobilissimarum feminarum exsilia et fugas. Una adhuc victoria Carus Metius censebatur, et intra Albanam arcem sententia Messalini strepebat, et Massa Baebius iam tum reus erat. Mox nostrae duxere Helvidium in carcerem manus: nos Maurici Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectavit: praecipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre et adspici, cum suspiria nostra subscriberentur, cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret *saevus ille vultus* et rubor, quo se contra pudorem muniebat.

Tu vero felix, Agricola, non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis.

Agr., 44, 45.

449. The First Traces of Chivalry in Germany.

Quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae et propinquitates. Et in proximo pignora, unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. Hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illae numerare aut exigere plagas pavent. Cibosque et hortamina pugnantibus gestant. Memoriae proditur, quasdam acies inclinatas iam et labantes a feminis restitutas, constantia precum et obiectu pectorum, et monstrata cominus captivitate, quam longe impatientius feminarum suarum nomine timent: adeo, ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur. Inesse quin etiam sanctum aliquid et providum putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus, sub divo Vespasiano, Veledam diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed et olim Auriniam et compluris alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas.

Germ., 7, 8.

450. Purity of German Home Life.

Dotem non uxor marito, sed uxori maritus, offert. Intersunt parentes et propinqui, ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus nova nupta comatur, sed boves et frenatum equum et scutum cum framea gladioque. In haec munera uxor accipitur, atque invicem ipsa armorum aliquid viro offert. Hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in proelio passuram ausuramque. Hoc iuncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum: accipere se, quae liberis inviolata ac digna

reddat, quae nurus accipiant, rursusque ad nepotes referantur. Ergo septae pudicitia agunt, nullis spectaculorum inlecebris, nullis conviviorum inritationibus conruptae. . . . Nemo enim illic vitia ridet: nec conrumpere et conrumpi saeculum vocatur. Melius quidem adhuc eae civitates, in quibus tantum virgines nubunt, et cum spe votoque uxoris semel transigitur. Sic unum accipiunt maritum, quomodo unum corpus unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimonium, ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonae leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in haec corpora, quae miramur, excrescunt.

Germ., 18, 19.

451. The Death of Germanicus.

Tum ad uxorem versus, 'per memoriam sui, per communes liberos,' oravit, 'exueret ferociam, saevienti fortunae submitteret animum; neu regressa in urbem aemulatione potentiae validiores inritaret.' Haec palam, et alia secreto; per quae ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post exstinguitur, ingenti luctu provinciae et circumiacentium populorum. Indoluere exterae nationes regesque: tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visuque et auditu iuxta venerabilis, cum magnitudinem et gravitatem summae fortunae retineret, invidiam et adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus et pompa, per laudes et memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant, qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adaequarent. 'Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis, externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus proeliatorem; etiamsi temeritas abfuerit, praepeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias servitio premere. Quodsi solus arbiter rerum, si iure et nomine regio fuisset, tanto promptius adsecuturum gloriam militiae, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset.' Corpus antequam cremaretur, nudatum in *foro Antiochensium*, qui locus sepulturae destinabatur, praetule-

ritne veneficii signa, parum constitit. Nam, ut quis misericordia in Germanicum, et praesumpta suspicione aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

Ann., ii, 72, 73.

452. Beginning of the Reign of Law.

Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine poena aut coercitionibus agebant: neque praemiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; et, ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At, postquam exui aequalitas, et pro modestia ac pudore ambitio et vis incedebat; provenere dominationes, multosque apud populos aeternum mansere. Quidam statim, aut postquam regum pertaesum, leges maluerunt. Hae primo, rudibus hominum animis, simplices erant: maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quaesitiores iam et plures Solo perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus et divino iure populum devinxit: repertaque quaedam a Tullo et Anco: sed praecipuus Servius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent.

Ann., iii, 26.

453. The Tortures of a Guilty Conscience.

Nec multo post litterae adferuntur, quibus, in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiae principio, crebrisque eius officiis commemoratis, ne verba prave detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulavit. Insigne visum est earum Caesaris litterarum initium. Nam his verbis exorsus est: 'Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deaeque peius perdant, quam perire me quotidie sentio, si scio.' Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse adspici laniatus et ictus; quando, ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Quippe

Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur.

Ann., vi, 5, 6.

454. Natural History of the Phoenix.

Paulo Fabio, L. Vitellio coss. post longum saeculorum ambitum, avis phoenix in Aegyptum venit praebuitque materiem doctissimis indigenarum et Graecorum, multa super eo miraculo disserendi. De quibus congruunt, et plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, et ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt, qui formam eius definiere. De numero annorum varia traduntur. Maxime vulgatum quingentorum spatium. Sunt, qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. Unde nonnulli falsum hunc phoenicem, neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his, quae vetus memoria firmavit. Confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua fetum oriri: et primam adulto curam sepeliendi patris: neque id temere, sed sublato murrae pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre atque adolere. Haec incerta et fabulosis aucta. Ceterum adspici aliquando in Aegypto eam volucrem non ambigitur.

Ann., vi. 28.

455. Character of Tiberius.

Sic Tiberius finivit, octavo et septuagesimo aetatis anno. Pater ei Nero, et utrimque origo gentis Claudiae, quamquam mater in Liviam et mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites. Nam proscriptum patrem *exsul secutus*, ubi domum Augusti privignus introiit, multis

aemulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa, mox Gaius Luciusque Caesares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore civium amore erat. Sed maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Deinde Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme et viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit timuitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore et metu, suo tantum ingenio utebatur.

Ann., vi, 51.

456. SENECA, ANTICIPATING NERO'S DISPLEASURE, IMPLORES TO BE ALLOWED TO RETIRE INTO A PRIVATE STATION. — NERO'S REPLY.

'Ego quid aliud munificentiae tuae adhibere potui, quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata? et quibus claritudo venit, quod iuventae tuae rudimentis adfuisse videor, grande huius rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti: adeo, ut plerumque intra me ipse volvam: egone, equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis adnumeror? Inter nobiles, et longa decora praeferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille, modicis contentus? Talis hortos instruit, et per haec suburbana incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato faenore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed uterque mensuram implevimus, et tu, quantum princeps tribuere amico posset, et ego, quantum amicus a principe accipere. Cetera invidiam augent: quae quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt; mihi subveniendum est. Quomodo in militia, aut via, fessus adminiculum orarem; ita, in hoc itinere vitae, senex, et levissimis quoque curis inpar, cum opes meas ultra sustinere non possim, praesidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse

detrudam; sed traditis, quorum fulgore praestringor, quod temporis hortorum aut villarum curae seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, et tot per annos nixum fastigio regimen: possumus seniores amici quieti respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui et modica tolerarent.'

Ad quae Nero sic ferme respondit: 'Quod meditatae orationi tuae statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum praevisa, sed subita expedire docuisti. Abavus meus, Augustus, Agrippae et Maecenati usurpare otium post labores concessit: sed in ea ipsa aetate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud et qualecumque tribuisset: attamen neutrum datis a se praemiis exuit. Bello et periculis meruerant: in his enim iuventa Augusti versata est. Nec mihi tela et manus tuae defuissent, in armis agenti. Sed quod praesens condicio poscebat, ratione, consilio, praeceptis pueritiam, dein iuventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet aeterna erunt: quae a me habes, horti et faenus et villae, casibus obnoxia sunt. Ac, licet multa videantur, plerique, haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod praecipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum et tibi valida aetas, rebusque et fructui rerum sufficiens: et nos prima imperii spatia ingredimur; nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio postponis. Sed, quantum Volusio longa parsimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin, si qua in parte lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas; ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris principem: sed mea avaritia, meae crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quodsi maxime continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere.' His adicit complexum et oscula, factus natura et consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis.

Ann., xiv, 53–56.

457. Nero's Cruelty towards the Christians.

Mox petita diis piacula, aditique Sibyllae libri, ex quibus supplicatum Vulcano et Cereri Proserpinaeque, ac propitiata Iuno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare: unde hausta aqua templum et simulacrum deae prospersum est: et sellisternia ac pervigilia celebravere feminae, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis adfecit, quos per flagitia invisos, vulgus Christianos adpellabat. Auctor nominis eius Christus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat. Repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudaeam, originem eius mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. Igitur primo conrepti, qui fatebantur, deinde, indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis, convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus adfixi, aut flammandi, atque, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi, vel curriculo insistens. Unde quamquam adversus sontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius, absumerentur.

Ann., xv, 44.

458. Death of Seneca.

Ubi haec atque talia in commune disseruit, complectitur uxorem, et, paululum adversus praesentem formidinem mollitus, rogat oratque, 'temperaret dolori, nec aeternum susciperet, sed in contemplatione vitae per virtutem actae desiderium mariti solaciis honestis toleraret.' Illa contra sibi quoque destinatam mortem adseverat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca, gloriae eius non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam

ad iniurias relinqueret: 'vitae,' inquit, 'delenimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis. Non invidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.' Post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parvo victu tenuatum lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque et poplitum venas abrumpit. Saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscedere. Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quae, in vulgus edita eius verbis, invertere supersedeo. . . . Interim, durante tractu et lentitudine mortis, Statium Annaeum, diu sibi amicitiae fide et arte medicinae probatum, orat, provisum pridem venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio exstinguerentur, promeret: adlatumque hausit frustra, frigidus iam artus, et clauso corpore adversum vim veneni. Postremo stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos servorum, addita voce: 'libare se liquorem illum Iovi liberatori.' Exin balneo inlatus, et vapore eius exanimatus, sine ullo funeris sollemni crematur.

Ann., xv, 63, 64.

459. Death and Character of Galba.

Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitatae Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbae imaginem solo adflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, destricta adversus dubitantes tela. Iuxta Curtii lacum trepidatione ferentium Galba proiectus e sella ac provolutus est. Extremam eius vocem, ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodidere. Alii, suppliciter interogasse, 'quid mali meruisset? paucos dies exsolvendo donativo' deprecatum: plures, obtulisse ultro percussoribus iugulum, 'agerent ac ferirent, si ita e republica videretur.' Non interfuit occidentium, quid diceret. De percussore non satis constat. Quidam Terentium evocatum, alii Lecanium; crebrior fama tradidit Camurium XV legionis militem, inpresso gladio, iugulum eius hausisse. Ceteri crura brachiaque (nam *pectus tegebatur*) foede laniavere: pleraque vulnera feritate et *saevitia trunco* iam corpori adiecta.

Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus et septuaginta annis quinque principes prospera fortuna emensus, et alieno imperio felicior, quam suo. Vetus in familia nobilitas, magnae opes: ipsi medium ingenium, magis extra vitia, quam cum virtutibus. Famae nec incuriosus, nec venditator. Pecuniae alienae non adpetens, suae parcus, publicae avarus. Amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens; si mali forent, usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium et metus temporum obtentui, ut, quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat aetas, militari laude apud Germanias floruit. Pro consule Africam moderate: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit: maior privato visus, dum privatus fuit, et omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.

Hist., i, 41, 49.

460. Vitellus gazes on the Battlefield of Bedriacum.

Inde Vitellius Cremonam flexit, et, spectato munere Caecinae, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriae lustrare oculis concupivit. Foedum atque atrox spectaculum. Intra quadragesimum pugnae diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formae, infecta tabo humus, protritis arboribus ac frugibus dira vastitas. Nec minus inhumana pars viae, quam Cremonenses lauro rosisque constraverant, exstructis altaribus caesisque victimis, regium in morem: quae, laeta in praesens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens et Caecina, monstrabantque pugnae locos: 'hinc inrupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus.' Iam tribuni praefectique, sua quisque facta extollentes, falsa, vera, aut maiora vero miscebant. Vulgus quoque militum clamore et gaudio deflectere via, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirari. Et erant, quos varia fors rerum, lacrimaeque et misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum civium exhorruit. Laetus ultro, et tam propinquae sortis ignarus, instaurabat sacrum diis loci.

Hist., ii, 70.

461. Portents during the Siege of Jerusalem.

Evenerant prodigia, quae neque hostiis neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. Visae per caelum concurrere acies, rutilantia arma, et subito nubium igne conlucere templum. Expassae repente delubri fores, et audita maior humana vox, 'excedere deos:' simul ingens motus excedentium. Quae pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens profectique Iudaea rerum potirentur. Quae ambages Vespasianum ac Titum praedixerat. Sed vulgus, more humanae cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adversis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorum, omnis aetatis, virile ac muliebre secus, sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: et plures, quam pro numero, audebant. Obstinatio viris feminisque par: ac, si transferre sedes cogerentur, maior vitae metus, quam mortis.

Hist., v, 13.

C. PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS, 62–113 A. D.

462. An Ill-bred Host.

Longum est, altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris cenarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem, ut mihi, sordidum simul et sumptuosum. Nam sibi et paucis opima quaedam; ceteris vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi: et aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, *interrogavit*. *Negavi*. 'Tu ergo,' inquit, 'quam consuetudi-

nem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad cenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaequo quos mensa et toro aequavi. Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto.' Ille: 'Magno tibi constat? Minime. Qui fieri potest? Quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed liberti.' Et hercule, si gulae temperes non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia, consulas. Quorsum haec? Ne tibi optimae indolis iuveni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat.

Ep., II, vi, 1–6.

463. Anecdotes of a celebrated Legacy-Hunter.

Verania Pisonis graviter iacebat; huius dico Pisonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat — nihil; ut diu miseram exspectatione suspendit. 'Habes,' inquit, 'climactericum tempus, sed evades. Quod ut tibi magis liqueat, aruspicem consulem, quem sum frequenter expertus.' Nec mora: sacrificium facit, adfirmat, exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo, credula, poscit codicillos: legatum Regulo scribit: mox ingravescit: clamat moriens, 'o hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam periurum!' qui sibi per salutem filii peierasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequenter, quod iram deorum, quos ipse quotidie fallit, in caput infelicis pueri detestatur. Velleius Blaesus ille locuples, consularis, novissima valetudine conflictabatur: cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum coeperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mutat personam, vertit allocutionem, iisdemque medicis, 'Quousque miserum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui dare vitam non potestis? Moritur Blaesus, et tamquam omnia audisset, Regulo

ne tantulum quidem. Sufficiunt duae fabulae. An scholastica lege tertiam poscis? Est unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura testamentum, sumpserat pulcherrimas tunicas. Regulus cum venisset ad signandum, 'Rogo,' inquit, 'has mihi leges.' Aurelia ludere hominem putabat; ille serio instabat. Nec multa: coegit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas, quas erat induta, legare: observavit scribentem, inspexit, an scripsisset. Et Aurelia quidem vivit: ille tamen istud tanquam morituram coegit.

Ep., II, xx, 2–11.

464. On learning of the Death of Martial.

Audio Valerium Martialem decessisse, et moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis, nec candoris minus. Prosecutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quaeris, qui sint versiculi, quibus gratiam rettulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquiliis quaerat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria ianuam, videto.
Totos dat tetricae dies Minervae,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod saecula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas.
Haec hora est tua, cum furit Lyaeus,
Cum regnat rosa, cum madent capilli.
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me scripsit, et tunc dimisi amicissime, *et nunc*, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit

enim mihi, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari maius quam gloria et laus et aeternitas? At non erunt aeterna quae scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

Ep., III, xxi.

465. Eruption of Vesuvius.

Nec multo post illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas et absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, iubere, quoquo modo fugerem; posse enim iuvenem: se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non futurum, deinde manum eius amplexus, addere gradum cogo. Paret aegre, incusatque se, quod me moretur. Iam cinis; adhuc tamen rarus. Respicio; densa caligo tergis imminebat, quae nos, torrentis modo infusa terrae, sequebatur. 'Deflectamus,' inquam, 'dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur.' Vix consederamus, et nox, non qualis illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine exstincto. Audires ululatus feminarum, infantum quiritatus, clamores virorum. Alii parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant. Hi suum casum, illi suorum miserabantur. Erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures, nusquam iam deos ullos, aeternamque illam et novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant, qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus, nuntiabant. Paulum reluxit; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur. Et ignis quidem longius substitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus et gravis. Hunc identidem adsurgentes excutiebamus: operti alioqui atque etiam oblisi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solacio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve decessit: mox dies verus, sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis esse, cum deficit, solet. Occurrebant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia,

altoque cinere, tanquam nive, obducta. Regressi Misenum, curatis utcunque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus.

Ep., VI, xx.

466. The High Estimation in which Tacitus and Pliny were held by their Contemporaries.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, cum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, rettuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum circensibus proximis equitem Romanum: hunc post varios eruditosque sermones requisisse, 'Italicus es, an provincialis?' se respondisse, 'Nosti me, et quidem ex studiis.' Ad hoc illum, 'Tacitus es, an Plinius?' Exprimere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus: super eum municeps ipsius, qui illo die primum venerat in urbem; cui Rufinus, demonstrans me, 'Vides hunc?' Multa deinde de studiis nostris. Et ille, 'Plinius est,' inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita domonstravit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης, ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactantior videar, cum de me aliorum iudicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, et faves nostris. Vale.

Ep., IX, xxiii.

467. Trajan's Excellent Government.

Quam utile est, ad usum secundorum per adversa venisse! Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium *vita*. Scis et expertus es, quantopere detestentur malos

principes etiam, qui malos faciunt. Meministi, quae optare nobiscum, quae sis queri solitus. Nam privato iudicio principem geris, meliorem immo te praestas, quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut, quibus erat summa votorum melior pessimo princeps, iam non possimus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est, ut esse aliquis successor tuus possit, quam ut velit. Quis enim curae tuae molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus et ipse es, quam sit onerosum succedere bono principi, et afferebas excusationem adoptanti. An prona parvaque sunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita, et dignitas vitae: nec iam consideratus ac sapiens, qui aetatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus praemia, quae in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis sed foves et attollis. Prodest bonos esse, cum sit satis abundeque, si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent. Acuuntur isto integritatis et industriae pretio similes, dissimiles alliciuntur: nam praemia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque. prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve; ceteri, ubi laboris inertiae, vigilantiae somno, frugalitatis luxuriae merces datur, eadem ista, quibus alios artibus assecutos vident, consectantur: qualesque sunt illi, tales esse et videri volunt; et dum volunt, fiunt.

Pan., 44.

468. Pliny consults Trajan about the Christians.

Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat, aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne poenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, *desisse non* prosit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an

flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, 'an essent Christiani?' Confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset, quod faterentur, pervicaciam certe, et inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse. Cum praeeunte me, deos appellarent, et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, ture ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo; quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani: ego dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, et mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt: ii et Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi deo, dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, et innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri et per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam et immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quae videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat prope *iam desolata templa* coepisse celebrari, et sacra sollemnia diu

intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit poenitentiae locus.

Ep., Trai., (X.) xcvi.

TRAJANUS IMPERATOR.

469. Answer to Pliny's Inquiries concerning the Christians. (112 A. D.)

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, in nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli, nec nostri saeculi est.

In Plin. Ep., Trai., (X.) xcvii.

FLORUS, fl. circ. 120 A. D.

470. The War with Porsena.

Pulsis ex urbi regibus, prima pro libertate arma corripuit. Nam Porsena, rex Etruscorum, ingentibus copiis aderat, et Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quamvis et armis et fame urgeret, occupatoque Ianiculo ipsis urbis faucibus incubaret, sustinuit, repulit, novissime etiam tanta admiratione perculit, ut superior ultro cum paene victis amicitiae foedera feriret. Tunc illa Romana prodigia atque miracula, Horatius, Mucius, Cloelia; qui nisi in annalibus forent, hodie fabulae viderentur.

Quippe Horatius Cocles postquam hostes undique instantes solus summovere non poterat, ponte reciso transnatat Tiberim, nec arma dimittit. Mucius Scaevola regem per insidias in castris ipsius aggreditur: sed ubi frustrato circa purpuratum eius ictu tenetur, ardentibus focis inicit manum, terroremque geminat dolo. 'Ut scias,' inquit, 'quem virum effugeris, idem trecenti iuravimus;' cum interim, immane dictu, hic interritus, ille trepidaret, tanquam manus regis arderet. Sic quidem viri. Sed ne quis sexus a laude cessaret, ecce et virginum virtus. Una ex obsidibus regi data, elapsa custodiam, Cloelia, per patrium flumen equitabat. Et rex quidem tot tantisque virtutum territus monstris valere liberosque esse iussit. Tarquinii tamdiu dimicaverunt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occidit, superque ipsum mutuo vulnere expiravit: plane quasi adulterum ad inferos usque sequeretur.

Epit. Rer. Rom., I, x.

471. The Tribunician Power was the Cause of Civil Dissensions.

Seditionum omnium causas tribunicia potestas excitavit: quae specie quidem plebis tuendae, cuius in auxilium comparata est, re autem dominationem sibi acquirens, studium populi ac favorem agrariis, frumentariis, iudiciariis legibus aucupabatur. Inerat omnibus species aequitatis. Quid enim tam iustum, quam recipere plebem ius suum a patribus, ne populus, gentium victor, orbisque possessor, extorris aris ac focis ageret? Quid tam aequum, quam inopem populum vivere ex aerario suo? Quid ad ius libertatis aequandae magis efficax, quam ut, senatu regente provincias, ordinis equestris auctoritas saltem iudiciorum regno niteretur? Sed haec ipsa in perniciem redibant, et misera respublica in exitium suum merces erat. Nam et a senatu in equitem translata iudiciorum potestas vectigalia, id est, imperii patrimonium supprimebat, et emptio frumenti, ipsos [illegible]ipublicae nervos, exhauriebat aerarium. Reduci plebs in agros unde poterat sine possidentium eversione, qui ipsi pars populi erant, et tamen relictas sibi a maioribus sedes aetate, quasi iure haereditario, possidebant?

Epit. Rer. Rom., II, i, (III, xiii.)

C. SUETONIUS TRANQUILLUS, 75–160 A. D.

472. Historical and other Writings of Julius Caesar.

Reliquerunt rerum suarum commentarios, Gallici civilisque belli Pompeiani. Nam Alexandrini Africique et Hispaniensis incertus auctor est. Alii Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit. De commentariis Cicero in eodem libro sic refert: 'Commentarios scripsit, valde quidem probandos: nudi sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis tanquam veste detracta: sed dum voluit, alios habere parata, unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volent calamistris inurere, sanos quidem homines a scribendo deterruit.' De iisdem commentariis Hirtius ita praedicat: 'Adeo probantur omnium iudicio, ut praerepta, non praebita, facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra, quam reliquorum, est admiratio. Ceteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam, quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus.' Pollio Asinius parum diligenter parumque integra veritate compositos putat, cum Caesar pleraque, et quae per alios erant gesta, temere crediderit, et, quae per se, vel consulto vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimatque rescripturum et correcturum fuisse. Reliquit et 'de Analogia,' libros duos, et 'Anticatones' totidem, ac praeterea poema, quod inscribitur 'Iter.' Quorum librorum primos in transitu Alpium, cum ex citeriore Gallia, conventibus peractis, ad exercitum rediret; sequentes sub tempus Mundensis proelii fecit; novissimum, dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto et vicesimo die pervenit. 'Epistolae' quoque eius 'ad senatum' exstant, quas primus videtur ad paginas et formam memorialis libelli convertisse, cum antea consules et duces nonnisi transversa charta mitterent scriptas. Exstant et 'ad Ciceronem,' item 'ad familiares' domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: quae si quis investigare et persequi velit, quartam elementorum litteram, id est, 'd' pro 'a' et perinde

reliquas commutet. Feruntur et a puero et ab adulescentulo quaedam scripta, ut 'Laudes Herculis, tragoedia Oedipus,' item 'Dicta collectanea.' Quos omnes libellos vetuit Augustus publicari in epistola, quam brevem admodum ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegaverat, misit.

Iul., lvi.

473. Loyalty of Caesar's Soldiers.

Ingresso civile bellum centuriones cuiusque legionis singulos equites e viatico suo obtulerunt: universi milites gratuitam et sine frumento stipendioque operam, cum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino descivit: plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare adversus eum vellent, recusarunt. Famem et ceteras necessitates, non cum obsiderentur modo, sed et si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, ut Dyrrachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit, amoverique ocius nec cuiquam ostendi iusserit, ne patientia et pertinacia hostis animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicaverint, testimonio est, quod, adverso semel apud Dyrrachium proelio, poenam in se ultro depoposcerunt; ut consolandos eos magis imperator quam puniendos habuerit. Ceteris proeliis innumeras adversariorum copias, multis partibus ipsi pauciores, facile superaverunt. Denique una sextae legionis cohors, praeposita castello, quatuor Pompeii legiones per aliquot horas sustinuit, paene omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, singulorum si quis facta respiciat, vel Cassii Scaevae centurionis, vel C. Acilii militis, ne de pluribus referam. Scaeva, excusso oculo, transfixus femore et humero, centum et viginti ictibus scuto perforato, custodiam portae commissi castelli retinuit. Acilius navali ad Massiliam proelio, iniecta in puppem hostium dextra, et abscisa, memorabile illud apud Graecos Cynaegiri exemplum imitatus, transiluit in navem, umbone obvios agens.

Iul., lxviii.

474. Assassination of Caesar.

Ea vero nocte, cui illuxit dies caedis, et ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Iove dextram iungere; et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob haec simul et ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, et, quae apud senatum proposuerat agere, differret; tandem Decimo Bruto adhortante, ne frequentes ac iamdudum opperientes destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis caesis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione, Spurinnamque irridens, et ut falsum arguens, quod sine ulla sua noxa Idus Martiae adessent: quanquam is, venisse quidem eas, diceret, sed non praeterisse. Assidentem conspirati, specie officii, circumsteterunt: illicoque Cimber Tillius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit; renuentique et gestu in aliud tempus differenti ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, 'Ista quidem vis est,' alter e Cascis aversum vulnerat, paulum infra iugulum. Caesar Cascae brachium arreptum graphio traiecit; conatusque prosilire, alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit, undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus et viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, Καὶ σύ, τέκνον. Exanimis, diffugientibus cunctis, aliquamdiu iacuit, donec lecticae impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt.

Iul., lxxxi, lxxxii.

475. Personal Features of Augustus.

Forma fuit eximia, et per omnes aetatis gradus venustissima; quanquam et omnis lenocinii negligens, et in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam, eoque ipso tempore aut legeret aliquid aut etiam scriberet. Vultu erat, vel in sermone vel tacitus, adeo tranquillo serenoque, ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus, ut destinârat, in transitu Alpium, per simulationem colloquii propius admissus, in praecipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris; gaudebatque, si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis, vultum summitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros et exiguos et scabros; capillum leniter inflexum et sufflavum; supercilia coniuncta; mediocres aures; nasum et a summo eminentiorem et ab imo deductiorem; colorem inter aquilum candidumque; staturam brevem (quam tamen Iulius Marathus, libertus et a memoria eius, quinque pedum et dodrantis fuisse tradit), sed quae commoditate et aequitate membrorum occuleretur, ut nonnisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset.

Oct., lxxix.

476. Criticism of the Oratory of Augustus.

Eloquentiam studiaque liberalia ab aetate prima cupide et laboriosissime exercuit. Mutinensi bello, in tanta mole rerum, et legisse et scripsisse et declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in senatu neque apud populum neque apud milites locutus est unquam, nisi meditata et composita oratione, quamvis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriae adiret aut in ediscendo tempus adsumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Livia sua graviores, nonnisi scriptos et e libello habebat, ne plus minusve loqueretur ex tempore. Pronunciabat dulci et proprio quodam oris sono, dabatque assidue phonasco *operam*. Genus eloquendi secutus est elegans et temperatum,

vitatis sententiarum ineptiis atque inconcinnitate et 'reconditorum verborum,' ut ipse dicit, 'fetoribus.' Praecipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere. Quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret ac moraretur, neque praepositiones verbis addere, neque coniunctiones saepius iterare dubitavit, quae detractae afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos et antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.

Oct., lxxxiv, lxxxvi.

477. Claudius is made Emperor.

Per haec ac talia maxima aetatis parte transacta, quinquagesimo anno imperium cepit, quantumvis mirabili casu. Exclusus inter ceteros ab insidiatoribus Caii, cum, quasi secretum eo desiderante, turbam summoverent, in diaetam, cui nomen est 'Hermaeum,' recesserat. Neque multo post, rumore caedis exterritus, prorepsit ad solarium proximum, interque praetenta foribus vela se abdidit. Latentem discurrens forte gregarius miles, animadversis pedibus, e studio sciscitandi, quisnam esset, agnovit, extractumque, et prae metu ad genua sibi accidentem, imperatorem salutavit. Hinc ad alios commilitones, fluctuantes nec quicquam adhuc quam frementes, perduxit. Ab his lecticae impositus, et, quia sui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obvia turba, quasi ad poenam raperetur insons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctavit, aliquanto minore spe quam fiducia. Nam consules cum senatu et cohortibus urbanis forum Capitoliumque occuparant, asserturi communem libertatem: accitusque et ipse per tribunum plebis in curiam ad suadenda, quae viderentur, 'vi se et necessitate teneri' respondit. Verum postero die, et senatu segniore in exsequendis conatibus, per taedium ac dissensionem diversa censentium, et multitudine, quae circumstabat, unum rectorem iam et nominatim exposcente, armatos pro contione iurare in nomen suum passus est; promisitque singulis quina dena sestertia, primus Caesarum fidem militis etiam praemio pignoratus.

Cl., x.

478. Death of Nero.

Tunc unoquoque hinc inde instante, ut quam primum se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri imperavit, dimensus ad corporis sui modulum: componique simul, si qua invenirentur, frusta marmoris, et aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaveri, flens ad singula, atque identidem dictitans: 'Qualis artifex pereo!' Inter moras perlatos a cursore Phaontis codicillos praeripuit, legitque, 'se hostem a senatu iudicatum, et quaeri, ut puniatur more maiorum:' interrogavitque, quale esset id genus poenae. Et cum comperisset, nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem caedi; conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit, tentataque utriusque acie rursus condidit, causatus, 'nondum adesse fatalem horam.' Ac modo Sporum hortabatur, ut lamentari ac plangere inciperet; modo orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuvaret; interdum segnitiem suam his verbis increpabat: 'Vivo deformiter ac turpiter: *οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει· νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις· ἄγε, ἔγειρε σεαυτόν·*' Iamque equites appropinquabant, quibus, praeceptum erat, ut vivum eum attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus:

Ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει,

ferrum iugulo adegit, iuvante Epaphrodito a libellis. Semianimisque adhuc irrumpenti centurioni, et paenula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quam, 'Sero,' et, 'Haec est fides.' Atque in ea voce defecit, exstantibus rigentibusque oculis usque ad horrorem formidinemque visentium. Nihil prius aut magis a comitibus exegerat, quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret, sed ut, quoquo modo, totus cremaretur. Permisitque hoc Icelus, Galbae libertus, non multo ante vinculis exsolutus, in quae primo tumultu coniectus fuerat.

Nero, xlix.

479. THERE WAS A TRADITION THAT TERENCE RECEIVED ASSISTANCE IN THE COMPOSITION OF HIS PLAYS FROM SCIPIO AND LAELIUS.

Non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis a Laelio et Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: numquam enim, nisi leviter, se tutari conatur; ut in prologo Adelphorum:

'Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbilis
Hunc ádiutare, assídueque una scríbere:
Quod illí maledictum véhemens esse exístumant,
Eam laúdem hic ducit máximam, quom illis placet,
Qui vóbis univérsis et populó placent:
Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
Suo quísque tempore úsu 'st sine supérbia.'

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Laelio et Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quae tamen magis et usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: 'P. Africanus, qui a Terentio personam mutuatus, quae domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit.' Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heautontimorumeno:

'Satis pól proterve mé Syri promíssa huc induxérunt.'

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione et Laelio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, et qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone et M. Popillio, consulari utroque ac poeta. Ideo ipsum non iuvenes designasse, qui se adiuvisse dicerentur, sed viros, quorum operam et in bello et in otio et in negotio populus sit expertus.

Vit. Ter., ii-iv.

480. The Grammarian was at first styled 'Litteratus.'

Appellatio 'grammaticorum' Graeca consuetudine invaluit; sed initio 'litterati' vocabantur. Cornelius quoque Nepos libello, quo distinguit litteratum ab erudito, 'litteratos quidem vulgo appellari' ait 'eos, qui diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis γραμματικοί nominentur.' Eosdem 'litteratores' vocitatos, Messalla Corvinus in quadam epistola ostendit, 'non esse sibi,' dicens, 'rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut litteratore Catone:' significat enim haud dubie Valerium Catonem, poetam simul grammaticumque notissimum. Sunt qui litteratum a litteratore distinguant, ut Graeci grammaticum a grammatista; et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment, quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Namque 'apud maiores,' ait, 'cum familia alicuius venalis produceretur, non temere quem litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse; quasi non perfectum litteris, sed imbutum.'

De Ill. Gr., iv.

481. The Study of Rhetoric was long viewed with Suspicion in Rome.

Rhetorica quoque apud nos, perinde atque grammatica, sero recepta est, paulo etiam difficilius; quippe quam constet nonnumquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus senatusconsultum, item censorium edictum, subiciam. 'C. Fannio Strabone, M. Valerio Messalla consulibus, M. Pomponius praetor senatum consuluit. Quod verba facta sunt de philosophis et rhetoribus, de ea re ita censuerunt: ut M. Pomponius praetor animadverteret, curaretque, uti ei e republica fideque sua viderètur, ut Romae ne essent.' De iisdem interiecto tempore Cn. Domitius Aenobarbus et L. Licinius Crassus censores ita edixerunt: 'Renunciatum est nobis, esse homines, qui novum genus disciplinae instituerunt, ad quos iuventus in ludum conveniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines

adulescentulos totos dies desidere. Maiores nostri, quae liberos suos discere, et quos in ludos itare vellent, instituerunt. Haec nova, quae praeter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter et iis, qui eos ludos habent, et iis, qui eo venire consuerunt, videtur faciendum ut ostendamus nostram sententiam, nobis non placere.' Paulatim et ipsa utilis honestaque apparuit: multique eam et praesidii causa et gloriae appetiverunt.

De Cl. Rh., i.

M. CORNELIUS FRONTO, 90–168 A. D.

482. Story of Arion.

Arion Lesbius, proinde quod Graecorum memoria est, cithara et dithyrambo primus, Corintho, ubi frequens incolebat, secundum quaestum profectus, magnis divitiis per oram Siciliae atque Italiae paratis Corinthum Tarento regredi parabat. Socios navales Corinthios potissimum delegit; eorum navem audacter re bona maxime onerat. Nave in altum provecta cognovit socios, qui veherent cupidos potiri, necem sibi machinari. Eos precibus fatigat, aurum omne sibi haberent, unam sibi animam sinerent. Postquam id frustra orat, aliam tamen veniam impetravit, in exitu vitae quantum posset cantaret. Id praedones in lucro licere, praeter spolia summum artificem audire, cuius vocem praeterea nemo unquam post illa auscultaret. Ille vestem induit auro intextam itemque citharam insignem. Tunc pro puppi aperto maxime atque edito loco constitit, sociis inde consulto per navem ceteram dispersis. Ibi Arion studio impenso cantare orditur scilicet mari et caelo artis suae supremum commemoramentum. Carminis fine cum verbo in mare desilit: delphinus excipit, sublimem avehit, navi praevortit, Taenaro exponit, quantum delphino fas erat, in extimo litore. Arion inde Corinthum proficiscitur: et homo et vestis et cithara et vox incolumis: Periandrum regem Corinthum, cui per artem cognitus acceptusque diu fuerat, accedit: ordine memorat rem gestam

in navi et postea in mari. Rex homini credere, miraculo addubitare, navem et socios navales, dum reciperent, opperiri. Postquam novit portum invectos, sine tumultu accipi iubet; voltu comi, verbis lenibus percontatur, numquidnam super Arione Lesbio comperissent. Illi facile respondent Tarenti vidisse fortunatissimum mortalem, secundo rumore populi florere, pretiisque esse cithara cantare. Cum haec ita dicerent, Ario irrupit, ita ut in puppi steterat, cum veste auro intexta et cithara insigni. Praedones inopino visu territi, tum neque quicquam post ille negare aut non credere aut deprecari ausi sunt.

Ep., ed. Naber, 237.

483. The Praises of Negligence.

Quod autem quis intutam et expositam periculis neglegentiam putet, mihi omne contra videtur, multo multoque diligentiam magis periculis obnoxiam esse. Namque neglegentiae haud quisquam magnopere insidias locat, existimans etiam sine insidiis semper et ubique et ubi libeat negligentem hominem in proclivi fore fallere: adversus diligentis vero et circumspectos et exsultantis opibus fraudes et captiones et insidiae parantur. Ita ferme neglegentia contemptu tutatur, diligentia astu oppugnatur. Iam illud a poetis saeculum aureum memoratum, si cum animo reputes, intellegas negligentiae saeculum fuisse, cum ager neglectus fructus uberes ferret, omniaque utensilia neglegentibus nullo negotio suppeditaret. Hisce argumentis neglegentia bono genere nata, dis accepta, sapientibus probata, virtutum particeps, indulgentiae magistra, tuta ab insidiis, grataque bene factis, excusata ingratis, et ad postremum aurea declaratur. Mallet de Favorini nostri pigmentis fuci quisnam appingeremus? Licet. Ut quaeque mulier magis facie freta est, ita facilius cutem et capillum neglegere, plerisque autem, ut sese magnopere exornent, diffidentia formae diligentiae illecebras creari.

Ep., ed. Naber, 214.

484. The Affection between Fronto and his Pupil, the Young Marcus Aurelius.

Igitur, ut argumentum aliquod prolixiori epistulae reperiam, quod, oro te, ob meritum me sic amas? quid iste Fronto tantum boni fecit, ut eum tanto opere tu diligas? caput suum pro te aut parentibus tuis devovit? Succidaneum se pro vestris periculis subdidit? provinciam aliquam fideliter administravit? exercitum duxit? nihil eorum. Ne cotidianis quidem istis officiis circa te praeter ceteros fungitur. Nam neque domum vestram diluculo ventitat, neque cotidie salutat, neque ubique comitatur nec semper spectat, (v. l. exspectat) vide igitur ut, siquis interroget, cur Frontonem ames, habeas in promptu quod facile respondeas. At ego nihil quidem malo quam amoris erga me tui nullam extare rationem. Nec omnino mihi amor videtur, qui ratione oritur et iustis certis de causis copulatur: amorem ego illum intellego fortuitum et liberum et nullis causis servientem, impetu potius quam ratione conceptum, qui non officiis, uti ignis, sed sponte ortis vaporibus caleat. Baiarum ego calidos specus malo quam istas fornaculas balnearum, in quibus ignis cum sumptu atque fumo accenditur brevique restinguitur. At illi ingenui vapores puri perpetuique sunt, grati pariter et gratuiti. Tuus igitur iste amor incultus et sine ratione exortus, spero, cum cedris porro adolescet et aesculis: qui si officiorum ratione colerentur, non ultra myrtos laurusque procresceret, quibus satis odoris parum roboris. Et omnino quantum fortuna rationi, tantum amor fortuitus officioso amori antistat. Quis autem ignorat, rationem humani consilii vocabulum esse, fortunam autem deam dearumque praecipuam? templa fana delubra passim fortunae dicata; rationi nec simulacrum nec aram usquam consecratam? non fallor igitur qui malim amorem erga me tuum fortuna potius quam ratione genitum. Neque vero unquam ratio fortunam aequiperat, neque maiestate, neque usu, neque dignitate. Nam neque aggeres manu ac ratione constructos montibus comparabis, neque aquaeductus omnibus, neque receptacula fontibus. Tum ratio consiliorum prudentia appellatur, vatum impetus divinatio nuncupatur. Nec quisquam prudentissimae feminae consiliis potius accederet quam vaticinationibus

Sibyllae. Quae omnia quorsum tendunt? ut ego recte malim impetu et forte potius quam ratione ac merito meo diligi. Quam ob rem, etiamsi qua iusta ratio est amoris erga me tui, quaeso, Caesar, sedulo demus operam ut ignoretur et lateat; sine homines ambigant, disserant, disputent, coniectent, requirant, ut Nili caput, ita nostri amoris originem. Sed iam hora decima tangit et tabellarius tuus mussat: finis igitur sit epistulae. Vale.

Ep. ad M. Caes., I, iii, *ed. Naber*, 6.

485. ARGUMENTS AGAINST A TESTAMENTARY LAW OF A PROCONSUL, ADDRESSED TO MARCUS AURELIUS WHILE HEIR APPARENT.

Si hoc decretum tibi proconsulis placuerit, formam dederis omnibus omnium provinciarum magistratibus, quid in eiusmodi causis decernant. Quid igitur eveniet? Illud scilicet, ut testamenta omnia ex longinquis transmarinisque provinciis Romam ad cognitionem tuam deferantur. Filius exheredatum se suspicabitur, postulabit ne patris tabulae operiantur. Idem filia postulabit, nepos, abnepos, frater, consobrinus, patruus, avunculus, amita, matertera, omnia necessitudinum nomina hoc privilegium invadent, ut tabulas aperiri vetent, ipsi possessione iure sanguinis fruantur. Causa denique Romam remissa quid eveniet? Heredes scripti navigabunt, exheredati autem in possessione remanebunt, diem de die ducent, dilationes petentes fora variis excusationibus trahent. Hiemps est et crudum mare hibernum est; adesse non potuit. Ubi hiemps praeterierit, vernae tempestates incertae et dubiae moratae sunt. Ver exactum est; aestas est calida et sol navigantis urit et homo nauseat. Autumnus sequitur; poma culpabuntur et languor excusabitur. Fingo haec et comminiscor? quid? in hac causa nonne hoc ipsum evenit? Ubi est adversarius, qui iampridem ad agendam causam adesse debuerat? 'In itinere est.' Quo tandem in itinere? 'Ex Asia venit.' Et est adhuc in Asia. 'Magnum iter et festinatum.' Navibusne an equis an diplomatibus facit haec tam velocia stativa? Cum interim cognitione proposita, semel a te, Caesar, petita dilatio et impe*trata: proposita* cognitione rursum, a te duum mensium petitur

delatio. Duo menses exacti sunt idibus proximis et dies medii isti aliquot. Venit tandem? Si nondum venit, at saltem adpropinquat? Si nondum adpropinquat, at saltem profectus ex Asia est? Si nondum profectus est, at saltem cogitat? Quid ille cogitat aliud quam bonis alienis incubare, fructus diripere, agros vastare, rem omnem dilapidare? Non ille ita stultus est, ut malit venire ad Caesarem et vinci quam remanere in Asia et possidere. Qui mos si fuerit inductus, ut defunctorum testamenta ex provinciis transmarinis Romam mittantur, indignius et acerbius testamentorum periculum erit quam si corpora mittantur defunctorum.

Ep. ad M. Caes. et Invicem, I, vi, *ed. Naber*, 14.

486. A Letter to the Emperor Marcus Aurelius.

Cum accepi litteras tuas, ita rescribere coeperam: ama me ut amas, inquis. Huic verbo respondere paulo verbis pluribus in animo est: prolixius enim rescribere tibi tempore illo solebam, quo amatum te a me, satis compertum tibi esse tute ostendis. Vide, quaeso, ne temet ipse defrudes et detrimentum amoris ultro poscas: amplius enim tanto amari te a me velim credas mihi, quanto omnibus in rebus potior est certus praesens fructus quam futuri spes incerta. Egone qui indolem ingenii tui in germine etiam tum et in herba et in flore dilexerim, nunc frugem ipsam maturae virtutis nonne multo multoque amplius diligam? tum ego stolidissimus habear agrestium omnium omniumque aratorum, si mihi cariora sint sata messibus. Ego vero quae optavi quaeque vovi compos optatorum votorumque meorum damnatus atque multatus sum: in eam multam duplicatum amorem tuum desero; non ut antiquitus multas inrogari mos fuit mille minus dimidio. Assae nutricis est infantem magis diligere quam adultum; suscensere etiam pubertati stulta nutrix solet, puerum de gremio sibi abductum et campo aut foro traditum. Litteratores etiam isti discipulos suos, quoad puerilia discunt et mercedem pendunt, magis diligunt. Ego cum ad curam cultumque ingenii tui accessi, hunc te speravi fore qui nunc es; in haec tua tempora amorem meum intendi lucebat in pueritia tua virtus insita, lucebat etiam magis in adulescentia: sed ita ut cum serenus dies inluculascit lumine incohato. Nunc

iam virtus integra orbe splendido exorta est et radiis disseminata est: tu me ad pristinam illam mensuram luciscentis amoris tui revocas et iubes matutina dilucula lucere meridie. Audi, quaeso, quanto ampliore nunc sis virtute, quam antea fueris: quo facilius credas quanto amplius amoris merearis, et poscere desinas tantundem.

Ep. ad Anton. et Inv., I, v, *ed. Naber*, 102.

M. AURELIUS ANTONINUS IMPERATOR.

487. Letters written when about twenty, to his Preceptor Fronto. — An account of a Ride.

M. Caesar Magistro suo. Sed quae, inquis, fabula? Ut pater meus a vineis domum se recepit, ego solito more equum inscendi, et in viam profectus sum, et paululum provectus. Deinde ibi in via sic oves multae conglobatae adstabant, ut locus solitarius, et canes quatuor, et duo pastores, sed nihil praeterea. Tum pastor unus ad alterum pastorem, postquam plusculos equites vidit, Vide tibi istos equites, inquit, nam illi solent maximas rapinationes facere. Ubi id audivi, calcar equo subringo equum in oves inigo. Oves consternatae disperguntur: aliae alibi palantes balantesque oberrant. Pastor furcam intorquet; furca in equitem, qui me sectabatur, cadit. Nos aufugimus. Eo pacto, qui metuebat, ne oves amitteret, furcam perdidit. Fabulam existimas? Res vera est. At etiam plura erant, quae de ea re scriberem, nisi iam me nuntius in balneum arcesseret. Vale, mi magister dulcissime, homo honestissime et rarissime, suavitas, et caritas et voluptas mea.

In Front. Ep. ad M. Caes. et Invicem II, xii, *ed. Naber*, 35.

488. A Birthday Congratulation.

Have mi Magister optime! Scio natali die quoiusque pro eo, quoius is natalis dies est, amicos vota suscipere; ego tamen, quia *te iuxta ac* memet ipsum amo, volo hac die, tuo natali, mihi

bene precari. Deos igitur omnis, qui usquam gentium vim suam praesentem promptamque hominibus praebent, qui vel somniis vel mysteriis vel medicina vel oraculis usquam iuvant atque pollent, eorum deorum unumquemque mihi votis advoco, meque pro genere cuiusque voti in eo loco constituo, de quo deus ei rei praeditus facilius exaudiat. Igitur iam primum Pergamei arcem ascendo et Aesculapio supplico, uti valetudinem magistri mei bene temperet vehementerque tueatur. Inde Athenas degredior. Minervam genibus nixus obsecro atque oro, si quid ego unquam litterarum sciam, ut id potissimum ex Frontonis ore in pectus meum commigret. Nunc redeo Romam, deosque viales et promarinos votis imploro, uti mihi omne iter tua praesentia comitatum sit, neque ego tam saepe tam saevo desiderio fatiger. Postremo omnis omnium populorum praesides deos, atque ipsum locum, qui Capitolium montem strepit, quaeso tribuat hoc nobis ut istum diem, quo mihi natus es, tecum, firmo te laetoque, concelebrem.

In Front. Ep. ad M. Caes. et Invicem, III, ix, *ed. Naber*, 47.

489. A Day's Doings.

Have mihi magister dulcissime. Nos valemus. Ego aliquantum prodormivi propter perfrictiunculam, quae videtur sedata esse. Ergo ab undecima noctis in tertiam diei partim legi ex Agricultura Catonis, partim scripsi, minus misere mehercule quam heri. Inde salutato patre meo, aqua mulsa sorbenda usque ad gulam et reiectanda fauces fovi potius quam dicerem 'gargarissavi,' nam et ad Novium credo et alibi. Sed faucibus curatis abii ad patrem meum et immolanti adstiti. Deinde ad merendam itum. Quid me censes prandisse? panis tantulum, cum conchim, caepas et maenas bene praegnates alios vorantes viderem. Deinde uvis metendis operam dedimus, et consudavimus, et iubilavimus, et 'aliquot,' ut ait auctor, 'reliquimus altipendulos vindemiae superstites.' Ab hora sexta domum redimus: paululum studui atque id ineptum. Deinde cum matercula mea supra torum sedente multum garrivi. Meus sermo hic erat; quid existimas modo meum Frontonem facere? Tum illa: Quid autem tu meam Gratiam? Tum ego: Quid autem passerculam nostram Gratiam minusculam? Dum ea

fabulamur atque altercamur, uter alterum vestrum magis amaret, discus crepuit, id est pater meus in balneam transisse nuntiatus est. Loti igitur in torculari cenavimus; non loti in torculari, sed loti cenavimus; et rusticos cavillantes audivimus libenter. Inde reversus, priusquam me in latus converto ut stertam, meum, pensum explico et diei rationem meo suavissimo magistro reddo, quem si possem magis desiderare, libenter plusculum macerarer.

In Front. Ep. ad M. Caes. et Invicem, IV, vi, *ed. Naber*, 69.

AUCTOR INCERTUS PERVIGILII VENERIS, PROBABLY TIME OF ANTONINUS PIUS.

490. THE ALL-PERVADING POWER OF LOVE.

Cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.
Ipsa Troianos nepotes in Latinos transtulit,
Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit;
Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem;
Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias;
Unde Ramnes et Quirites, proque prole posterum
Romuli, patrem crearet et nepotem Caesarem.
Cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.
Rura fecundat voluptas, rura Venerem sentiunt.
Ipse Amor puer Dionae rure natus dicitur.
Hunc ager, cum parturiret, ipsa suscepit sinu;
Ipse florum delicatis educavit osculis.
Cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.
Ecce iam super genistas explicant tauri latus!
Quisque tutus, quo tenetur, coniugali foedere.
Subter umbras cum maritis ecce balantum greges!
Et canoras non tacere diva iussit alites.
Tam loquaces ore rauco stagna cycni perstrepunt:
Assonat Terei puella subter umbram populi;
Ut putes motus amoris ore dici musico,

Et neges queri sororem de marito barbaro.
Illa cantat: nos tacemus. Quando ver venit meum,
Quando faciam uti chelidon, ut tacere desinam?
Perdidi Musam tacendo, nec me Phoebos respicit.
Sic Amyclas, cum tacerent, perdidit silentium.
Cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.
Pervigilium Veneris, 68–93.

AULUS GELLIUS, 125–175 A. D.

491. Suggestions as to the Use which Gracchus made of the Pipe which was played whilst he was speaking.

Ecce autem, per tibicinia Laconica, tibiae quoque illius contionariae in mentem venit, quam C. Graccho, cum populo agenti, praeisse ac praeministrasse modulos ferunt. Sed nequaquam sic est, ut a vulgo dicitur, canere tibia solitum, qui pone eum loquentem staret, variisque modis tum demulcere animum actionemque eius, tum intendere. Quid enim foret ea re ineptius, si, ut planipedi saltanti, ita Graccho contionanti numeros et modos et frequentamenta quaedam varia tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriae tradiderunt, stetisse in circumstantibus dicunt occultius, qui fistula brevi sensim graviusculum sonum inspiraret ad reprimendum sedandumque impetus vocis eius. Refervescente namque impulsu et instinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguisse, non, opinor, existimanda est. Marcus tamen Cicero fistulatorem istum utrique rei adhibitum esse a Graccho putat, ut sonis tum placidis tum citatis aut demissam iacentemque orationem eius erigeret, aut ferocientem saevientemque cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: 'Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem servum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est habere fistula, qui staret post ipsum occulte, cum contionaretur, peritum hominem, qui in-

flaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut a contentione revocaret.

I, xi, 10–16.

492. A Question of Virgilian Exegesis.

Versus istos ex Georgicis Vergilii plerique omnes sic legunt:

'At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.'

Higinus autem, non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quae in Vergilium fecit, confirmat et perseverat, non hoc a Vergilio relictum, sed, quod ipse invenerit in libro, qui fuerat ex domo atque familia Vergilii, —

'Et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.'

Neque id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam viris complacitum: quoniam videtur absurde dici: 'sapor sensu amaro torquet;' cum ipse, inquiunt, sapor sensus sit, non alium in semet ipso sensum habeat: ac perinde sit quasi dicatur: 'sensus sensu amaro torquet.' Sed enim cum Favorino Higini commentarium legissem, atque ei statim displicita esset insolentia et insuavitas illius: 'sensu torquebit amaro,' risit, et: Iovem lapidem, inquit, quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus sum ego iurare, Vergilium hoc nunquam scripsisse, sed Higinum ego verum dicere arbitror. Non enim primus finxit hoc verbum Vergilius insolenter: sed in carminibus Lucretii inventum est: nec est aspernatus auctoritatem poetae, ingenio et facundia praecellentis. Verba ex quarto Lucretii haec sunt:

'Denique in os salsi venit umor saepe saporis:
Cum mare versamur propter: dilutaque contra
Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.'

Non verba autem sola, sed versus prope totos et locos quoque Lucretii plurimos sectatum esse Vergilium videmus.

I, xxi.

493. On the Phrase 'Pedarii Senatores.'

Non pauci sunt, qui opinantur, 'pedarios senatores' appellatos, qui sententiam in senatu non verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur? Cum senatus-consultum per discessionem fiebat, nonne universi senatores sententiam pedibus ferebant? Atque haec etiam vocabuli istius ratio dicitur, quam Gabius Bassus in commentariis suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in veterum aetate, qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam vehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent; quae ob eam causam 'curulis' appellaretur: sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itavisse in curiam: propterea senatores, nondum maioribus honoribus functos, 'pedarios' nominatos. Marcus autem Varro in Satyra Menippea, quae Ἱππικούων inscripta est, equites quosdam dicit 'pedarios' appellatos: videturque eos significare, qui nondum a censoribus in senatum lecti, senatores quidem non erant, sed, quia honoribus populi usi [quidem] erant, in senatum veniebant et sententiae ius habebant. Nam et curulibus magistratibus functi, qui nondum a censoribus in senatum lecti erant, senatores non erant: et qui in postremis scripti erant, non rogabantur sententias, sed, quas principes dixerant, in eas, discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque consules, cum senatores in curiam vocant, servandae consuetudinis causa translaticio utuntur. Verba edicti haec sunt: Senatores, Quibus Q. In Senatu Sententiam Dicere Licet. Versum quoque Laberii, in quo id vocabulum positum est, notari iussimus, quem legimus in mimo, qui Scriptura inscriptus est, —

'Caput sine lingua pedaria sententia est.'

Hoc vocabulum a plerisque barbare dici animadvertimus. Nam pro 'pedariis, pedaneos' appellant.

III, xviii.

494. On the Genitive and Dative Singular of Nouns of U Declension.

M. Varronem et P. Nigidium, viros Romani generis doctissimos, comperimus non aliter elocutos esse et scripsisse, quam 'senutuis,' et 'domuis,' et 'fluctuis;' qui est patrius casus, ab eo, quod est 'senatus, domus,' et 'fluctus:' hinc, 'senatui, domui, fluctui,' ceteraque, bis consimilia pariter dixisse. Terentii quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est, —

'Eius anuis, opinor, causa, quae est emortua.'

Hanc eorum auctoritatem quidam e veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quod omnis dativus singularis littera finitus 'i,' si non similis est genitivi singularis, 's' littera addita genitivum singularem facit, ut: "Patri patris, duci ducis, caedi caedis.' Cum igitur, inquiunt, in casu dandi 'huic senatui' dicamus, genitivus ex eo singularis 'senatuis' est, et non 'senatus.' Sed non omnes concedunt, in casu dativo 'senatui' magis dicendum, quam 'senatu.' Sicut Lucilius in eodem casu 'victu' et 'anu' dicit, non 'victui' et 'anui,' in hisce versibus, —

'Quod sumptum atque epulas victu praeponis honesto;'

et alio in loco: 'Anu noceo' inquit. Vergilius quoque in casu dandi 'aspectu' dicit, non 'aspectui,' —

'Teque aspectu ne subtrahe nostro;'

et in Georgicis, —

'Quod nec concubitu indulgent.'

Caius etiam Caesar, gravis auctor linguae Latinae, in Anticatone: 'Unius,' inquit, 'arrogantiae superbiaeque dominatuque:' item in Dolabellam actionis III: 'Ibi isti quorum in aedibus fanisque posita et honori erant et ornatu.' In libris quoque Analogicis omnia istiusmodi sine 'i' littera dicenda censet.

IV, xvi.

495. Another Question of Virgilian Exegesis.

'Ipse Quirinali lituo parvaque sedebat
Succinctus trabea; laevaque ancile gerebat.'

In his versibus errasse Vergilium Higinus scribit, tanquam non animadverterit deesse aliquid hisce verbis, —

'Ipse Quirinali lituo.'

Nam si nihil, inquit, deesse animadvertimus, videtur ita dictum, ut fiat: 'lituo et trabea succinctus;' quod est, inquit, absurdissimum: quippe cum lituus sit virga brevis, in parte, qua robustior est, incurva, qua augures utuntur; quonam modo 'succinctus lituo' videri potest? Immo ipse Higinus parum animadvertit, sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem solent. Veluti cum dicitur: 'M. Cicero homo magna eloquentia,' et: 'Q. Roscius histrio summa venustate:' non plenum hoc utrumque, non perfectum est: sed enim pro pleno atque perfecto auditur. Ut Vergilius alio in loco [dixit]: —

'Victorem Buten immani corpore,'

id est, corpus immane habentem; et item alibi, —

'In medium geminos immani pondere caestus
Proiecit.'

Ac similiter, —

'Domus sanie dapibusque cruentis,
Intus opaca, ingens.'

Sic igitur id quoque videri dictum debet: 'Picus Quirinali lituo erat:' sicuti dicimus: 'statua grandi capite erat.' Et 'est' autem, et 'erat,' et 'fuit' plerumque absunt, cum elegantia, sine detrimento sententiae. Et, quoniam facta 'litui' mentio est, non praetermittendum est, quod posse quaeri animadvertimus, utrum lituus auguralis a tuba, quae 'lituus' appellatur, an tuba a lituo augurum 'lituus' dicta sit. Utrumque enim pari forma et pariter incurvum est. Sed si, ut quidam putant, tuba a sonitu 'lituus' appellata est ex illo Homerico versu· Λίγξε βιός: necesse est ita accipi, ut virga auguralis a tubae

similitudine 'lituus' vocetur. Utitur autem vocabulo isto Vergilius et pro tuba,—

'Et lituo pugnas insignis obibat et hosta.'

V, viii.

496. The Roman Theory and Practice of Adoption.

Cum in alienam familiam inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per praetorem fit, aut per populum. Quod per praetorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum a parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur; atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, cum sui iuris sunt, in alienam sese potestatem tradunt: eiusque rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur. Nam comitia, arbitris [etiam] pontificibus, praebentur, quae curiata appellantur: aetas quoque eius, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque eius qui arrogatur ne insidiose appetita sint, consideratur: iusque iurandum a Q. Mucio pontifice maximo conceptum licitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis verba haec sunt: velitis iubeatis, [quirites,] uti Lucius Valerius Lucio Titio tam iure lege Q. filius [sibi] siet, quam si ex eo patre matre Q. familias eius natus esset, uti Q. ei vitae necis Q. in eum potestas siet, uti patri endo filio est. Haec ita uti dixi ita vos, quirites, rogo. Neque pupillus autem, neque mulier, quae in parentis potestate non est, arrogari possunt: quoniam et cum feminis nulla comitiorum communio est; et tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suae commissum alienae ditioni subiciant. Libertinos vero ab ingenuis adoptari quidem iure posse, Massurius Sabinus scripsit. Sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in iura ingenuorum invadant. Alioquin, si iuris ista antiquitas servetur, etiam servus a domino per praetorem dari in adoptionem potest. Idque, ait, plerosque *iuris veteris* auctores posse fieri scripsisse. Animadvertimus in

oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea, quae reprehendebat quod contra maiorum instituta fierent, id etiam eum culpavisse, quod filius adoptivus patri adoptatori inter praemia patrum prodesset. Verba ex ea oratione haec sunt: In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre; filium adoptivum tam procedere, quam si [ex] se natum habeat; absentes censeri iubere, ut ad censum nemini necessum sit venire.

V, xix.

497. Arguments adduced by Nigidius to show the Natural as distinct from the Conventional Origin of Language.

Nomina verbaque non positu fortuito, sed quadam vi et ratione naturae facta esse, P. Nigidius in Grammaticis Commentariis docet; rem sane in philosophiae dissertationibus celebrem. Quaeri enim solitum apud philosophos, *φύσει τὰ ὀνόματα* sint, *ἢ θέσει*. In eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis, quam arbitraria. Ex quibus hoc visum est lepidum et festivum: *Vos*, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, et labias sensim primores emovemus, ac spiritum atque animam porro versum, et ad eos, quibuscum sermocinamur, intendimus. At contra cum dicimus *nos;* neque profuso intentoque flatu vocis, neque proiectis labris pronuntiamus: sed et spiritum et labias quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit et in eo, quod dicimus *tu* et *ego*, et *tibi* et *mihi*. Nam sicuti, cum adnuimus et abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his vocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Graecis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.

X, iv.

498. The Use of Rare Words a Sign of Bad Taste.

Est adeo id vitium plerumque serae eruditionis, quam Graeci ὀψιμαθίαν appellant, ut, quod nunquam didiceris, diu ignoraveris, cum id scire aliquando coeperis, magni facias quo in loco cunque et quacunque in re dicere. Veluti Romae, nobis praesentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina et quasi tumultuaria doctrina praeditus, cum apud praefectum urbis verba faceret, et dicere vellet, inopi quendam miseroque victu vivere et furfureum panem esitare, vinumque eructum et fetidum potare: 'Hic,' inquit, 'eques Romanus apludam edit, et floces bibit.' Adspexerunt omnes, qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato et requirente vultu, quidnam illud utriusque verbi foret; post deinde, quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille, 'apludam' veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque a Plauto in comoedia, si ea Plauti est, quae Astraba inscripta est, positum esse. Item 'floces' audierat prisca voce significare vini faecem e vinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis: idque apud Caecilium in Polumenis legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat. Alter quoque, a lectionibus id genus paucis ἀπειρόκαλος, cum adversarius causam differri postularet: 'Rogo, praetor,' inquit, 'subveni, succurre: quonam usque nos bovinator hic demoratur?' Atque id voce magna ter quaterque inclamavit, 'bovinator est.' Commurmuratio fieri coepta est a plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille, iactans et gestiens: 'Non enim Lucilium,' inquit, 'legistis, qui tergiversatorem bovinatorem dicit.' Est autem in Lucilii undecimo versus, —

'Hic strigosus, bovinatorque ore improbus duro.'

XI, vii, 3-10.

499. A Quarrel between two Grammarians as to the Vocative of 'Egregius.'

Defessus ego quondam ex diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, in Agrippae campo deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimae adfui; cum alter in casu vocativo 'vir egregi' dicendum contenderet, alter 'vir egregie.' Ratio autem eius, qui 'egregi' oportere dici censebat, huiuscemodi fuit: Quaecunque, inquit, nomina seu vocabula recto casu numero singulari 'us' syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est 'i' littera, ea omnia casu vocativo 'i' littera terminantur: ut 'Coelius Coeli, modius modi, tertius terti, Accius Acci, Titius Titi,' et similia omnia: sic igitur 'egregius,' quoniam 'us' syllaba in casu nominandi finitur, eamque syllabam praecedit 'i' littera, habere debebit in casu vocandi 'i' litteram extremam, et idcirco 'egregi,' non 'egregie' rectius dicetur. Nam 'divus' et 'rivus' et 'clivus' non 'us' syllaba terminantur, sed ea, quae per duo 'u' scribenda est; propter cuius syllabae sonum declarandum, reperta erat nova littera F, quae digamma appellabatur. Hoc ubi ille alter audivit: O, inquit, egregie grammatice, vel, si id mavis, egregiissime, dic, oro te, 'inscius' et 'impius' et 'sobrius' et 'ebrius' et 'proprius' et 'propitius' et 'anxius' et 'contrarius,' quae 'us' syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam 'i' littera est, quem casum vocandi habent? Me enim pudor et verecundia tenet, pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper, oppositu horum vocabulorum commotus, reticuisset, et mox tamen se collegisset, eandemque illam, quam definierat, regulam retineret et propugnaret, diceretque, et 'proprium' et 'propitium' et 'anxium' et 'contrarium' itidem in casu vocativo dicendum, quia et 'adversarius' et 'extrarius' ita diceretur: 'inscium' quoque et 'impium' et 'ebrium' et 'sobrium' insolentius quidem paulo, sed rectius per 'i' litteram, non per 'e,' in casu eodem pronuntiandum; eaque inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego, operae pretium esse, eadem ista haec diutius audire, clamantes compugnantesque illos reliqui.

500. Amatory Verses by a Friend of Gellius, based on an Epigram by Plato.

Hoc distichon amicus meus οὐκ ἄμουσος adulescens in pluris versiculos licentius liberiusque vertit: qui quoniam mihi quidem visi sunt non esse memoratu indigni, subdidi, —

Dum semihiulco savio
Meum puellum savior,
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite;
Animula aegra et saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumque in oris pervium
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus,
Ut transiliret, nititur.
Tum si morae quid plusculae
Fuisset in coetu osculi
Amoris igni percita
Transisset, et me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Ut ad me fierem mortuus
Ad puerum intus viverem.

XIX, xi, 2.

L. APULEIUS, fl. circ. 160 A. D.

501. The Reason of the Reflection in a Mirror.

Nam saepe oportet non modo similitudinem suam, verum etiam similitudinis ipsius rationem considerare: num, ut ait Epicurus, profectae a nobis imagines, velut quaedam exuviae, iugi flore a corporibus manantes, cum leve aliquid et solidum offenderunt, illisae reflectantur et retro expressae contra versum *respondeant*: an, uti alii philosophi disputant, radii nostri, seu

mediis oculis proliquati et lumini extrario mixti atque inuniti, uti, Plato arbitratur; seu tantum oculis profecti sine ullo foris adminiculo, ut Archytas putat; seu intentu aeris fracti, ut Stoici rentur; cum alicui corpori incidere spisso et splendido et levi, paribus angulis, quibus inciderant, resultent ad faciem suam reduces, atque ita quod extra tangant et visant, id intra speculum imaginentur. Videnturne vobis debere philosophi haec omnia vestigare et inquirere, et cuncta specula vel uda vel suda soli videre? Quibus, praeter ista quae dixi, etiam illa ratiocinatio necessaria est, cur in planis quidem speculis ferme pares obtutus et imagines videantur; in tumidis vero et globosis omnia defectiora; at contra in cavis auctiora: ubi, et cur laeva cum dexteris permutentur: quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exserat: cur cava specula, si exadversum soli retineantur, appositum fomitem accendunt: qui fiat uti arcus in nubibus varie, duo soles aemula similitudine visantur alia praeterea eiusdem modi plurima, quae tractat volumine ingenti Archimedes Syracusanus, vir in omni quidem geometria multum ante alios admirabili subtilitate; sed haud sciam an propter hoc vel maxime memorandus, quod inspexerat speculum saepe ac diligenter.

Apol., 426–429.

502. Poverty is more Conducive to Virtue than Riches.

Enim paupertas olim philosophiae vernacula est, frugi, sobria, parvo potens, aemula laudis, adversum divitias possessa, habitu secura, cultu simplex, consilio benesuada: neminem unquam superbia inflavit, neminem impotentia depravavit, neminem tyrannide efferavit: delicias ventris et sensuum neque vult ullas neque potest. Quippe haec et alia flagitia divitiarum alumni solent. Maxima quaeque scelera si ex omni memoria hominum percenseas, nullum in illis pauperem reperies: uti contra, haud temere inter illustres viros divites comparent; sed quemcumque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutricata est. Paupertas, inquam, prisca apud secula omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriae munifica, cunctis laudibus apud omnes

nationes perfuncta. Eadem enim est paupertas apud Graecos in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem paupertas etiam populo Romano imperium a primordio fundavit: proque eo in hodiernum diis immortalibus simpulo et catino fictili sacrificat. Erras, Aemiliane, et longe huius animi frustra es, si Claudium Maximum ex fortunae indulgentia non ex philosophiae censura metiris: si virum tam austerae sectae tamque diutinae militiae non putas amiciorem esse coercitae mediocritati quam delicatae opulentiae: fortunam, velut tunicam, magis concinnam quam longam probare. Quippe etiam ea si non gestetur et trahatur, nihilo minus quam lacinia praependens impedit et praecipitat. Etenim in omnibus ad vitae munia utendis quicquid aptam moderationem supergreditur oneri potius quam usui exuberat. Igitur et immodicae divitiae velut ingentia et enormia gubernacula facilius mergunt quam regunt, quod habent irritam copiam, noxiam nimietatem.

Apol., 433–436.

503. Gymnosophists of India.

Est apud illos genus, qui nihil amplius quam bubulcitare novere: ideoque cognomen illis bubulcis inditum. Sunt et mutandis mercibus calidi et obeundis proeliis strenui, vel sagittis eminus vel ensibus cominus. Est praeterea genus apud illos praestabile: gymnosophistae vocantur. Hos ego maxime admiror: quod homines sunt periti, non propagandae vitis, nec inoculandae arboris, nec proscindendi soli: non illi norunt arvum colere, vel uvam colare, vel equum domare, vel taurum subigere, vel ovem vel capram tondere vel pascere. Quid igitur est? unum pro his omnibus norunt. Sapientiam percolunt, tam magistri senes quam discipuli minores. Nec quicquam apud illos aeque laudo, quam quod torporem animi et otium oderunt. Igitur ubi, mensa posita, priusquam edulia apponantur, omnes adulescentes ex diversis locis et officiis ad dapem conveniunt, magistri perrogant, quod factum a lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se commemorat inter duos arbitrum delectum, sanata simultate, reconciliata gratia, purgata *suspicione*, amicos ex infensis reddidisse: inde alius, sese pa-

rentibus quidpiam imperantibus oboedisse: et alius, aliquid meditatione sua reperisse, vel alterius demonstratione didicisse. Denique ceteri commemorant. Qui nihil habet afferre, cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.

Flor., I, *num.* vi. 2, 3.

504. A Renowned Travelling Sophist.

Is Hippias e numero sophistarum est, artium multitudine prior omnibus, eloquentia nulli secundus: aetas illi cum Socrate: patria Elis: genus ignoratur: gloria vero magna, fortuna modica: sed ingenium nobile, memoria excellens, studia varia, aemuli multi. Venit Hippias iste quondam certamine Olympio Pisam, non minus cultu visendus, quam elaboratu mirandus. Omnia, secum quae habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat: et indumenta, quibus indutus, et calceamenta, quibus erat inductus, et gestamina, quibus erat conspicuus. Habebat indutui ad corpus tunicam interulam tenuissimo textu, triplici licio, purpura duplici: ipse eam sibi solus domi texuerat. Habebat cinctui balteum: quod genus pictura Babylonica, miris coloribus variegatum: nec in hac eum opera quisquam adiuverat. Habebat amictui pallium candidum, quod superne circumiscerat: id quoque pallium comperitur ipsius laborem fuisse. Etiam pedum integumenta crepidas sibimet compegerat, et anulum in laeva aureum faberrimo signaculo, quem ostentabat: ipse eius anuli et orbiculum circulaverat, et palam clauserat, et gemmam insculpserat. Nondum eius omnia commemoravi. Enim non pigebit me commemorare, quod illum non puditum est ostentare: qui magno in coetu praedicavit, fabricatam sibimet ampullam quoque oleariam, quam gestabat, lenticulari forma, tereti ambitu, pressula rotunditate: iuxtaque honestam strigileculam, recta fastigatione clausulae, flexa tubulatione ligulae; ut et ipsa in manu capulo motaretur, et sudor ex ea rivulo laberetur. Quis autem non laudabit hominem tam numerosa arte multiscium? totinge scientia magnificum? tot utensilium peritia Daedalum? Quin et ipse Hippiam laudo: sed ingenii eius fecunditatem malo doctrina, quam supellectilis multiformi instrumento aemulari: fateorque me sellularias quidem artes minus callere: vestem de textrina emere; baxeas

istas de sutrina praestinare: enimvero anulum nec gestare; gemmam et aurum iuxta ac plumbum et lapillos nulli aestimare: strigilem et ampullam, ceteraque balnei utensilia nundinis mercari. Prorsum enim non eo infitias, nec radio, nec subula, nec lima, nec torno, nec id genus ferramentis uti nosse: sed pro his praeoptare me fateor, uno chartario calamo me reficere poemata omne genus, apta virgae, lyrae, socco, cothurno: item satiras ac griphos: item historias varias rerum: nec non orationes laudatas disertis, nec non dialogos laudatos philosophis, atque haec et alia eiusdem modi tam Graeca, quam Latina, gemino voto, pari studio, simili stylo.

Flor., II, *num.* ix, 1–3.

505. The Fox and the Crow.

Corvus et vulpis unam offulam simul viderant, eamque raptam festinabant pari studio, impari celeritate: vulpis cursu, corvus volatu. Igitur ales bestiam praevenit, et secundo flatu, propassis utrimque, pennis praelabitur, et anticipat, atque ita praeda simul et victoria laetus, sublime evectus, in quadam proxima quercu, in summo eius cacumine tutus sedit. Eo tum vulpis, quia illuc pedem nequibat, dolum iecit: namque eandem arborem successit: et subsistens, cum superne raptorem praeda ovantem videret, laudare astu adorsa est: Ne ego inscita, quae cum alite Apollinis frustra certaverim; quippe cui iampridem corpus tam concinnum est, ut neque oppido parvum, neque nimis grande sit, sed quantum satis ad usum decoremque: pluma mollis, caput argutum, rostrum validum. Iam ipse oculis persequax, unguibus pertinax: nam de colore quid dicam? Nam cum duo colores praestabiles forent, piceus et niveus, quibus inter se nox cum die differunt; utrumque colorem Apollo suis alitibus condonavit: candidum olori, nigrum corvo. Quod utinam sicuti cycno cantum indulsit, ita huic quoque vocem tribuisset! ne tam pulchra ales, quae ex omni avitio longe praecellit, voce viduata, deliciae facundi dei, muta viveret et elinguis. Id vero ubi corvus audit, hoc solum sibi prae ceteris deesse, dum vult clarissime clangere, ut ne istoc saltem olori concederet; oblitus offulae, quam mordicus retinebat, toto rictu hiavit: atque *ita, quod volatu* pepererat, cantu amisit: enimvero vulpis, quod

cursu amiserat, astu reciperavit. Eandam istam fabulam in pauca cogamus, quantum potest fieri cohibiliter. Corvus ut se vocalem probaret, quod solem deesse tantae eius formae vulpis simulaverat, crocire adorsus, praedae, quam ore gestabat, inductricem compotivit.

Flor., IV, *num.* xxiii, 3–4.

506. PSYCHE'S HUSBAND, WHO IS INVISIBLE, BIDS HER NOT SEEK TO BEHOLD HIM. SHE DISOBEYS, AND FINDS THAT HE IS THE GOD OF LOVE.

Tunc Psyche et corporis et animi alioquis infirma, fati tamen saevitia subministrante viribus roboratur et prolata lucerna et adrepta novacula sexum audacia mutavit. Sed cum primum luminis oblatione tori secreta claruerunt. Videt omnium ferarum mitissimam dulcissimamque bestiam, ipsum illud Cupidinem formosum deum formose cubantem cuius aspectu lucernae quoque lumen hilaratum increbuit et acuminis sacrilegi novacula praenitebat. At vero Psyche tanto aspectu deterrita et impos animi, marcido pallore defectu tremensque desedit in imos poplites et ferrum quaerit abscondere sed in suo pectore. Quod profecto fecisset nisi ferrum timore tanti flagitii manibus temerariis delapsum evolasset. Iamque lassa, salute defecta dum saepius divini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem caesariem ambrosia temulentam, cervices lacteas genasque purpureas pererrantes crinium globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos quorum splendore nimio fulgurante iam et ipsum lumen lucernae vacillabat. Per umeros volatilis dei pinnae roscidae micanti flore candicant et quamvis alis quiescentibus extimae plumulae tenellae ac delicatae tremule resultantes inquieta lasciviunt. Ceterum corpus glabellum atque luculentum et quale peperisse Venerem non paeniteret. Ante lectuli pedes iacebat arcus, et pharetra et sagittae, magni dei propitia tela. Quae dum insatiabili animo Psyche satis et curiosa rimatur atque pertrectat et mariti sui miratur arma, depromit unam de pharetra sagittam et puncto pollicis extremam aciem periclitabunda trementis etiam nunc articuli nisu fortiore pupugit altius, ut per summam cutem roraverint parvulae sanguinis rosei guttae. Sic ignara Psyche

sponte in Amoris incidit amorem. Tunc magis magisque cupidine flagrans Cupidinis prona in eum efflictim inhians patulis ac petulantibus saviis festinanter ingestis de somni mensura metuebat. Sed dum bono tanto percita saucia mente fluctuat, lucerna illa sive perfidia pessima sive invidia noxia sive quod tale corpus contingere et quasi basiare et ipsa gestiebat, evomuit de summa luminis sui stillam ferventis olei super umerum dei dexterum. Hem audax et temeraria lucerna et amoris vile ministerium ipsum ignis totius dominum aduris, cum te scilicet amator aliquis ut diutius cupitis etiam nocte potiretur primus invenerit, sic inustus exiluit deus visaque defectae fidei colluvie prorsus ex oculis et manibus infelicissimae coniugis tacitus avolavit.

Met., v. 23 (102, 103).

507. The Phenomena of Religion explained by the Agency of Intermediate Spirits.

Sed et haec cuncta, et id genus caetera, daemonum medio critati rite congruunt. Sunt enim inter nos ac deos, ut loco religionis, ita ingenio mentis intersiti, habentes communem cum superis immortalitatem, cum inferis passionem. Nam, proinde ut nos, pati possunt omnia animorum placamenta vel incitamenta: ut et ira incitentur, et misericordia flectantur, et donis invitentur, et precibus leniantur, et contumeliis exasperentur, et honoribus mulceantur, aliisque omnibus ad similem nobis modum varientur. Quippe, ut fine comprehendam, daemones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiva, corpore aeria, tempore aeterna. Ex his quinque, quae commemoravi, tria a principio eadem nobiscum, quartum proprium, postremum commune cum diis immortalibus habent; sed differunt ab his passione. Quae propterea passiva non absurde, ut arbitror, nominari, quod sunt iisdem, quibus nos, perturbationibus mentis obnoxii. Unde etiam religionum diversis observationibus, et sacrorum variis suppliciis fides impertienda est. Et sunt nonnulli ex hoc divorum numero, qui nocturnis vel diurnis promptis vel occultis, laetioribus vel tristioribus hostiis, vel caerimoniis, vel ritibus gaudeant: uti Aegyptia numina ferme plangoribus, Graeca plerumque choreis, barbara *autem strepitu* cymbalistarum et tympanistarum et chorau-

larum. Itidem pro regionibus et cetera in sacris differunt longa varietate: pomparum agmina, mysteriorum silentia, sacerdotum officia, sacrificantium obsequia: item deorum effigies et exuviae, templorum religiones et regiones, hostiarum cruores et colores. Qua omnia pro cuiusque more loci sollemnia et rata sunt, ut plerumque somniis et vaticinationibus et oraculis comperimus saepenumero indignata numina, si quid in sacris socordia vel superbia negligatur: cuius generis mihi exempla affatim suppetunt; sed adeo celebrata et frequentata sunt, ut nemo ea commemorare adortus sit, quin multo plura omiserit quam recensuerit. Idcirco supersedebo impraesentiarum in his rebus orationem occupare: quae si non apud omnes certam fidem, at certe penes cunctos notitiam promiscuam possident.

De Deo Socratis, 684–686.

INDEX.

	Page
Absyrtus pursues Medea . .	309
Accius	54
Adoption, theory and practice of	390
Aemilius Paullus	49
'Aetna'	298
Afranius	57
Afranius surrenders to Caesar .	286
Age, characteristics of each . .	202
the golden	203
'Ager,' etymology of	73
Agricola, reflections on death of .	350
Agriculture best occupation . 32,	294
Ajax, supposed murder of, by Ulysses	67
Alba, depopulation of	214
Alexander cuts Gordian knot .	292
suasoria on	252
Alexandrian war	155
Ambition, tyranny of	267
Amoebean poems . . . 194,	295
Ancestral belief	225
Andronicus, Livius	5
Annihilation, death is	125
Antias, Valerius	61
Antonius, M.	152
Appeal, a last	114
Apuleius 394–	401
Aqueducts of Rome	328
Aquilius	40
Archimedes, skill of	223
Arellius Fuscus	252
eloquence of	254
Ariadne reproaches Theseus . .	135
Arion, story of	377
Arval Brothers, song of . . .	1
Asellio	59
Asinius Pollio	214
recitations introduced by .	256

	Page
Aspiration, affected	139
Astronomical descriptions . . .	160
Atacinus, Varro	160
Atellanae	217
Atoms and void	120
properties of	123
source of sensation . . .	124
Attack on Priam's palace . . .	170
Atticus, character of	161
Attius	54
Auctor Aetnae	298
ad Herennium . . . 64–	69
Pervigilii Veneris . . .	384
Augustus	258
besought by Ovid . . .	243
oratory of	372
panegyric on	241
personal features of . .	372
praise of	162
Aulus Gellius 385–	394
Bacchanalibus, Senatus consultum de	22
Bacchus intercedes for Thebes .	317
ode to	279
Barine, ode to	192
Bark, an aged	132
Battle scene	8
Beauty unadorned	207
Boat race	173
Body, proportions of human . .	229
'Boeotia'	40
Bore, a	184
fate of a	333
Boxing match	316
Braggart soldier and parasite .	18
Bridge for fools	139

Britain, climate and products of 349
geography of 144
Britons oppose Caesar 142
Brothers, Arval, song of . . . 1
Brutus, D. 154

Caecilius 37
Caelius Rufus 150
Caesar 142–148
assassination of 371
character of 259
Cicero on death of . . . 106
clemency of 115
compared with Cato . . 157
compared with Pompey . 284
in storm at sea 286
loyalty of his soldiers . . 370
oratory of 105
pillages temple of Saturn . 285
reproached by Laberius . 139
writings of 369
Calgacus, speech of 349
Calm after storm 29
Calpurnius Piso, panegyric on . 244
Calpurnius Siculus 295
Calvus, oratory of 348
Cannae, Juno at 310
Carthaginian brothers 158
Cassandra, vision of 24
Catiline 141
flight of 112
guilt of 111
in the senate 156
Cato the Censor 32–37
Cato of Utica 149
compared with Caesar . . 157
Catulus, Q. Lutatius 62
Catullus 132–139
parodied by Virgil . . . 163
Celsus 264–266
Character, a 28
of states affected by position 99
Charity begins at home . . . 268
Chivalry, first traces of . . . 351
Christians, Nero's cruelty towards 357
Pliny's letter concerning . 365
Trajan's instructions concerning 367
Chronicle distinguished from history 59
Cicero 79–116
character of 214
compared with Demosthenes 325
consulship of 108
lament for 246
letter of Antony to . . . 152
letter of Brutus to . . . 154
letter of Caelius to . . . 150
letter of Cato to 149
letter of Pompey to . . . 151
suasoria on burning Philippics 253
Cicero, Quintus 117
Citizen, Roman, scourged . . . 109
Civil power supplanted by military 28
Civil war, fruits of 283
Claudius, Augustus's opinion of . 258
deification of 272
made emperor 373
Climacteric, the grand 258
Climate, effect of, on nations . . 231
Columella 294
Columna Rostrata 4
Comedy and Tragedy 324
Comets, source of 250
Conscience, stings of 346
tortures of a guilty . . . 353
'Contamination,' defence of . . 41
Contentment, on what based . . 200
Controversia, a 257
and suasoria 348
divisions of 64
Coquette, description of . . . 6
Cornelia, her lament for Pompey 288
Cornelius Nepos 161
Cornelius Severus 246
Cornificius 64–69
Country life, delights of . . . 187
Courtiers, a group of 340
Crassus, Licinius 64
Culture not esteemed 342
Cupid and Psyche 399
Curio 153
defeat of 145
Curse, a 278
Curtius, Quintus 292
Custom influenced by writers . 75

Daedalus, fate of 235
Dancing, Scipio's speech on . . 51

Dandy, a 331
Darius, death of wife of . . . 293
Day, a Roman 332
Day's doings 383
Death is annihilation 125
not an evil 86
not to be feared 273
not to be grieved over . . 125
Declension of U nouns 388
Deep, the boundless 245
Demosthenes and Cicero . . . 325
Dido, grief of 172
upbraids Aeneas 171
Digamma, how represented . . 393
Dog pursuing stag 162
training of 247
Domitius, letter of Pompey to . 151
Domitius Marsus 206
Drama, introduction of 217
Dramatists, the early 200
Dream of Ilia 26
of Priam 24
of Tarquinius Superbus . 54
Druids, power of 144
Duck-pond, directions for making 78
Duilius, column of 4

EARLY LATIN 1–4
Earth, formation of . . 128, 167, 236
rotundity of 299
small part of, habitable . 102
Echo and Narcissus 238
Education, methods of, satirized 296
strictness of, relaxed . . 14
Emotions, analysis of 93
power of arousing . . . 104
Ennius 24–29
Epicurean doctrine of Providence 26, 122, 183
logic criticised 88
Epigram by Caesar 142
by Catulus 62
by Porcius Licinus . . . 63
by Quintus Cicero . . . 117
by Valerius Aedituus . . 63
on Scipio 29
on Tibullus 206
Epitaph of Ennius 29, 86
of Naevius 8
of Pacuvius 39
of Scipios 4, 23
on an aged bark 132
Eteocles rejects embassy . . . 315
Etruscan religious influence . . 260
Etymologist, difficulties of . . 71
Etymology of 'ager,' etc. . . . 73
of 'terra,' etc. 72
Evander, lament of 179
Exile, misery of 165
not an evil 269
Existence, struggle for 129
Exordium, hints for an effective 65

FABIANUS, Papirius 252
eloquence of 254
Fabius, speech of, to his soldiers 220
Fabius Pictor, Ser. 49
Faithlessness not unpunished . 204
Family, origin of 129
Farmer, gods of 77
Farms, some not worth a dinner 334
Fate is supreme 280
Father rates his son 44
harsh, preferable to kind . 38
Fescenninae 217
Fetials, formulas of 30
Fickleness of the mob 343
Flamen Dialis, regulations of . 49
Florus 367
Formulas, ancient 30
Fortune 191
Forum, arts of 57
Fox and crow 262, 398
Friendship, ideal of 94
is indispensable 95
Frogs ask a king 261
Frontinus 327–329
Fronto 377–382
letters of M. Aurelius to . 382
Funeral of Chrysis 41

GALBA, death of 358
Gastronomy, precepts of . . . 185
Gates of hell 174
Gellius, Aulus 385–394
Genitive of U nouns 388
Geographical descriptions . . . 160
Geography, outline of 290
Germanicus, death of 352
German home life 351
Gesture, rules for 69
Girl, a dear little 352
Gladiator, eagerness of, to fight . 95

Glory, love of 116
Gnat's ghost, lament of . . . 163
God, attributes of 81
existence of 79, 249
is within us 274
Gods ceased to visit earth . . . 136
do not govern world 26, 122, 183
not to be slighted . . . 261
of the farmer 77
Golden age 203
Golden mean 193
Good faith, decadence of . . . 345
Gordian knot 292
Governments, classification of . 96
Gracchus 52
accompanied by flute 318, 385
Grammatical forms 76
theory 74
Gratitude, value of 272
Gratius 247
Great-coat, a 332
Greek manners, affectation of . 57
Greeks at Rome 338
Cato's opinion of . . . 36
Gymnosophists 396

HANNIBAL, character of . . . 221
Juno shows gods to . . 311
Happiness chief end of man . . 92
secret of 271
Haterius 253
Hector, lament for 281
Hell, gates of 174
Henpecked man 37
Hercules and Hesione 306
Herennium, Auctor ad . . . 64–69
Hero, a pot-valiant 339
Higinus, grammatical criticisms by 386, 389
Hippias the sophist 397
Hirtius 155
History differs from chronicle . 59
Homer translated by Andronicus 5
translated by Cicero . . 91
Honest man, Rome no place for . 331
Horace 181–202
Host and guest 70
an ill-bred 360
Hostess, an 164
Humanitas 45
Human spirit, origin of . . . 175
Hylas, death of 208

ILIA'S dream 26
Indictment, an 113
Inscriptions 1, 4, 22, 23
Instinct 302
International right 219
Invective, an 113
Immortality of the soul . . . 85
Isles of the blessed 188

JASON destroys dragon's seed . 307
visit of deplored 25
Jerusalem, siege of 360
Joys of peace 205
Juno at Cannae 310
inveighs against Trojans . 176
shows gods to Hannibal . 311
Jupiter, dialogue with Numa . 61
Juvenal 337–348

KINGS, laws of 1
Knowledge, love of 91

LABERIUS 139
Lady and her maid 341
Lady's toilet 17
Laelius 52
Lake Regillus, battle of . . . 215
Trasimene, battle of . . 222
Lament, a lover's 167
for Paetus 210
Language, origin of 391
standard of good . . . 201
Lap-dog, a 329
Law expression of divine mind . 82
principles of 319
reign of 353
Laws of the Kings 1
of the Twelve Tables . . 2
Legacy-hunter, anecdotes of . . 361
Letter of introduction 198
Letters of Augustus 258
of Brutus 154
of Caelius Rufus . . . 150
of Caesar 148
of Catiline 141
of Cato of Utica 149
of Cicero 106, 110
of Fronto 377–382
of Marcus Aurelius . . 382–384
of Marcus Antonius . . 152

Letters of Pliny 360–367
of Trajan 367
Licinus, Porcius 63
Lion and mouse 263
natural history of . . . 302
Litteratus 376
Livia, letters to 258
Livius Andronicus 5
Livy 214–226
ancient formulas from . . 30
Locrian ambassadors, speech of . 224
Lots, casting, for a wife . . . 13
Love an expensive luxury . . 20
making, by proxy . . . 17
Lover, a confident 40
a faithful 203
chides a stream 233
repents leaving mistress . 208
Lucan 283–289
Lucilius 55
Junior 298
Lucretius 118–132
Luxury, evils of 247
ridicule of 140

MAID, a lady's 341
Man compared with rest of creation 301
dignity of 251
Manilius 248–251
Manlius Torquatus, combat of . 60
Marcus Antonius 152
Marcus Aurelius 382
letter of Fronto to . . . 381
Marius, speech of 159
Marriage, negotiation for . . . 42
Marrying for money 11
Marsus, Domitius 206
Martial 329–336
Pliny on death of . . . 362
Mean, the golden 193
Medea, lament of nurse of . . 25
leaves her home 308
pursued by Absyrtus . . 309
soliloquy of 239
to Jason 235
Medicine, history of 264
Mela 290–292
Memory, power of 326
Menippean Satire of Petronius . 296
of Seneca 272
of Varro 70
Menaechmus taken for his brother 15
Mercury deludes Sosia 9
Merit true title to nobility . . 159
Metellus Macedonicus 51
Numidicus 58
the Tribune, resists Caesar 285
Military power supplants civil . 28
Mine hostess 164
Mirror, theory of 394
Misery, consolation in 282
Mob, fickleness of the 343
Money, love of 181
marrying for 11
Moral qualities hereditary . . 197
Morality consists in motive . . 198
Mouse and lion 263
town and country . . . 186
Moving-day 335
Music and culture 318
Mutina, battle of 110

NAEVIUS 5–7
Names coined by Plautus . . . 19
Narcissus and Echo 238
National greatness 212
Nations affected by climate . . 231
Negligence, praises of 378
Nepos 161
Nero and Seneca 355
cruelty towards Christians 357
death of 374
'Ne sutor ultra crepidam' . . 330
Nigidius on origin of language . 391
Nile, description of 291
overflow of . . . 277, 291
Nisus and Euryalus 177
Noble, an insolent 35
Nobles, violence of 53
Nothing from nothing 119
Numa, dialogue with Jupiter . 61
superstitions of 56
Numanus taunts Trojans . . . 178

ODYSSEY, translations by Andronicus 5
Old age 37
Omen, an 108
dispelling unlucky . . . 327
taken by Romulus and Remus 98
Orator, power of memory in . . 326

Orator, qualifications of . . . 104
the ideal 103
Origin of earth . . . 128, 167, 236
of family 129
of language 391
of law 353
of natural religion . . . 131
of state 130
Ovid 233–243
genius of 255
Oxen, what best for farm work . 77

PACUVIUS 38
epitaph of 39
Paean, a 197
Paetus, a lament for 210
Painting in antiquity 305
Pair, a happy 134
Papirius Fabianus 252
Parasite, complaint of 12
his clock is his belly . . 40
of braggart soldier . . . 16
Parties, political 97
Parvenu, scene at table of . . 297
Patriotic poetry 212
Pathos, power of 322
Peace, joys of 205
Pedarii Senatores 387
Pedo Albinovanus 245
Persius 267–269
'Pervigilium Veneris' 384
Petronius 296
Phaedrus 261–264
Phaethon, fate of 238
Pharsalia, battle of 147
Philosophers, on expulsion of . 336
Philosophy, denial of certainty in 90
guide of life 121
independent criticism . . 89
more theory than practice 92
not appreciated 267
progress of 88
value of 87
Phoenix, natural history of . . 354
Physical research, pleasures of . 298
science, certainty in, unattainable 100
Pictor, Ser. Fabius 49
Plato, verses on epigram of . . 394
Plautus 8–22
Pliny the elder 299–306
the younger 360–367
Political parties 97
Pollio, Asinius 214
Pompey 151
and Caesar compared . . 284
character of 289
consents to battle of Pharsalia 287
Cornelia's lament for . . 288
Porcius Licinus 63
Porsena, war with 367
Portrait painting 305
Postumius, speech of 218
Poverty better than riches . . 395
Praetextae, 'Brutus' of Accius . 54
Prayer, a 138
proper objects of . . . 344
Present, a shabby 313
Priam, attack on palace of . . 170
dream of 24
Progress through virtue . . . 157
Promises, failure to perform . . 44
Pronunciation, affected . . . 139
Proof, arrangement of 67
Propertius 207–213
Prophecy, a 166
Proportions of body 229
Proserpine carried off 242
Providence, denial of . 26, 122, 183
watches over nations . . 82
Provincial administration, defence of 52
Proxy, making love by . . . 17
Psyche and Cupid 399
Public life 98
Publilius Syrus 140
Punishments of lower world . . 126
Purchaser frightened out of bargain 21
Purse, a miser's 56
Pyrrhus, letter of consuls to . . 61
on restoring prisoners . . 27

QUACKS, religious 26
Quadrigarius 60
Quiet life 334
Quintilian 318–326
Quintus Curtius 292

RAIN, signs of 160
Rainbow, cause of 275
Recitation, practice of 256

Regillus, battle of Lake . . . 215
Regulus, exile of 194
Reign of law 353
Relaxation necessary 270
Religion, origin of natural . . 131
superstition is not . . . 83
utility of 84
Religious quacks 26
Remus watches omens 27
Reverence, decadence of . . . 345
Rhetoric, art of 323
study of 376
Rhodians, speech on behalf of . 35
Rings, wearing of gold 304
Roman genius imperial . . . 176
Rome past and present 211
Romulus and Remus 27
Roscius, epigram on 62
Rotundity of earth 299
Rulers, duties of 97
Rustic plenty 205

SALAMIS, battle of 161
Salcius Bassus 244
Sallust 156–160
Satire, reasons for writing . . 337
Menippean . . 70, 272, 296
Scaurus, Aemilius 59
Science, theoretical and applied . 226
Scipio Major, character of . . 221
epigrams on 29
on battle-field 311
Scipio Minor 50
eulogy on 52
Scipios, epitaphs of 4, 23
Sea, effect of, on states 99
Sejanus, fate of 343
Seneca 260–282
and Nero 355
death of 357
Seneca Rhetor 254–258
Senatus consultum de Bacchanalibus 22
Sensation criterion of truth . . 127
generated from atoms . . 124
'Sententiae' of Publilius Syrus . 141
Servant deluded by Mercury . 9
Ship at sea 55, 80
of state 190
Shipwreck, escape from . . . 19
Silius 310–312
Slave debates how to raise money 10
Sleep, cave of 240
Soils, stone producing 227
Soldier, a staunch 29
braggart, and parasite . . 16
Soldiers, address to . . . 153, 220
Son upbraided by father . . . 44
Song, immortality of 196
Sons exceed wickedness of fathers 347
Sophist, a travelling 397
Soul is immortal 85
Species, extinction of 129
Sphere most perfect figure . . 101
Spirits, intermediate 400
Spring of the world 169
return of 189
State, origin of the 130
States affected by position . . 99
Statius 312–318
Statius Caecilius 37
Steward, a good 33
wife of 33
Stings of conscience 346
Stingy friend, a 330
Stoics, psychology of 93
Storm, descriptions of 39, 70, 168, 314
Suasoria and controversia . . . 348
chief merit of 320
examples of 252
Suetonius 369–377
Suicide 87
Sulpicia 336
Summer day in country . . . 170
Superstition not religion . . . 83
revolt against 119
Surgeon, qualifications of . . . 266
Surgery 266
Sycophancy, art of 46
Syracuse, defence of 223
description of 105

TACITUS 348–360
contemporary estimation of 364
Tarquinius Superbus, dream of . 54
Terence 41–48
assisted by Scipio . . . 375
criticism of 142
'Terra,' etymology of 72
Testamentary law 380
Theatre, construction of . . . 230
Thebes, Bacchus intercedes for . 317
Themistocles at Salamis . . . 161
Θεοὶ μὲν ζώουσι 131

Theseus reproached by Ariadne . 135
Thief, detection of 108
Tiberius, character of 354
jest of 263
letter of introduction to . 198
Tibullus 203–206
elegy on 234
epigram on 206
Tides, theory of 300
Togatae 57
Toilet, a l dy's 17
Tortoise, description of . . . 39
Town, plagues of life in . . . 185
Trabea 40
Tragedy and Comedy 324
Trajan 367
consulted about Christians 365
government of 364
Trasimene, battle of Lake . . . 222
Tribunician power 368
Troy, sack of 25
Truth, sensation criterion of . . 127
Turnus brought to bay 180
Twelve Tables, laws of 2

ULYSSES, supposed murder by . 67
Universe confounded with God . 299
form of 248
formed from atoms . . . 123
Upright man 190

VALERIUS Aedituus 63
Antias 61
Flaccus 306–309
Maximus 260
Vanity of human wishes . . . 343
Varius 162
Varro 70–79
Varro, process of multiplying paintings 305
Varro Atacinus 160
Velleius Paterculus 259
Venus, influence of 118
Ver Sacrum, formula for . . . 32
Vesuvius, eruption of 363
Virgil 163–180
Virgilian exegesis . . . 386, 389
Virginius implores pity . . . 216
Virtue, Roman gentleman's idea of 56
Vision of Cassandra 24
'Vitae philosophia dux' . . . 121
Vitellius at Bedriacum 359
Vitruvius 226–232
Vivisection 265
Vocative of 'egregius' 393
Void, atoms and 120

WARNING examples 182
Wedding song 135
Wife a necessary evil 51
casting lots for 13
discovery of another . . 47
of good steward 34
Winds, quarters of 227
Wishes, vanity of human . . . 343
Witnesses, examination of . . 321
Woodcutters at work 27
Woods, description of 228
Words, introduction of new . . 201
use of rare 392
World, how governed 38
Worship of a pure heart . . . 195

ZODIAC, descriptions of . 117, 232
Zones, the five 249

University Press, Cambridge: John Wilson & Son.

Lucretius; De Rerum Natura Libri Sex. With an Introduction and Notes to Books I., III., and V., by FRANCIS W. KELSEY, M.A., Professor of Latin in Lake Forest University. 16mo, 444 pages, $1.75.

Prof. Saml. Hart, *Trinity College, Hartford.* — It is a most excellent edition, and, coming at a time when renewed interest is felt in the doctrines and writings of Lucretius, its publication meets a real want.

Prof. C. J. Harris, *Washington and Lee University, Va.* — It is an admirable edition, and will be thoroughly helpful in the difficult work of developing the school-boy into the scholar. The editor has caught much of the enthusiasm of his author, and the wide and varied reading which he has brought to bear upon his work, and his freshness and vigor of treatment, cannot but prove very stimulating to earnest and ambitious students.

Prof. L. S. Potwin, *Adelbert College, Cleveland, O.* — I like it much, and think it not only well annotated, but also prepared on the true theory, viz.: to give the whole text, and notes on a part. This gives a chance for independent study on a portion, and practice in reading at sight.

Persius. The Satires; with Notes, based on those of Macleane and Conington, by the Rev. SAMUEL HART, M.A., Professor in Trinity College, Hartford. 16mo, 91 pages, $0.75.

The text of this edition agrees in most places with that of Jahn. In the arguments prefixed to each satire, the editor has endeavored to give a suggestive outline of the poet's thoughts, and in the notes, to point out as clearly as possible the connection of one idea, or one part of the poem, with another.

Plautus. The Mostellaria. Edited by Professor E. P. MORRIS, Williams College, Mass. Third Edition. 16mo, 180 pages, $1.00.

Prof. J. E. Goodrich, *University of Vermont.* — It is the best American edition of any play of Plautus.

Prof. A. G. Hopkins, *Hamilton College, New York.* — Your edition of the Mostellaria by Morris is elegant in appearance, and has a scholarly finish to it which no American edition of Plautus has hitherto shown. The Introduction is full and interesting; the text is a model of typographical beauty; and the notes explain to the young student all the difficulties and peculiarities of the text.

Prof. John K. Lord, *Dartmouth College, N. H.* — I think the notes judicious, correct, and well digested, giving the right kind of information in the right way.

Pliny's Letters. Selections from the Letters of the Younger Pliny. Edited, with Notes and Index, by GEORGE O. HOLBROOKE, M.A., Professor of Latin in Trinity College, Hartford. 16mo, 218 pages, $1.00.

Prof. F. P. Nash, *Hobart College, Geneva, N. Y.* — It is evident on every page of this interesting volume that it is the work of a scholar, and that it belongs to that new school of American editions which has at last learned to stand on its own legs, and use its own brains to some better purpose than merely to decide from whom it is best to borrow.

Prof. Minton Warren, *Johns Hopkins University, Baltimore, Md.* — I find the text and notes very satisfactory, and shall make use of the book in our course here next year.

Tacitus. Selections, embracing the more striking portions of his different works. With Notes, Introduction, and a Collection of his Aphorisms. By J. T. CHAMPLIN. Fifth Edition. 16mo, 272 pages, $1.10.

The design of this book is to give a comprehensive view of the writings of Tacitus in a comparatively small space. For this purpose, portions have been taken from all his works, except the Germania, but not without due regard to unity in the main parts. All biographical and historical information which seemed to be required has been introduced into the notes. The introduction contains a translation of Dr. Draeger's excellent essay on the peculiarities of the language and style of Tacitus.

Thomas Chase, *President Haverford College, Pa.* — A very interesting and useful text-book has been made up by these admirable selections. The notes are able and judicious, and supply just the information needed by students. Dr. Draeger's exhaustive essay on the language and style of Tacitus is of the greatest value to scholars.

GREEK TEXT BOOKS.

Æschylus, Prometheus Bound. Edited by Professor R. H. MATHER, Amherst College. With the lyric parts arranged according to the system of Schmidt. Second Edition. 16mo, cloth, 180 pages. $1.00.

Prof. N. L. Andrews, *Madison University, N.Y.* — I have examined with great care Professor Mather's edition of the Prometheus. The notes are well adapted to the literary appreciation of the play; and the Introduction, with its graphic and interesting sketch of the representation of Greek dramas, is a valuable feature. I shall adopt it for use with my classes.

Prof. T. L. Seip, *Muhlenberg College, Pa.* — The Introduction is very valuable to the student, and meets a want seldom supplied in similar works. The article on the lyric parts, and the metrical scheme, furnish in concise form much-needed information. The text is very good, and the notes are a satisfactory aid for beginners in Greek Tragedy.

Aristophanes, Acharnians and Knights. Edited by W. C. GREEN, M.A., late Fellow of King's College, Cambridge. (*Catena Classicorum.*) 12mo, 210 pages. $1.20.

The text of this edition is mainly that of Dindorf. In the notes brevity has been studied, as short notes are more likely to be read, and, therefore, to be useful. Each play is preceded by an Introduction and an Argument.

Aristophanes, Birds. With Notes, by C. C. FELTON, LL.D., President of Harvard University. Third Edition, revised by W. W. GOODWIN, Eliot Professor of Greek Literature in Harvard University. 12mo, 250 pages. $1.10.

Aristophanes, Clouds. With Notes, by C. C. FELTON, LL.D. New Edition, revised. 12mo, 250 pages. $1.10.

President Felton, by his tastes and his studies, was especially fitted for the difficult task of editing Aristophanes, and the notes of these two books show with what skill and thoroughness the congenial labor has been performed. Great care has been taken to explain the judicial expressions and the frequent allusions to the political and social life of Athens. In the new editions the commentary has been enlarged by references to Goodwin's Moods and Tenses of the Greek Verb.